

DANA BARAN

**SOCIETATEA DE MEDICI
ȘI NATURALIȘTI, IAȘI - 1833**

**PRIMA ACADEMIE EUROPEANĂ
A SPIRITULUI NAȚIONAL**

Ediția a II-a

**Editura „Gr. T. Popa“, U. M. F. Iași
2019**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BARAN, DANA

Societatea de Medici și Naturaliști, Iași - 1833 : prima academie europeană a spiritului național / Dana Baran. - Ed. a 2-a. - Iași : Editura Gr.T. Popa, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-544-599-4

06

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Aurel IVAN (Iași)

Prof. univ dr. Eugen TÂRCOVEANU (Iași)

Prof. univ dr. Cristina IONESCU (Iași)

Copertă: Marius Atanasiu

Tehnoredactare computerizată: ing. Sorin Popescu

Editura „Gr. T. Popa”

Universitatea de Medicină și Farmacie Iași

Str. Universității nr. 16

Editura „Gr. T. Popa” este acreditată de CNCIS - Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior

Toate drepturile asupra acestei lucrări aparțin autorului, Editurii „Gr. T. Popa” și Societății de Medici și Naturaliști Iași. Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată sau transmisă prin nici un mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv fotocopiere, fără permisiunea scrisă din partea autorului sau a editurii.

Tiparul executat la Tipografia Universității de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” Iași
str. Universității nr. 16, cod. 700115, Tel. 0232 301678

*„Din brazda adâncă și fertilă trasată de această
Societate au apărut Muzeul [de Istorie Naturală], Academia
[Mihăileană] și Universitatea din Iași.”*

C. I. Istrati, 1887

Domnule Președinte,

Nimic mai demn de respect, admirație și imitare, decât năzuința plină de succes a acelor oameni de samă și învățați, cari de mai bine de jumătate de secol au sădit primul copac pentru a alcătui oasisul științei în pustiul de cugetare și cultură, care grație timpurilor de grea încercare, acoperea frumoasa Moldovă.

De câtă dorință nețărmurită de a lucra erau ei însuflețiți și de cât bun simț practic au dat dovadă!

În ce privește partea pur științifică, nașterea Societății Medicilor și Naturaliștilor din Iași e prima scânteie ce a lucit pe orizontul întunecat al Românilor, ce erau, pe atunci, ceva mai liberi.

Din brazda adâncă și roditoare făcută de această Societate au născut Muzeul, Academia și, în fine, Universitatea din Iași.

Membrii [Membrilor] actuali, prin munca ce vor depune pentru o bună izbândă, le va asigura același drept la recunoștință în viitor ca și primilor și nemuritorilor ei fondatori.

Numirea mea ca membru corespondent la această primă Societate Științifică din țară declar că mi-a umplut inima de bucurie și vin, Domnule Președinte, a vă ruga să binevoiți a arăta mulțumirile ce trimit colegilor ce m-au propus și ales, și cu deosebire urarea ce fac din inimă Societății pentru marele său progres.

Dr. C. I. Istrati¹

¹ NA Bogdan, *Societatea medico-naturalistă și muzeul istorico-natural din Iași.1830-1919*, Tipografia Națională, Iași, 1919, p: 120: Scrisoarea din 1887 a Profesorul dr. Constantin I. Istrati, ce exprima Președintelui SMN, Dr. Otremba, odată cu mulțumirile, gândurile sale despre instituția care îl primirea în rândurile sale.

Cuvânt înainte

De la *Cercul de lectură medicală*, la *Universitatea de Medicină și Farmacie din Iași*

Anul 2019 aduce aniversarea a **189 de ani** de la fondarea, în 1830, a nucleului celei dintâi societăți științifice românești și chiar din sud-estul european, sub forma *Cercului ieșean de lectură medicală*. Inițiatori erau protomedicul Moldovei, dr. Mihail Zotta, primul român din Bucovina ce obținuse titlul de doctor în medicină la Viena (1826), și dr. Iacob Czihak, medicul mamoș al orașului, membru al Comisiei Doctoricești, medic șef al oștirii Moldovei, absolvent al Universității din Heidelberg (1824).

La 18 martie 1833, *Cercul de lectură* s-a transformat în Societatea Doctoricească Moldo-Romanikă, apoi în Societatea Medico-Istoriei Naturale din Principatul Moldovei, recunoscută de Ocârmuire și prezidată de Mihail Zotta. Consacrată curând sub denumirea de Societatea de Medici și Naturaliști din Iași (SMN), această mică academie națională, apreciată și promovată la nivel internațional, a constituit un centru de afirmare și formare a intelectualității moldave și de susținere a emancipării țării prin știință și educație.

SMN a premers astfel Academiei Mihăilene, inaugurată în 1835, Universității din Iași, deschisă în 1860, ca și Facultății de Medicină, ctitorită în 1879.

Iată, așadar, că același an 2019 marchează, totodată, **140 de ani** de la înființarea Facultății de Medicină din Iași (1879), baza pornind de la care s-a dezvoltat, ca structură de sine stătătoare și având responsabilități sporite, Institutul de Medicină și Farmacie (IMF) în anii imediat postbelici (1948), redimensionat, la rândul său, în Universitatea de Medicină și Farmacie (UMF), după Revoluția din Decembrie 1989 (1990).

Nu este, prin urmare, întâmplător faptul că SMN și UMF au avut și au în continuare un destin comun, evoluând într-o strânsă interdependență de scopuri și de mijloace.

De altfel, mandatele de președinți ai SMN au revenit cel mai adesea medicilor ieșeni și unor profesori mediciniști de prim rang, dintre care mulți au fost decani ai Facultății sau rectori ai IMF/UMF.

Totodată, atât SMN, cât și IMF/UMF au fost și sunt neîncetat în direcția conlucrării cu așezămintele „Sf. Spiridon”, al căror Spital Central din Iași aniversează 262 de ani de funcționare în 2019.

În plus, periodicul editat de SMN din 1 ianuarie 1887, actuala Revistă Medico-Chirurgicală (*Medical-Surgical Journal*), cea mai veche publicație

medicală din România care încă își continuă apariția, a ilustrat o tribună de valorificare și răspândire a rezultatelor activității spitalicești și ale cercetării științifice din Moldova și din țară, ale colaborărilor cu străinătatea, însă cu precădere a evidențiat reușitele cadrelor didactice din învățământul medico-farmaceutic superior ieșean.

Acum, în 2019, Revista Medico-Chirurgicală a SMN Iași a ajuns în al 123-lea an de existență – volumul 123 –, din 2016, prin efortul conducerii SMN și cu deosebire prin diligențele domnului prof. dr. Aurel Ivan, fiind deja indexată în lista de evaluare și cotare Thomson Reuters Web of Knowledge, actuala Clarivate-Analytics Web of Science.

Ponderea acestor două instituții de rang academic în viața Iașului – SMN și Facultatea de Medicină, respectiv IMF/UMF –, dar și în viața culturală și științifică națională, a fost considerabilă în decursul unui lung interval, în care împlinirea și supraviețuirea idealurilor românești, dar și integrarea europeană au reprezentat o prioritate, așa cum se întâmplă astăzi din nou.

SMN a fost, de la început, un model de unitate națională, de comportament academic și de cooperare internațională, care a făcut epocă, a generat o școală și o tradiție.

Un atare model ar putea servi și contemporanilor pentru a-și împropria istoria, pentru a-și regăsi reperatele de succes într-o lume globalizată, fundamentată pe știință, dar cu identități regionale multiple, complementare ori rivale, dar interferente, care îmbogățesc orizontul civilizațional, implicit în ceea ce a devenit în prezent „industria sănătății” și exigențele ei morale.

Așa cum romantic spunea, în 1927, naturalistul Nicolae Leon, profesor, decan al Facultății de Medicină și rector al Universității din Iași, și, pentru mulți ani, custodele Muzeului SMN, toate aceste elemente par a fi mereu creațiile unui *genius loci*, ce „se găsește pretutindeni, în neîntrecutul joc frumos de umbre și lumini, ce se desfășoară deasupra orașului Iași și a împrejurimilor sale, cât și în razele de jăratec al soarelui când apune.”

Să sperăm că geniul bun al cetății va fi pe mai departe favorabil aspirațiilor sale nobile de progres!

Prof. dr. Dana Baran

CUPRINS

Short history of the Society of Physician and Naturalists – 1833, Iasi, Romania	11
--	-----------

SOCIETATEA DE MEDICI ȘI NATURALIȘTI DIN IAȘI

- PRIMA ACADEMIE EUROPEANĂ A SPIRITULUI NAȚIONAL - 13

Repere istorice și strategii de dezvoltare	13
Context socio-politic european și național	13

Ubi Scientia, ibi Patria: Premisele fondării Societății de Medici și Naturaliști din Iași.....	24
---	-----------

De la Cercul ieșean de lectură medicală la Societatea de Medici și Naturaliști din Iași.....	24
---	-----------

1829-1830. Cercul ieșean de cetire medicală	24
---	----

1832: Proiectele de Statut ale Societății	35
---	----

1833. Societatea Doftoricească Moldo-Romanikă a devenit Societatea de Medici și Naturaliști din Principatul Moldovei	37
--	----

Regulamentul Organic și obiectivele SMN.....	41
---	-----------

Sediul Societății de Medici și Naturaliști.....	42
--	-----------

Evoluția adaptativă a Statutelor SMN	47
---	-----------

Medici periodeuți: Fondatorii peregrini ai SMN și activitatea lor	52
---	-----------

Mihail Zotta.....	52
-------------------	----

Iacob von Czihac	56
------------------------	----

Membri ai SMN din teritoriile locuite de români.....	62
---	-----------

Învățați străini, membri onorifici sau membri corespondenți ai SMN.....	73
--	-----------

Din corespondența SMN	91
------------------------------------	-----------

Dimensiunea europeană a Societății de Medici și Naturaliști din Iași	113
---	------------

Promovarea Principatelor în congresele internaționale	113
---	-----

SMN și dezvoltarea economică a țării	118
---	------------

SMN și lupta pentru învățământului medical superior la Iași	135
SMN și Societatea Medico-Militară din Iași	137
Viața SMN, un catalizator universitar	139
SMN și colaborarea dintre medici și farmaciști în Moldova	140
Rezultatul eforturilor și cercetărilor întreprinse de SMN	145
Muzeul SMN și elefantul Gaba	152
Alegerea lui Cuza-Vodă și victoria unioniștilor	153
Structura și funcția Muzeului SMN.....	156
Colecția Geologie-Mineralogie	157
Colecția de faună și floră.....	161
Colecția de antichități.....	167
<i>Peregrinatio academica: primele echipe ale SMN de cercetare</i>	
itinerantă în Moldova.....	169
Prima expediție științifică de grup a SMN	170
Flora, fauna și mineralele în Muzeul SMN și scrierile membrilor săi	171
Alte scrieri despre expedițiile SMN în Moldova	181
Flora, apele minerale și demersul terapeutic	181
Muzeul SMN și unii din conservatorii săi	183
Biblioteca SMN	187
Colecții numismatice.....	190
Primele Grădini Botanice și ctitorii lor: Anastasie Fătu și	
Dimitrie Brândză.....	195
Grădina botanică Dr. Fătu	195
Grădina botanică Dr. Brândză	197
Grădina Botanică a Universității Vechi.....	202
Grădina Botanică din spatele Palatului Domnesc.....	202
Grădina Botanică a Universității Noi	202
Grădina Botanică „Anastasie Fătu” din strada Dumbrava Roșie	204
Ion Ionescu de la Brad, SMN și promovarea agriculturii în Principate.....	205

SMN, promotoare a curentului naturalist.....	208
Apele simple și apele minerale. Balneafia, crenoterapia și hidroterapia	208
SMN și Proiectul Observatorului Astronomic.....	223
Povestea telescopului	223
LIMBA ROMÂNĂ, LIMBĂ A ȘTIINȚEI. PROMOVAREA LIMBII ROMÂNE ȘTIINȚIFICE ÎN PUBLICAȚIILE SMN.....	224
Context istoric	224
Manuale de Istoria Naturală și periodicele SMN	226
Primul manual de Istorie Naturală în românește: de la Șincai, la Cihac	226
1808. Istoria Naturală a lui Gheorghe Șincai	227
1837. Istoria Naturală a lui Iacob Cihac	228
Limbaj românesc, emancipare și cunoaștere	238
Primul periodic al SMN, prima revistă de popularizare în limba română.....	240
1844. Povățuitorul sănătății și economiei. Foaie periodică pentru poporul românesc	241
1851-1887. De la „Foaia SMN”, la „Revista Medico-Chirurgicală”	244
1851. Foaia Societății de Medici și Naturaliști din Principatul Moldaviei.....	244
1887. Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași.....	245
Tempora mutantur et nos mutamur in illis	257
Metamorfozele SMN și ale periodicului său	257
Periodizarea epocilor eroice ale SMN.....	257
I. Epoca dinaintea Primului Război Mondial	259
I. a. Prima perioadă: 1830-1860. De la fondare, la plecarea lui Cihac	259
I. b. A doua perioadă: 1860-1887. De la plecarea lui Cihac,	

la apariția Buletinului SMN.....	261
I. b. 1. Buletinul SMN	264
I. c. A treia perioadă: 1888-1923. De la dispariția lui Cihac, la Primul Război Mondial	264
I. c. 1. Buletinul SMN	268
II. 1920-1940. Epoca interbelică.....	279
II. a. Marea Unire în viața SMN.....	283
II. b. Buletinul SMN în deceniile interbelice.....	287
III. Epoca celui de al II-lea Război Mondial și Epoca postbelică.....	291
III. a. Epoca Războiului: 1939-1947	291
III. b. Răsfoind Revista SMN	296
IV. Epoca postbelică: 1945-1989	304
IV. a. Perioada imediat post-belică – „de lăncezeală”: 1945-1956	305
IV. b. Perioada intermediară – „de tranziție” și reafirmare: 1956-1990	308
IV. b. 1. SMN între Universitatea „Al. I. Cuza” și Universitatea de Medicină din Iași	309
IV. b. 2. Revista Medio-Chirurgicală a SMN.....	309
IV. c. Perioada post-Revoluția din Decembrie - „de regenerare” și reintegrare europeană după 1990.....	312
Rostul lărgit al publicațiilor SMN	316
Președinții Societății de Medici și Naturaliști din Iași (1833-2014) .	318
Istoria SMN în date și fapte	
Câteva date de referință din istoria SMN (română-engleză)	328
12 priorități naționale (română-engleză)	336
Patru coordonate cardinale ale SMN (română-engleză).....	342

„Am început cu mijloace mici, foarte modeste,
nu mă îndoiesc că vom progresa - și vom arăta
urmașilor noștri calea, pe care trebuie
să pășească și ei.”

Gustav Otremba, 1890
Președinte SMN – Iași

SHORT HISTORY OF THE SOCIETY OF PHYSICIAN AND NATURALISTS – 1833, IASI, ROMANIA

On January 11, 1830, the *Iashi Medical Reading Circle*, the nucleus of the future *Society of Physicians and Naturalists of Iashi (SMN)*², was already set up. It had 21 members and was hosted at Dr. Czihac houses.

After several searches, an agreement was concluded for the purchase of the house on Hagioaiei Lane in the Upper-Town (currently 16, Independence Boulevard) owned by Governor Constantin Sturdza and his wife Agripina with the mention: "I sold forever to the Society of Natural History here in Moldova for 3000 gold ducats my houses on the upper-town lane (. . .) nobody else having the legal right to claim the houses (. . .). I also gave the Society 20 square fathoms (. . .)."

Until completion of the purchase of the house on Hagioaiei Lane, the *Society of Physicians and Naturalists (SMN-1833)* was called "Natural History Society", "The Moldavian-Romanika Medical Society" and "Naturalist Society" and included the *Cabinet of Natural History* (the *Museum* or *Cabinet of Curiosities*) and *Library*. For a while, until June 29th, 1833, it was also located in the halls of squire Balsh houses, on the Green Bridge Lane (now Carol I Boulevard) and Gh. Asachi house, between 1834-1835.

An initiative committee issued a request to the Government of Moldova, which gave the following response: "**The Government embracing with benevolence such a proposal gave his formal approval by the act dated March 18th, 1833** (in response to the request letter from Dr. Czihac and Dr. Zotta to the Government of Moldova), . . . **for the foundation, in Moldova, of a Society of Medicine and Natural History**".

The resolution passed on May 22, 1835, signed by Prince Mihail Sturdza, said: "we approve (the sale . . .), and the houses will be used by the *Society*". The fact was equally mentioned in the Princely Divan bill no. 4953 from October 31, 1844.

Since 1833, **the Society of Physicians and Naturalists (SMN - 1833)** developed, by donations, a *Museum*, the *Cabinet of Natural History* or "*Elephant Cabinet*" - the current *Museum of Natural Sciences* - and a *Library* - the current *Medical Library*; elephant Gaba which belonged to the Italian circus "Luz-

²The Society of Physicians and Naturalists – in Romanian language: Societatea de Medici și Naturaliști din Iași (SMN)

zatto” died in Iasi in 1834, and for its purchase Dr. Czihac got the money from donations.

In the new, yet historic office of the *Society* on Hagioaiei Lane - presently *Independence Boulevard*-, **Alexandru Ioan Cuza** was elected as a candidate for Prince of Moldavia in 1859.

In the archives of the *Museum of Natural History*, - nowadays located at 16, Independence Boulevard -, it was recorded that: ”This museum is owned by the *Society of Physicians and Naturalists founded in 1833* due to the perseverance of Colonel Dr. Iacob Czihac, with the help of Dr. M[ichael] Zotta³ (who was the first president of the *Society*), chief physician of the Capital town (Iasi), approved by the government (Decree no. 279 of March 18, 1833) which gave an annual grant for setting up a museum and making the collections available to the public”.

The Society, comprised of 3 sections - medicine, natural history and agronomy -, became rapidly known abroad, having, among others, as associate, honorary or corresponding members and donors, prominent cultural, religious and, above all, scientific personalities: Alexander von Humboldt (Germany), J. J. Berzelius (Sweden), Prince Demidoff (Russia), General Count Kisseleff (Russia), Victor Emmanuel II, King of Italy, Prince Mihail Sturdza, Grigore Ghica-Voda, Gh Asachi, Metropolitan Veniamin Costache, Elena Cuza, Dr. C. Vârnăv, Dr. Panaite Balsh, King Carol I of Romania, Dimitrie Sturdza, Heinrich Waldeyer (Germany), Robert Koch (Germany). ”**On September 23, 1885**, while in Iasi, King Carol I and his retinue visited the Society, Museum and Library”.

On November 28, 1886, under the chairmanship of Dr. Ion Ciurea, ”after long debates and finally surpassed endless obstacles, the steadfast publication of *Society Bulletin* in serious, competent and useful form” was proposed. It is the beginning of the establishment of the first medical journal of a scientific *Society* in the Principalities. In **January 1887**, the first issue of the *Bulletin of the Society of Physicians and Naturalists of Jassy* was printed in Romanian and French with the help of many members and ”**some of the most distinguished professors of the Faculty of Medicine of Iași**” (founded in 1879).

Since 1887 until today, the *Society* has published its periodical, now entitled ”The Medical-Surgical Journal”, the oldest medical journal in Romania, now printed in English, indexed in Index Medicus, MEDLINE and other international databases. It is currently evaluated by Thomson Reuters⁴ for inclusion in the Institute for Scientific Information (ISI).

The Board of Directors of the ”Society of Physicians and Naturalists - 1833”*

³Dr. Michael Zotta (1806–1877), a Romanian born in Bukovina, a Romanian province then under Austrian rule (1774-1918), was the first president of the *Society*, whereas Dr. Iacob Czihac (1800-1888), a German of Bohemian descent, held the position of Secretary of the *Society*.

⁴Present day Clarivate Analytics web of science core collection.

* Scurt istoric - prefață la prima ediție (2014)

SOCIETATEA DE MEDICI ȘI NATURALIȘTI DIN IAȘI - PRIMA ACADEMIE EUROPEANĂ A SPIRITULUI NAȚIONAL -

Repere istorice și strategii de dezvoltare

Context socio-politic european și național

În zorii veacului al XIX-lea, în Principatele Dunărene, se prefigura nașterea Modernismului, inspirat, în parte, de Iluminismul apusean, încă viu. Noul val combina pozitivismul evoluționist și experimentul practic, încercarea de cunoaștere aprofundată cu valorificarea și transformarea naturii, afirmarea constituționalismului, a națiunilor și identităților lingvistice. Avântul tehnologic și industrializarea păreau a potența, la rândul lor, răzvrătirea socială și ideologică, iar mișcările de eliberare, insurgente în toată Europa, asociate demersului politic preocupările științifice și visarea romantică. Reperele axiologice ale burgheziei în plină ascensiune reorientau astfel, prin chiar substanța lor, întregul curs al societății, al înțelegerii și stăpânirii realității, al creației artistice. Secolul al XIX-lea se anunța, așadar, tumultuos: venise ceasul revoluțiilor ce opuneau zorii capitalismului unor autocrații semi-feudale.

Situate nu doar la răscrucea unor importante drumuri comerciale, ci și a intereselor, ambițiilor și sistemelor de gândire și conducere contradictorii, proprii marilor imperii ce își disputau supremația în Europa, dezvoltarea Moldovei și Munteniei suferea frecvent atingere și neprielnică imixtiune din afară. „Istoria Moldovei, – lămură, în 1837, J. M. Lejeune, un francez din compania Prințului Callimachi, la Iași-, prezintă tot interesul ce însoțește anele unei națiuni ce luptă împotriva sorții și suportă fatalitatea impusă de poziția sa. Ea se află acum, la fel ca și politica și destinul său viitoare, legată de această mare problemă a Orientului, ce face obiectul atâtor controverse.”⁵

Între Răscoala lui Tudor Vladimirescu din 1821 și revoluțiile burghezodemocratice din 1848, starea de spirit a românilor din Provinciile istorice se maturizase și dorința de schimbare progresistă viza un imediat câștig de cauză. Mișcarea de propășire națională și reformă socială a lui Tudor, ca și acțiunile Eteriei - asociația responsabilă de revoluția pentru eliberarea Greciei -, începute la Iași în 27 februarie 1821, marcase profund atmosfera Moldovei. Tot la Iași a izbucnit scânteia revendicărilor pașoptiste românești, odată cu prima formulare a obiectivelor în Petiția-Proclamație a boierilor și notabililor moldoveni. Sintetizată în 35 de puncte, aceasta fusese întocmită de Vasile Alecsandri, la decizia unui Comitet de șapte membri aleși la întru-nirea revoluționarilor din 27 martie, la Hotelul Sankt Petersburg⁶. (Fig. 1-3) Documentul a fost înaintat Domnitorului Mihail Sturdza la 28 martie 1848.

⁵ Felicia Dumas, Olivier Dumas, *La France et Iași. 600 ans d'une histoire d'amour*. Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009, p: 210.

⁶ Locația din 1848 a Hotelului *S. Petersburg* din Iași este încă imprecisă, întrucât proprietarul Conrad Regensburg a închiriat pe parcursul timpului mai multe clădiri. (Curierul de Iași, 14.

Fig. 1. Iași. Casa *Calimachi*, unde se presupune a se fi aflat Hotelul *St. Petersburg* în vremea lui Raffet (1837)⁷

Fig. 2. Auguste Raffet. Vedere din Iași dinspre balconul Hotelului *St. Petersburg*, la 1837 (*Muzeul de Artă al României, București*)

03. 2013: <http://curierul-iasi.ro/iasul-de-odinioara-cum-a-intrat-hotelul-petersburg-inistoria-iasului-7891>).

⁷Curierul de Iași, 14. 03. 2013: <http://curierul-iasi.ro/iasul-de-odinioara-cum-a-intrat-hotelul-petersburg-in-istoria-iasului-7891>

Fig. 3.

Iași. Placă memorială unde se menționează: „Pe acest loc, unde se află Hotelul Petersburg, s-a desfășurat în ziua de 27 martie/8 aprilie Adunarea Populară a revoluționarilor din Moldova care a dat semnalul începerii revoluției burghezo-democratice din 1848 în Țările Române”.

Se confruntau în aceste teritorii de graniță, în acel timp de după Războiul Rus-Turc, două lumi - Orient și Occident-, forțe dominante ale lumii precum regatul Austro-Ungar, Sublima Poartă Otomană și Rusia Țaristă, antrenând evenimente radicale, noi speranțe, dar și mari pierderi pentru populația autohtonă, însuflețită neclintit de dorința de păstrare a pământurilor stăbune,

Fig. 4. a. Boier din perioada fanariotă, îmbrăcat după moda din Constantinopol⁸

Fig. 4. b. Grup de revoluționari pașoptiști români⁹

⁸Baş-boierul Iordache Filipescu (xilografură după un desen de Charles Doussault, 1843)

⁹Studenți revoluționari din Moldova și Țara Românească, prezentând la Paris în 1848 tricolorul românesc inscripționat cu formula consacrată „Dreptate. Frăție” (acuarelă de C. Petrescu)

de lămurirea etnicității și făurirea unui stat național independent. În aceste conflicte se amestecau în plus, tot mai des, Anglia și Franța, cu care chiar Otomanii negociau.¹⁰ Principatele Române deveniseră iarăși un câmp de bătaie pentru supremația vecinilor europeni, mai mult sau mai puțin apropiați, dar tot mai motivați. Sub constrângerile istoriei, în Principate structurile feudale de tip oriental se prelungiseră, întârziind cristalizarea unor evoluții coerente, plenar sincronizate civilizației vest-europene. (Fig. 4-5)

Fig. 5.a. Iași. Târgoveți pe ulița „Sf. Vineri” la 1845. (după J.Rey)

Fig.5.b. Iași. Academia Mihăileană și occidentalizarea cetății

Totuși, încă din veacul XVIII-lea, grație domnilor fanarioți, -greci ce slujiseră pe lângă Înalta Poartă din Constantinopol, desemnați la tronul Principatelor Dunărene de suveranii turci-, limba și cultura națională începuseră a fi încurajate. Concomitent, în viața și formația aristocrației moldo-valahe, -tot mai clar afirmându-se de gîntă latină-, limba și cultura franceză își găseau încet-încet locul cuvenit. Pe acest fundal, o premieră s-a împlinit la Iași, odată cu introducerea limbii române în 1803, la recent înființatul Seminar de la Socola, cea dintâi școală de grad gimnazial în limba poporului. De aceea, în 1820, Mitropolitul Veniam Costachi (Costache) l-a trimis pe cărturarul Gheorghe Asachi în Ardeal, spre a invita tineri profesori români la Iași. Cei patru aleși au fost doctorul în medicină, litere și filozofie Vasile Popp, profesor de filologie și filosofie, căruia i s-a încredințat și direcția de studii a Seminarului; Ioan Costea, profesor de retorică și poetică; Ioan Manfi, profesor de latină; Vasile Fabian-Bob (Bobb), profesor de teologie.

Dintre ei, doctorul Vasile Popp, întâiul medic român cu diplomă universitară din Transilvania, dobândită la Viena în 1817, avea să se reîntoarcă dincolo de Carpați, izgonit de Eteria dezlănțuită la Iași, în 1821.

Odată cu asumarea latinității lingvistice și apartenenței la romanitate, orizontul intelectual se deschidea prevalent înspre Franța și, implicit, înspre idealurile sale revoluționare. Deviza „libertate, egalitate, fraternitate” și sor-

¹⁰Félix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des principautés de Moldavie et de Valachie, suivi des traités de la Turquie avec les puissances Européennes*. Paris, 1839.

gintea daco-romană fluturau din ce în ce mai statornic pe buze, întipărite în mintea și inima intelectualității românești. Erau consubstanțiale cu „Dorințele partidei naționale din Moldova”¹¹, așa cum magistral le formulase Mihail Kogălniceanu. Totodată, amprenta civilizației austro-germane continua să marcheze Provinciile Române, dominate de regimul său politic și interferând cu universul său cultural. Aceasta era, bunăoară, situația nu numai a românilor din Ardeal, ci și din Bucovina - partea nordică a Moldovei, brutal anexată de Austria în 1774, în urma primului Războiul Rus-Turc (1768-1774) și a tratatului său de pace încheiat la 21 iulie 1774, la Kuciuk-Kainargi.¹² Dacă dinspre nord Bucovina se ancora, pe mai departe, strâns la trecutul comun cu Moldova, dinspre vest, Principatul moldav continua interferențele istorice cu Transilvania, aflată sub dominație austro-ungară, cu locuitorii săi de variate etnii, cu spiritualitatea sa multilingvistică și multiconfesională, marcând orizontul de așteptare al tuturor. În atare circumstanțe, medici și farmaciști străini ajungeau în Moldova, unde încă nu existau școli superioare pentru pregătirea unor astfel de specialiști.

Ei veneau din afară, fie invitați de ocârmuitori, fie căutând refugiu ori loc de muncă, fie umblând după noroc, aventură ori bogăție. Alteori erau aduși de jocuri politice ori mișcări religioase, intrigi sau misiuni de spionaj.¹³ La Iași, capitala țării, ca și în orașelele mai mici ale Provinciei, deși numeric puțini, puteau fi întâlniți, către jumătatea veacului al XIX-lea, practicieni de origine germană, austriacă și maghiară, cehă și elvețiană, greacă și ebraică, polonă și rusă, franceză, engleză și italiană.

În Principatele Dunărene, influența ideilor iluministe, ce particularizau în epocă esența civilizației și aspirațiilor politico-economice franceze de după Căderea Bastiliei la 1789, s-a amplificat considerabil sub ocupația rusă, survenită în vremea *Regulamentelor Organice*, promulgate în 1831, în Muntenia, și în 1832, în Moldova. (Fig. 6) A contribuit în paralel pregătirea tot mai multor tineri români în școlile europene, îndeosebi franceze.

Aceste legi, conținând aspecte de incontestabil progres, au fost impuse românilor, în ambele Principate, Moldova și Valahia (Muntenia), consecutiv încheierii Păcii de la Adrianopole¹⁴ prin care, în 2/14 septembrie 1829, s-a pus punct celui de al doilea Războiul Rus-Turc (1828-1829). Consecutiv Păcii, autonomia Principatelor Danubiene era consfințită, deși ambele erau puse atât sub suveranitatea Porții Otomane, cât și sub protectoratul Rusiei.

¹¹ Mihail Kogălniceanu a redactat în august 1848 un program al Revoluției din Moldova, în 36 de puncte, publicat sub titlul „Dorințele partidei naționale din Moldova”. Spre deosebire de Petiția din martie, programul Kogălniceanu critica Regulamentul Organic și protectoratul țarist. Documentul milita pentru egalitate politică și civilă, instrucțiune gratuită, împrumutarea țărănilor, unirea Moldovei cu Valahia.

¹² Kuciuk Kainargi - localitate în Dobrogea (actualul Kainardja, regiunea Silistra, Bulgaria).

¹³ NA Bogdan, *Societatea medico-naturalistă și muzeul istorico-natural din Iași. 1830-1919*, Tipografia Națională, Iași, 1919; Paul Pruteanu, *Iacob Cihac*, Ed. Științifică, București, 1966.

¹⁴ Adrianopole - astăzi, orașul Edirne, Turcia.

Fig. 6. Foile de titlu ale Regulamentelor Organice: a. în Principatul Moldovei, Iași, Tipografia Institutului Albinei, 1846; b. în Valahia, București, 1832.

După principiile și prevederile *Regulamentelor Organice* acum elaborate, avea să fie metamorfozată în chip identic, întreaga administrație internă a Moldovei și Munteniei. Deși nu soluționau toate problemele, *constituțiile* și *regulamentele* sau *statutele organice* apărute în interiorul unor regimuri monarhice, sub presiunea mișcărilor revoluționare, au înscris, neîndoielnic, un pas înainte și au premers unificării viitoare în state unitare a provinciilor înrudite. Redactat de o comisie de boieri sub supravegherea administrației provizorii rusești, *Regulamentul Organic* a intrat efectiv în vigoare în Moldova la 1 ianuarie 1832. Reformele sociale anterioare se mențineau, dar se stimula suplimentar dezvoltarea economică.

Încă din 1829, Moldova încetase a fi „grânarul“ Turciei, „chelerul“ Porții, comerțul efectuându-se după această dată pe bază de liber schimb. *Regulamentul Organic* încuraja și sprijinea deschiderea de întreprinderi industriale și variate alte activități economice, concomitent procesului de învățământ. Tot mai mulți străini s-au perindat și stabilit în Principate, implicându-se în industrie, comerț, medicină, farmacie și educație. *Regimul regulamentar* căuta să se sprijine pe o pătură ridicată dintre micii proprietari de pământ și negustorime, cărora Domnia le acorda ranguri, spre a putea ocupa funcții de stat și locuri în Adunarea Obștească. *Regulamentul* cuprindea și prevederi referitoare la sănătatea publică, promovând sincronizarea politicilor medico-sanitare și farmaceutice la coordonatele vest-europene curente.

Pentru prevenirea epidemiei de holeră se instituiau cordoane sanitare și carantine la punctele de frontieră, în primul rând la Galați, dar și la Sulina, unde ancorau corăbiile și vapoarele sosite de pe Dunăre și Marea Neagră. Se mai specifica necesitatea de purificare a atmosferei Iașilor, pe lângă canaliza-

rea și legarea Bahluiului de Siret și de Prut, în vederea organizării, pe termen lung, a navigației fluviale. Se relua prin aceasta un proiect mai vechi, probabil din secolul al XVIII-lea. Canalizarea Bahluiului și asanarea mlaștinilor s-a făcut, într-adevăr, în final, cu efortul a câtorva mii de robi țigani, ce au muncit în beneficiul Statului.¹⁵ (Fig. 7)

Interesant de reliefat este că afluxul de occidentali s-a mărit prin punerea în funcție în 1834 a liniei de navigație Viena-Sulina și a multor rute ce traversau Marea Neagră, legând Constantinopolul de Sulina, Odessa, Yalta.¹⁶

Fig. 7. Auguste Raffet. Familie de țigani nomazi în Moldova, 1837

Paralel încurajării elementului național, *Regulamentul Organic* a generat cadrul legal pentru instalarea în țară a multor specialiști străini. În noile condiții, își crea drum și medicina stomatologică, mai puțin avută în vedere anterior. Între 1830-1862, dintre medicii străini ajunși la Iași se detașau, deci, o serie ce au parcticat în final dentistica. Unii proveneau dintre absolvenții Universității din Pesta, precum Dr. Josif Löffler, Dr. Wilhelm Mayer, Dr. Antonie Hacer. De altfel, Iașul a fost primul centru românesc unde medicina dentară a prins contur. Löffler, cel dintâi dentist de stat, a funcționat între 1830-1852 în Capitala Moldovei, mutându-se apoi la Roman. A fost membru al SMN. Din școlile Rusiei, era Daniel Mihailovschi, iar din Polonia, erau Andrei Maximovici și Iacob Rosemberg; din școala Vieneză, se îndreptaseră spre Iași Reiner Adalbert, Josep Nogtberg și Aloys Novotni, dar și Eduard

¹⁵V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *Istoricul Societății de Medici și Naturaliști din Iași (1830-1960)*, București: Tipografia Învățământului, 1961.

¹⁶Tudor Berza, *Le voyage de 1837 d'Anatole de Démidoff en Russie méridionale: une expédition scientifique au nord de la Mer Noire, au début de l'ère industrielle*, în Elena Siupiur, Andrei Pippidi (editori), *Les relations de la Russie avec les Roumains et avec le Sud-Est de l'Europe du XVIII-e au XX-e siècle*. Bibliothèque des études et recherches sud-est européennes, București: Ed. Biblioteca Bucureștilor, 2011, IV, pp: 99-114.

Zelinski, oculist și dentist, iar, din Anglia, se stabilise în Moldova, în 1861, John Mallon. Din Franța, veniseră François Achard – se pare, un autodidact - și Charles Cazabon. Achard a fondat în 1849 *Institutul Odontoiatric* din Iași, pe care l-a coordonat până în 1853, când a încetat din viață.¹⁷ Cazabon, aflat în cetatea moldavă din 1852 și investit în 1854 ca „dentist al Capitalei” de Prințul Ghica, a preluat conducerea acestui așezământ între 1855-1860, contribuind la implementarea medicinei dentare în Moldova și la dobândirea unui rang de primă mărime al acestei specialități în asistența sanitară acordată populației.¹⁸ Mai mulți din cei amintiți au ocupat postul de *dentist al statului*, lucru devenit posibil conform reglementărilor adoptate de autoritățile locale în 1860. La rândul său, austriacul Ludovic Russ senior, cu diplomă inclusiv de dentist conferită de Universitatea din Viena - „maestru în arta chirurgiei și obstetrică” - și una de medic obținută la Halle, a abordat chirurgia oro-maxilo-facială, la Spitalul „Sf. Spiridon”.¹⁹ A fost totodată un marcant membru al SMN. Interesant de amintit că, între 1884-1904, a activat la Iași o apropiată a cunoscutului medic dentist Pavel Macarovici, licențiat al Universității din Constantinopol, Erna Olinchievici-Zuhr, considerată prima femeie-dentist din România.

În privința farmaciei, la 15 mai 1832 se tipăreau, la Iași, *Legiurile alcătuite de Comisia Doftoricească și slobozite de Epitropia Casei Doftorilor după voința Ocârmuirii pentru povățuirea spișerilor în Principatul Moldovei*, redactată în 13 puncte. Se recomanda pentru moment adoptarea farmacopeii și taxei austriece, dotarea laboratoarelor pentru prepararea prescripțiilor de uz intern și extern, exceptând pe cele „oprite de poliția medica”, adoptarea de doctorii noi. În 1834, se publica *Pravila pentru organizarea părții medicale ce îngloba un capitol Despre spișerii*, precum și *Anaforaua Comitetului Sănătății (. .) pentru regula ce are a se păzi de către spișeri în obiectul rețetelor, care trebuiesc a fi tănuite*, intrată în vigoare la 12 noiembrie 1845.²⁰ Se intenționa astfel îmbunătățirea formulării și executării rețetelor, ce trebuiau păstrate ca document medico-legal.

Convergența obiectivelor *Regulamentare*, efervescența socială a generat, deopotrivă, condițiile punerii pe noi temeuri a instituțiilor de învățământ, vizând o democratizare a educației, menită să pătrundă în limba neamului, în păturile cele mai defavorizate. În acest spirit, prin diligențele unor cărturari patrioți, precum Gheorghe Asachi, s-a redeschis în 1829 *Gimnaziul Vasilian* (*Colegiul Vasilian* sau *Basilionul*), ce funcționase intermitent pe lângă Mă-

¹⁷Cristina Ionescu, *Începuturile Stomatologiei în Moldova*, Medicina Stomatologică, 2001, 5, 2: 84-86; George Luca, Nicolae Marcu. *The Romanian school of dentistry. Beginnings, founding personalities*, Rom J Oral Rehab, 2016, vol.8, no. 4: 34-41.

¹⁸ Cristina Ionescu, *Începuturile Stomatologiei ...*; Felicia Dumas, Olivier Dumas, *op cit*, p: 146-148.

¹⁹ Cristina Ionescu, *Începuturile Stomatologiei ...*

²⁰ Samuel Izsák, *Farmacia de-a lungul secolelor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, pp: 265-275.

năstirea „Trei Ierarhi”, fiind de asemenea desemnat sub titulatura de *Academia Vasiliană*. Instituția exista încă din 1640, din vremea Domnitorului Vasile Lupu, redefinindu-se la 1714 prin *Academia Domnească* deschisă de Nicolae Mavrocordat. (Fig. 8-9)

Țara resimțea imperios nevoia schimbării în bine. La 1830, nota istoricul A. D. Xenopol, Moldova se confrunta cu o „stare de înapoiere economică, de înjosire politică și de destrăbălare a moravurilor”, ce nu era prielnică nici unei creațiuni științifice. Societatea românească adunase, însă, în sânul ei elemente capabile să intervină²¹, conștiente că: „Desvoltarea progresivă a unui popor este bazată pe buna ordine, dreptate și inteligență, calități fără de care guvernarea lui nu poate aduce roade fericite.”²²

Fig. 8. a. Gheorghe Asachi (1788-1869), membru fondator al Societății de Medici și Naturaliști. Portret de C. D. Stahi din Pinacoteca din Iași.

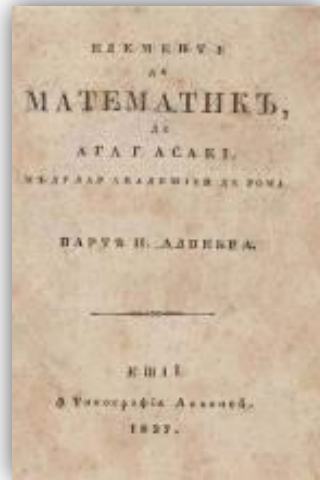
Fig. 8.b. Iași. Grădina Copou realizată în 1833, după planurile lui Gheorghe Asachi și Mihail Singurov. Obeliscul cu lei proiectat de Asachi, monument închinat, în 1834, *Regulamentului Organic*

²¹ A D Xenopol, *Cuvânt la a 58-a aniversare a SMN*. Buletinul SMN din Iași, 1890, vol. IV, nr. 4bis, pp: 139-140.

²² Gustav Otremba, *Discurs la aniversarea a 58 de ani de la înființarea SMN*. Buletinul SMN, 1890, vol. IV, nr. 4 bis, pp: 130-134.

a.

b.

Fig. 9. a. Iași. Școala „Trei Ierarhi”. Astăzi: Școala „Gh. Asachi”, străjuită de statuia savantului, înălțată deasupra mormântului său; b. Aga G. Asachi. Mădular [al] Academiei de Roma. *Elemente de matematică. Parte II. Algebra.* Tipografia Albinei, Iași, 1837.

Acesta era, deci, climatul în care la Iași au apărut tot mai multe *Societăți savante*, *Academii* de rang superior. În plus, articolul 71 din anteproiectul *Regulamentului Organic* recomanda românilor a încuraja formarea de „asociații culturale”. Folosind preponderent limba română, ale cărei bogăție și nuanțe, dar și ecou, astfel s-au amplificat, intelectualii acționau cooperant, asociativ, inițiativele lor având mai mulți sorți de izbândă. În aceste împrejurări, în 15 iunie 1829, în cetatea colinelor debuta activitatea *Sfatului Doftoricesc*, alcătuit din patru medici și un chirurg: Iosif Viola, Mihail Zotta, Anton Huber și chirurgul Iacob Cihac, toți lucrând sub autoritatea protomedicului Eustație Rolla. Până la sfârșitul anului, asociația a sporit cu 19 membri.

Între 1830-1840, s-au edificat în Iași două instituții superioare de știință și cultură, de pionierat în Țările Române: cea dintâi dintre acestea a fost ***Societatea de Medici și Naturaliști (SMN)***, al cărei proiect s-a concretizat între 1830-1833; cea de a doua, *Academia Mihăileană*, inaugurată în 1835.

Crescută, prin urmare, chiar din sânul *Sfatului Doftoricesc*, SMN a fost un instrument de implementare a strategiilor de dezvoltare complexă ale momentului.²³ A fost de aceea uneori privită ca o academie culturală medicală a

²³VRășcanu, Gh Gh Năstase, Șt Bărsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului orașenesc clinic de adulți din Iași*, vol. I, Ed. Medicală, București, 1956, p: 123; Cristina Ionescu, *Societatea de medici și naturaliști, cadrul spiritual al publicației sale „Buletinul Societății de Medici și Naturaliști” (Revista medico-chirurgicală)*, Clinica, 2001, vol. VI, nr. 1, pp: 4-50.

Spiridoniei.²⁴ Instituția îngloba un *Muzeu* și o *Bibliotecă*, deschise în egală măsură celor avizați și publicului larg, **pregătitoare și susținătoare, între altele, a întemeierii Facultății de Medicină locale la 1879**. Efectele pozitive ale atmosferei de emulație intelectuală și științifică, generată de existența SMN la Iași, s-au însoțit deci și de inaugurarea *Academiei Mihăilene* câțiva ani mai târziu, moment de referință în fundamentarea unui învățământ superior competitiv în Moldova. Membri de valoare ai SMN erau direct antrenați în formarea și activitatea *Academiei Mihăilene*. Strâns corelată cu existența, personalitățile și activitatea SMN, *Academia Mihăileană* a **premers celei dintâi Universități românești moderne, fondată la Iași în 1860**. Tot la Iași, luaseră ființă instituții de scurtă viațuire, precum *Institutul Academic*, la 1866, sau *Institutele Unite*, la 1895, ori școala-fermă de la Galata, activă între 1868-1870. Acestea erau „erau puținele, dar însemnate prin ideea fondatorilor lor, instituțiuni create la noi pentru propagarea științelor”, era una din concluziile exprimate de Anastasie Fătu.²⁵

SMN se detașa, prin urmare, ca o promisiune de durată, o reală academie cultural-științifică și economică, medico-naturalistă și farmaceutică, mică în dimensiune aparentă, dar de mare anvergură ca impact, reunind români din toate provinciile istorice, alături de străini merituoși de pe întreg mapamondul. Exercitând o influență definitivă în geneza evenimentelor politice și științifice, ca și a instituțiilor reprezentative ale statului, SMN a anticipat ctitorirea în 1860 la Iași, prin preocuparea lui V. A. Urechia, a societății *Atheneul Român* – mutat în 1864 la București, iar pe plan național, a Societății Academice Române, respectiv a Academiei Române, în 1866. Iluștri membri ai SMN s-au regăsit, chiar de la începuturile lor, în rândurile diverselor societăți academice române.²⁶

După cum releva Prof. Eduard Gruber, SMN avea de trecut peste timp o ștafetă, împlinind un destin al salvării: **„Această moștenire, Domnilor, o aveți Dumneavoastră. Societatea Dumneavoastră e cea întâi, cea mai veche Societate științifică românească; înainte ca o Academie Română să fie, predecesorii Dumneavoastră se adunau și-și împărtășeau părerile pentru a se lumina și a propovădui frumoasa știință și artă ai cărei re-**

Fig. 10. Eduard Gruber (1861-1896). Delegat al *Societății Științifice și Literare din Iași* la aniversarea SMN din 1890

²⁴ Vl C Buțureanu. *Les relations de la Société des Médecins et des Naturalistes de Iassy avec l'Épitrôpie des Hôpitaux «St. Spiridon» dans l'assistance médico-chirurgicale de Iassy et de Moldavie*, Rev Med Chir Soc Med Nat Iasi, 1970, nr.7: 847-852.

²⁵ Anastasie Fătu. *Despre încercările făcute pentru dezvoltarea științelor naturale în România. Discurs de recepție la Academie*, Imprimeria Statului, București, 1873, p: 15.

²⁶ Samuel Izsák, *op cit*, p: 274.

prezentanți sunteți Domniile voastre.” (Fig. 10) SMN era în consecință chemată să aducă o contribuție originală la mișcarea științifică generală, implementând „asociațiunea și cooperarea”, marele principiu modern al muncii în echipă.²⁷ În viața SMN trebuia de acum să triumfe cu adevărat consolidarea principiilor statutare și respectul structurilor organizatorice, odată cu implicarea *Societății* în mișcarea științifică de nivel european, în activitățile economice și în aplicarea cotidiană a acestor coordonate și imperative ale propășirii în Principatul Moldovei.

În plan politic, SMN viza înfăptuirea Micii Uniri și formarea nucleului statului național modern, România. În veacul al XIX-lea, marcat de formarea statelor naționale, roluri similare își asumaseră, de altfel, societăți științifice și din alte zone ale Continentului, precum cele germane, de pildă.

*

*

*

Ubi Scientia, ibi Patria: Premisele fondării Societății de Medici și Naturaliști din Iași: de la Cercul ieșean de lectură medicală la Societatea de Medici și Naturaliști din Iași

1829-1830. Cercul ieșean de cetire medicală

Spiritul persistent al Luminilor, activ încă în pragul veacului al XIX-lea, se repercuta și asupra științelor românești, inclusiv medicina și științele naturii. Organizarea sanitară, practica, educația și cercetarea medicală trebuia să devină părți componente ale procesului continuu de supraviețuire națională și modernizare. În Europa, apariția de societăți academice și științifice contura deja o dimensiune de referință, nu doar o tendință, o condiție ținând încurajarea și împlinirea dezideratelor sociale, educaționale, dar și politice. Cu atât mai mult astfel de structuri erau necesare în Țările Române. În consecință, *Societatea de Medici și Naturaliști* din Iași, fondată între 1830 și 1833, cea dintâi asociație științifică din Principatele Române, dar și din sfera biomedicală a Europei de sud-est - „cea mai veche Societate din Orient” (G. Otremba)- s-a ivit ca un imperativ al progresului, dar și ca simbol al unei perioade complexe și sensibile, al confruntării mentalităților de ansamblu și al dorinței de participare a cetățenilor, egali în drepturi și îndatoriri, la noul *cosmopolis, cetate universală a cogniției*, a emancipării de gândire, a revoluțiilor industriale și productivității abundente, împărtășite tuturor. Știința, formă a conștiinței moderne, era naționalitatea și țara tuturor sau, cu o expresie a profesorului ieșean Alexandru Suțu, membru SMN: *Ubi Scientia, ibi Patria*²⁸.

²⁷ Eduard Gruber, *Cuvânt la aniversarea a 58 de ani de la înființarea SMN*. Buletinul SMN din Iași, 1890, an IV, vol. IV, nr. 4 bis, pp: 142-143.

²⁸ Alexandru Suțu, *Cuvânt la aniversarea a 58 de ani de la înființarea SMN*. Buletinul SMN din Iași, 1890, an IV, vol. IV, nr. 4 bis, p: 142.

Semnificațiile catalizatoare ale *Societății* erau favorabil primite și pe larg explicate în presa de avangardă a vremii. „Albina Românească” din 28 ianuarie/9 februarie 1834 preciza scopul SMN, de „a asigura înaintarea științelor, a întemeia asistența sanitară și a se ocupa de istoria naturală a acestui pământ”.

Viziunea globalist-universalistă se detașa dintru început, în proiectele SMN: „Știința având un caracter de universalitate, cei ce lucrează câmpul său trebuie să se pună în raportul cerut de această exigență a universalității.”²⁹

Deși „trecut aproape neobservat”, **momentul creării SMN fusese „unul dintre cele mai expresive și mai semnificative evenimente din evoluția culturală a țării”**, după cum îl caracteriza Constantin Motaș, care, la aniversarea centenarului SMN din 1933, sublinia: „Dacă este adevărat că întinderea teritorială, forța militară și bogățiile materiale n-au putut constitui niciodată pentru un popor un titlu de glorie mai vrednic de luare aminte decât patrimoniul său spiritual; dacă știința, literatura, arta, vechimea și însemnătatea așezămintelor lui culturale sunt singurele comori inalterabile, nepieritoare, cu care el se poate mândri, mai presus de toate; atunci ce poate fi mai măgulitor și mai reconfortant pentru țara noastră, în zilele grele pe care le trăiește, **decât această senină aniversare a împlinirii unui veac de existență a celei dintâi societăți științifice din cuprinsul hotarelor ei?**”³⁰

Conștiința etnică, dar și a apartenenței europene, cucerirea drepturilor cetățenești și reformularea îndatoririlor obștești, importanța acordată savantului, diseminarea cunoștințelor, școlarizarea și învățământul medical, medicina de casă, colaborările internaționale, avântul romantic-revoluționar, respectul față de națiune și strămoși, dragostea jertfelnică de patrie, reîntoarcerea la Natură, valorificarea resurselor minerale, a florei și faunei, acestea erau țelurile prioritare.

În Europa marilor imperii rivale, dar a căror dezmembrare plutea în aer, oamenii de știință, ca și alte personalități, de naționalități și formație diferită, își dădeau mâna, spre a face să triumfe idealul lor de progres, libertate, fraternitate și egalitate. În acest context, „într-un timp când țara noastră nu era încă pătrunsă de folosul științelor și când lumea la noi, nefiind la înălțimea cerută de lumina veacului, se găsea, dacă nu contrarie, cel puțin nepăsătoare pentru îndeletniciri de felul acesta, **Iășii încearcă, cel întâi, începutul unei mișcări științifice prin înființarea *Societății de Medici și Naturaliști*” – constata Nicolae Beldiceanu, în 1887.**³¹

Deja, în decembrie 1829, Dr. Iacob Cihac declanșase demersurile vizând alcătuirea unei societăți bio-medicale și farmaceutice, în concordanță cu prevederile *Regulamentului Organic*, dar precipitată și de criza pe care epidemia

²⁹ *** Cuvânt înainte, *Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, 1887, I, 1, p. 2.

³⁰ C Motaș. *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași*, Boabe de grâu, 1933, an IV, nr. 8, pp: 463-473.

³¹ N Beldiceanu, *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași. Schiță Istorică*. Buletinul SMN din Iași, 1887, vol. I, nr. 1: 3.

de holeră o acutizase în Moldova. În locuința proprie, vecină Spiridoniei, Dr. Cihac invita personalități autohtone în acest scop. (Fig.11, 12)

Fig. 11. Iași. Spitalul „Sf. Spiridon” la 1826
(litografie după un desen de J. Rey)

Fig. 12. Iacob Cihac
(Litografie de Kriehuber, 1846)

Ideea a aparținut, -conform spuselor vornicului Costache Sturza, președinte al SMN în 1836-, doctorului Cihac, ulterior alăturându-i-se doctorul Zotta. După cum mărturisea Dr. Iacob Cihac, ajutorul dat de Dr. Mihail Zotta, absolvent al Universității din Viena, a fost mereu unul foarte eficient.³² Cei doi își propuneau „înflorirea și sporirea acestui ram al științelor, care până acum, mai de tot, au zăcut în întuneric”³³. Cum întreprinderea lor era unică în acel timp în acest spațiu, la chemarea lui Zotta și Cihac au răspuns dintru început medicii și spițerii, oamenii de știință și de cultură, responsabili politici și religioși progresiști din Iași și alte orașele ale Moldovei: Galați, Bârlad, Hârlău, Roman, Vaslui, Botoșani, Fălțiceni. Profilul *Cercului* se anunța complex: medico-farmaceutic, istorico-natural, veterinar, agricol, cultural, arheologic. Majoritatea membrilor studiaseră în diverse centre academice vest-europene, unde își însușiseră concepțiile științifice, social-politice, dar și artistice, ale vremii. Au existat inițial 21 de membri fondatori și donatori, după cum atestă documentele scrise în limba germană de chiar mâna lui Cihac: *Subscription zu einem Lesezirklen medizinischer Zeitschriften* - „Subscripție la reviste medicale pentru un *Cerc de Lectură*“ . (Fig. 13)

Dintre aceștia, -unii din chiar *Sfatul Doftoricesc*-, opt erau medici: Cihac, Zotta, Rolla, Viola, Huber, Jumette, Certz; șase erau spițeri: Lochmann, Kloss, Kraus, Pădure, Abrahamfi, Vasiliu; restul de șapte reprezentau alte profesii sau ranguri sociale ori politice înalte. (Tabel I; Fig. 14-16)

³² Paul Pruteanu, *Iacob Cihac..*, p: 51.

³³ NA Bogdan, *op cit*, p: 7

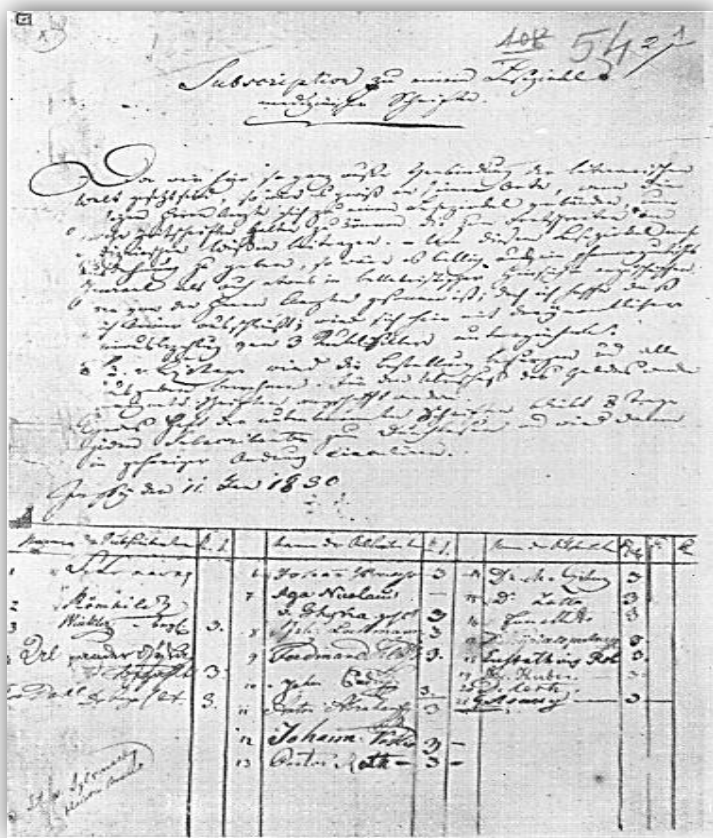

Fig. 13.a. Actul autograf al lui Iacob Czihaac prin care se consfințează constituirea prin subscripție, a Cercului de lectură medicală din Iași, la 11 ianuarie 1830³⁴

Fig. 13.b. Actul autograf al lui Iacob Czihaac. Detaliu: Semnăturile celor 21 de membri fondatori pe documentul de înființare a Cercului de Lectură Medicală.

Lista de subscripție din ianuarie 1830.

³⁴ Rev Med Chir SMN Iași, 1980, 84: 4, planșa I.

Tabel I. Membrii *Cercului de lectură medicală din Iași*, la 11 ianuarie 1830
(adaptat după P. Pruteanu, N. A. Bogdan și C. Moțaș)

Subscriber	Ruble argint	Subscriber	Ruble argint	Subscriber	Ruble argint
1. Dr. Șt. Silvanski (von Sylvansky)	-	8. Farm. Johann Lochmann	3	15. Dr. Mihail Zotta	3
2. Römhiler	-	9. Farm. Ferdinand Kloss	3	16. Dr. Jumette	3
3. Anton Winkler (jurist și economist)	3	10. Farmacist și paharnic Johann (Ioan) Pădure	3	17. Dr. Nicolae Kiriakopoulos (Chiriacopol) (Galați)	3
4. Alexandru Ghica (Ghyka) (boier)	3	11. Farm. Anton Abrahámfi	3	18. Dr. Eustațiu Rolla	3
5. Dr. Iosif (Josef) Viola	3	12. Pastorul Daniel Roth	3	19. Dr. A. Huber (Bârlad, Iași)	3
6. Farm. Johann Krauss	3	13. Farm. Johann (Ioan) Vasiliu	3	20. Dr. Aloysius Certz	3
7. Aga Nikolaus Ghyka (boier) v. Silvanski plecat la București	3	14. Dr. Jakob von Czihak (Cihac)	3	21. Gheorghe Assaky / Asaki) (inginer, literat)	3

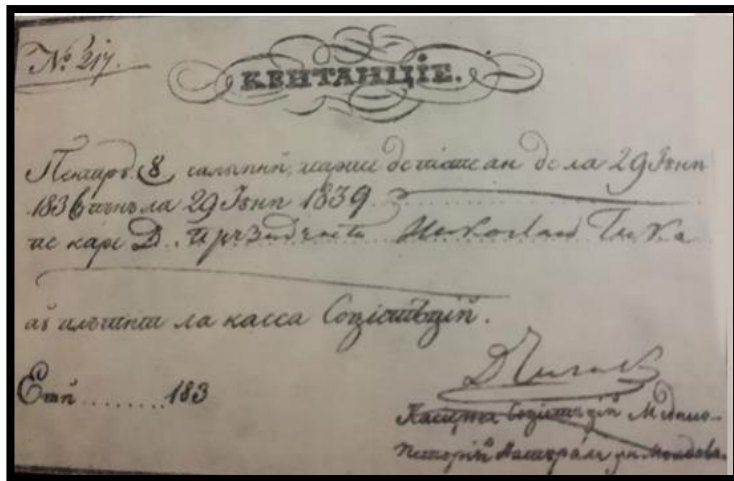

Fig. 13. c. Chitanță semnată de Dr. Iacob Cihac în calitate de casier al SMN

Fig. 14. Hatman Grigore Alexandru Ghika.
Președinte SMN în 1834

Fig. 15. Marele logofăt Alexandru Ghica, membru fondator din 1830.
Președinte SMN între 1844-1852

Fig. 16. Grigore Alexandru Ghika (Grigore al V-lea Ghica). Domn al Moldovei între 1849-1853; 1853-1856. A contribuit la dezvoltarea asistenței sanitare și învățământului medical în Moldova. Institutul *Gregorian* din Iași se datorează și sprijinului său, purtându-i mult timp numele.³⁵

„Întrucât – arăta Czihac - suntem aici cu totul în afara legăturilor cu lumea literară, ar fi desigur la locul său dacă domnii medici de aici s-ar constitui într-un *cerc de lectură* pentru a se putea abona la asemenea reviste care contribuie la progresele științei medicale. Pentru a da acestui cerc de lectură

³⁵ Institutul *Gregorian* a devenit în timp Maternitatea „Cuza-Vodă”. Azi, Școala Postliceală Sanitară de Stat din Iași poartă numele lui Grigore Ghica Vodă, amintind contribuția sa în acest domeniu.

ampluare, ar fi indicat de a procura și un jurnal farmaceutic, precum și un ceva în direcția beletristicii.

Cine din domniile medici este dispus (totuși eu sper că nici unul nu se va da de-o parte) va semna aici cu un avans trimestrial de 3 ruble de argint. Doctorul Cihac va comanda abonamentele și va calcula toate cheltuielile. Pentru surplusul banilor se vor procura scrieri potrivite. Fiecare exemplar al revistelor mai jos menționate rămâne 8 zile fiecărui subscriitor pentru lectură și după aceea va circula în ordinea cuvenită.” (Iași, 11 ianuarie 1830)³⁶

Cotizația trimestrială de trei ruble de argint asigură fondurile pentru abonamente.³⁷ Pe anul 1830, se primiseră 14 periodice străine, din care 13 erau reviste germane din Heidelberg, München, Salzburg. Dintre acestea, șapte aveau caracter medical, implicit un magazin; două publicații erau de farmacie, una agricolă, iar o alta avea conținut politic; două magazine mondene, de cultură generală. Revistele germane includeau: 1. Hufeland's Journal für pract. Heilkunde; 2. Salzburger medic. chirurg. Zeitung; 3. Repertorium der gesammten deutschen med. chir. Journalistik von Dr. Kleinert; 4. Magazin für Pharmacie und die dahin einschlangenden Wissenschaften, von Dr. Geiger; 5. Musarion oder Zeitschrift für die elegante Welt; 6. Neues Bildwerk oder Karlsruher Unterhaltungablatt; 7. Das Ausland, ein Monatshefte in München; 8. Landwirtschaftliche Zeitung Jahrgang 1830, oder der Landwirth und Hauswirth etc., herausgegeben von G. G. Schnee, 12 Hefte; 9. Magazin der ausländische Litteratur der gesammten Heilkunde und Arbeiten des ärzlichen Vereins zu Hamburg, herausgegeben von Dr. Guson Julius, Jahrgang 1830; 10. Heidelberger Klinische Annalen; 11. Rust Magazin der gesammten Heilkunde, Jahrgang 1830; 12. Pharmaceutischer Central Blatt, 1831; 13. Bibliothek der deutschen Medizin und Chirurgie, 1829-1831. Singura revistă în limba franceză era *La Clinique* - Paris.³⁸

Se puneau astfel bazele unui fond de publicații, ce vor folosi viitoarei biblioteci a SMN. (Fig. 17)

*

*

*

Asachi, Cihac și spiritul științific în Moldova

Este interesant de observat cum interpreta medicul cărturar Gr. T. Popa, el însuși membru activ, vice-președinte și timp de un an președinte al SMN,

³⁶ Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, pp: 48-49.

³⁷ Gh I Botez, *Docteur Iacob Christ Stanislau Czihak (1800-1888)*. În volumul *Nos amis les Tchecoslovaques. Ouvrage offert en hommage par La Société d'Hydrologie et de Climatologie Médicales de București, à l'occasion de sa visite en Tchecoslovaquie*. Imprimeria „Cultura”, București, 1934, pp: 39-42.

³⁸ N A Bogdan, *op cit*, pp: 4-5.

admirabila întâlnire și colaborare dintre Asachi și Cihac. Iată câteva idei din analiza marelui anatomist: „Două mentalități științifice, crescute în câmpuri diferite de preocupare, dar pe baza aceluiași principii (de exactitate și de experiență controlată), se apropie una de alta, se stimulează reciproc, se îndeamnă și se întrețin în entuziasm (atât de trebuitor la începuturi). Nu-i de loc de mirare că oamenii aceștia s-au atras unul pe altul. Cultura lor era asemănătoare; temperamentul, - după cât pare -, de asemeni. *Asachi* avea o educație internațională, din care făcea parte integrantă și învățătura nemțească; *Cihac* avea educație nemțească. Dar și *Asachi* și *Cihac* aveau spirit larg, care trecea dincolo de simpla practică a vieții zilnice. Ei se interesau de naturalism, erau prinși într-o mișcare de spirit care încerca explicații și clasificări în domeniul științelor. Pe *Asachi* l-am văzut că era interesat intelectualicește în diferite domenii, asociate specialității sale sau chiar mai îndepărtate. Amândoi erau dotați cu spirit metodic și erau atrași în câmpul larg al dezbaterilor de idei. Vederi largi, dorinți vii, încredere în știință - mai ales încredere în știință - aveau amândoi. E fără îndoială, că apropierea lor trebuie să se fi făcut repede și că unul în altul trebuie să fi găsit un puternic sprijin moral. De aceea nu-i de loc surprinzător că la *cercul de referate medicale* pe care îl înființase *Cihac* participa și *Asachi*⁵³; că primele ședințe ale *societății medicilor-naturaliști* s-au ținut la *Asachi* în casă⁵⁴ și că acesta a fost unul din membrii fondatori ai „Societății Medico-istoriei naturale din Moldova.”... „Această influență naturalistă a avut mai cu seamă importanță prin aceea că, aproape sigur, ea a fost infiltrată și lui *Asachi* care era numai bine pregătit s-o primească. Și prin el influența asta a căpătat valoare de directivă”...; „.....în Moldova, datorită acelei unice întâmplări a întâlnirii lui *Asachi* cu *Cihac*, a ajuns influența apusului european mai ales pe latura mișcării științifice (cea atât de importantă la începutul secolului al XIX)”... „De aceea cred că nu se puteau feri de solida directivă științifică introdusă de *Asachi* și *Cihac* cei cari au trăit în Iași după 1835, ori în ce ramură ar fi lucrat.” Atmosfera realist-positivistă creată la jumătatea veacului al XIX-lea explica în consecință însuși spiritul critic impus de școala moldoveană în cultura română: „Ca să apară spiritul de examinare atentă, de cercetare comparativă (trecută prin filtrul judecaterii libere), trebuie să se exercite facultățile omului asupra lumii înconjurătoare, trebuie prins un contact direct cu natura, cu realitatea. Nimic nu predispucea mai mult la acest exercițiu decât naturalismul. Această școală ferea pe cel care o cultiva de exagerările fanteziei, îl deprindea cu existența legilor și îl îndruma spre concret.”⁵⁹

³⁹ Grigore T. Popa, *Dezvoltarea spiritului științific în Moldova și contribuția Academiei Mihăilene la această dezvoltare*, în Grigore T. Popa. *De la Academia Mihăileană la Liceul Național, 100 ani, 1835-1935*, București, 1936, pp: 32-40.

Fig. 17. Lista periodicelor la care s-a abonat, în 1830,
Cercul ieșean de lectură medicală

1830-1833. Între „Societatea Literară a Medicilor și Naturaliștilor” și „Societatea Doftoricească Moldo-Romanikă”

1830: Societatea Doftoricească Moldo-Romanikă. Foarte rapid, în nici doi ani, *Cercul* își lărgi sfera de preocupări, s-a reorganizat, adăugându-și o serie de alți membri. Dovadă a consensului de aspirații și de acțiune, la **29 noiembrie 1830**, se hotărî transformarea sa într-o asociație mai bine structurată, denumită întâi *Societatea Literară a Medicilor și Naturaliștilor*. Influența cărturarului Gheorghe Asachi, secretarul Comisiei de redactare a Regulamentului Organic în Moldova, se făcea simțită în proiectul mai larg, nu strict profesional, al unei asociații academice înalte, vizând progresul atât medical, cât și cultural al Moldovei. Planul de statut al acesteia, redactat de doctorii Zotta și Cihac, Bürger, Ilasciuc (Illaschziuk), Kristodulos (Nicolae Christodulo⁴⁰), Certz, Viola și Sakelary (Sachelarie), a fost înaintat vice-

⁴⁰ V. Gomoiu și col. menționează un doctor Nicolae Cristodulo, „din Bârlad membru corespondent al Societății Doftoricești Moldo-Romanice”, care, în 1834 a hultuit copiii din ținutul Putnei”; amintește, de asemenea, de un doctor Gheorghe Christodulos / Cristodulo sau Hristodulo, ce „își luase Diploma la Heidelberg în 1838 și a venit la Iași în 1839 (Monitorul Nr. 79 din 11 Aprilie 1862). În 1842 figura ca *doctor acușer* pe o adresă a Comitetului Sănătății, cu toți doctorii cărora Ocărmuirea Moldovei le-a încuviințat practica în Principat (Uricariul XIX, 439). În 1855 era medic al Dispensarului IV din Iași (plătit cu 7000 lei anual) și medic șef al Spitalului de la Biserica Barnovski. Unul din membrii fondatori ai SMN din Iași, a fost ales vice-președinte al acesteia între 1860-1861. Prin decretul din 30 Noiembrie și 4 Decembrie 1862, a fost numit medic al Spitalului Temniței din Iași. În Februarie 1865 a devenit

președintelui Guvernului Rusesc, General-maior Theodor de Mirkowitz. (Fig. 18)

La 29 noiembrie 1830, s-a întocmit, așadar, o a doua listă, tot în limba germană, semnată de „J. Ch. S. V. Czihak, Sekretär des medizinischen Lesevereines in Jassy”. Și de data aceasta, din totalul de 23 de subscritori, majoritatea o reprezentau medicii și farmaciștii: mai precis, 11 erau doctori în medicină, iar cinci erau spîțeri. Medicilor Czihak (Iași) și Zotta (Iași), Rolla (Iași), Huber (Bârlad, apoi Iași), Viola (Iași), posibil și Jumette (Iași), li se alăturau doctorii Alexandru Theodori (Roman), licențiat la Viena în 1826⁴¹, Gheorghe Metz (Hârlău) și Dumitru Samurcaș (Bârlad,

Botoșani, Iași), Gheorghe Kornhofer (Vaslui) și Ion Ilasciuc (bucovinean, stabilit la Iași). Ion Ilasciuc (Ilaszuk) își luase diploma la Viena cu teza intitulată *Dissertatio inauguralis medica de scorbuto*, Stöckholzer, 1828.⁴²

Spîțerilor **Ion Pădure**, - **primul farmacist de origine română diplomat**,

Fig. 19. Iosef Szabó (1803-1874), membru extraordinar al SMN, și semnătura sa⁴³

desigur în străinătate -, Ion Vasiliu, Johann Kraus și Anton Abrahámfi, - licențiat al „științelor farmaciei din Regeasca și Împărăteasca Universitate a Vienei”-, li s-a asociat magistrul farmacist Johann Binder. Născut la Brașov, în 1802, Binder a studiat la Viena și, după o perioadă petrecută la Craiova, s-a stabilit la Botoșani, în 1827. Ceilalți șapte membri aveau alte în-deletniciri, cuprinzând alături de patru vechi membri fondatori – Gheorghe Asachi, Anton Winkler, Alexandru Ghyka și Nicolae Ghyka, trei membri recent: Dr. Wieckmann (Wiechmann), Hyppo Wolanski, Hatman Lascăr Bogdan.⁴⁴ Foarte curând, medicii Vasile / Basilius Bürger, -viitor președinte al SMN între 1833-

Fig. 18. Protomedic Dr. Dimitrie Sakellary, membru fondator al SMN din 1830

medic al Dispensarului V al orașului Iași, iar, în 1861, era membru în Consiliul de Higienă și Salubritate. În 1866 era tot în Iași.” V. Gomoiu et al, *Repertor de medici, farmaciști și veterinari din Ținuturile Românești*, Brăila: Presa, 1938, pp: 71; 88.

⁴¹V. Gomoiu, *Repertor...*, p: 429; disertația inaugurală: *De valetudine litteratorum*.

⁴² V Rășcanu, Gh Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului* p: 152.

⁴³Paul Pruteanu, *Istoricul Spitalelor din Moldova*, Ed. Medicală, București, 1957, p.279; Portretul lui Iosef Szabó (Czabo) după Victor Gomoiu, *Repertorul medicilor*. Adaos la vol. I.

⁴⁴ Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, pp: 48-51.

1834, când a conlucrat cu Iosif Viola, ca vicepreședinte-, și Dimitrie Sachelarie, ca și farmaciștii Carol Kemingher –viitor secretar II– și Iosef Szabó au intrat în SMN. Szabó avea să se impună ca una dintre personalitățile cele mai reprezentative ale Societății. (Fig. 19)

Fig. 20. a. A doua listă a periodicelor străine la care s-a abonat, pentru anul 1831, *Cercul medical de lectură din Iași*, prin subscripțiile membrilor săi din 29 noiembrie 1830

Cu o a doua listă de abonamente semnată de Iacob Cihac - *Subscription zum Leseverein Medicin und Belletristischen Journale für den Jahrgang 1831-1832* - „Subscripția Cercului de Lectură la jurnale medicale și beletristice pentru anul 1831-1832” -, cu un statut de funcționare sporit prin întemeierea unei societăți științifice și un program clar exprimat, viitorul trebuia să fie promițător. Lista abonamentelor pentru 1831-1832 cuprindea:1. Hufeland's Journal für pract. Heilkunde, 1831; 2. Salzbürger medic. chirurg. Zeitung, 1831; 3.Repertorium der gesammten deutschen med. chir. Journalistik von Dr. Kleinert, 1831; 4. Magazin für Pharmacie und die dahin einschlangenden Wissenschaften, von Dr. Geiger, 1831; 5. Pharmaceutischer Central – Blatt, 1831; 6. Rust's Magazine für die gesamte Heilkunde, 1831; 7. Heidelberger klinische Annalen, 1831; 8.Bibliothek der deutschen Medizin und Chirurgie, 1828-1831; 9. Das Ausland, eine politische Zeitschrift, 1831; 10. Zeitung für die elegante Welt, 1831 (jurnal de modă); 11. Karlsruhe Unterhaltungsblatt, 1824-1831;12. Landwirtschaftliche Zeitung, 1831. (Fig. 20)

În final, însă, la 27 decembrie 1832, se ajunsese la formula de a se crea o *Societate Doftoricească Moldo-Romanikă*.⁴⁵ Noua *Societate Doftoricească* din 1832 intenționa totuși, în continuare, ca menirea-i „să nu fie numai știința vindecării, ci să îmbrățișeze încă toate științele naturale”.

Curentul filosofic al Naturalismului german ce cucerise deopotrivă pe Goethe, integra biologia, mineralogia, hidrologia, medicina, abordarea pozitivistă. De aceea, medicalizarea și profesionalizarea bio-medicală a societății românești s-au împlinit în veacul al XIX-lea neîndoielnic și prin complexa implicare a SMN, al cărei program însuși prevedea și organizarea unui așezământ medico-chirurgical și obstetric la Iași.⁴⁶

1832: proiectele de Statut ale Societății

La 27 decembrie 1832, așadar, o suplică în limba franceză, atașată *Statutului* provizoriu, a fost înaintată de membrii-fondatori Generalului Theodor Mirkowitz (Mircovici), vicepreședinte al Guvernului rus din Moldova (Divanul Moldovei), solicitându-se, odată cu obləduirea Excelenței Sale Președintelui Plenipotențiar Pavel de Kiseleff (Kiselev), aprobarea fondării *Societății*. Semnau doctorii Zotta, Cihac, Bürger, Ilasciuc, Christodulos, Certz, Viola și Sakelarie.⁴⁷ Acest proiect de statut și addenda se intitulau „Arătare pentru așezarea unei **Societăți Doftoricească Moldo-Romanikă**, întovărășită de o însemnare gheralitică de temeiurile ei, proectarisite de doftorii Zotta și Cihac, doftori în medicină și hirurgie”. Varianta originală de *Statut* și titulatura *Societății-Doftoricească Moldo-Romanikă* nu au fost, totuși, acceptate. Deranja inserarea apelativului „*Moldo-Romanikă*” și dorința ctitorilor, direct exprimată, de a activa „în două Principaturi”, extinzându-și raza de acțiune și în Muntenia. Nici Bucovina, nici Basarabia și nici Transilvania nu erau lăsate deoparte. Nicolae Iorga observa că denumirea îndrăzneată nu se putea datora decât devotatului patriot bucovinean, doctorul Zotta, iar desăvârșirea *Societății* trebuia înfăptuită pe baza unității românești.⁴⁸ Unirea spirituală, culturală și profesională se schița deci cu 27 de ani înainte de Mica Unire politico-administrativă a românilor, din 1859.

Îată, parțial, prevederile *Statutului* provizoriu din 1832:

I

„A) de a îmbunătăți sistima doftoricească în principaturi prin organizarea unui așezământ medico-hirurgical și obstetric și prin un regulament de a micșora și a împrăștia katahrisurile⁴⁹ așa adese în această țară, atât în medicină, cât și în spițerie.

⁴⁵ N. A. Bogdan, *op cit*, p: 6; C. Motaș, *loc cit*.

⁴⁶ V. Rășcanu, Gh Gh Năstase, Șt Bărsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului...*, p: 290.

⁴⁷ V Rășcanu, Gh Gh Năstase, Șt Bărsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului...*, p: 140; C Motaș, *loc cit*; Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, p: 54.

⁴⁸ Nicolae Iorga, *Dări de seamă. Cronică*. Revista istorică, 1923, an X, 7-9, pp: 139-140.

⁴⁹ Katahris - (cuvânt grecesc): abuz, utilizare greșită, malpraxis

B) de a urma mersul și înaintarea științelor medicale și a contribuiși cât se poate:

- 1) așezând comunicație între doftorii țării prin cumpărarea cărților și înscrisurilor periodicești asupra literaturii străine, doftorii și istorii naturalnice;
- 2) prin adunarea literală a mădulărilor societății cari se vor comunicariși împreună în pricine grele de boală, cari vor fi chemați a tratarisi și tot ce va fi vrednic de însemnat în istoria naturalnică;
- 3) prin publicație în țară străină de broșuri atingătoare de observațiile interesatoare cari vor fi făcute asupra doftoriilor și a istoriei naturale **a două principaturi**⁵⁰;
- 4) prin relație cu societățile știutoare din străinătate.⁵¹

Capitolul II preciza în plus că: „Toată mădularea adevărată este datoare a alcătui la fieștecare treti (trimestru) o disertație asupra oareșcare pricină a Doftoriei sau a Istoriei naturalnice.”

Creată, așadar, în germene încă din 1829-1830, *Societatea Medico-Istoric-Naturală din Moldova* trebuia, într-o primă etapă, să slujească la îmbunătățirea asistenței medico-sanitare și înaintarea științelor naturale, să înlesnească documentarea la zi a specialiștilor și consultul reciproc al doctorilor „în pricini grele de boală“, să favorizeze comunicarea între membrii *Societății*, editarea de broșuri care să discute observațiile „asupra doftoriilor și a istoriei naturale a două principaturi“, diversificarea legăturilor „cu societățile știutoare din străinătate”.⁵² Se aduceau la îndeplinire astfel și cerințele Raportului nr. 37 din 2 iunie 1832 înaintat de Cihac forurilor răspunzătoare, privind bătălia împotriva șarlatanilor, ca și a cadrelor care acopereau abuziv atributele doctorilor licențiați. Aceste strădanii concordau cu punctul 68 din *Regulamentul Organic*, unde se stipula ca medicina să fie exercitată numai de persoane cu atestate și pregătire medicală adecvată. Trebuia neconținut vegheat la a se asigura unitatea națională prin exactitatea cunoașterii și acuratețea practicii, fiindcă după cum afirma **Prof. dr. Constantin Thiron**, „școala, adică instrucția și educația sunt baza unei nații ce dorește a se ține în concertul omenirii progresânde.”⁵³ (Fig. 21).

Fig. 21. Constantin Thiron
(1853-1924)
Secretar II al SMN

⁵⁰ sublinierea noastră

⁵¹ C Motaș, *loc cit*.

⁵² NA Bogdan, *op cit*, p: 6.

⁵³ Constantin Thiron, *Cuvânt la a 58-a aniversarea a SMN*. Buletinul SMN din Iași, 1890, vol.

1833. Societatea Doftoricească Moldo-Romanikă a devenit Societatea Medico-Istorigo-Naturală din Moldova, apoi Societatea de Medici și Naturaliști din Principatul Moldovei

Modificările solicitate a se aduce *Statutelor* inițiale, a căror finalizare s-a atribuit, în majoritate, lui Gheorghe Asachi, au permis, în final, a se întemeia, nu *Societatea Doftoricească Moldo-Romanikă*, ci *Societatea Medico-Istorigo-Naturală din Moldova*, titlatură sugerată de Dr. Zotta și Dr. Cihac, ce au făcut diligențele pentru recunoașterea acesteia. Avea să se consacre mai târziu ca *Societatea de Medici și Naturaliști din Principatul Moldovei* (SMN). Se releva faptul că această asociație „a doctorilor din Iaș”, îndemnați de Dr. Zotta și Dr. Cihac, avea să urmeze „pas cu pas înaintările științei, va întocmi starea sănătății din țară și va întemeia instituțiile medicinei”. Fiecărui membru al său îi revenea obligația de a susține o disertație medicală sau de istorie naturală.

Statutele *Societății* în 41 de paragrafe au fost publicate în *Albina Românească* la **29 iunie 1833**. (Fig.22.a)

Editată de Asachi la Iași pentru întâia dată la 1 martie 1829, *Albina Românească* era primul jurnal în limba română din Moldova. (Fig. 23) În paginile sale, SMN a avut neîncetat o tribună de afirmare a năzuințelor și împlinirilor sale. *Albina Românească* a publicat Statutele în 41 de paragrafe ale *Societății*.

Fig. 22. a. Statutele din 1833 ale *Societății Medico-Istorigo-Naturale din Moldova*, redactate în română, cu alfabet chirilic (stânga), și în franceză, cu alfabet latin (dreapta).

Fig. 22.b. Aga Costache Conachi.
Personalitate politică și literară,
epitrop al *Spiridoniei*.

a.

b.

c.

Fig. 23.

Albina Românească.
a, b. Primul număr din martie 1829;
c. numărul 10 din 1837

Același lucru a fost valabil și pentru Tipografia (*Institutului*) *Albinei*, deschisă la Iași în 1832.

La 9 ianuarie 1850, Gh. Asachi a redenumit „Albina românească”, intitulând-o „Gazeta de Moldavia”. În aceeași intenție de răspândire a cunoștințelor și stimulare a cunoașterii, Asachi a mai tipărit, între 1839-1840 și 1846-1850, „Icoana lumii”, foaie de popularizare a științei și binefacerilor sale directe.

Paralel unei limitări formale a activității la Principatul Moldovei, *Societatea*, recunoscută de utilitate publică, își lărgea orizontul, -după aprecierea filosofului și istoricului Dan Bădărău-, de la „o asociație cu scopuri pur profesionale”, la „o veritabilă *Societate savantă*, prima *Societate Academică ce se naște în Principate*.”⁵⁴

Reformulat, **regimul de funcționare a fost oficial sancționat abia la 18 martie 1833, prin decretul nr. 279, emis de către Departamentul Ministeriei Pricinilor din Lăuntru**, semnat de logofătul Costachi Conachi. (Fig. 22.b) Atunci, Ministerul a răspuns pozitiv cererii înaintate de Dr. Czihac și Dr. Zotta, adresând înștiințarea *Comisiei Doctorilor*, constituite prin *Regulamentul Organic*. SMN era deci privită ca o prelungire, o amplificare a activității *Comisiei Doftoricești* înseși.⁵⁵ Cererea „pentru organizația unei Societăți Medico-Literare în acest Principat” fusese „îmbunătățită ca un institut”, și aprobată de Sfatul Administrativ al Țării, prin oțnoșenia Postelniciei cu No. 390⁵⁶. Așadar: „**Guvernul îmbrășoșând cu binevoiență o asemenea propunere au dat a sa formală încuviințare prin ofisul din 18 martie 1833 spre a pute înființa, în Moldova, o Soțietate de Medițină și de Istorie Naturală**”.

În același an 1833, la 29 iunie, Statutele modificate radical au fost aprobate⁵⁷; extrase au apărut în „Albina Românească”; ziua de 29 iunie – ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel - a devenit ziua SMN, ca omagiu adus Generalului Kiseleff, protector și donator al Societății. Totuși, președintele plenipotențiar al Divanului, generalul Pavel D. Kiseleff,

Fig. 24. Acad. prof. dr. Constantin Motaș.

Membru titular, conservator al Muzeului și istoriograf al SMN

⁵⁴ Dan Bădărău, *O sută de ani de Naturalism în România*. Biblioteca „Universitas”, Iași, 1930, pp: 28-29.

⁵⁵ Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, pp: 57-59.

⁵⁶ NA Bogdan, *op cit*, p: 7.

⁵⁷ Statutele s-au aprobat de către SMN în mai 1833, conform Buletinului SMN, 1890, nr. 4 bis: 129-131; extrase din noile Statute au apărut la 29 iunie 1833, în „Albina Românească” (N. A. Bogdan, *op. cit*, pp: 7-8).

avea să întărească *Statutele SMN* abia prin actul/ofisul cu nr. 67, emis la 13 martie 1834.

Profilul *Societății* și programele sale se pare că, - inclusiv prin intervenția Generalului Kiseleff -, au fost mult extinse, de la unele la început strict medicale, ajungându-se la o mică academie, având un caracter complex: medico-farmaceutic, naturalist, istoric, agricol, economic, filosofic, literar.

Departamentul Ministeriei Pricinilor din lăuntru se angaja că „va privi cu plăcere la sporirea și înflorirea acestei Societăți Filantropice și . . . va avea de datoria cea mai sfântă a o înlesni” întru cele ce vor depinde de acesta, „rădicând la toate posturile vacante cu protie pre acele mădulare ale *Societății* ce se vor arăta cu mai multă râvnă”. În contextul turbure al vieții politice, documentul logofătului Conachi preciza, oricum, cu multă claritate: „Însă totodată acest Ministerium așteaptă, cu bună încredințare, că pomenita *Societate* niciodată nu se va abate din drumul ce-i iaste îmbunătățit de Ocârmuire, care pentru curățenia cugetărilor sale, pentru binele de obște, neapărat că orice din împotriva lucrare a *Societății* numai cu cea mai mare neplăcere va primi.”⁵⁸

Și cancelariile străine urmăreau evenimentul, Metternich solicitând în 1835, prin agentul diplomatic austriac la Iași, statutele, numărul și lista tuturor membrilor și alte date relative la înființarea *Societății*. Evident, după Congresul de la Viena, din 1814-1815, sistemul lui Metternich se consolidase, iar mișcările pentru libertate și constituționalism din Spania, Italia, Franța, Imperiul Habsburgic, Rusia și Imperiul Otoman erau cu duritate ținute sub control, ceea ce nu a împiedicat izbucnirea revoluțiilor burghezo-democratice la 1848. Valul eliberator a cuprins și Țările Române, involburând societatea, aducând schimbări radicale. În aceste mișcări, intelectualii dețineau un rol important, iar dintre ei unii erau membri SMN.

Corespondanța din Arhivele SMN atestă, de asemenea, că membrii onorifici și corespondenți ai *Societății* aflați sub jurisdicție Habsburgică nu puteau accepta această calitate decât după încuviințarea forurilor administrative Imperiale. Era, totodată, perioada uniunilor vamale, care au înlesnit, ulterior, unificările politice atât în Germania și Italia, cât și în România, paralel răspândirii civilizației industriale și diversificării comunicațiilor transeuropene. Explicabil, în consecință, prudența și ostilitatea oficialilor față de atare orientări, ce se simțeau latente și amenințătoare și în Moldova.⁵⁹ **Angajarea unionistă a SMN a rămas, totuși, definitorie, probată și de faptul că în localul său se întruneau cei ce militau pentru unirea Principatelor. De aceea, nu întâmplător în una din sălile Muzeului SMN, din actualul său sediu**⁶⁰,

⁵⁸ *Idem*

⁵⁹ VRășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *op. cit.*; Gh Bădărau, D Ciurea, T Pirozynski, Gr Teodorovici, *Societatea de Medici și Naturalisti din Iași la a 150 aniversare (1830-1980)*, Rev Med Chir SMN Iași, 1980; 84, 4: 601-611.

⁶⁰ Sediul din Bulevardul Independenței (fosta Uliță a Hagioaei)

partida unionistă a propus, în noaptea de 3 ianuarie 1859, pe colonelul Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei, făcându-se prin aceasta primul pas spre realizarea statului unitar român modern. „Pildă vie de modul cum au știut ei să muncească pentru Știință, pentru Societate, pentru Patrie!”- arăta Prof. C. Motaș.⁶¹ (Fig. 24)

*

*

*

Regulamentul Organic și obiectivele SMN

Generalul rus contele Paul Dimitrievici de Kisseleff (1788 -1872), președinte plenipotențiar al Divanului Moldovei în timpul administrației militare ruse din vremea *Regulamentului Organic*, a încuviințat instituția înfiripată în 1833, susținând-o, deopotrivă, prin donații. Avea, poate în minte cunoașterea revărsată de Academia din Sankt Petersburg, ctitorită în 1724 în Rusia, a cărei înființare o încurajase și cărturarul moldav exilat, Dimitrie Cantemir. **Kisseleff, ca și Mircovici, adjunctul său, s-au regăsit ulterior printre membrii de vază ai SMN.** Odată consfințită, existența *Societății Medico-Istorico-Naturale* a avut ecou în presa vremii care, prin reprezentanții săi, îi erau, de altfel, foarte apropiatăi. „St. Petersburgische Zeitung”, nr. 257 din 2/14 Noiembrie 1833, a anunțat evenimentul. Mai târziu, „Albina Românească”, gazetă politică și literară, publicată de Gheorghe Asachi, în nr. 15 din 28 Ghenar/9 Februar 1834, consemna:

„Doctorii din Iaș, îndemnați de Dr. Zotta și Cihac, au întemeiat o *Societate* ce urma din pas în pas înaintările științei în întocmirea sănătății din țară și vor întemeia instituțiile medicinei”.

„Așzământul cel nou, carile de doi ani ocărmuește pe Moldova, întemeiază o nouă epohă de rânduială și de statornicie și spre a înființa lucrul cel măreț a regenerării neamului, el cheamă spre ajutor cunoștințele folositoare și meșteșugurile menite a lăți luminile și a cerceta producturile unui pământ, Europei mai puțin cunoscut decât ale altor țări mai depărtate. Urmând unei asemenea folositoare povățuirii și însuflețiri de simțiri vrednice de toată lauda, **D-[omniile] lor Doftorii Zotta și Cihac au alcătuit în Moldova, din alți doftori și bărbați învățați, o Societate numită a Medicinei și Istoriei-Naturale**, supt scutirea Ecs. s. D. Plenipotent general adjutant de Kiseleff. Acest institut, carile datorește a sa urzire unei spețiale protecții a Ecs. sale, sârbează epoha întemeerii la 29 Iunie, ziua D[omnului]. Plenipotent, a căruia nume este adânc săpat în inimile tuturor Moldo-Românilor.”

Aceasta era, deci, ziua „când toate mădularele trebuie să se întrunească întru sine în privința înaintării și fericirii *Societății* pentru ca prin a lor sâr-guință să poată naște vreun bine pentru țară.”

⁶¹ C Motaș, *loc cit.*

„Scoposul de căpitenie al *Societății* este: a urma de aproape înaintărilor științei și a literaturii, a întemeia starea sănătății și a se îndeletnici cu istoria naturală a acestui pământ, după statutele (regulile) de cari aici să alătorează un extract.

Un mare număr de ipochimene și boeri vrednici de laudă, pentru a lor dorință de a putea împreună lucra spre întemeierea unui așăzământ patriei atât de folositor, s-au alăturat către *Societate* sub nume de mădulari onorari sau cinstitori.

D-[omniile] lor M[are] Logofăt C. Sturdza și Aga G. Asachi, mădulari a soțietății, au hărăzit pe întreg an sala cea frumoasă din casele D. Agăi Alecsandru Balș⁶², spre a fi de încăpere lucrărilor *Societății* și unde se află acum așăzată a ei Cabinet sau Muzeum, a căruia solenelă (cu sărbare) deschidere să va face Duminica viitoare 4 Fevruarie, după care apoi în toată Duminica acest Muzeum va fi deschis pentru doritori de la 10 dimineață până la 2 după mează-zi.”

Iată, așadar, modul în care au acționat acești „bărbați de știință” convinși că purtau, că trebuie să poarte, „drapelul adevăratului progres, care este cultivarea științei – unicul mijloc prin care un popor merge pe calea culturii” – cum sublinia Dr. Gustav Otremba, unul din președinții SMN.⁶³

*

*

*

Sediul Societății de Medici și Naturaliști

Cercul ieșean de lectură medicală s-a deschis în 1830 în casa lui Iacob Cihac⁶⁴, unde conform prevederilor statute: „Întrunirea ordinară a Societății” se ținea „în sâmbăta întâi a fieștecărei luni.” (*Statutele*, 1833) Reuniunile dintâi erau găzduite, de asemenea, în casele lui Gheorghe Asachi, „sara pe la șase ceasuri”.⁶⁵ (Fig. 25)

Oricum, de la început, conducerea SMN era conștientă de imperativul unui sediu propriu și adecvat, menit a adăposti *Muzeul de Istorie Naturală* și *Biblioteca*, nucleul însuși al SMN. Încă de atunci se preconiza și organizarea unei *Grădini Botanice* prin care plantele autohtone să fie cunoscute și promovate.

⁶² Casa Balș de pe Copou, un timp la nr. 26, unde s-au aflat și *Artele Frumoase*, iar ulterior *Casa Ofițerilor*.

⁶³Gustav Otremba, *loc cit*.

⁶⁴NA Bogdan, *op cit*, p: 33 (casa Cihac era amplasată undeva la intersecția străzilor Muzelor și Vasile Conta)

⁶⁵*Ibidem*, p: 14.

Fig. 25. Iași. Casa lui Gh. Asachi din Copou (azi, pe strada Asachi), unde se țineau unele din primele ședințe ale SMN

După 1834, *Societatea și Muzeul* său au funcționat pe Copou, în casa unuia din cei dintâi președinți ai săi, Alecu Balș, până în 23 mai 1838.⁶⁶ (Fig. 26) Apoi s-au mutat în incinta recent înființatei *Academii Mihăilene*, instalată în casa Cazimir, și aceasta o veche proprietate boierească, vândută de Mihail Sturza.⁶⁷ (Fig. 27-28) Era moda vremii: boierii își ofereau vechile case, spațioase și solide, instituțiilor de cultură.

Fig. 26. Aga Alexandru Balș. Președinte SMN în 1834

Fig. 27. Academia Mihăileană din vechiul Iași. Fotografie de epocă

⁶⁶NA Bogdan, *op cit*, p: 58; Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, p: 65.

⁶⁷V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit*, p: 19.

a.

b.

Fig. 28. a. Domnitorul Mihail Sturza, ales la 14 aprilie 1834 președinte SMN; b. placă memorială, realizată de Constantin Crengăniș, așezată în 1993 pe locul *Academiei Mihăilene* (1835-1847); amintește trecătorului fosta glorie a Instituției ce funcționase în casa Cazimir, dispărută în 1963, contribuția fondatorului său - Domnul Mihail Sturza, membru titular și președinte SMN în 1834 - și neobositele rodnice strădanii ale vizionarului cărturar patriot, Gheorghe Asachi, membru fondator al SMN.

Fig. 29.a. Iași. Sediul SMN. Fosta casă a vornicului Costache Sturza din „ulița Hagioaiei din Târgul de sus”

Fig. 29.b. Vornicul Costache Sturdza. Președinte SMN între 1835-1844

Problema sediului SMN a fost rezolvată definitiv după multe dificultăți, în 1840, prin achiziționarea, de la vornicul Costache Sturza și soția sa Agripina, a casei lor din „ulița Târgului de sus” (ulița Hagioaiei), nr. 107/127, devenită peste decenii strada Ion C. Brătianu; azi, Bulevardul Independenței. (Fig. 29.a) După cum relevă documentele aflate în Arhiva SMN, vornicul Costache (Costăchel) Sturza, președintele *Societății* între 1835-1844, a cedat casa soției sale, Agripina Sturza, primită ca zestre de la părinți – logofătul Vasile Roset și soția Safta – spre a sluji nevoii crescânde de spațiu a asociației cultural-științifice pe care o patrona. (Fig. 29.b) Casa, ce se înălța pe locul alteia mai vechi, „cu pivniță de chiatră” în ulița Hagioaiei, fusese vândută pe la 1726 de cronicarul Ion Neculce. Avea nouă odăi la etaj, șapte odăi la parter, gherghir, pivniță, culne, grajd, șură, hambar, fânărie și nelipsita

fântână. Clădirea în stil neoclasic, datând de la finele secolului al XVIII-lea, cu boltă pentru trăsuri și parter boltit pe arce, similar altor case boierești, încă păstrează aerul Iașului de odinioară, greu încercat de războaie, de sistematizări, ca și de indiferența și ignoranța factorilor decizionali. În anul 1840, această casă a președintelui SMN în exercițiu, vornicul Costachi Sturza, de pe ulița Hagioaiei, s-a cumpărat pentru *Muzeu*. Aici, în ultimul său lăcaș, *Muzeul* s-a instalat inițial la parter, unde ocupa, cu chirie, locul Visteriei.⁶⁸ Se putea, deci, extinde la etaj, așa cum, de altfel, curând s-a întâmplat și așa cum se înfățișează până în prezent. Instituția își propunea să prezinte publicului „bogățiile pământene și subpământene ale Moldovei, precum și curiozități din alte părți ale lumii”.

În actul de vânzare-cumpărare, între altele, se menționa: „am vândut de veci *Soțietății Istoriei Naturale de aici din Moldova*, în prețu de 3000 galbeni, casăle mele din ulița Târgului din Sus (. . .) în veci va stăpâni *Soțietatea*, casăle cu locul lor fără a fi supărată di către nimene (. . .) am dat *Soțietății* în cuprindere di 20 stânjeni domnești (. . .)” Cumpărarea s-a făcut cu prețul „măsurat“ de 3.000 de galbeni (106.500 piaștri), „jertfind 500 galbeni, cari s-au dat de alți cumpărători“, în mai multe rate. În 1844, datoria a fost achitată prin contribuții particulare, deși nu complet. Abia în mai 1859 se plătea un rest de 100 de galbeni din cei 500 încă datorăți pentru clădire.⁶⁹ Pentru a obține cei 3.000 galbeni necesari cumpărării „Casei Sturdza”, ***Societatea a contractat un împrumut, prin emiterea a 100 acțiuni a câte 30 de galbeni, amortizată din subvenția de 6. 000 lei acordată de Divanul Moldovei, precum și din donații și chirii.***⁷⁰ (Fig. 30)

Chiriile anuale furnizau un venit de „3860 lei, ce *Societatea* primește de la chirigiul boltelor sale”.⁷¹ Unele încăperi erau într-adevăr închiriate de Primărie pentru *Departamentul administrativ*, pentru *vistierie*, iar altele pentru trei familii de demnitari. Din lipsa acumulării integrale a sumei pentru cumpărare, și apreciind importanța sprijinirii activității *Societății*, **Domnitorul Mihail Sturza, cel care încuviințase vânzarea la 22 mai 1835 prin zapisul Divanului Domnesc**, (. . .) a intervenit cu „întăritura statornică nr. 4953 din 1844, octomvrie 31”, vizând completarea sumei necesare cumpărării imobilului. Își respecta astfel propriul angajament conform căruia: „*Societatea* va fi obiectul îngrijirii mele ca una ce este de cel mai mare interes buneii stări publice”. (Fig.31)

⁶⁸ Ion Mitican, *Amintirile Unirii din 1859*, Curierul de Iași, 2011. 01. 17 (<http://curierul-iasi.ro/amintirile-unirii-din-1859-2437>).

⁶⁹ *Ibidem*, pp: 20, 28.

⁷⁰ NA Bogdan, *op cit*, pp: 56-64.

⁷¹ Anastasie Fătu, *Discursul rostit în 26 iunie 1885, în sala Muzeului de Științe Naturale din Iași, în A D Xenopol, C Erbiceanu, Serbarea Școlară de la Iași (50 de ani de la înființarea învățământului superior în Moldova). Acte și Documente*, Tipografia Națională, Iași, 1885.

No. _____ <i>Propriétaire de l'action.</i> <i>Jassy le 1833</i>	MUSEE D'JASSY	No. _____ Avec permission du Gouvernement <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;"> Action pour trente Ducats. </div> <i>Bon, payable à M.</i> <i>ou à son ordre en remboursement de la somme de</i> <i>trente ducats qu'il a payée pour l'achat d'une maison</i> <i>destinée au cabinet d'histoire naturelle d'Jassy.</i> <i>Sur les cent actions, formant la somme de trois mille</i> <i>ducats, dix seront chaque année tirées au sort et rem-</i> <i>boursées au Numéro sortant avec les intérêts au cinq</i> <i>pour cent.</i> <i>Jassy le 1833</i>
---	----------------------	---

le Président, A. Balșe.
V. Président, Dr. I. Ch. de Czihak.
1-er Secrétaire, F. Bell.

Fig. 30. Formular de acțiune tipărit în limba franceză a câte 30 de ducăți pentru cumpărarea casei lui Sturza, ca sediu al Muzeului de Istorie Naturală al Societății, semnat de Președintele Alexandru Balș, vice-președintele Iacob Cihac și prim secretarul, Frédéric Bell.

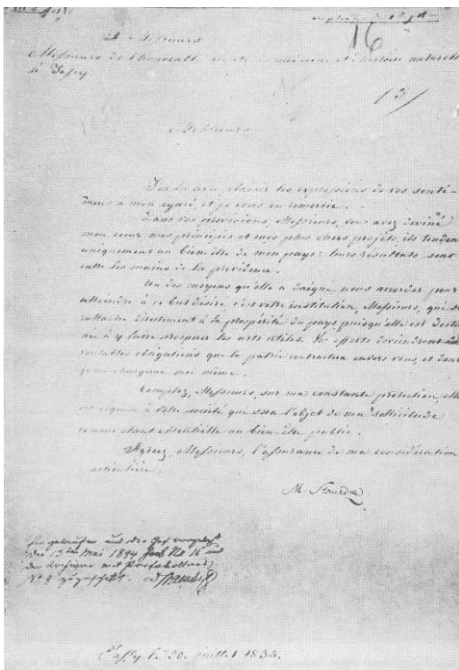

Fig. 31. Epistolă din 1834 către SMN, prin care Mihail Sturza, Domn al Moldovei, promitea instituției sprijinul său.

Odată intrată în posesiunea casei din Ulița Hagioaiei, *Societatea a mutat numaidecât Birourile, inclusiv Redacția, Muzeul și Biblioteca, ocupând majoritatea odăilor.* Oricum, unele încăperi au rămas să aibă alte destinații până după 3 ianuarie 1859, când un apartament la etaj era încă închiriat boierului Costache Rola (în momografia sa, de N. A. Bogdan, a corectat eroarea atribuită lui Xenopol, precizând că, de fapt, locatarul ar fi fost Dimitrie Ralet) și când în acest imobil a fost ales Alexandru Ioan Cuza,

candidat oficial la Domnia Moldovei. Edificiul a impus suplimentar o restaurare, executată de arhitectul vienez Freywald.

Spre a face față tuturor cheltuielilor, conducerea *Societății* a propus Administrației ca, în grădinile atribuite odată cu casa, să se organizeze un târg public, cu taxă, care să se deschidă din 16 iunie 1844. Răspunsul de aprobare preciza: „Departamentul din lăuntru, prin poronca cu nr. 11599, ..[face] cunoscută încuviințarea Prea înal-tului Domn dată asupra anaforei supusă de acea cinstită *Soșietate*, pentru a face piață de felurite adunări pe locul sterp ce are de lângă casele din Târgul-de-Sus, în mărime de 404 stânjeni (. . .).” **„Din veniturile acestui meidean a profitat *Soșietatea*. ”**, iar, **„la stăruința D-rului Brândză, hotărându-se a se face pe acea piață și un început de grădină botanică (. . .)”**, proiect mult mai Acest lăcaș istoric a rămas legat până azi de viața și identitatea SMN.

*
* *

Evoluția adaptativă a Statutelor SMN

Spre deosebire de *Statutul din 1834*, conform căruia conducerea *Societății* trebuia votată la fiecare trei ani, *Statutele Soșietății Medico-Istoric-Naturale din Moldova* din 1844 (*Statuten für die Gesellschaft der Ärzte und Naturforscher in der Moldau 1844*) prevedeau alegerea anuală a comitetului director. (Fig. 32)

Conform formulărilor oficiale din 1844, țelurile *Societăței* vizau:

„CAPUL I

Scopul Societăței

§1. *Societatea Medico-Istoric-Naturală din Iași*, aprobată de înalta ocăr-muire prin decretul ei din 1 Martie 1833, No. 279 are scopul:

- a) înaintarea cunoștințelor Naturei și a Medicinei;
- b) învăpăearea către o conlucrare științifică și zeloasă între membrurile ei;
- c) îndemnarea spre aplicarea științifică a Agronomiei în *Moldova*”.

De altfel, în concordanță cu *Statutele* dintâi ale SMN, secția Agronomică își ținea ședințele încă din 1834, propunându-și „propagarea cunoștințelor înaintate ale culturii pământului, cum și a industriei agricole”⁷², „aplicarea științifică a agronomiei”⁷³.

⁷² Constantin Cihodaru, Gheorghe Platon, *Istoria Orașului Iași*, vol. I, Ed. Junimea, Iași, 1980, pp: 601-602.

⁷³ Anastasie Fătu, *Despre încercările făcute*. . . , p: 15.

Extract din Statutele Societății Medico-Istoriei Naturale în Moldova — 29 Iunie 1833 — ¹⁾	Extract din Statutele Societății Medico-Istoriei Naturale în Moldova — 28 Ghenar 1834 — ¹⁾
* § 1	* § 1
* Doctorii din Egi indemnați de Doctorii de Zota și Cihac sau întrunit cu scopos de a întemeia o societate care se va îndelnetnici nu numai cu Medecina ce și cu Istoria Naturală ». etc. etc.	* Prin mijlocitoarea lucrare a Dofrorilor de Zota și Cihak, doftorii din Egi sau întrunit spre a formarii o Societate, a căreia scopos să nu fie numai știința vindecării, ce să îmbră-țoșeze încă și toate științele naturale ».
* § 5	* § 2
* Scoposul de căpetenie ale acestei societăți este: a) A urma din pas în pas înaintările știinților și a literaturii. b) De a întocmi starea sănătății în țară, de a îndeplini și de a întemeia Instituțiile și Așezământurile Medeciinii și a Istoriei Naturale ». etc. etc.	* Drept acea spre a mai spori sfera lucrărilor Societății ea sau numit Societatea Medico-Istoriei naturale în Prințipatul Moldovii ».
* § 9	* § 5
* Fieșcare persoană din Moldova sau din țări străine care îndeletnicește cu Istoria Naturală, dorind a împreună lucra către înaintarea acestei societăți, poate fi primită Mădular Onorar ».	* Scopul de căpetenie al societății este: A) A păși precăt va fi cu puțință de o potrivă cu Li-teratura: 1) Prin aducerea deosebitorilor jurnale și a Cărților Medico-Istoriei naturale. 2) A folosi știința prin reciprocă împărțășire a întâmplă-toarelor însămnătoare simptoame de boale și a curiositatelor vrednice de luare aminte. 3) Prin publicații neregulate a face Europii cunoscute lu-crurile Moldovii vrednice de știință în ale Medico-Istoriei Naturale. 4) Pre cât să va putea, a închea legături cu societățile învățate de prin țările străine și cu priitorii unii asemenea chemări ».
* § 10	* § 7
* Fieșcare Doctor sau Naturalist din țări străine poate fi primit mădular corespondent ». etc. etc.	B) Sporirea ramului Medeciinal în Moldova: 1) Prin mărșinirea în cât va fi cu puțință al abuzurilor dese ori în astă țară urmate, atât în Medeciina cât și în Spișerie. 2) A spori toate Așezământurile Medico-Istoriei naturale și Kolecții în Moldova.
* § 27	* § 9
* Ziua aniversală a societății este hotărâtă a să serba în 29 Iunie, în ziua acea să va face o Ghenalnică Adunare, la care să vor înfășoșa toate lucrările de peste an... ».	* Mădularii onorari seau cinstitori pot fi bărbați din Prin-țipat seau din țări străine, carii seau să îndeletnicesc cu științe Naturaliste, seau vor da dovezi a lucrării lor potrivite cu sco-pusul societății ».
* § 28	* § 27
* Orice împărțășire literarie seau științifică și ori ce dar hărăzit Cabinetului din partea Mădularilor Onorarii sau Corespondente, să vor primi cu acea mai vie mulțămire ».	* In ziua aniversală a întemeerii societății adecă la 29 Iunie, să va face o generală întrunire... ».
* § 41	
* Spre a putea înființa scoposul de căpetenie acestor Așeză-mânturi, toate Mădularile trebuie să se întrunească între sine în privința înaintării și a fericirii acestei societăți, pentru ca prin a lor sirguință să poată naște vre un bine pentru această țară ».	

Fig. 32. Textele comparative ale Statutelor SMN din 1833 și 1834

Una din cele dintâi ședințe ale secțiunii de agronomie din 1834 stabilise, în consecință, un program vizând mai multe puncte:

- „a. folosințele de a secera grâul înainte de a fi copt cu desăvârșire;
- b. mijloacele de a împiedica stricăciunile grâului;
- c. întrebuițarea folositoare a frunzelor de vie;
- d. cultivarea sparangăi ca nutreț poate fi folositoare;
- e. întrebuițarea diferitelor soiuri de paie după sucurile ce conțin fiecare;
- f. expozeu pentru introducerea în țară a metodei celei mai ușoare pentru îmbunătățirea rasei oilor.”

Se lua totodată decizia de a se cerceta posibilitatea irigații artificiale a unor terenuri cultivabile prin fântâni arteziene.

„Mare profit ar trage societatea noastră – evidenția Fătu - când acei 700.000 de împrăprietăriți, cultivând după principiile științei pământul lor, ar putea cu aceiași muncă să îndoiască și să întreisască producțiunea.”

În luna mai 1844, statutele *Societății* primiseră, însă, o formă definitivă, aprobată de Secretariatul de Stat. (Fig. 33) Se prevedea o dată în plus, ca *Societatea* să aibă trei secții: medicală, naturală-istorică și agronomică:

„A. Secțiile științifice

§ 2. În țintire către scopul zis, soșietatea se împarte în trei secții:

- 1) Medică;
- 2) Natur-istorică;
- 3) Agronomică.

§ 3. Fieș-care din aceste secții va avea, pe toată săptămâna, o sesie științifică răspunzătoare ramului.

§ 4. În aceste sesii, membrurile vor împărtași tratații originale sau estraturi din cele mai nouă jurnale științifice a societăței, ori notiți de cărți nouă și potrivite scopului. Discuțiile originale se vor tipări în timp sub nume de *Memoare a societăței*.

§ 5. În Memoare vor fi primite numai acele lucrări și tratații, care după ce vor fi fost cetite în sesie odată, vor fi și circulat pe la membrurile secției respective, și în urmă vor fi hotărâte prin majoritatea unei sesii de vrednice pentru a fi publicate.”

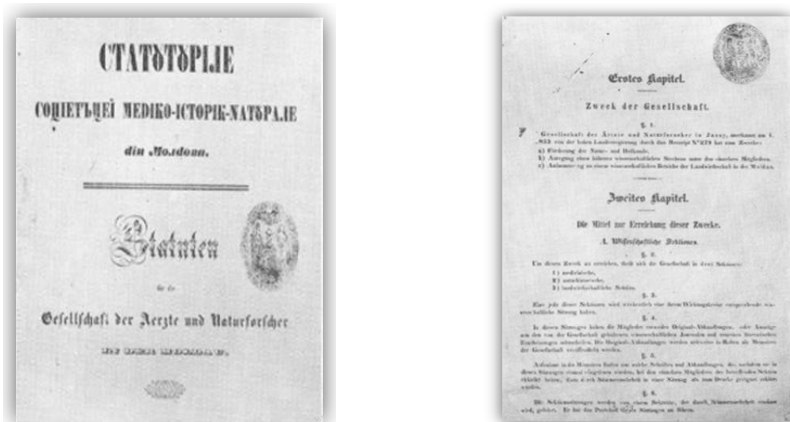

Fig. 33. Extras din Statutele SMN din 1844, în limba română, cu alfabet chirilic, în stânga, și în germană, în dreapta.

În virtutea Statutelor din 1844, Muzeul SMN urma să mai posede o colecție numismatică și una arheologică. Se menționa și figurația simbolică și **legenda sigiliului Societății**: acesta înfățișa Natura-Mamă, în dreapta, purtând „cornul prisosinței“ –un fel de *Atalanta fugiens*–, semn al forței, regenerării, belșugului⁷⁴; pe Athena / Minerva, zeița artelor meșteșugărești și înțe-

⁷⁴ Mitologia greacă amintește de capra Amalthea, ce l-ar fi îndestulat pe micul Zeus, cornul acesteia devenind apoi metaforă a abundenței și puterii regeneratoare, salvatoare, a Naturii. Tot o capră l-ar fi hrănit și pe Asclepios copil, animalul fiindu-i ulterior integrat cultului, alături de șarpe, cocoș, cârțiță, câine. Legendele antichității menționau, de altfel, un Zeus-Asclepios, vindecător.

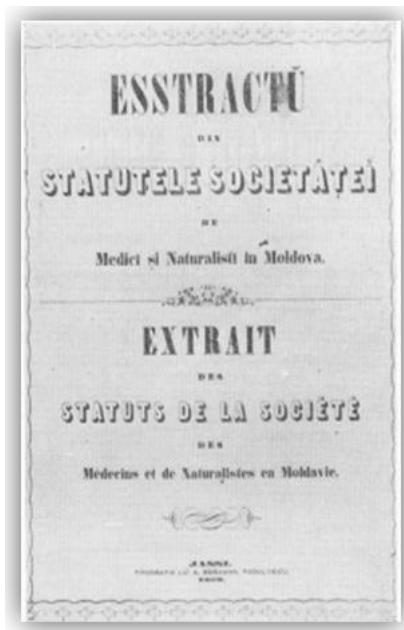
lepciunii, dar și vindecătoare, ca Athena-Hygieia - în stânga; pe Asclepios / Esculap, zeul elin al medicinei, tronând pe un altar, încununat de raze și apărat de un vultur scrutător, înălțat spre soare, în centru; acest soclu purta totodată însemnele consacrate ale divinității vindecătoare - șarpele și potirul -, încununate de deviza „Semper altius“ (*Mereu mai sus*). (Fig. 34)

Sigiliul s-a utilizat între 1844-1949 pentru corespondențele SMN și continuu, ca emblemă a *Societății*, până astăzi.

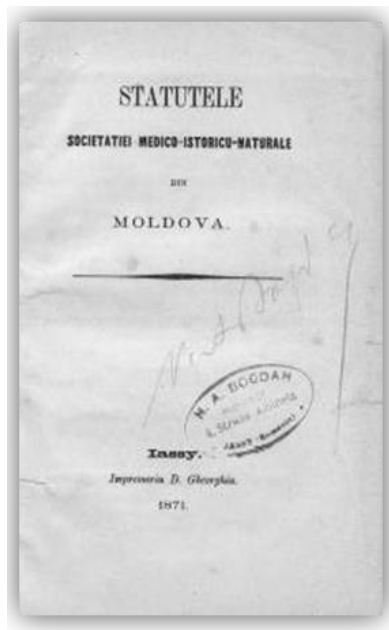
Amendate și reeditate în 1844, 1858 și 1871, *Statutele SMN* au rămas fără modificări esențiale până în 1900, când au fost modificate la propunerea doctorului Pavel Bothezat, care a și elaborat varianta aprobată de SMN. Obiectivele primului *Statut* se reafirmau și în *Statutele* publicate în 1900, unde se amintea că „*Societatea de Medici și Naturaliști din Iași (fosta Societate Medico-Istoric-Naturală)*” fusese „aprobată de Înalțul Guvern prin decretul din 18 martie 1833, No. 279”.⁷⁵ (Fig. 35-36)

Fig. 34. Sigiliul-emblemă al SMN (după N. A. Bogdan)

a.

b.

Fig. 35. a. Statutele din 1858 ale *Societății*. Ediție bilingvă română-franceză;
b. Coperta Statutelor *Societății Medico-Istoric-Naturale din Moldova*, din 1871.

⁷⁵ ****Statutele Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, Tipografia Națională, Iași, 1900.

Societatea de Medici și Naturaliști din Iași era condusă de un Comitet ce cuprindea inițial președintele, vice-președintele, secretarul I, secretarul II, care era totodată și casier, conservatorul *Muzeului* și bibliotecarul. La 1900, *Statutele* prevedeau, în capitolul IV, un Comitet format din președinte, vice-președinte, secretar general, secretar de ședință, casier, bibliotecar și directorul *Muzeului*.⁷⁶

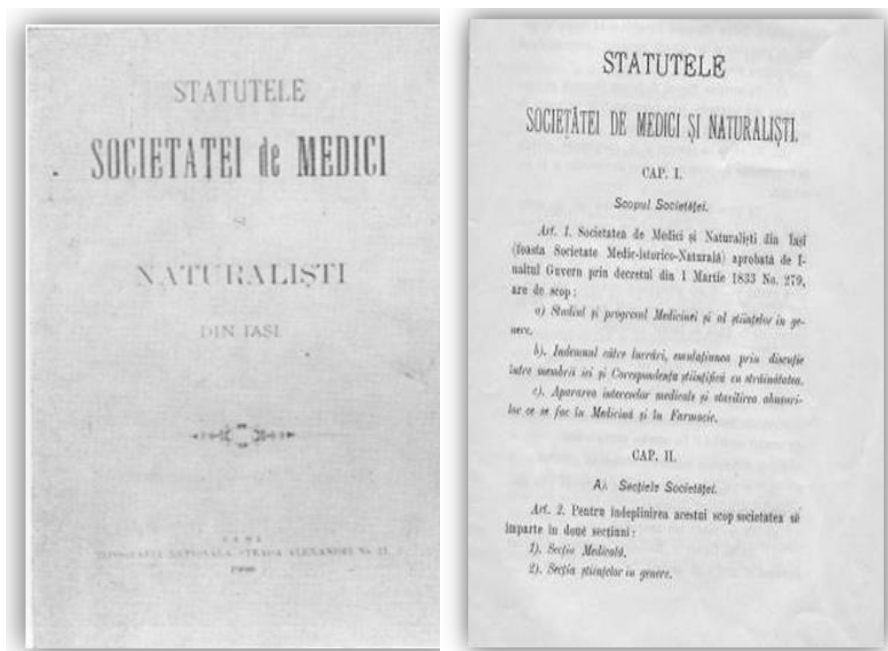

Fig. 36. Statutele din 1900 ale *Societății*: a. pagina de titlu; b. prima pagină.

Statutele din urmă au rezistat cu neînsemnate modificări până după al Doilea Război Mondial.

*
* *

Iată cum rezuma evenimentele legate de apariția SMN și relevanța lor istoricului A. D. Xenopol, el însuși membru al acesteia, o perioadă:

„Tot cătră acest timp *Societatea Șințelor Naturale din Iași* se pune în legătură cu Europa apusană. Originile ei datează încă de prin 1830, când doctorul Cihac începe a provoca întruniri ale medicilor din Iași, pentru ca prin cetirea revistelor străine și desbaterea întrebărilor atingătoare de medicină, să mențină pe practicieni la înălțimea științei europene. El împreună cu doctorul

⁷⁶NA Bogdan, *op cit*, p: 132-133.

Zotta alcătuesc curând după aceea statutele unei *Societăți de Medici și Naturaliști din Iași*, care obține aprobarea guvernului în ziua de 18 Martie 1833, șase luni înaintea întemeierii Societății Filarmonice din București.”⁷⁷

*

*

*

Medici perioedeuți: Fondatorii peregrini ai SMN și activitatea lor Mihail Zotta

Mihail (cavaler de) Zotta (1800-1864) era un bucovinean patriot, născut pe malul Nistrului, aparținând unei familii înnobilate - *Ritter von Zotta* (Cavaler de Zotta). (Fig. 37) Școlit în medicină la Lemberg (Lvov) și Viena, unde se laurease în 1826, a fost primul medic român diplomat din Bucovina. În același an, a decis să își înceapă cariera medicală la Iași. Intitulată *Dissertatio inauguralis medico-practica de colica saturnina* (*Disertație medico-practică despre colica saturnină*), lucrarea de doctorat, redactată în latină, a reprezentat cea dintâi teză medicală aparținând unui român din Bucovina și, în plus, prima având drept temă o boală profesională în literatura medicală autohtonă.⁷⁸ (Fig. 37.b)

Fig. 37.a. Dr. Mihail Zotta, membru fondator al *Societății de Medici și Naturaliști din Iași*

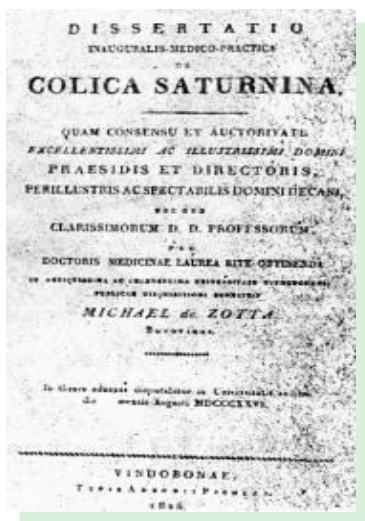

Fig. 37.b. Mihail de Zotta. Teza de doctor în medicină *De colica saturnina* (Viena, 1826). Coperta.

⁷⁷ A D Xenopol, *Propășirea intelectuală de la 1834-1848*, vol. 6, cap.10, pp: 271-272.

⁷⁸ VL Bologna, Gh Brătescu, B Duțescu, Șt M Milcu, *op cit.*

Prin evaluări clinice și statistice, Dr. Zotta distingea patru sindroame caracteristice intoxicației cronice cu **plumb**: digestiv, respirator, nervos și cardio-vascular. Unele din metodele de prevenire a îmbolnăvirii și-au păstrat valabilitatea până astăzi, îndeosebi cele legate de igiena muncii și igiena personală. Adevărată monografie sintetizată în 36 de pagini, *Teza se baza pe cazurile internate la Allgemeine Krankenhaus* din Viena, investigate sub coordonarea profesorului Nepomuk Raiman. Patologia profesională avea să fie din ce în ce mai prezentă și în Țările Române, pe măsură ce industria începea și aici să ia avânt.

Perioada ieșeană a medicului Zotta a debutat în 1827, ca medic de cvartal și membru al Comisiei Doftoricești ce includea, pe cei patru medici de cvartal și medicul mamoș ai orașului, președinte fiind protomedicul.

La Iași s-a și căsătorit în 1833 cu o fiică a marelui vornic Alexandru Cantacuzino-Pașcanu, întâlnită, se pare, în timpul studiilor sale vieneze. Veche familie din Moldova, Cantacuzino-Pașcanu era atașată operelor caritabile. În 1850, bunăoară, Dumitrache Cantacuzino și soția Pulcheria își donau conacul de vară, din zona Tătărași, înălțând Spitalul „Sf. Treime” din Iași, așezământ terminat în 1858 și existent până astăzi sub denumirea de „Spitalul Cantacuzino-Pașcanu”.

În 1831, Mihail Zotta s-a implicat energic în combaterea epidemiei de ciură. Fiind răpus de flagel Eustațiu Rolla, medicul șef al Iașului (proto-medic), Mihail Zotta a fost chemat să îl înlocuiască. Ajuns în 1832 protomedic al Moldovei, Zotta, competent specialist și om de cultură progresist, s-a definit ca unul din reformatorii sistemului sanitar, organizând carantine și modalități de combatere a bolilor contagioase, îmbunătățind prevederile *Regulamentului Organic*, adaptându-le cerințelor țării, prea des răvășite de epidemii.⁷⁹

Preconiza deja organizarea unui *Institut de moașe*, pentru care întocmise regulile de funcționare, de desfășurare a cursurilor și salarizare a viitoarelor absolvente.⁸⁰ Convins naturalist, medic practician și om de știință, recomandase încă din 1832 cultivarea pe scară largă a plantelor medicinale, ceea ce înlesnea diminuarea importurilor de la Viena și scăderea prețului unor produse farmaceutice.⁸¹ (Fig.37.b) Pionier al balneo-creno-terapiei, Dr. Zotta analizase efectele terapeutice ale apelor minerale ale Principatului – cele de la Borca, Slănic Moldova, Șarul Dornei, Hangu și Strunga. A căutat, în paralel, să adecveze numărul de farmacii numărului de locuitori.

⁷⁹ Octavian Lupu, *Aspecte ale sănătății publice*, Cernăuți, 1942.

⁸⁰ Paul Pruteanu, *Medici în Moldova înainte de Regulamentul Organic*. Ed. Academiei, București, 1962, p: 255; Dana Baran. *Reglementări farmaceutice ale protomedicului Mihail Zotta*. Lucrările celei de a 25-a Reuniuni Naționale Aniversare de Istoria Farmaciei. Societatea Română de Istoria Farmaciei, un sfert de veac de activitate. Promovare-Dezvoltare, Cluj-Napoca, 2016, pp: 58-64.

⁸¹ Gh Năstase, *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași, factor de progres al științelor medicale din Moldova. 125 de ani de la înființare*, Rev Med Chir Soc Med Nat Iasi, 1956,4:15-27.

Într-un raport din 22 februarie 1832, Mihail Zotta a sesizat pericolul îmbolnăvirii de **ergotism**, prin consum de „făină veninoasă”, infestată cu *secale cornutum*, și menționa redusă adresabilitate a pacienților, care, de regulă, chemau medicul numai ca să constate decesul. (Fig.37.d)

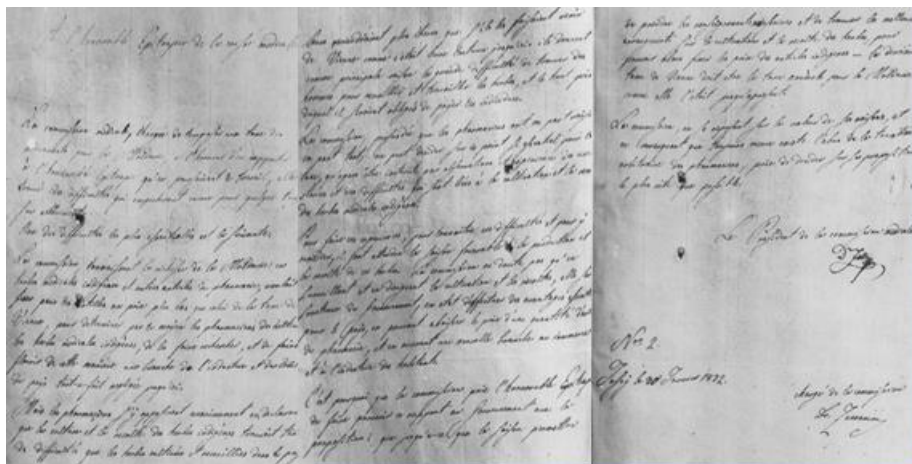

Fig. 37.c. Raport autograf al lui Mihail Zotta, președintele Comisiei Doctoricești, către Epitropia Casei Doctorilor din Iași, no.2 din 30 Ianuarie 1832, contrasemnat de Dr. Zuccarini, însărcinat al Comisiei.

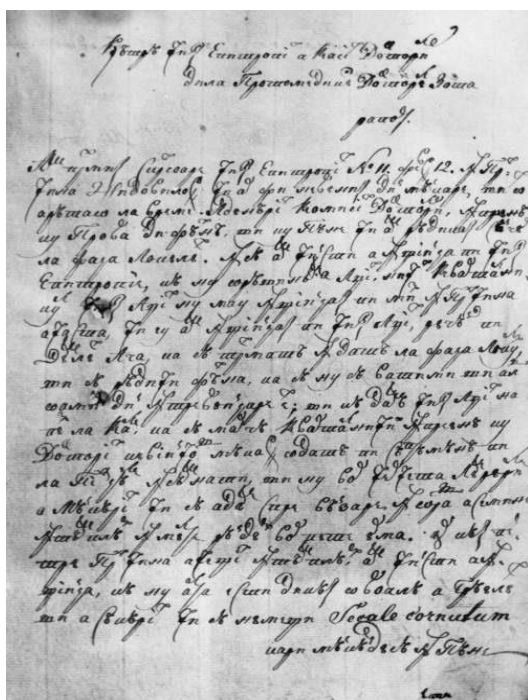

Fig. 37.d. Raport autograf al Doctorului Mihail Zotta, privind intoxicația cu *secale cornutum* (22 februarie 1832)

Meritul său desăvârșit s-a reliefat, totuși, în postura de fondator al *Societății Medico-Naturaliste din Iași*, poziție pe care a împărțit-o loial cu doctorul Iacob Cihac, bavarez de sorginte cehă, stabilit în capitala Moldovei în iunie 1825. În această calitate, de altfel, a dat curs celor mai multe din proiectele sale. În 1833, Mihail Zotta a devenit cel dintâi președinte al SMN, *Societate* pentru care a militat cu amintirea animatelor dezbateri științifice din capitala Imperiului Austriac și însuflețit de profunde simțăminte patriotice. Prin poziția ierarhică, apartenența la populația autohtonă și calitățile profesionale, Zotta a avut ascendent asupra lui Cihac în constituirea SMN. Un bun coleg de drum, Cihac întotdeauna i-a reconfirmat aportul determinant de început.⁸²

Dr. Mihail Zotta avea să se reîntoarcă relativ curând, în vara lui 1833, -la doar câteva luni de la fondarea *Societății-*, în ținuturile Bucovinei natale, stabilindu-se la Cernăuți mai întâi, aproape de proprietatea rămasă fără stăpân a familiei sale, locuri și oameni de care era atât de atașat.⁸³ Totuși, abia despărțit de Iași, la 18 septembrie 1834, scria din Cernăuți *Societății* ce o crease la Iași. Informa despre „medicul cercului Bucovina, Dr. Stransky”, ce identificase o plantă de leac folosită des de locuitorii zonei, mai cu seamă cei de la poalele Carpaților, în vindecarea bolilor de piept, a tuberculozei, mai precis: *Scolopendrium Asplenium, lingua cervina* – limba de cerb ori, nemțește, *Hirschzung*, dovedită salvatoare în ftizie. De aceea, Zotta hotărâse a comunica membrilor SMN detaliile și interpretările sale asupra metodei terapeutice, invitând confrății să lărgescă sfera investigațiilor. Epistola sa științifică a făcut obiectul ședinței SMN din 3/15 noiembrie 1834.⁸⁴

După o destul de scurtă, dar plină de roade ședere la Iași, din nou acasă, Zotta s-a antrenat în mișcarea de eliberare a românilor din Bucovina, răpită de Imperiul Habsburgic la 1774, afirmându-se ca un susținător al lui Ion Gheorghe Sbiera și Alecu Hurmuzache, în efortul de structurare a *Reuniunii Române de Lectură din Cernăuți*, ce trebuia să promoveze limba română, arta și știința, învățământul popular, deprinderea tineretului cu variatele meșteșuguri, familiarizarea populației cu legile propășirii industriale și comerciale, între alte obiective naționale.⁸⁵ Efortul comun al Comitetului de Inițiativă a dus la inaugurarea acestei asociații – similare cu ASTRA din Ardeal – la 1 mai 1862. Din primul Comitet al *Reuniunii de Lectură* făceau parte Dr. Mihai Zotta, președinte; Alecu Hurmuzachi, vice-președinte; Ion Gh. Sbiera, secretar. Dar, obligat de boală, după numai un an de conducere, în 1863, Zotta a trebuit să se retragă. În 25 mai 1863, Al. Hurmuzache a propus schimbarea numelui tinerei organizații într-unul mai cuprinzător: *Societatea pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina*.

⁸² Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, p: 51.

⁸³ T Nandriș, *Doctorul Mihail Zotta (1800-1864)*. În Const. Romanescu, Cristina Ionescu, *Pagini Medico-Istorice*, Institutul de Medicină Iași, 1973, pp: 127-146.

⁸⁴ NA Bogdan, *op cit*, p: 23.

⁸⁵ Gr Nandriș, *Din istoria Societății pentru Cultură. Centenarul. Cernăuți 1862-New York 1962*. Editura Societății pentru Cultură și Literatură Română, Londra, 1967.

Iacob von Czihac

Dr. Jacob Christian Stanislav von Czihac, - Iacob Cihac (1800-1888) -, era o personalitate medicală în epocă nu doar în Moldova, ci și în lumea europeană savantă. De formație germană, apropiat al unor intelectuali ieșeni de prestigiu, precum Gheorghe Asachi, Mihail Kogălniceanu și Costache Negruzzi, Cihac a fondat *de facto*, împreună cu protomedicul de atunci al Moldovei, Mihail Zotta, *Societatea de Medici și Naturaliști*. Dr. Iacob Cihac s-a consacrat, incontestabil, cât timp a trăit, fie în țara de adopție, fie în țara de baștină, ca sufletul *Societății*, fiind principalul său promotor. Născut la Aschaffenburg, la 19 august 1800, Cihac provenea dintr-o familie imigrată din Boemia, dintr-un orășel situat nu departe de Praga.⁸⁶ Tatăl, Franz Czihac, fusese un medic ilustru și cercetător, instruit la Universitatea din Viena.

El însuși se preocupase de analiza unor surse de ape minerale, concordant curentului naturalist dominant în medicina europeană de atunci. (Fig.38)

Misterul râului *Moldau*, numele nemțesc dat râului *Vltava* îl făcuse probabil să călătorească spre cealaltă „*Moldau*” – Moldova dunăreană (în limba germană, *Moldau*: Moldova), devenită patria sa adoptivă, pe care a servit-o exemplar de-a lungul întregii vieți. Iacob Cihac își făcuse studiile medicale, între 1818-1824, la celebra universitate din Heidelberg, unde s-a laureat în 1824, cu o teză despre sarcina extrauterină - *De graviditate extrauterina accedit descriptio memoranda cujusdam graviditatis tubae dextrae* - și unde a lăsat o foarte bună impresie.⁸⁷ (Fig. 39)

Proaspăt sosit din Bavaria la Iași în iunie 1825, Cihac, cetățean al lumii, personalitate de anvergură europeană, s-a angajat în 1828 în armata rusă, fiind asimilat ca medic-colonel și participând la Războiul Ruso-Turc. Aprecierile nu s-au lăsat așteptate, tânărul medic fiind răsplătit cu Ordinul „Sf. Ana”- clasa a III-a, Ordinul Stanislav - clasa a II-a, medalia rusă pentru Campania împotriva turcilor din 1828-1829, și titlul de cavaler.⁸⁸ Întors la Iași, s-a confruntat cu epidemiile de ciumă și apoi de holeră.

Informații despre pacienții vizitați la Iași și în Moldova, manifestările lor clinice și mijloacele terapeutice aplicate au fost consemnate de Cihac în două studii manuscrise: *Observații asupra holerii, indice apărut la Iași la 1 mai 1831* și *Tratat despre cholera*.⁸⁹ A mai semnat o serie de texte, între care unele despre *Însărcinările extrauterine, Bogățiile mineralogice și botanice ale Principatelor*, dar și *O nouă metodă de cultura tutunului*, publicate în broșuri și în reviste din străinătate.⁹⁰

⁸⁶ Gh I Botez, *loc cit*; Gh Bădărau, D Ciurea, T Pirozynski, Gr Teodorovici, *loc cit*: În anul 1962 o delegație a SMN, formată din acad. Vasile Rășcanu, Dr. Gheorghe Popovici și Dr. Traian Baran au participat la *Centenarul Asociației medicilor din Praga*, înmânând „Societății medicilor cehoslovaci J. E. Purkyně” un istoric al Societății de Medici și Naturaliști, ce conștințea contribuția lui Cihac la înființarea *Societății* moldovene.

⁸⁷ Gh I Botez, *loc cit*.

⁸⁸ Paul Pruteanu, *Iacob Cihac..*, p: 36.

⁸⁹ *Ibidem*, p: 38.

⁹⁰ NA Bogdan, *op cit*, p: 167.

Fig. 38. Prima și ultima pagină din Aschaffenburg Zeitung din 19 septembrie 1827, unde Dr. Franz Czihak a publicat date despre apa minerală de la Goldbach, descoperită de el.⁹¹

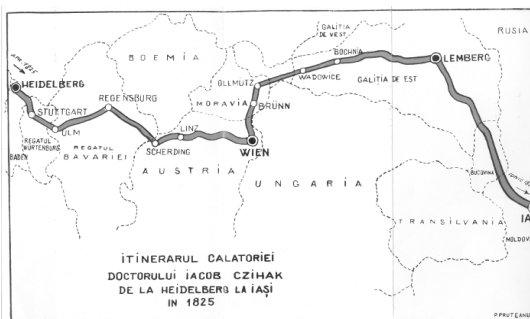

Fig. 39.a. Diploma de doctor în medicină, chirurgie și arta obstetricală, acordată lui Iacob Cihac (Arhivele universității din Heidelberg)⁹²; **b.** Harta ilustrând itinerariul călătoriei lui Iacob Cihac de la Heidelberg la Iași, în 1825 (după Paul Pruteanu)⁹³

⁹¹ Paul Pruteanu, *loc cit.*

⁹² Paul Pruteanu, *loc cit.*, anexa 15.

Cihac, cel care a deprins și stăpânit tainele limbii române abia după vârsta de 27 de ani, a îndeplinit funcțiile de medic particular – medic al elitelor Iașului, mai cu seamă –, membru în *Comitetul de ciumă* (1826), medic de cvartal în timpul holerei (1831), medic militar, chirurg mamoș al orașului – poziție în care era și îndrumătorul moașelor-, medic șef al milițiilor moldovene, membru în *Comisia Doftoricească* între 1830-1840 și locțiitor de protomedic al Moldovei (9 septembrie 1858 - 21 ianuarie 1859).⁹⁴ În anii creării SMN, s-au ctitorit, prin implicarea directă a aceluiași Iacob Cihac, primele spitale militare din Principatul Moldovei: cel de la Iași, apoi cel de la Roman, mutat curând la Galați, unități pe care el le-a coordonat personal. La Iași și la Roman, *Spitalele Militare* s-au deschis în august și septembrie 1831, integrate serviciului sanitar militar și inspirate din modelul rusesc. Proiectul de regulament al spitalului ieșean, a cărui secție era și cel din Roman, conceput în 33 de paragrafe, fusese trimis de Generalul Pavel Kiseleff la 16 noiembrie 1830. Documentul stabilea principiile și detalii organizatorice, administrative și financiare, care au fost adaptate în raport cu amendamentele propuse de *Comitetul Formării Străzii Pământești*. Instituția din Iași, cu 40 de paturi, era adăpostită în casele logofătului Costache Sturdza, ridicate pe ruinele Curții Domnești a lui Alexandru Lăpușneanu. În cursul mișcării revoluționare din 1848, aici, -adică în posibilul *Hotel Petersburg-*, se presupune că s-au adunat tinerii moldoveni care au redactat Petiția-Declarație către țară. În 1849, când Spitalul Militar din Iași ajunsese deja la 100 de paturi, Cihac l-a extins cu o a doua secție, amenajată la fostul Beilic,⁹⁵ în casele maiorului Alcaz. Foarte curând, Spitalul din Roman s-a desființat, transferându-se la Galați în 1832, odată cu mutarea în zonă a celui de al doilea batalion.⁹⁶

Însărcinat de Guvernul Moldovei să structureze „ramul sanitar al oastei” după proiectul care îi fusese aprobat, doctorul Cihac a tipărit la Iași în 1859, în Tipografia Institutului Albinei, și cel dintâi manual românesc de medicină militară: *Manual pentru învățătura soldaților din compania sanitară a oastei moldo-române*⁹⁷. Destinată soldaților din *Compania sanitară*, preconizată de Cihac și care aveau să fie școliți în *Școala companiei sanitarilor* înființată de Cihac la Iași, apoi în *Școala de Sanitari* organizată în 1860 la București, cartea avea 84 de pagini de format mic, redactate în română cu caractere chirilice, și 12 tabele litografiate, ce cuprindeau 58 de figuri explicative.⁹⁸ (Fig.40).

⁹³ *Ibidem*, anexa 18.

⁹⁴ V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului . . .*, p: 146; Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, pp: 36-44; 150-151.

⁹⁵ Beilic – Palatul Beilului și acareturile din jur; aici erau găzduiți emisarii turci trecători prin Iași.

⁹⁶ Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, p: 128.

⁹⁷ VL Bologa, Gh Brătescu, B Duțescu, Șt M Milcu, *op cit*, pp: 183-184, 187; Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, pp: 124-127.

⁹⁸ Paul Pruteanu, *op cit*, pp:151-154.

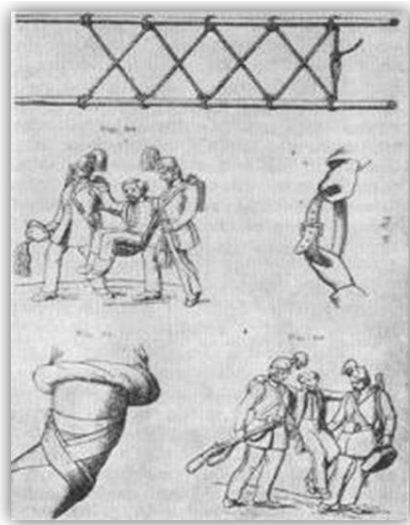

Fig. 40. Iacob Cihac. Planșă din „Manualul pentru învățătura soldaților din compania sanitară a oastei moldo-române”, Tipografia Albinei, Iași, 1859

Iacob Cihac s-a integrat repede nu doar în asigurarea asistenței medico-sanitare în Moldova, ci și în mișcarea națională științifică și culturală, promovând plener curentul naturalist, folosind cu multă pricepere relațiile sale în lumea academică germană și europeană în general, spre a da o șansă reală de progres Principatului ce îl adoptase, unde problemele sanitare abundau.⁹⁹ (Fig.41) Printr-o adresă a *Comitetului Sănătății* din anul 1847, de pildă, doctorul Cihac primea instrucțiuni spre a iniția pe frizeri în tehnica luării de sânge de la bolnavi. Din adresă rezulta că frizerii practicau intervențiile fără a respecta reguli elementare de igienă, *Comitetul Sănătății* cerându-i medicului să elibereze frizerilor instruiți de dânsul înscrisuri, pe temeiul cărora să poată efectua sângerările. Totodată, lui Cihac i s-au trimis și un număr de lanțete spre a le înmâna bărbierilor inițiați de dânsul.

Nu întâmplător, poate, în 1837, în acea atmosfera de emulație generală a unei lumi ce se trezea la imperatiivele unei vieți noi, la Iași a luat ființă și *Societatea Medicilor și Amicilor Naturii*.¹⁰⁰

Cihac a fost profesor de *Istorie Naturală* la *Academia Mihăileană*, membru extraordinar al *Comitetului Academic* și medic al acestei *Academii*, din septembrie 1843. Ca medic al Internatului *Academiei Mihăilene*, a muncit timp de trei ani gratuit, primind ulterior 200 de galbeni, atât pentru serviciul său la Internat, cât și pentru organizarea *Cabinetului medico-istorico-natural al SMN* din Iași.

⁹⁹ VL Bologa, Gh Brătescu, B Dușescu, Șt M Milcu, *op cit*; Paul Pruteanu, *Iacob Cihac.*; V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit*; Vasile Rășcanu, T Baran, D Ciurea, N Bumbăcescu, *La Société des Médecins et Naturalistes de Iassy. Comptes rendus du XX-e Congrès International d'Histoire de la Médecine*, București-Constanța, 1970, pp: 253-254.

¹⁰⁰N. Postolache, *Istoria sportului românesc în date*, Iași: Editura Junimea, 1979, p. 27.

a.

b.

Fig. 41. a. Dr. Jacob Cihac, membru fondator al *Societății de Medici și Naturaliști* din Iași; b. Therese Cihac, prima soție și marea iubire a doctorului Jacob Cihac

Împreună cu apropiații săi colaboratori, a reușit să reformeze și să modernizeze medicina militară și civilă în Moldova, fondând spitale, preocupându-se de înzestrarea lor corespunzătoare, pregătind personal medical calificat și cooptând specialiști străini, dispuși să vină la „Porțile Orientului”, organizând campanii antiepidemice. A avut inițiativa tipării unora din primele cursuri în limba română și a sprijinit organizarea învățământului superior, însă, deopotrivă a unei școli pentru personalul sanitar inferior.¹⁰¹ Medic personal al mai multor personalități influente ale înaltei societăți locale, s-a bucurat de sprijinul acestora în îndeplinirea planurilor sale pentru creșterea nivelului de conștiință și activitate obștească în țara sa de adopție.

Fără îndoială, cu nostalgia atmosferei academice germane și condus de ideea că educația, luminile minții pot rezolva cele mai multe probleme, apropiind oamenii și schimbându-le moravurile, Dr. Cihac a trecut neîntârziat la organizarea *Societății Medico-Naturaliste* (SMN). În plus, convins de necesitatea unui învățământ generalizat la toate categoriile sociale, menit să instruiască și să popularizeze știința, Cihac a propus *Academiei Mihăilene* din Iași, în 11 martie 1834, un curs de *Istorie Naturală*, destinat „celor mai mari de 15 ani”. În acest sens, în 1837, el a și editat, în capitala Principatului, un manual de *Istorie Naturală*, care a fost cel dintâi tratat științific de profil, tipărit în limba română.¹⁰² Germanul Cihac, deși stângaci

¹⁰¹ Valeriu Bologa, *Începuturile medicinei științifice românești*, Biblioteca medico-istorică, Cluj, 1930, p: 17.

¹⁰² Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, pp: 99-119.

în exprimarea românească, devenea, deci, creatorul și promotorul unui limbaj științific româ-nesc, derivând termenii din latină și greacă, din română și germană. Omagiat, dar și contestat, Cihac s-a retras, din 1861, în Aschaffenburgul natal, de unde nu a încetat să vegheze asupra SMN.

Astfel, în 1863, se adresa celui mai vechi jurnal de botanică generală din lume - „Flora-Allgemeine botanische Zeitung” -, fondat încă din 1802 de către Societatea Regală de Botanică din Bavaria, reușind să publice în paginile sale, împreună cu vechiul său colaborator, Josef Szabó, o serie de date strânse în excursiile prin Moldova și resistemizate între 1858-1861. Pe lângă alte donații valoroase făcute de Cihac Societății de Medici și Naturaliști, la 9 martie 1887 acesta a oferit deopotrivă Societății Medicilor Militari din Iași sigiliul pe care îl folosisese ca medic șef al armatei.

La rândul său, SMN nu a încetat să-i prețuiască meritele și devotamentul infinit. La moartea sa, *Buletinul Societății* consemna despărțirea inevitabilă, dar și gratitudinea pentru veșnicie: „Avem durerea de a anunța lectorilor noștri moartea Doctorului Czihak, fondatorul Societății de Medici și Naturaliști din Iași. De origine austriacă, Doctorul Czihak își părăsi patria sa pentru câțva timp și veni în România unde ocupă înalte funcțiuni. **Societatea noastră îi datorește fundarea sa, membrii săi îi vor fi etern recunoscători.**”¹⁰³

(Fig. 41.c.)De aceea, observa Anastasie Fătu: „Dr. Cihac merită mai mult afecțiunea noastră, fiindcă în calitate de străin a știut să răsplătească ospitalitatea ce a primit Moldova, prin fapte de acele cari sunt demne de recunoștința tuturor.”¹⁰⁴

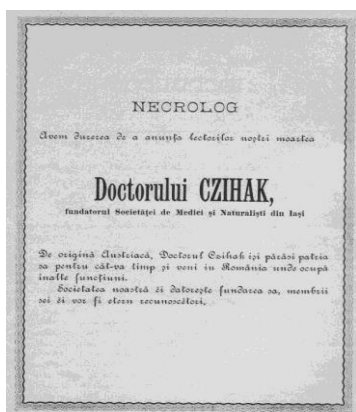

Fig. 41.c. Necrologul Doctorului Czihak, apărut în nr. 7 din luna iulie 1888 al *Buletinului Societății Medico-Naturaliste din Iași*, în memoria celui care, „pentru câțva timp (...) veni în România unde ocupă înalte funcțiuni. *Societatea noastră îi datorește fundarea sa, membrii săi îi vor fi etern recunoscători.*“

După Cihac, „fiecare lucrare se impune a se salva în patria sa, pentru slava științei”. Ctitorirea SMN a fost o astfel de lucrare.

¹⁰³ *Buletinul SMN din Iași*, an II, iulie 1888, nr.7.

¹⁰⁴ Anastasie Fătu. *Despre încercările*, p: 30.

*
* *

Membri ai SMN din teritoriile locuite de români

Medici practicieni, organizatori și educatori în sfera medicinei și sănătății, membrii dintâi ai SMN au fost politicieni patrioți, revoluționari, iar unii cochetau cu ordinele masonice. Adunați entuziașt în jurul nucleului Cihac-Zotta, erau în mare parte, - lucru aproape inevitabil în acest colț de lume-, români de adopție, de primă generație sau cu o genealogie pământească mai bogată, deja. Toți aceștia știuseră să se identifice cu aspirațiile de progres cele mai profunde ale românilor, care erau, într-un fel, și ale lor. Sesizând gravele dificultăți ale poporului, cauzele sociale, economice și politice ale nenorocului său istoric, necazuri care luau deseori expresie medicală, aceștia înțelegeau să se implice cât mai avizat în combaterea maladiilor, flagelurilor endemice și epidemice, care impuneau regândirea rețelei sanitare publice, calitate în pregătirea medicilor și farmaciștilor, oprirea abuzurilor.¹⁰⁵

Fig. 42.a. Dr. Ioan B. S. Lochmann cel Bătrân (1700 -1785), de origine germano-elvețiană, medic al Scaunului Moldovei, fondatorul unei dinastii de farmaciști.

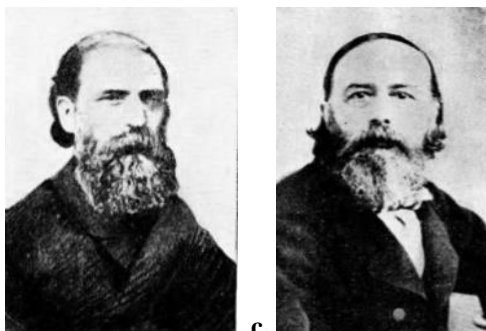

Fig. 42. Fiul lui Ioan B. S. Lochmann, Ioan Lochmann (1773-1842), spițer vestit în Iași, a fost membru fondator al SMN și tatăl a doi fii: **b. Ioan I. Lochmann** (Lochmann cel tânăr), secretar II, și **c. Petru Lochmann**, conservator al *Muzeului*, ambii membri în Comitetul SMN¹⁰⁶

¹⁰⁵ VL Bologa, Gh Brătescu, B Duțescu, Șt M Milcu, *op. cit*; Paul Pruteanu, *Iacob Cihac.*; V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit*.

¹⁰⁶ *Ibidem*, pp: 111, 168.

Ca membri fondatori, membri efectivi, membri extraordinari, corespondenți sau onorifici, s-au regăsit peste ani în rândurile SMN nume sonore din toate Provinciile istorice locuite de români, îndeosebi din Moldova și apoi din România: aga Gheorghe Asachi, efor al școlilor, susținător al *Regulamentului Organic*, inginer hotarnic, patriot de vastă cultură, a cărui casă a găzduit întâile întruniri ale *Cercului*; scriitorul Costache Negruzzi și mitropolitul Veniamin Costache; botaniști și zoologi, paleontologi și arheologi, geologi și mineralogi, chimiști, fizicieni și farmaciști, istorici ai științei, oameni politici, teologi, politicieni conservatori și revoluționari. S-au numărat printre ei: doctor în drept Anton Winkler, spițerii Johann Lochmann (Fig. 42), Anton Abrahámfy, Johann Binder, Josef Szabó, Samoil Kónya, Emanoil Fraenkel (Frenkel-Fränkell); medicii Vasile Bürger, Jumette, Anton Fotino, Nicolae Kiriacopol, Perez, Josif Viola, Costache Vârnav, Ion Ilasciuc, Dumitru Samurcaș, Dimitrie Sachelarie, Anastasie Fătu, Gheorghe Cuciureanu, Dimitrie Brândză, Gustav Otremba, Theodosie Philipescu (Filipescu), Christea Buicliu; naturaliștii Josef Frederic (Friedrich) Bell, Julius Edel; geologul Grigore Cobălcescu; chimistul-mineralog Petru Poni; fizicienii Ștefan Micle, vice-președinte SMN¹⁰⁷, și Ion Stravolca; matematicienii Nicolae Culianu și Ioan M. Melik; agronomii Ion Ionescu de la Brad, Alexandru D. Holban, Dimitrie A. Sturza, Alexandru Negruzzi; apoi, renumiții umaniști - filosofi, literați, istorici, din Iași și București: Vasile Conta, Aron Densusianu, Alexandru Dimitrie Xenopol, Alexandru Grigore Suțu, Nicolae Suțu, Orest Tafrali, Grigore Tocilescu.

Dacă ceilalți aleși obișnuiau să trimită mulțumiri pentru primirea titlului de membru onorific sau corespondent oferit de SMN, Tocilescu, în schimb, decise să vină la Iași, unde ținu un adevărat *discurs de recepție*, ilustrat de piese autentice, axat pe cercetările arheologice de la Cucuteni, sprijinite cândva chiar de SMN.

Fig. 42.c. Iași.
Monumentul funerar
al familiei
Lochmann în
cimitirul *Eternitatea*

¹⁰⁷NA Bogdan, *op cit*, p: 112.

Primul român de dincolo de Carpați, -activ mai cu seamă la Brașov și Timișoara- desemnat, în 1843, membru al SMN din Iași, a fost Dr. Pavel Vasici – Ungureanu: Doctor în Medicină și Director al Institutului de Observații contra Pestei, Paul Vasici Ungureanu din Timișoara (Paulus Vaszits Ungurian din Tămäs)¹⁰⁸. (Fig. 43)

Fig. 43. Dr. Pavel Vasici Ungureanu (1806-1881)

Acesta a tradus în românește celebra scriere „Macrobiotica” a lui Christoph W. von Hufeland, membru corespondent al SMN. (Fig. 44) Cartea s-a tipărit la Brașov în două volume, în 1844, respectiv 1845.

Fig. 44.a. „*Macrobiotica sau Măiestria [de] a Lungi Viața după Hufeland*. Traducere și întocmire pentru orice român cultivat de Pavel Vasici, Doctor de medicină și chirurgie, maestrul de obstetrică, kezarocrăiesc director de carantină și *a învățatei Societăți medico-naturale din Iași membru corespondent*”, Brașov, 1844 (pagina de titlu)

Fig. 44.b.
Christoph Wilhelm von Hufeland
(1762-1836)
Membru al SMN

¹⁰⁸*Ibidem*, pp: 41-45.

Tendențele pe care lucrarea lui Hufeland le-a articulat în epocă erau vizibile și din abonamentele reiterate ale SMN la periodicul „Hufeland's Journal der practischen Heilkunde”. Interesant de amintit ar fi poate amănuntul că profesorul și medicul Hufeland era socrul diplomatului Alexandru Sturdza, vărul Domnitorului Moldovei, Mihail Sturdza. Alexandru Sturdza se căsătorește, într-adevăr, cu una din fiicele naturalistului german Hufeland, medic al Curții și consilier intim al regelui Prusiei. În plus, în 1837-1838, din anturajul doctorului Hufeland făcea parte și tânărul Mihail Kogălniceanu, aflat la studii la Berlin, împreună cu fiul lui Mihail Sturdza, Grigore Sturdza, și cu Alexandru Végoridi.¹⁰⁹ Personalitate de factură enciclopedică, promotor al naturalismului în Ardeal, Dr. Vasici a fost privit ca unul din fondatorii societății ASTRA (1861), întâia asociație culturală a românilor transilvăneni, iar, ca pionier al literaturii de popularizare medico-sanitară în limba română din Transilvania, a tipărit între 1876-1880, revista „Higiena și Școala”.¹¹⁰

Iatroistoriografia română l-a definit pe Vasici drept cel dintâi savant naturalist român cucerit de Darwinism, fapt notat în a doua parte a vieții sale, când se arăta la fel de doritor ca în tinerețe să împartășească noile orientări din biologie contemporanilor săi. Curentul natur-filosofiei era unul general-european în epocă, astfel încât, la Iași, văzuse anterior lumina tiparului în 1838, în Tipografia Albinei, o altă traducere după o altă *Macrobotică*: de data aceasta originalul era al doctorului Joseph Friedrich Sobernheim (1803-1846), discipol al lui Hufeland, iar versiunea românească aparținea profesorului supleant de *Retorică și Istorie* Ioan Albineț, de la *Academia Mihăileană*. (Fig. 45)

Fig. 45. a. Ioan T. Albineț.
„*Macrobotica sau regulile pentru păstrarea sănătății și prelungirea vieții*”,
Iași, 1838¹¹¹

Fig. 45. b. Ioan T. Albineț.
Monumentul funerar aflat în
Cimitirul Eternitatea din Iași.

¹⁰⁹ Dumitru Cristian Amzăr. *Din istoria relațiilor româno-germane*, București: Editura Mica Valahie, 2008, pp: 242-252.

¹¹⁰ József Spielmann, *Restituiri istorico-medicale*, Ed. Kriterion, București, 1980, p: 402.

¹¹¹ Biblioteca Academiei Române - filiala Iași. <http://tipariturioromanesti.files.wordpress.com/2013/10/medicina-practica>

Din Lahore, se asocia *Societății* ca membru vestitul farmacist și „doctor în homeopatie” sas brașovean, călător spre Indii, -imortalizat de nuvela fantastică a lui Mircea Eliade¹¹² -, Dr. Martin Honigberger.¹¹³ (Fig. 46)

Fig. 46.a. Martin Honigberger (1795-1869), medic și farmacist sas din Brașov, ajuns medic la curtea lui Rendjit-Sing, maharajah de Lahore. Gravură de Mahlkecht.¹¹⁴

Fig. 46.b. Farmacist indian. Litografie din cartea lui Martin Honigberger „Früchte aus dem Morgenlande”¹¹⁵ (*Fructele Orientului*)

În 1838, acest «pelerin al epidemiilor», a cărui faimă contemporană datează nu puțin misterului din „Secretul doctorului Honigberger”, era la Iași, devenind membru al SMN. A publicat aici, între 1838-1840, în jurnalul lui Asachi „Albina Românească”, o serie de articole referitoare la India.

Bănățeanul stabilit o vreme la Iași, magistrul *Academiei Mihăilene* Eftimie Murgu, doctor în filosofie și drept, „mădular al Universității din Pesta, diplomat cezaro-crăiesc, pravilist și profesor de filosofie”¹¹⁶, se număra și el printre membrii onorifici ai SMN.¹¹⁷ Din Provinciile locuite de români existau în SMN membri atât români, cât și aparținând altor etnii. Din Banat și Transilvania fuseseră cooptați germani, ca, de exemplu, medicul militar Friedrich Abl din Timișoara și Dr. Michael Bielz din Sibiu. (Fig. 47)

¹¹² Mircea Eliade, *Secretul Doctorului Honigberger*. Ed. Socec, București, 1940.

¹¹³ NA Bogdan, *op cit*, p: 42; Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 77-80; Vasile Rășcanu, Traian Baran, Dimitrie Ciurea, Nicolae Bumbăcescu, *loc cit*; C Motaș, *loc cit*; Johann Martin Honigberger, *Treizeci și cinci de ani în Orient*. Ed. Polirom, Iași, 2004, pp: 20-40.

¹¹⁴ VL Bologa, *Institutul de Istoria Medicinii, Farmaciei și de Folklor Medical din Cluj*. Boabe de grâu, 1932, p: 210.

¹¹⁵ C Motaș, *loc cit*; Johann Martin Honigberger, *Treizeci și cinci....* , pp: 20-40.

¹¹⁶ A D Xenopol, *Propășirea intelectuală....*, p: 268.

¹¹⁷ NA Bogdan, *op cit*, p: 41.

Fig. 47. Diploma de membru corespondent al SMN, acordată în 1836 naturalistului transilvănean Michael Bielz din Sibiu¹¹⁸

Din Bucovina, se alăturaseră *Societății* din Iași: rectorul universității din Cernăuți, mitropolitul Teofil Bendella, tatăl doctorului Aristide Bendella de la Iași, dar și locotenentul legiunii 41 pedestre, Miltiadis Bendella. Din Basarabia, figurau cavalerul Constantin Stamati, din Chișinău; doctor în drept George de Balș. Nu lipseau consilierii Imperiului Rus în Moldova. Din București, **Alexandru Ghica**, domn al Valahiei, **principele Mihail Ghyka** și **principele Barbu Știrbey**, Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, care declara, în scrisoarea de mulțumire în limba franceză, a fi primit vestea „cu o bucurie amestecată cu mândrie națională”:

„Domnule,

Înfăptuirea unei *Societăți* savante în capitala Moldovei nu poate decât a contribui puternic la propășirea cunoștințelor folositoare în ambele Principate, care, prin comunitatea de origine și de limbă și prin asemănarea instituțiilor politice, sunt natural supuse la o influență reciprocă. Deci, cu o bucurie amestecată cu mândrie națională, am aflat de formarea *Societății Curiosităților Naturii*. Judecați cum a trebuit să mă fericesc de cinstea ce Ea mi-a făcut de a mă numi Membru onorific.

Vă rog, Domnule, de a-i împărtăși viile mele mulțumiri și expresia dorințelor mele pentru prosperarea Ei neconținut crescândă.

Am cinstea de a fi cu considerația cea mai osebită, Domnule, al vostru prea umil și prea ascultător servitor,

Stirbey¹¹⁹

¹¹⁸ V Bologa, *Pagini din istoria...*, p: 56.

¹¹⁹ NA Bogdan, *op cit*, p: 17; Victor Gomoiu, *Din istoria medicinei și a învățământului medical în România înainte de 1870*, Tipografia Cultura, București, 1923, p: 466.

Nu lipseau medici străini din Valahia. Medic militar de origine germană trăitor în Țara Românească, născut la Viena, J. N. Meyer era unul din ei. (Fig. 48) Dr. Meyer a participat în 1835 la *Congresul Naturaliștilor de la Bonn*, unde **a prezentat o serie de amănunte privind viața Societății Medico-Naturaliste moldave, pe care o definea „un mic colț din vechiul Heidelberg, transplantat într-o țară străină.”**

Fig. 48. Johann Nepomuk Meyer (1803-1873), doctor în medicină la Viena (1830)

Această colaborare între savanții din Țările Române contribuia așadar, în egală măsură, la întărirea unității și la cunoașterea atât în interior, cât și în afară, a Principatelor și a realităților lor în zorii modernizării, stimula trezirea militantă a conștiinței naționale, voința de unire și propășire, chiar atunci când purtătorii de mesaj ai idealurilor strămoșești se arătau a fi doar niște români de adopție sau doar în trecere, cum a fost însuși doctorul Meyer. Responsabil de sănătatea armatei muntene, în poziția sa de „inspector al medicilor și spitalelor militare”, hotărî să părăsească Valahia, odată cu declanșarea mișcărilor revoluționare de la 1848.¹²⁰ Rezultă, în consecință, cu destulă claritate că **desemnarea primului domnitor unionist al Moldovei, în 3 ianuarie 1859, nu s-a făcut deloc întâmplător în incinta Societății, mai exact în faimosul Cabinet de Istorie Naturală, numit odinioară și Cabinetul Elefantului, ce corespundea, de fapt, Muzeului istorico-natural al SMN. Câteva zile mai târziu, în 5 ianuarie, se desăvârșea alegerea sa la Iași, iar în 24 ianuarie 1859, același domn -Alexandru Ioan Cuza-, obținea victoria și în alegerile ținute la București.**

Se știe în prezent că numai așa, prin dubla alegere a lui Cuza, românii au înșelat vigilența forțelor politico-economice și financiare interne, dar și externe, ce se opuneau Unirii, iar tânărul stat România, s-a putut în sfârșit naște. De altfel, fondarea însăși a *Societății de Medici și Naturaliști* se amânase din 1830 până în 1833 tocmai din pricina suspiciunilor ce planau asupra multora din reprezentanții *Cercului de citire medicală*, animați de idealuri revoluționare iluminist-pășoptiste, și a ostilității prudente a autorităților antiunioniste locale și regionale față de perspectiva ce inevitabil se contura tot mai concret.

Membru de prestigiu al SMN a fost și eminentul igienist Iacob Felix din București. Român de adopție, membru titular și vicepreședinte al Academiei Române, Prof. dr. Felix venise în Valahia de pe aceleași meleaguri ale Boemiei integrate Imperiului Habsburgic, de unde se trăgeau și strămoșii doctorului Iacob Cihac, părintele SMN. (Fig. 49)

¹²⁰ VL Bologa, Gh Brătescu, B Duțescu, Șt M Milcu, *op. cit.*

Iată, de pildă, cuvintele adresate de Prof. dr. Iacob Felix la a 58-a aniversarea *Societății*, în 1890, care exprimă prestigiul de care instituția ieșeană se bucura:

„Mulțumindu-vă pentru bine-voitoarea invitațiune la ședința anuală și la banchetul *Societății* din 28 Octombrie, regret că nu voi putea avea onoarea și plăcerea de a asista la această solemnitate și vă rog să bine-voiți a scusa pe de o parte lipsa mea, iar pe de alta, a primi urările mele pentru prosperarea *Societății*, căreia sunt mândru a aparține de aproape 25 de ani (din timpul președinției mult regretatului Dr. Zissu), și a saluta din parte-mi pe toți colegii adunați la ședința anuală și la banchet.”¹²¹

Din Berlin se raliaseră *Societății* prinții Dimitrie și Grigorie Sturza (Sturza), din Atena, prințul Mathias Cantacuzino. De altfel, familii nobiliare precum Cantacuzino, Sutz, Sturza, Ghica, Balș, Calimachi sau Mavrocordat erau din plin reprezentate. (Fig. 50) La 14 martie 1857 Mihail Kogălniceanu era desemnat și el membru de onoare al SMN.¹²²

Fig. 49. Iacob Felix (1832-1905)
Membru SMN și titular al Academiei Române

Fig. 50. Diploma de membru onorific al „Societății Medicinale și a Curiozităților Naturii din Moldova“ redactată în latină și acordată Marelui Vornic și Domnitor al Moldovei, Alexandru Calimachi (Kalimach). Președinte SMN - Dr. Vasile Bürger; vice-președinte – Dr. Iacob Cihac; secretar I – Farm. Anton Abrahamffy; secretar II – Farm. Carol Keminger. SMN apare sub auspiciile Guvernului Moldovei

¹²¹Iacob Felix, *Mesaj la a 58-a aniversarea SMN*, Bul SMN Iași, 1890, vol.4, nr. 4bis, p:144.

¹²²Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu 1817-1891. Biobibliografie: Cronologie*, Ed. Enciclopedică-Ed. Militară, București, 1971, p: XLIV.

În plus, în perioada de glorie a *Societății*, s-au notat o serie de membri dintre cetățenii francezi trecători sau trăitori în Țările Române, precum: membrii expediției științifice ruso-franceze condusă de prințul Anatole N. Demidov; consulul general al Franței în Valahia, marchizul de Châteaugiron, ofițer al Legiunii de onoare; medicul Alphonse Constant Marsille din București; francezi stabiliți sau în trecere prin Iași: medicul Charles Maisonnabe, ales secretar II al SMN¹²³; consulul francez Bernhard Huber, Jean-Baptiste Viollier, consilier și vice-consul al Franței la Iași, și profesorul de franceză venit la Iași în 1832, Louis Repey, toți trei membri onorari ai SMN; profesorul de franceză Victor Cuénin; fostul consul al Franței la Iași, Alfred Henry François Mimaut, ulterior Consul General al Regatului Francez, din Alexandria (Egipt); profesorul de franceză, activ la Galați și apoi la Iași, Jules Sachetti, deschizător de drum în dezvoltarea industrială din Principate, el punând la Iași bazele unei fabrici de lumânări, a uneia de cuie și a primei fabrici de mașini și unelte agricole, în 1841.¹²⁴

Din Bucovina, bunăoară, onorau *Societatea* prin propria personalitate și donații: Doctor în medicină Christophor de Petrowitz din Suceava; de la Baja (Baia?), ca membru extraordinar, Doctor în Medicină și Chirurg Engelbert Tremel, iar, din Cernăuți, ca membri onorari, medic căpitan Dr. Aurel Maniu, căpitanul George Issetzeskul, doctor în drept; jurisconsult și avocat Ioannes de Prunkul și judecătorul criminalist Carol Weissenbach; membri corespondenți erau Doctor în Medicină și Cavaler Ioan Carol Firich; Doctor în Medicină Iacob Goebel, Doctor în Medicină Michael Engel și Doctor în Medicină Francisc Herbig (Franz Herbich), Doctor în Medicină și Chirurg Zachar, alături de K. K. Oest. Kammerherr Graf Franz von Hochenwart și Doctor în Drept Alois von Alth.¹²⁵ La începutul secolului al XX-lea, figurau ca membri de onoare alți magiștri luminați ai Universității din Cernăuți, precum transilvăneanul Sextil Pușcariu (Fig.51), preotul Iuvenal Ștefanelli, protopopul Dumitru Dan – membru corespondent al Academiei Române și membru al Comisiei Centrale pentru monumente de artă și istorice din Viena –, teologii Dr. Ștefan Saghin și ucraineanul Eugen Kozak, ultimii doi și rectori ai așezământului academic bucovinean.

Din Banat, din Bojan (Boian), erau înscriși ca membri corespondenți Doctor în Medicină și Chirurg, Medic de carantină Joseph Kraus și

Fig. 51. Sextil Pușcariu (1877-1948) Membru SMN și titular al Academiei Române

¹²³Dumitru Vitcu, *Contribuția alogenilor la procesul modernizării societății românești. Considerații preliminare*. Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași (serie nouă), Istorie, tom XLII-XLIII (Supl) 1996-1997, Editura Universității „Al. I. Cuza” Iași, p. 292.

¹²⁴NA Bogdan, *op cit*, pp: 41-43; Paul Pruteanu, *op cit*, p: 72; Adrian Macovei, *Prima întreprindere din Moldova pentru fabricarea mașinilor și uneltelor agricole (Iași, 1841)*, Cercetări istorice, 1972, p: 211; Felicia Dumas, Olivier Dumas, *op cit*, p: 145.

¹²⁵ NA Bogdan, *op cit*, pp: 42-45.

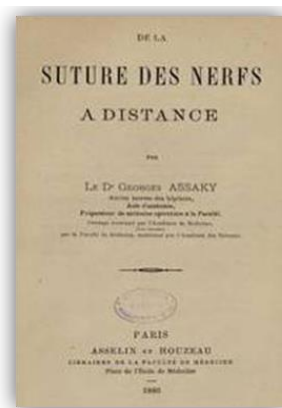
Director de carantină, Doctor în Medicină și Chirurg Wenzeslaus Langer.

Lista membrilor SMN a însumat, așadar, pe tot parcursul existenței sale, personalități din întreaga Moldova, inclusiv Basarabia și Bucovina, din Valahia, din Transilvania, inclusiv din Banat, români și străini, sau români ce se consacraseră în alte zone ale lumii. Figurau îndeosebi medici de faimă europeană, universitari și naturaliști, alături de personalități de prim rang ale zilei din alte sfere de competență.

Dintre români, s-au mai aflat: medici, precum Georges Assaky, Mihail Petrini-Galați, Constantin I. Istrati, Mina Minovici, Alexandru Șaabner-Tuduri; naturaliști precum Alexandru N. Vitzu și Emil Racoviță, ambii titulari ai Academiei Române. Erau originari din Moldova, Ardeal sau Valahia, lucrau la Iași, București, Cernăuți, Brașov, Sibiu, Viena, Paris sau în alte zări ale continentelor. (Fig. 52-59)

a.

b.

Fig. 52. a. Georges Assaky (1855-1899)-membru SMN, membru corespondent al Academiei Române; b. Georges Assaky. *De la suture des nerfs à distance*, Paris, 1886. Coperta lucrării

Fig. 53. Mihail Petrini Galatzi (1846-1926)

Fig. 54. Constantin I. Istrati (1850-1918)
Președinte al Academiei Române

Fig. 55. Mina Minovici (1858-1933), unul din fondatorii medicinei legale românești

Fig. 56.a. Emil Racoviță (1868-1947), fondator al biospeologiei. Președinte al Academiei Române

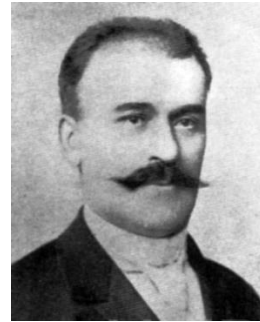

Fig. 56.b. Alexandru N. Vitzu, membru corespondent al Academiei Române, precursor al endocrinologiei în țară și în lume, întemeietorul Institutului de Fiziologie din București și părintele fiziologiei experimentale în România. Studii la Iași și Paris

Alt român de geniu, membru al SMN, a fost chimistul, inginerul și arhitectul brașovean Nicolae Teclu, profesor de chimie la Universitatea din Viena și membru al Academiei Române. (Fig. 57)

Din generația tânără profilată în zorii veacului al XIX-lea, un membru activ a fost și prima femeie chirurg din România, absolventă a Facultății din Iași, Marta Trancu-Rainer, colaboratoare prolifică a *Buletinului SMN* în perioada ieșeană, între 1900-1903, înainte de plecarea la București, unde și-a însoțit soțul, renumitul profesor de anatomie, Francisc Rainer. (Fig. 58)

Fig. 57. Nicolae Teclu (1839-1916) - membru SMN, membru titular al Academiei Române

Fig. 58. Marta Trancu Rainer (1875-1950)

Toți erau mândri ca fii ai unei prime *Alma Mater Iassiensis* și pătrunși de rolul ce le revenea, formulat sintetic de **Emil Racoviță, în scrisoarea de mulțumire adresată SMN, la conferirea calității de membru de onoare: „să contribuie la prosperarea acestei însemnate Societăți, ce a făcut deja atât de mult pentru deșteptarea spiritului științific în țările de limbă românească.”**¹²⁶

*

*

*

Învățați străini, membri onorifici sau membri corespondenți ai SMN

Societatea de Medici și Naturaliști din Iași s-a bucurat, într-adevăr, de recunoașterea unor personalități marcante ale vremii, ceea ce i-a conferit credibilitate și a ajutat promovarea Principatelor în lumea academică internațională și, în special, în orizontul European. Printre oamenii de știință străini primiți ca membri ai SMN din Iași, figurau foști profesori și colegi ai lui Czihak la Heidelberg, alături de alte personalități din Germania și Austria, Suedia și Anglia, Italia și Franța, Rusia, Belgia și Elveția.¹²⁷ Peste 40 de celebrități înobilau *Societatea*, încă din 1834, solicitările și propunerile de noi membri înmulțindu-se constant până spre 1843. Se adăugau stabilirea de legături cu societăți științifice similare, așa cum era *Asociația Medicilor și Naturaliștilor* din Freiburg. Așadar, cu adevărat: „*Societatea Medicilor și Naturaliștilor din Iași* se bucură în curând de o caldă îmbrățișare din partea învățaților apuseni.”¹²⁸

În primul deceniu de existență, au fost acceptați în forul științific moldav circa 228 de membri, dintre care 66 de profesori provenind din variate universități europene, care aveau cuvinte de laudă față de promotorii acestui așezământ. Prestigiul european al acestei *Societăți* științifice românești de pionierat era în creștere, conferit fiind de personalitățile din țară și, mai ales, de peste hotare, ce o reprezentau. Printre savanții eminenți ce acceptaseră să sprijine SMN prin autoritatea intervenției lor se numărau acum universitari, practicieni și cercetători din Heidelberg, Freiburg și Berlin, Frankfurt pe Main, Giessen și Sankt Petersburg, Stockholm, Viena și Paris, Londra, Geneva, Lausanne și Zürich, Marburg, Dresda și Bremen, Praga și Pesta.

Majoritatea membrilor străini și relațiilor epistolare aparțineau la început, evident, spațiului de civilizație german. Este ceea ce se desprinde din enumerarea mai detaliată, destul de amalgamată, dar convingătoare, a unora dintre aceștia până la 1919, conform monografiei consacrate a istoricului ie-

¹²⁶ NA Bogdan, *op cit*, p: 125.

¹²⁷ Șt M Milcu, B Duțescu, *Istoria științelor în România. Medicina*, Ed. Academiei, București, 1980; V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit*; Vasile Rășcanu, Traian Baran, Dimitrie Ciurea, Nicolae Bumbăcescu, *loc cit*.

¹²⁸ A D Xenopol, *Propășirea intelectuală...*, p: 272.

șean N. A. Bogdan.¹²⁹ Onorau *Societatea de Medici și Naturaliști* specialiști în domenii conexe și complementare, dar și oameni politici influenți îndeosebi din imperiile limitrofe: Excelența Sa Consilier Regal Alexander von Humboldt, din Berlin; vestitul naturalist al Universității din Jena, Ernst Haeckel; Doctor în Medicină și Profesor de Medicină Johann (Jöns) Jacob Berzelius, din Stockholm; Franz Carl von Nägeli, Consilier de Curte și profesor la Heidelberg; Léopold Gmélin, Philip Lorenz Geiger, din Heidelberg; Profesor Doctor Friederich Andreas Sigismund Leuckard din Freiburg; Friedrich Arnold, din Zürich; Profesorul din Geneva Augustin Pyramus de Candolle; Doctor în Medicină și Profesor de Pathologie Friedrich August von Ammon, din Dresda; Doctor în Medicină și Profesor de Ophtalm[olog]ie, Consilier și Medic Militar Friedrich Jäger din Viena; Doctor în Medicină, Profesor de Istorie Naturală Georg Friedrich von Jäger, din Stuttgart; Profesor Richard Bright¹³⁰, Nominati medicus primarius, Medicinae et Chirurgiae Dr. Nosocomii *Guy*, din London; sir William Lawrence Nosocomii ophtalmici Londinensis Chirurgus primarius et Georgius James Guthrie; Chirurgiae Doctor din London Robert Liston; Profesor de Pathologie Doctor în Medicină Johann Lucas Schönlein, din Zürich; Doctor în Medicină și Profesor Rudolph Christian Treviranus; Doctor în Medicină și Profesor Gottfried Reinhard Treviranus; Doctor în Medicină, Consilier intim de Curte și Profesor Cavaler Ferdinand Würzer, din Marburg; contele Gaspar von Sternberg, Doctor în Medicină și Profesor de Anatomie și Physiologie, Cavaler Johann Bernhard Wilbrand, din Giessen; Doctor în Medicină și Chirurgie, Profesor de Științe Naturale Ludwig (Louis) Agassiz, din Neuenburg în Svițera; Philipp Franz von Siebold; Doctor Profesor Consilier de Stat al Imperiului Rusc, Theodor von Fischer, din Petersburg; Profesorul din Berlin Heinrich Waldeyer; Dr. Polailon, membru al Academiei de Medicină din Paris; Doctor în Medicină și Profesor Christian Fr. Oken, din Zürich; Emmanuel de Martonne, profesor la Universitatea din Paris; Léon Poincaré, profesor la Facultatea de Medicină din Nancy; profesorul Ernst Ludwig din Viena, Paul Ducor, medic și autor a numeroase lucrări; Juste-Lucas Championnière, chirurg la Spitalul „St. Louis” din Paris, Adrien Achille Proust, medic-șef al Spitalului „St. Louis” și profesor la Facultatea de Medicină din Paris¹³¹; Friedrich Tiedemann, Consilier intim și profesor la Heidelberg; Maximilian Joseph Chelin, Consilier de Curte și Profesor la Heidelberg; Friedrich August Benjamin Puchelf, din Heidelberg; Sebastian, din Heidelberg; Karl Caesar von Leonhard, Consilier de Curte și profesor la Heidelberg; Johann

¹²⁹ NA Bogdan, *op cit*, pp: 41-45.

¹³⁰P Cernovodeanu. *Legăturile doctorului Gheorghe Cuciureanu cu lumea medicală engleză (1841-1847)*, în G. Brătescu (red). *Din tradițiile medicinei și ale educației sanitare. Studii și note*, Ed. Medicală, București, 1975, pp: 257-264: majoritatea membrilor britanici au fost invitați să intre în SMN de Dr. Gheorghe Cuciureanu, recunoscător pentru primirea ce i se făcuse în Anglia.

¹³¹ NA Bogdan, *op cit*, pp: 41-45; 120-122.

Metzger, din Heidelberg; Friedrich Zuccarini, Doctor în Medicină și Chirurgie, Colonel medic în Nauplia (Grecia); Profesor Dr. Joseph Zuccarini, din München; Hermann Friedrich Autenrieth, din Tübingen; Consilierul de Stat și Profesor Christoph Wilhelm Hufeland, din Berlin; Prof. dr. A. K. Gesselbach, din Würzburg; Friedrich Wilhelm Oppenheim, din Hamburg; Consilier Regal al Bavariei Bernhard von Nau, din Mainz; Doctor în Medicină Adolph Reuss, din Frankfurt am Main; Doctor în Medicină și Chirurgie Heinrich Weissflog, din Hamburg; Doctor în Medicină și Chirurgie Friedrich Hupeden, din Hamburg; Doctor în Medicină, Director al Cabinetului Naturalistic, Heinrich Schubert din München; Doctor în Philosophie, Profesor de Fizică, G.W. Munke, din Heidelberg; Doctor în Medicină și Chirurgie, Profesor de Anatomie Vincenz Fohmann, din Liège; Doctor în Philosophie, Profesor Heinrich Bronn, din Heidelberg; Doctor în Philosophie, Profesor Valentin Bronn din Karlsruhe; Doctor în Medicină, Profesor de Anatomie, Consilier de Curte Ignaz Dollinger, din München; Doctor în Medicină, Profesor Naturalist Johann Andreas Wagner, din München; Doctor în Medicină, Profesor de Anatomie Rapp, din Tübingen; Doctor în Medicină, Naturalist Edmund Rüppel din Frankfurt am Main, în Cairo; Pharmacist, Chimist și Naturalist, Karl Johann Jost, din Frankfurt am Main; Naturalist Hermann von Meyer, din Frankfurt am Main; General-maior și vice-președinte, cavaler al mai multor ordine, Theodor de Mirkowitz din Iași - membru onorific; Jacob Posnack, Cancelar al Generalului Mirkowitz (Mircovici) în Iași - membru onorific; Consilier titular Mihail Kiriakof, din Odessa (Fig. 80); Carol de Kotzebue, Consul Imperial al Rusiei la Iași; Doctor în drept J. A. Grode, din Woerstadt; Doctor în Medicină și Chirurgie Johann Wendt din Breslau; Doctor în Medicină, șef al spitalului „Charité” din Berlin; Johann Friedrich Dieffenbach; Doctor în Medicină Groser, din Mainz; Doctor în drept Georg von Maurer din Nauplia (Grecia); ornitologul Philippe Bonjour, din Paris; Profesorul de Istorie Naturală Alexandre Chavannes, Director al Muzeului din Lausanne; Locotenent Colonel Francisque de Dompierre, Conservator al Muzeului din Payerne; Naturalistul și chimistul Jacob Ziegler, din Winthertur; Colonel și Secretar al Societății Imperiale de Mineralogie, Doctor Georg August von Pott, din Petersburg; Consilier intim și Profesor Doctor Christian Fr. Harless, din Bonn; Doctor în Medicină Hermann Nasse; Consilier regional și Profesor Doctor Wilhelm Butte, din Bonn; Doctor și Profesor Sewerin Galenzowschi, din Wilna; Consilier de Curte și Profesor de Anatomie Friedericus Eschscholz, din Dorpat; Președintele Muzeelor, Graful Kaspar von Sternberg, din Praga; Profesor de Anatomie și Chirurgie Doctor Pietro-Betti, din Florenza (Toscana); Profesor Doctor Andreas Duncan din Edinburg (Scoția); Zoologul Ludwig Cavalli din Darmstadt; Doctor în Medicină Friedrich August Klose, din Lipsca (Leipzig); Montanistul din Corpul Inginerilor montaniști Imperiali Rusești Christoph Will. Lisei, din Urali (Goldgruben); Consilier de Curte, Cavaler Gustav von Struwe (Struve), din St. Petersburg; Excelența Sa General Locotenent Andreas von Dietrichs, din Katherinenburg (Urali); Botanistul Eduard Mehlis din Clausthal (Hanovra); Profesor mineralog și geo-

log Dimitri Sokolof, din Petersburg; Consilier intim și Cavaler George von Karneeff, din Petersburg; Directorul Reuniunii peisagiste Baron von Ellrichshausen, din Karlsruhe; Secretarul Reuniunii peisagiste, Barba din Karlsruhe; Agronomul Felleberg din Svițera (Elveția); Doctor în Medicină și Cavaler Antonius von Pezzoni, din Constantinopol; Doctor în Medicină, Director al Institutului Polytechnic, F.A. Walchner, din Karlsruhe; Magistrul Farmacist Adolph Lang, din Neutra (Ungaria); Doctor Profesor și Cavaler Gottlieb Fischer din Moscova; Profesor Gimnazial Joseph Heusch, din Eger; Consilier Magistrat Sebastian Gruner, din Eger; Dr. Benjamin Barker, din Smirna (Turcia); Consilier de Curte și Cavaler Johann von Rchette, din Petersburg; Protomedic Doctor în Medicină și Profesor Michael von Lenhotsek, din Pesta; Profesor de Botanică Joseph Sadler, din Pesta; Doctor în Medicină și Profesor de Istorie Naturală Johannes Reisinger, din Pesta; Doctor și Profesor de Anatomie Martin Csausz din Pesta; Ornitolog. Constantin Florenzino Prevost, din Paris; Generalul de Mincziaki, din Petersburg - membru onorar; Doctor în Medicină Guilhelms Heinrich Conradi, din Göttingen; Doctor în Medicină H. Lichtenstein, din Berlin; Doctor în Medicină și Profesor Eduard Poppig din Leipzig; Doctor în Medicină Johann Nepomuk Rust din Berlin; Doctor în Medicină și Profesor Ernst Blasius, din Halle; Doctor în Medicină și Profesor Consilier intim etc. Ernst Ludwig Wilhelm Nebel din Giesen; Doctor în Medicină și Profesor de Medicină Consilier Intim al Regelui Prusiei, Cavaler etc Ernst Daniel August Bartels, din Berlin; Doctor în Medicină și Profesor de Medicină Director al Muzeului Zoologic H. Th. Ludwig Reichenbach din Dresda; Doctor în Medicină și Protomedic, Consilier gubernial etc. Nobil de Ehrhartsiein, Johann Nepomuk von Ehrhart, din Innsbruck; Doctor în Medicină și Profesor de Pathologie, Consilier intim de Curte, Baumgartner, din Freyburg; Doctor în Medicină și Profesor de Medicină și Botanică, Consilier Baron Jacobum von Jacquin din Viena; Doctor în Medicină și Profesor de Medicină, Medic Consilier al Curții Regale din Saxonia, Director al Academiei de Medicină și Chirurgie, Cavaler Burkhard Wilhelm Seiler din Dresda; Doctor în Medicină I. I. Zimmermann din Smyrna; Prințul Mathias Kantacuzino din Atena; Doctor și Profesor de Chimie Adolphe Brongniart, președinte, în 1835 a Societății Filomatice din Paris; Director al Muzeelor C. S. Pitasy, din Atena; Consilierul de Curte Profesor Doctor Cavaler C. A. Zipser din Neusohl, Ungaria; Doctor Philosophiae Karl Reichenbach, din Blansko, în Boemia; Astronomul Karl Ludwig Littrov din Viena; Doctor și Profesor de Astronomie Gruitthuisen, din München; Doctor și Profesor de Ginecologie Kilian, din Bonn; Doctor Philosophiae Reinhard Blum din Heidelberg; Cavaler și Ofițer Baron von Varicourt, din München; Doctor și Profesor Philosophiae Joseph von Werner, din Pesta; Bruck, din Mainz; Heinrich Wiese, din Viena; Doctor în Medicină și Chirurgie Leo Bargmann din Pleienfeld, în Nürnberg; Doctor în Medicină Profesor Franz Heim, din Ludwigsburg; Frantz Kubinyi, nobil de Felső-Kubin și Nagy-Olaszy; Excelența Sa Baronul Heinrich de Stuwe, Consilier de Stat al Imperiului Rus, Cavaler multor ordine, din Hamburg; Doctor în

Medicină și Physician Johann Nepomuk Eiselt, din Poličzka, în Boemia; Doctor în Medicină și Chirurgie, Medic de Regiment Heinrich Wilhelm nobil de Zimmermann, din St. Pölten; Profesor de Matematică și Fizică, Doctor în Medicină Alexander Zawadzky, din Lemberg (Lvov); Dr. Antonius Gundinger, din Heidenreichstein, în Austria; Dr. Med. I. Suetz din Hamburg; Doctor în Medicină și Chirurgie, medic de carantină Josephus Kraus din Bojan; Directorul de Carantină, Doctor în Medicină și Chirurgie Wenzeslaus Langer, din Bojan; Doctor în Homeopathie Johann Martin Honigberger, din Lahor; Doctor în Medicină, Medic Imperial al Sultanului Otoman J.W. Mac-Carthy, din Constantinopol; Dr. Medic Adam Tschudi din India Ostickă (Orientală); Doctor în Medicină și Chirurgie Mathias Mayor, din Lausanne; Doctor în Medicină Peter Joseph Schneider, din Offenburg; Doctor în Medicină și Chirurgie Gustav Meztger din Lahor; Doctor în Medicină și Chirurgie, Profesor de Anatomie, Pastorul și Botanistul Johann Conrad Rehsteiner din Teufen, în St. Gallen; Doctor în Medicină și Chirurgie, Profesor de Anatomie, Georg Ludwig Kobelt, din Heidelberg; Doctor în Medicină și Chirurgie Ludwig von Wänker, din Freyburg; Doctor în Medicină și Chirurgie Karl Philipp Heinrich Stöss, din Strassburg; Doctor în Medicină și Chirurgie, Profesor de Științe Naturale Ludwig (Louis) Agassiz, din Neuenburg (Neuchâtel) în Svițera; Doctor în Medicină și Chirurgie Physician, Anton Kamm din Hornberg în Schwarzwald; Doctor în Medicină și Chirurgie Karl Stück, din Emmendingen, în Freyburg. Doctor în Medicină și Chirurgie, Profesor ordinar Cajetan von Textor, din Würzburg; Doctor în Medicină și Chirurgie Christian Friedrich Hedinger din Stuttgart; Doctor în Medicină și Chirurgie Physician etc F. I. Hergt; Doctor în Medicină Profesor H. Schinz, din Zürich; Dr. Med. Ludwig Imhof din Basel; Benedetto di Lucca din Napoli; Primul Custode de Cabinet Natural al Curții Joseph Natterer din Viena; Adj. Custode al aceleiași Cabinet Johann Natterer din Viena; Naturalistul Auguste Boissoneau, din Paris; Membru al multor societăți savante William Francis Ainsworth Esq., din Constantinople; Graful Joseph Dunin-Borkowsky, din Lemberg (Lvov); Doctor în Medicină și Chirurgie, Cavaler multor ordine Ph. Fr. von Siebold, din Leiden; Magistrul în Chirurgie operatorie și obstetrică Johann Kugler, din Viena; Doctor în Medicină și Director I. Minas din Constantinople; Doctor în Philosophie și Profesor de Geologie și Mineralogie A. von Klipstein, din Giesen; Inspectorul Cabinetului Natural al Curții, Johann Jakob Heckel, din Viena; Prințul Karl Bonaparte de Musignano (recte Lusignano) din Roma; Membrul multor Societăți Savante Johann Friedrich Naumann, din Ziebigk/Prosigk, în principatul Anhalt Köthen; Pastorul Christian Ludwig Brehm, din Deutschendorf/Renthendorf, în Neustadt an der Orla, în Saxonia; Doctor în Philosophie și Medicină J. B. Friedrich, din Weissenburg în Bavaria; Magistru farmacist Joseph Oberwegner, din München (Fig. 60); Med. Dr. Pathologiae Generalis ac Pharmacologiae, Prof. Publ. Ord. I. membru al Facultății de Medicină din Pesta, Ludovicus de Tognio, din Pesta; August von Kubiny nobil de Felső-Kubin et Nagy-Olaszi, din Videfalva (Vidiná, azi în Slovacia); Consilier regional și departamental

Wenzel von Czihak, Leopoldstadt nr.314, Viena; Félix de Roissy, din Paris; Cavaler și Consilier intim de Justiție al Regelui Prusiei, Dr. Jur. Ferdinand Neugebauer von Werndorf, din Bromberg, în (Prusia)/Austria; Cavalerul mal multor ordine Caes. Reg. Apostol. etc Eduardus ab Adelburg, Consul General în Siria; Interpret C. R. Maj. Apost. la Poarta Otomană, Adjunct Internațional Teodor Cavaler a Schwarzhuber, din Constantinopol; Caes. Reg. Majest. Apost. ad aulam Hellenicam legationi Adjunctus Hyppolitus a Sonnleithner din Athena; Interpret C. R. Maj. Apost. ad. Portam Ottomanicam, Victor Weiss a Starkenfels din Constantinopol; Cavaler Th. Ir. a Walther, Phil. Med. et Chirurg., Dr. S. M. Regis Bavariae, din München; Hospitali nominati Londinensi medicus primarius I. Alexandrus Gordon, Med. Dr. P. C. R. M. L. în London; in civitatis Londinensi medicus practicus Rudolphum Ruben, Med. et Chirurg Dr. în London; Med. Dr. Nosocomii publ. Vindobon Director, Johannes Christ Schiftner, C. R. Austriae Infer. Consiliaris, din Viena; Med. Dr. nec non Nosocom. Vindobon vire Director Johannes Nepomuk Selbruger, C. R. Consiliarius, din Viena; Primarias Nosocomii penes domum inquisitorum, medicus, Ignatius Sauer, Med. Dr. din Viena; Lorentius Köstler, Med. Dr. din Carlsbad; in Universitatis Ludovic Maximii. Prof. p. o. nosoc. publ. Director, Franciscus Xavier Gietl, Med. et Chirurg. Dr. din München; Centraliis nosocomii Herbipolenses Director Hon. Med. et Chirurg. Dr. din Würzburg; Dr. in re medici Praeses, Nosocom Bamberg, Director Christ. Pfeufer senior A. A. L. L. Philos Med. et Chirurg., în Bamberg; Ephemeridum medic public, monachii redactor, R. H. Rohatzch, Med. et Chir. Dr., în München; P. O. Nosocomii Director, Tigurino Pfeufer (minor) Med. et Chirurg. Dr. Profesor, din Zürich; Georgius Varrentiopp, Med et Chirurg Dr. din Frankfurt am Main; Regii Collegii Chirurgici Londinensis membrum, Thomas Josephus Pettigrew, Med. et Chirurg. Dr. din London; Chirurg-Londinensis membrum Noscom. Sti. Bartholomaei medicus primarius, Profesor, Wilhemus Lawrence (William Lawrence), Med. et Chirurg. Dr. Regii Colegii, din London; Collegii Chirurg. Londinensis membrum, Nosocomii Sti. Thomae medicus ordinarius, Profesor, B. Travers junior, Med. Chir. Dr. Regii din London; Membrum in Universitate Londinensis Profesor uni. Nosoc. eidem adrexi Chirurgus primarius Robertus Liston, Chirurg Dr. Reg. Colleg. Chirurg, din London; Profesor artis obstetriciae, Ioannes Conquest, Med. Dr. A. P. C. R. M, din London; Senator hereditarius Nosocomii Bethlehem Supremus Curator et Comes a Shaftesbury, Regii M. Britaniae, din London; Regium Magnae Britaniae correspondentiarum negotia publica externa concernatium Praeses, Ioannes Bidwell, in officio penci Ministerium, din London; Dr. S. M. Regis Bavariae in re architectonica Consillarum, Gustavus Vorherr, A. A. L. L. Philosophice din München; Anton Michalka, Med. Dr. din Pesta; Reuter, Dr. Med. Chirurg. din Ems; Dr. Artis obstetriciae magister facultatis med. Vindobonensis, sodalis et Societat. minerolog. et geogr. membrum correspondens, Ferdinandus Eques de Rozwadowski, Med. Chir. Dr. din Viena; J. F. v. Newermann, Phil. et Med. Dr. din Plau in Meklemburg; Medic de regiment al Regatului Württembergului Adolf

Bardili, Dr. Med. din Ludwigsburg; Emil Kratzmann, Dr. Med. din Praga; Ignatius Gruber, Dr. Med. din Viena; K. Er. Schimper, Dr. Med. din München; Rector Gottfried Fitzinger, din Viena; Plurium eruditorum Societatum germanicae Frankfurt, Turingiae, membrum Nicolaus Iancowich de Wadass din Pesta; Professor Ordinarius in Universitate Regia Litterarum Monacensi, Johannes Ferdinand Massmann, Doctor în Philologie din München; Regis Saxonici a Consiliis Aulicis in re medica consiliarius, compl. Ordin. Eques, in Universitate Lipsiae, Med. Professor civitatis Physicum, Johann Christian August Clarus, Medic și Chirurg, Doctor din Lipsca (Leipzig); Doctor în Medicină și Magistru în Medicina oculistică și arta moșitului (Augenheilkunde und Geburstshilf), Maximilian Engel din Viena; Doctor în Medicină Bernhard Georg Lippert, din Lipsca (Leipzig); Doctor în Medicină Benedict Hirschel, din Lipsca (Leipzig); Medic Chirurg și Mamoș, Dr. N. Alexander Xanthos, din Hydra (Grecia); Doctor în Medicină Consilier Medical E. Ohlenroth, din Bromberg, Silesia prusiană; Doctor în Philosophie și Profesor de Astronomie Palm Heinrich Ludwig von Boguslawski, din Breslau; Doctor în Medicină August Guastalla, din Triest; Doctor în Medicină Joseph Piringer, din Gratz; Doctor în Medicină Johann Sachs, din Berlin; Doctor în Medicină Protomedic Consilier regional Joseph Johann Knolz, din Viena; Doctor în Medicină Adam Bargek, din Lemberg (Lvov); Doctor în Medicină și Chirurgie Lindermayer, din Athena; Consilier Regional Joseph, nobil de Wathmann, din Viena; Specialist Therapeut și Petralog Wilhelm Loppich, Doctor în Medicină și Profesor P. O., din Viena.¹³² Din lumea germană, la începutul secolului al XX-lea, se vor alătura profesorii H. Wilhelm von Waldeyer-Herz și Robert Koch. Dintre savanții francezi ai vremii, membri onorifici au fost profesorii Alexandre Besredka, André Boivin, André Lemierre, între alții.

Dacă, în forma embrionară din 1830, *Societatea* avea puțin peste 20 de membri - medici, farmaciști, naturaliști, juriști, economiști, tehnicieni, literați, boieri progresiști și oficialități laice și religioase -, după recunoașterea oficială de către guvernul Moldovei, în 1833, în rândul membrilor, ce sporea neîntrerupt, predominau oamenii de știință, completându-se într-un mozaic reunind, pe lângă personalități autohtone, ambasadori de vârf ai cercetării și diplomației europene.(Fig.59-63) În 1839, Dr. Gheorghe Cuciureanu recomanda *Societății* spre a fi aleși membri pe Petru Maler Câmpeanu (Iași), pe Johann Baptist Friedreich (Weissenburg-Bavaria) și pe Joseph Oberwegner (München). Petru Maler Câmpeanu (Iași), pe Johann Baptist Friedreich (Weissenburg-Bavaria) și pe Joseph Oberwegner (München). Cine erau noii membri? *Petru Maler Câmpeanu* (1809-1893), cărturar ardelean de elită al vea cui a fost membru de onoare al ASTREI și al Academiei Române (Societatea Academică) (1871), unul din directorii Teatrului Național (1840), alături de Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri și Costache Negruzzi, și al

¹³²NA Bogdan, *op cit*, pp: 40-45.

Bibliotecii Centrale Universitare (1864-1866) din Iași. Venise în urbea moldavă în 1837, invitat să predea cursul de Filosofie a Naturii la Academia Mihăileană, unde îi succeda lui Eftimie Murgu. Din 1839 a predat și dreptul la aceeași Academie, unde a rămas până în 1849. Studiase la Universitățile din Viena și Pesta (Budapesta), obținând în 1834 diploma de avocat și titlul de doctor în filosofie cu teza „Principia Universae Philosophiae – succinte deducta per Petrum Maller (Câmpeanu)-Pesthini”¹³³. Neokantian în gândire, premodern în mentalitate, asemănat uneori cu Asachi, a promovat un învățământ logic și interactiv și s-a preocupat de cultivarea limbii române, ce trebuia să aibă o ortografie unică. Limba era pentru Câmpeanu o problemă patriotică, adevărat „termometru al nației, capabil să măsoare intensitatea simțului național” (*Abecedarul Latin*, Iași, 1847). Animat de acest ideal, a scris o Gramatică Românească, apărută în două ediții (1848, 1880).

Johann Baptist Friedreich (1796-1862) era medic legist și psihiatru faimos, adept al școlii somatice de psihiatrie din Germania, ce lucra atunci la Weissenburg (Bavaria). Fusesse anterior profesor de fiziologie la Universitatea din Würzburg, unde unul din colegi îi era Johann Lukas Schönlein, alt apreciat membru SMN.

Joseph Oberwegner, presupus fiu ilegitim al regelui Bavariei, Ludwig I, era magistrul în arta farmaciei și înființase la München în 1827 o farmacie ajunsă tot mai celebră până astăzi – *Ludwigs Apotheke*. (Fig. 60.b)

În 1839, SMN avea deja 77 de membri, din care o serie erau de prestigiu internațional, iar în 1840 numărul membrilor străini de vază era de 228.

Fig. 59.a. Diplomă de membru al SMN, purtând semnătura lui Iacob Cihac (stânga, jos), din vremea Domnitorului Mihail Sturdza, președinte SMN, în 1834

¹³³ Ioana Gafton. *Viața unui savant de secolul al XIX-lea între școală și bibliotecă*, Biblos, 1996, nr. 5; Costin Merișca. *O personalitate uitată a culturii române - Petru M. Câmpeanu*, Iași: Junimea, 2002.

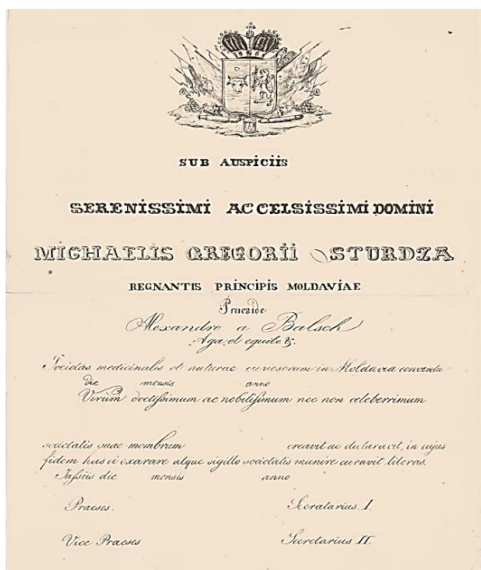

Fig. 59.b. Model de Diplomă eliberată de *Societate*, în vremea domniei lui Mihail Sturza, președintele SMN fiind aga Alexandru Balș. SMN apare sub auspiciile Domniei. Text în limba latină

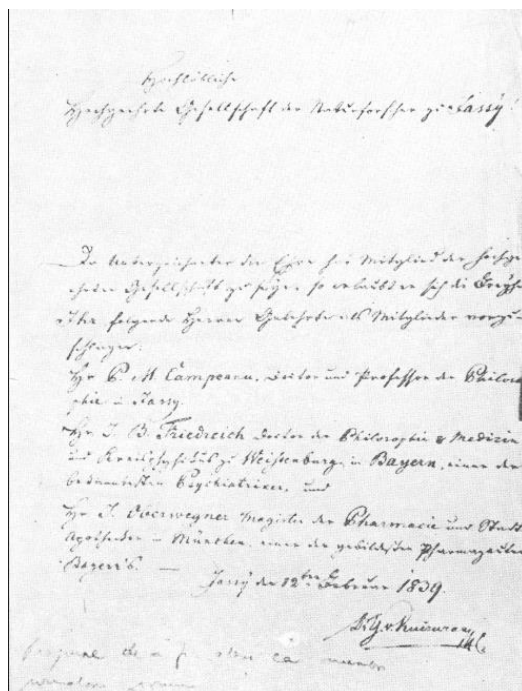

Fig. 60.a. Scrisoare din 1839, prin care Dr. Gheorghe Cuciureanu recomanda *Societății* spre a fi aleși membri pe Petru Maler Câmpeanu (Iași), pe Johann Baptist Friedrich (Weissenburg-Bavaria) și pe Joseph Oberwegner (München).

Fig. 60.b. Farmacia Ludwig (Ludwigs Apotheke), deschisă în 1827 de Joseph Oberwegner, la München.

Fig. 61. Ernst Haeckel (1834-1919).
Portret în ulei
aflat în incinta SMN.
Membru SMN
recomandat de fostul său
elev, la Jena, Nicolae Leon.

Fig. 62. Adolphe Brongniart (1801-1876).
Medic și botanist francez.
Membru al SMN la 1836

Fig. 63. a.

Alți vestiți membri onorifici ai SMN:
Berzelius, De Candole, Humboldt, Koch, Schönlein, Treviranus, Waldeyer

Fig. 63. b. Alți celebri membri onorifici sau colaboratori ai SMN:
Hufeland, Bright, Hayem, Gaucher, Forel, Labbé

În paralel, personalitățile marcante ale SMN erau recompensate prin acordarea calității de membru corespondent sau onorific unor prestigioase societăți străine, îndeosebi europene. Unul din cei care s-au bucurat de o atare recunoaștere a fost însuși Dr. Cihac, membru al mai multor Societăți științifice din Paris, Viena, Copenhaga. (Fig. 64) Cea dintâi consacrare fusese însă anunțată de Margraful Wilhelm, care comunicase alegerea ca membri în Societatea Agronomică din Ducatul Baden (*Société Agronomique du Duché de Bade*) a doctorilor Mihail Zotta, Vasile Bürger și Iacob Cihac.¹³⁴

Fig. 64. a.
Colonel Dr. Iacob Cihac,
medic șef al oștirii moldave

În primul deceniu de existență, din totalul străinilor înscrși în SMN s-a observat că 75% proveneau din lumea științifică germană și austriacă. De origine rusă erau 4%, iar câte 1% revenea celor de origine ucraineană, polonă și ungară, olandeză, indiană și suedeză. Din vechea Ellada veneau 2% din membrii corespondenței, alți 2% din Marea Britanie.

¹³⁴ Vasile Rășcanu, Traian Baran, Dimitrie Ciurea, Nicolae Bumbăcescu, *loc cit.*

Fig. 64. b. Diploma de membru al Societății Geologice a Franței, conferită la 4 iunie 1838 Doctorului „Jacob Ch. Czihak, vice-președinte al Societății de Istorie Naturală din Moldova”

Fig. 64. c. Diploma de membru de onoare al Societății Regale a Medicilor din Viena, acordată „Domnului Cavalier von Czihak, Doctor în Arta Medicală”

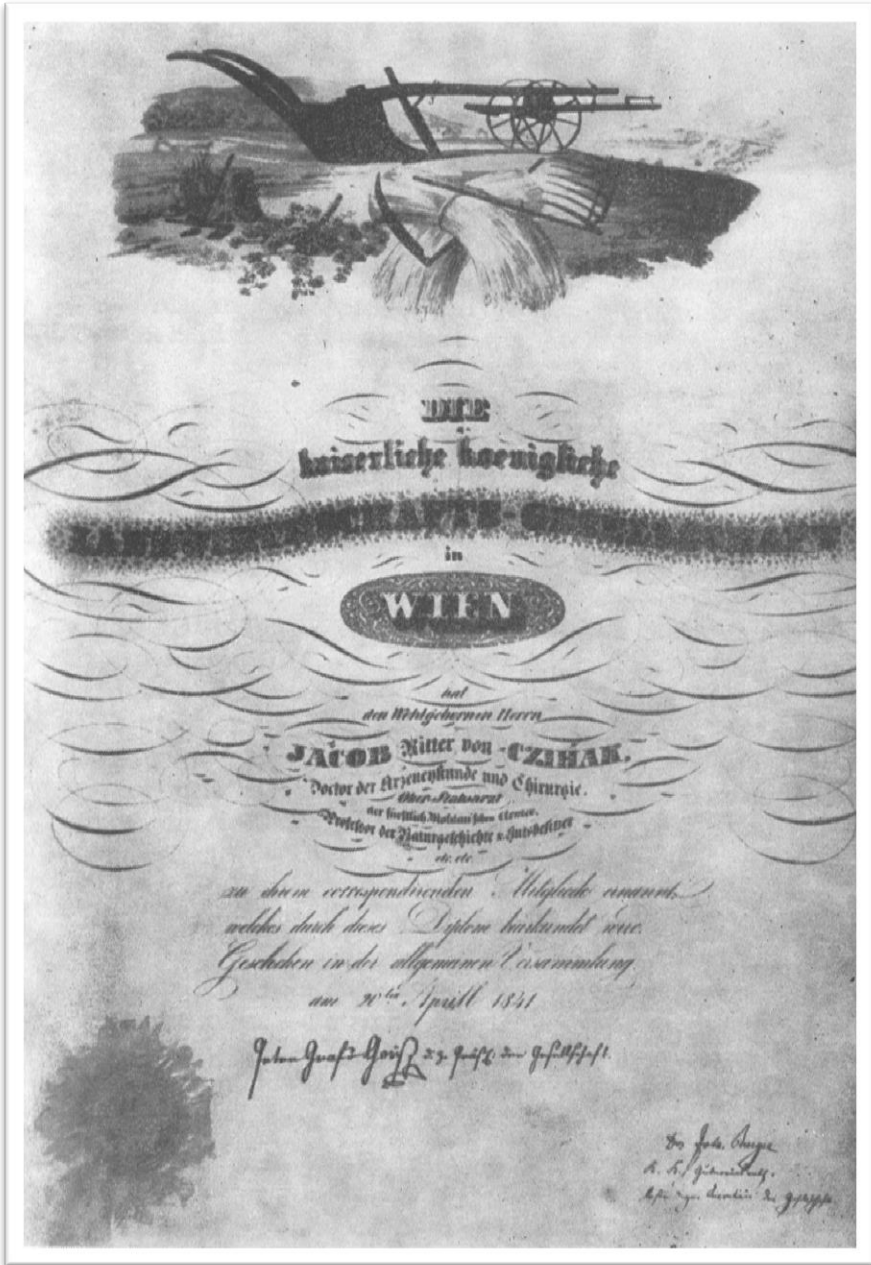

Fig. 64. d. Diploma de membru corespondent al Societății Agricole Imperiale din Viena, conferită în „20 Aprilie 1841 Domnului Iacob, cavaler de Czihak, doctor în arta medicală și chirurgie”

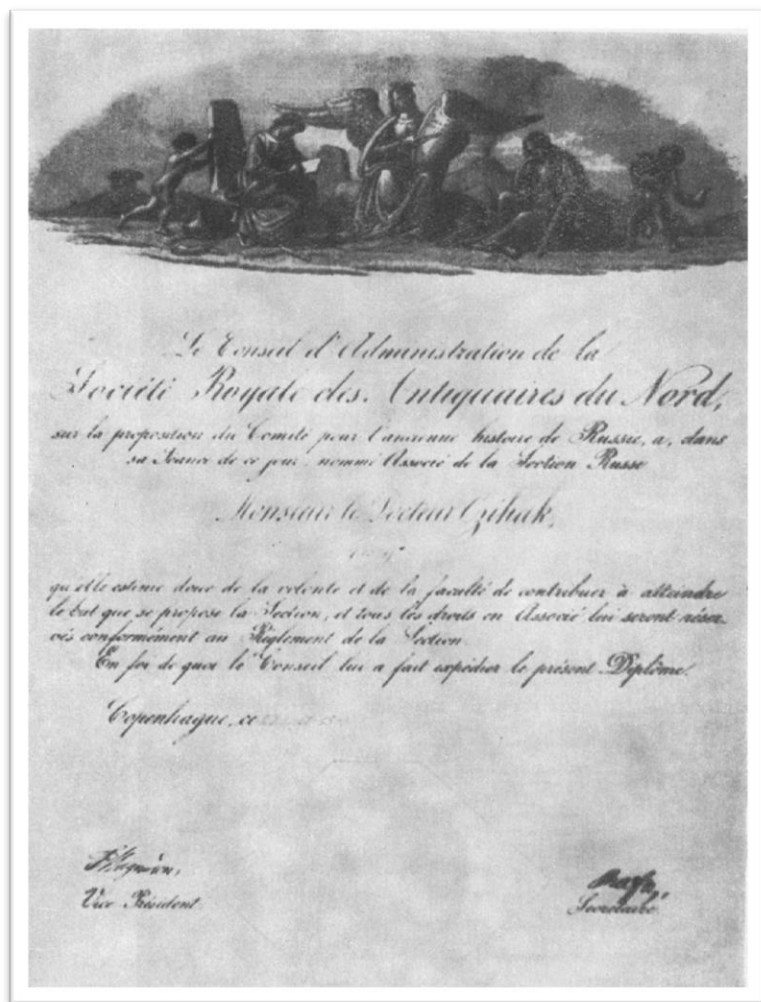

Fig. 64.e. Diploma de membru asociat al Societății Regale a Anticarilor din Nord – (Copenhaga), Secția de Istorie Veche a Rusiei, acordată lui Iacob Cihac¹³⁵

Printre elvețieni, proporția era egală între cei de origine germană și cei de origine franceză; 7% erau francezi, iar singurul corespondent american pentru un timp a fost Prințul Charles L. Bonaparte, nepot al Împăratului Napoleon Bonaparte, care utiliza în relațiile cu *Societatea* limba franceză.¹³⁶ Prințul Bonaparte, de origine franco-italiană, a emigrat în Statele Unite, dar s-a stabilit în 1828 în Italia, unde și-a publicat și opera. A fost un pasionat

¹³⁵ Cihac păstrase statutul de supus rusesc după Războiul din Crimeea.

¹³⁶ Vasile Rășcanu, Traian Baran, Dimitrie Ciurea, Nicolae Bumbăcescu, *loc cit.*

naturalist, îndeosebi interesat de ornitologie. (Fig. 65) La sfârșitul anului 1826, în cursul unei vizite în Germania, l-a întâlnit pe Philipp Jakob Cretzschmar, un alt faimos membru al SMN din Iași, cu care împărtășea aceleași pasiuni științifice. Alți membri reprezentau foruri academice sau personalități din Anglia, Grecia, Boemia, Rusia, Italia, Polonia, Scandinavia.

Majoritatea dintre aceștia erau donatori către *Muzeul și Biblioteca SMN*. A învins timpul, de pildă, cartea dăruită de istoricul german Georg Ludwig von Maurer, *Das Griechische Volk* (Poporul grec), tipărită la Heidelberg în 1835. Ca autor al volumului, Von Maurer includea și titlul de membru al SMN din Iași. De altfel, așa cum notase Xenopol, cândva: „Mai mulți din marii fruntași ai științelor naturale își făceau o onoare de a înșira, între titlurile lor, și pe cel de membru al *Societății Medicilor și Naturaliștilor din Iași*. Așa fură A. de Humboldt din Berlin, Ad. Brongniart din Paris, G. Struve din St. Petersburg, J. Berzelius din Stockholm, C. F. Oken din Zürich și alții încă.”¹³⁷ Ludwig von Maurer a fost unul dintre aceștia. (Fig. 66)

Fig. 65. Charles Lucien Bonaparte (1803-1857)

Fig. 66.a. Georg Ludwig von Maurer (1790-1872)

b.

c.

Fig. 66. b. Coperta cărții *Das Griechische Volk* (Poporul grec), semnate de istoricul Georg Ludwig von Maurer, apărută la Heidelberg în 1835; c. autorul notează și calitatea sa de membru al *Societății Istorico-Naturale din Iași* (**Mitglieder der Natur-Historischen Gesellschaft zu Jassy**); detaliu.

¹³⁷ A D Xenopol, *Propășirea intelectuală.....*, p: 272.

La fel s-a întâmplat cu volumul *Europäische Cerealien* (Cerealele din Europa) al lui Johann Metzger, editat la Heidelberg în 1842, donat SMN din Iași, având pe copertă o dedicație autografă. (Fig. 67)

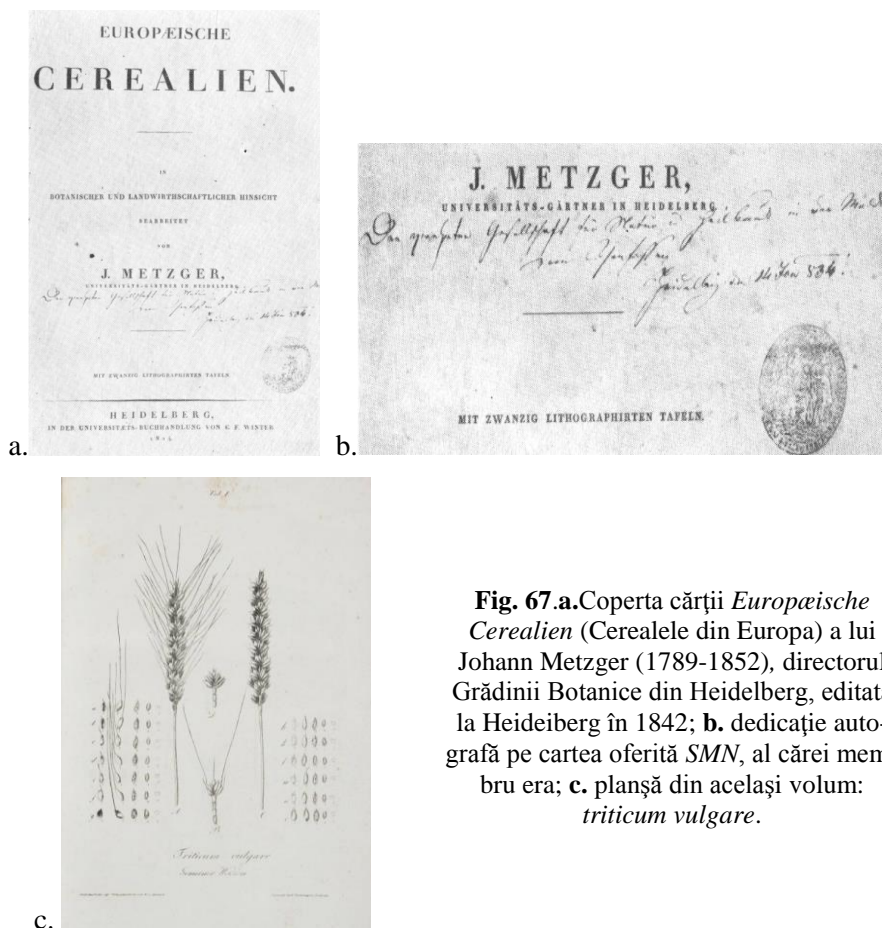

Fig. 67.a.Coperta cărții *Europäische Cerealien* (Cerealele din Europa) a lui Johann Metzger (1789-1852), directorul Grădinii Botanice din Heidelberg, editată la Heidelberg în 1842; **b.** dedicație autografă pe cartea oferită SMN, al cărei membru era; **c.** planșă din același volum: *triticum vulgare*.

Totuși, după 1860, în perioada de edificare a multor state europene recent unificate, numărul membrilor străini ai *Societății* a diminuat, afirmându-se pregnant medici și naturaliști, farmaciști și chimiști autohtoni, al căror rol crescuse substanțial. Reflectând structura etnică a intelectualității din Moldova, într-adevăr, puțini din membrii fondatori fuseseră români, observa Dr. Gustav Otremba în 1890: „**Domnilor! Sunt 58 de ani, [de] când membrii ei, - cu excepție de D-l Dr. Zotta, toți ceilalți erau străini, -astăzi toți membrii ei sunt fii ai țării; - ea este o societate românească; -și nu trebuie oare să ne fălim când vedem acest rezultat?**”¹³⁸

¹³⁸ Gustav Otremba, *loc cit*, p: 130.

În consecință, sporirea ponderii liber-profesioniștilor români se împlinise inclusiv prin eforturile SMN. În plus, dintre membrii români ai SMN ce s-au remarcat în acest interval se reliefau figuri cu totul de excepție: Anastasie Fătu, influențat de poporaniști, luptător contra cosmopolitismului și corupției electorale, pionier al învățământului medico-naturalist în Moldova, membru al Academiei Române; Grigore Cobălcescu, geolog și paleontolog de faimă, membru al Academiei Române; Ion Ciure (Ciurea), medic șef al *Spiridoniei*, profesionist de talent, cavaler al Legiunii de Onoare Franceze, cu drept de practică în Rusia, primul profesor de Medicină Legală la Facultatea de Drept a Universității din Iași, membru în Parlamentul țării, militant destoinic și perseverent pentru crearea Facultății de Medicină în capitala Moldovei, al cărei prim profesor suplinitor de Clinică Medicală, apoi profesor de Medicină Legală și decan (1881-1890), în final a devenit.¹³⁹

Fig. 68. Anastasie Fătu, savant de prestigiu al Iașului, membru SMN

În 1866, profesorul Grigore Cobălcescu, alături de doctorul Nicolae Negură și juristul, medicul și naturalistul Anastasie Fătu (Fig. 68), printre alte minți luminate cereau ca Iașii să fie „centru de științi”, convinși tot mai mult că premisele acestui demers existau. Rolul specialiștilor în variate ramuri ale științei începea să prevaleze, în detrimentul aristocrației ereditare, la carei pondere în *Societate* a ajuns neînsemnată, după președinția prelungită a lui Iordache (Gheorghe) Beldiman (1861-1870), intelectual de formație franceză. (Fig. 69)

Fig. 69. Iordache Beldiman Președinte SMN

¹³⁹ V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu *Istoricul Spitalului* pp: 200-220: V. Gomoiu, Repertoriu: Născut la Iași la 21 Martie 1840. A studiat medicina la Paris și în 1864 și-a susținut teza „*De l'érysipèle du pharynx ou angine pharyngée érisypélateuse*”. În același an a revenit în țară și i s-a cordat **libera practică** (M.M. Nr.28 din 20 August 1864) și a fost imediat numit (1864) - **Membru în Comisia pentru organizarea Școlii de Medicină** din Iași.1864, Septembrie - Medic secundar la secția medicală a Spitalul Central „Sfântul Spiridon” din Iași (M. M. Nr. 33). În Iași se regăsea în anii 1870, 1872, 1873. A ajuns profesor la Facultatea de Medicină din Iași și în **1871** a tipărit (în 13 pagini 8-a) „**Programul cursului de medicină legală**”. În Decembrie 1891 îl regăsim ca profesor și decan al aceleiași Facultăți (Progresul Medical 1891, pag.96). A fost decorat cu ordinul Takova (sârbesc); E Târcoveanu, C Romanescu, M Lițu, *Ctitorii prestigului*. Ed. „Gr. T. Popa” UMF Iași, 2004, pp: 50-51.

Din corespondența SMN

Activitatea consecventă a membrilor *Societății* a promovat convingător peste granițe dezideratele și efortul de integrare a Moldovei și apoi a României în cultura științifică europeană, pentru care au și primit adeseori un sprijin concret. Alături de membrii ordinari sau efectivi, autohtoni, de cei extraordinari sau conlucrători, numărul impresionant de savanți străini care au acceptat calitatea de membri onorifici sau membri corespondenți ai SMN¹⁴⁰, ei fiind adesea membri donatori, a contribuit la succesul diligențelor întreprinse, așa cum fondul arhivistic al SMN a atestă până astăzi.

Correspondența cu membrii străini ai SMN, păstrată în mare parte în Arhivele Statului din Iași (Fondul – *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași*), stă mărturie preocupărilor, proiectelor comune și cercetărilor întreprinse, revelând noutățile, descoperirile și evenimentele din viața științifică, pe care unii membri străini ai SMN le împărtășeau conducerii Societății moldave. Erau date din cele mai diverse domenii, lucrări și publicații, inițierea unor schimburi de exponate și piese de muzeu, felicitări.

Pe de altă parte, toți membrii străini ai SMN trimiteau scrisori de mulțumire pentru calitatea acordată de membri corespondenți sau onorifici: teologul Prof. dr. Teodor Tarnavschi, rectorul Universității din Cernăuți; Prof. dr. Carl Ludwig, de la Viena, eminent fiziolog (Fig. 70), Dr. Paul Ducor de la Paris, remarcabil internist, micolog-microbiolog; celebrul anatomist Wilhelm Waldeyer, profesor la Berlin, în vizită la Iași în 1911, însoțind pe Carol I la Jubileul Universității Mihăilen, sunt câteva exemple celebre.

În 1890, atât renumitul fiziolog german Carl Ludwig, cât și apreciatul internist francez Paul Ducor trimiteau *Societății* ieșene mesajele lor de apreciere cu prilejul celei de a 58-a aniversări:

„Herzliches vivat:floreat, crescat zum heutigen Festtage ruft, aus der ferne.”

Ludwig¹⁴¹

Fig. 70. Carl Ludwig
(1816-1895)

¹⁴⁰NA Bogdan, *op cit*, p: 75.

¹⁴¹Buletinul SMN, 1890, vol. IV, nr. 4bis, p: 144: *Un cordial să trăiască: să înflorească, să crească, vă spune pentru ziua de sărbătoare de azi, de la distanță. Ludwig.*

*

*

*

Domnule și drag Coleg,

Foarte fericit de a face parte din Societatea de Medici și Naturaliști din Jassy, țin să vă exprim regretul pe care îl resimt de a fi departe și absent de la ședința anuală și banchetul Dumneavoastră, Duminică, 9 Noiembrie.

Mi-ar fi făcut o mare plăcere să iau parte efectivă la lucrările Dumneavoastră și să beau cu Dumneavoastră pentru prosperitatea Societății Dumneavoastră.

Duminică, 9 Noiembrie, cu inima unindu-mă cu Dumneavoastră și alături în fapt de numeroși confrați care profesază pentru România o simpatie egală cu a mea, și care au exprimat-o Domnului Dr. S. Konya, în timpul trecerii sale prin Paris, voi înălța un toast pentru gloria țării Dumneavoastră și dezvoltarea Societății Dumneavoastră.

Vă rog să primiți, Domnule și drag Coleg, asigurarea deplinei mele considerații.

Dr. Ducor¹⁴²

*

*

*

Descifrarea scrisorilor de răspuns către oamenii de știință de peste hotare aduc la lumină până azi informații ce stau mărturie vieții culturale și științifice intense a Principatelor Române de atunci, recunoașterea europeană a efortului de aliniere a Moldovei la standardele internaționale ale vremii.¹⁴³ După afirmația istoricului N.A. Bogdan, impresionata corespondență a SMN ce a supraviețuit în arhive poate încă aduce la lumină date revelatoare nu doar pentru propriul său traseu în istorie, ci și pentru istoria națională în ansamblu.

Este ceea ce probează documentele autografe ce au putut fi identificate în Arhivele Statului din Iași, din care aici au fost reproduse doar câteva:

¹⁴²Buletinul SMN, 1890, vol. IV, nr. 4bis, p: 145.

¹⁴³ N Bumbăcesu, *Rapports de la Société des Médecins et des naturalistes de Jassy avec les hommes de science et des associations similaires de l'étranger*, Rev Med Chir Iasi, 1970, nr. 4: 875-877; E. Brodel, *Relațiile Societății de Medici și Naturaliști din Iași cu lumea științifică europeană în primele decenii de activitate*. Teză de doctorat în Istoria Medicinii (coordonator Prof. univ. dr. Cristina Ionescu), UMF „Gr. T. Popa”, Iași, 2010.

1. scrisoarea trimisă din Berlin în ianuarie 1835 de Profesorul Johann Friedrich Diffenbach, directorul Spitalului „Charité”, redactată în franceză; chirurgul Diffenbach mulțumea de a fi fost numit membru corespondent al „onorabilei” SMN, ceea ce „i-a dublat zelul”, oferindu-se a conlucra cu această *Societate* „savantă și celebră”, pentru înaltul scop al perfecționării științelor; (Fig.71)

Fig. 71.a. Johann Friedrich Diffenbach (1792-1847)

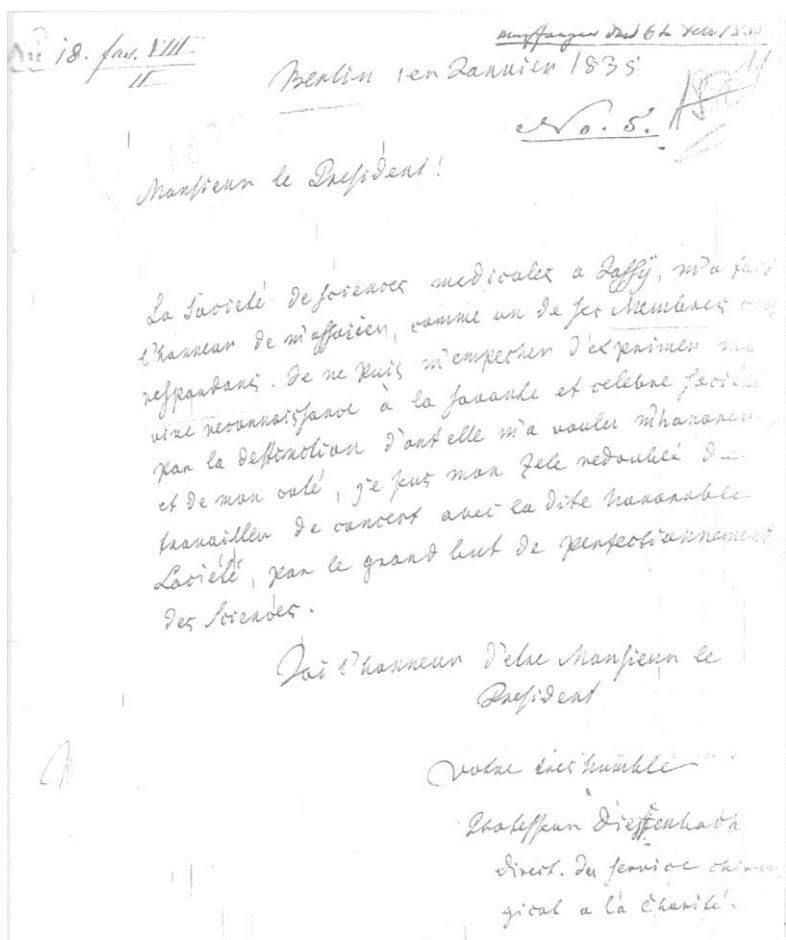

Fig. 71.b. Scrisoarea din 1 ianuarie 1835 a Profesorului J. F. Diffenbach¹⁴⁴

¹⁴⁴ Idem

2. Dr. Theodor von Fischer din St. Petersburg, la 4/16 februar 1835, scria doctorului Cihac, mulțumind pentru cinstea de a fi fost ales membru al Societății ieșene; întreba și dacă în Iași se înființase deja o Grădină Botanică; dorea a ști în plus dacă în munții Moldovei se întâlnesc urși mari, căci aflase citind aventurile unui vânător, că acesta ar fi ucis un exemplar de circa 19 picioare.¹⁴⁵

3. scrisoarea profesorului Jöns Jacob Berzelius (1779-1848) din Stockholm, datată Paris, 21 august 1835 și redactată în franceză, prin care ilustrul savant, medic și chimist suedez, accepta conferirea titlului de membru de onoare, mulțumind pentru alegere; (Fig. 72)

Fig. 72. a.
J. J. Berzelius
(1779-1848)

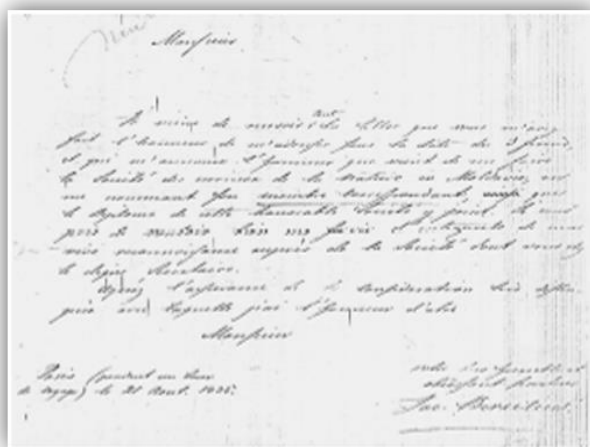

Fig. 72.b. Scrisoarea de mulțumire a lui Berzelius, datată Paris, 21 august 1835¹⁴⁶

4. scrisoarea, datată 1 septembrie 1835, a doctorului Philipp Jakob Cretzschmar (1786-1845), membru fondator și, în 1817, al doilea director al Societății de Istorie Naturală Senckenberg, înființată la inițiativa lui Goethe, la Frankfurt pe Main, care predă anatomia și zoologia la Institutul de Medicină Senckenberg din Frankfurt (Fig.73): Cretzschmar mulțumea și își exprima satisfacția pentru acordarea titlului de membru de onoare SMN; felicita pe Cihac pentru idee și pentru determinarea de a promova

Fig. 73.a. Philipp Jakob Cretzschmar (1786-1845)

¹⁴⁵ N A Bogdan, *op cit*, pp: 45-47.

¹⁴⁶ Reprodus după E Brodel, *op cit*.

„într-o țară atât de izolată, mică și puțin cunoscută”, o *Societate* „care urma a stabili legături cu străinătatea, ce va începe astfel să cunoască și să aprecieze bogățiile Moldovei”, promovând-o la standardele europene ale civilizației prin cunoașterea științifică; se însărcina a susține efortul lui Cihac de propășire a *Societății*, prin trimiterea unui catalog reeditat din șase în șase luni, solicitând reciprocitate din partea *Muzeului ieșean*, pe care urma să îl consilieze pentru o cât mai bună întocmire prin ținerea la curent cu principiile organizării Muzeelor germane similare, al căror model îl propunea; se angaja a completa colecțiile *Cabinetului SMN* din Iași și a populariza existența *Societății* moldave printre partenerii instituției sale, intervenind pe lângă naturaliștii străini pentru ca *Societatea* să fie sprijinită; solicita schimburi de exponate animaliere, de ambele sexe, spre completarea celor care îi lipseau, ca de pildă viețuitoare de apă și mlaștini;¹⁴⁷ (Fig.73)

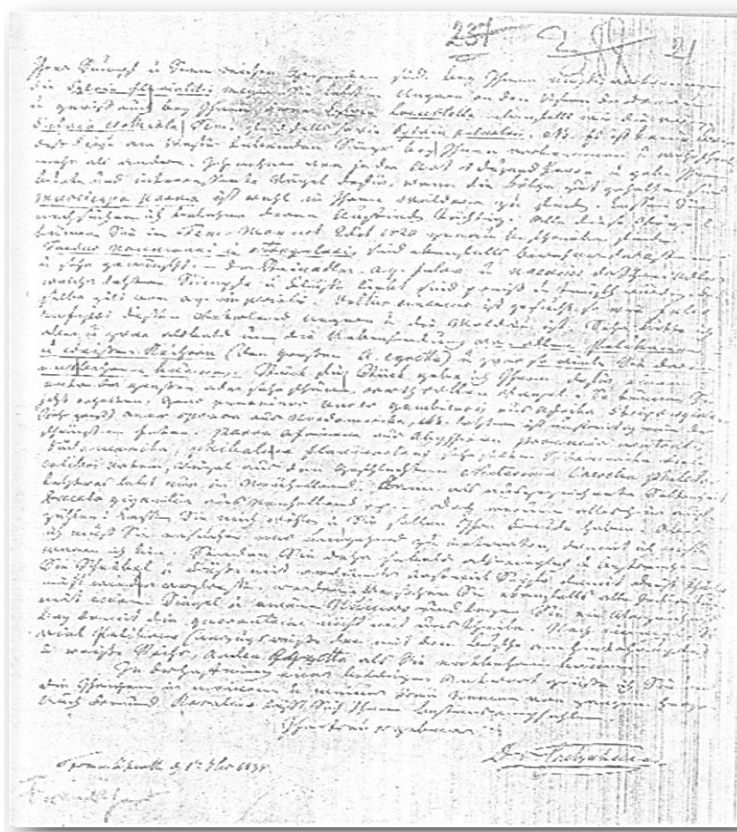

Fig. 73.b. Fragment din scrisoarea trimisă de Cretzschmar lui Cihac, la 1 septembrie 1835 din Frankfurt pe Main¹⁴⁸

¹⁴⁷NA Bogdan, *op cit*, p: 46; E Brodel, *op cit*.

¹⁴⁸Reprodus după E Brodel, *op cit*.

5. Dr. Heinrich Wiese din Viena se adresa lui Cihac, mărturisind că auzise despre înființarea unei Societăți de științe naturale la Iași, exprimându-și dorința de a deveni membru corespondent al acesteia; se angaja, în schimb, a trimite gratuit *Societății* jurnalele pe care el le edita și care se ocupau în egală măsură cu științele naturale, comerțul și industria.¹⁴⁹

6. Dr. Christian Andreas Zipser, profesor din Neusohl (Ungaria), naturalist, doctor în filosofie și teologie, a semnat una din corespondențele cele mai susținute și bogate cu SMN. La **14 octombrie 1835**, bunăoară, aflând de înființarea *Muzeului Istorico-Natural* din Iași, se grăbea a pune la dispoziție o colecție de minerale, crustacee și altele, provenind din Ungaria. Întreba cu acest prilej despre ecoul la Iași al decesului Împăratului Francisc I al Austriei, despre care el însuși redacta un volum. Ca numismat, spre a-și completa colecțiile proprii, era interesat a ști dacă Prințul Domnitor Mihail Sturza bătuse monedă proprie; în **5 decembrie 1835** mulțumea pentru acceptul de colaborare și contribuția SMN la monografia sa despre Francis (Franz) I; ruga a i se trimite mai multe piese numismatice și manifesta disponibilitatea de a dona încă o parte din colecția sa de plante și animale, faună de care Prințul Sturza părea preocupat; amintea de asemenea de conferințele doctorului Mayer din București (Johann Nepomuk Mayer), la Viena și Breslau, continuări ale celei de la Bonn și de nesiguranța sa dacă era vorba de aceeași Societate a doctorului Cihac din Iași sau de o alta din București; în **22 ianuarie 1836**, Dr. Zipser revenea dând detalii privind greutățile întâmpinate la expedierea obiectelor destinate *Muzeului SMN*; atașa epistolei un sonet personal, compus pentru Congresul Medicilor și Naturaliștilor Germani de la Stuttgart, subliniind atingerile existente între arta poetică și știință; la **2 noiembrie 1836** preciza dorința de a transmite Prințului Mihail Sturza un exemplar din opul pe care îl dedicase lui Franz Josef; menționa, în paralel, a fi făcut între timp cunoștință cu Dr. Constantin Vârnay, căruia îi arătase colecțiile; în **29 octombrie 1842**, confirma primirea unei medalii trimise de Cihac,

Fig.74. a. Christian Andreas Zipser¹⁵⁰

¹⁴⁹ N A Bogdan, *op cit*, pp: 45-46.

¹⁵⁰https://upload.wikimedia.org/wikipedia/ru/a/a4/Christian_Andreas_Zipser.jpg

cerând lămuriri despre inscripțiile de pe avers și revers¹⁵¹: „S’a organizat în Domnia În: S: Prinț. Alexandru. D. Ghika. W. 1839“, respectiv: „Institutul de Nascere shi de Moshit“.¹⁵²

Fig.74.b. Medalia marcând fondarea Institutului de Nașterii și Moșit din București de către Alexandru D. Ghica în 1839¹⁵³.

7. scrisoarea din 26 octombrie 1835 trimisă de Dr. J. N. von Erhard din Innsbruck, prin care înștiința *Societatea* din Iași că obținuse acordul Împăratului austriac pentru a deveni membru al SMN, titlu pe care îl accepta cu onoare; totodată, în cele trei pagini ale epistolei, Dr. von Erhard se angaja să publice un fragment din *Statutele SMN din Iași*, promovând existența și imaginea acesteia în afara țării.¹⁵⁴ (Fig. 74)

¹⁵¹ Medalia marca fondarea Maternității din București. Textul în exergă pe avers era: „Institutul de Nascere shi de Moshit“, în centru evidențindu-se ochiul masonic înconjurat de raze; pe revers, în exergă se citea: „S’a organizat în Domnia În: S: Prinț. Alexandru. D. Ghika. W. 1839 (S-a organizat în Domnia Înălțimii Sale Prințul Alexandru Dumitru Ghika Voievod - 1839); în centru figurau stemele Valahiei – acvila cu cruce, și Moldovei – capul de bour. Simbolizau Principatele Române, unde familia Ghika domnise alternativ.

¹⁵² N A Bogdan, *op cit*, pp: 45-47.

¹⁵³ <http://1.bp.blogspot.com/UK0ZLEfKEY/TBvATdBYI/AAAAAAAAAHos/eHiVXoRW6hI/s1600/4+Institutul+de+nastere+si+mosit+1839.png>

¹⁵⁴ N A Bogdan, *op cit*, pp: 45-47; E Brodel, *op cit*

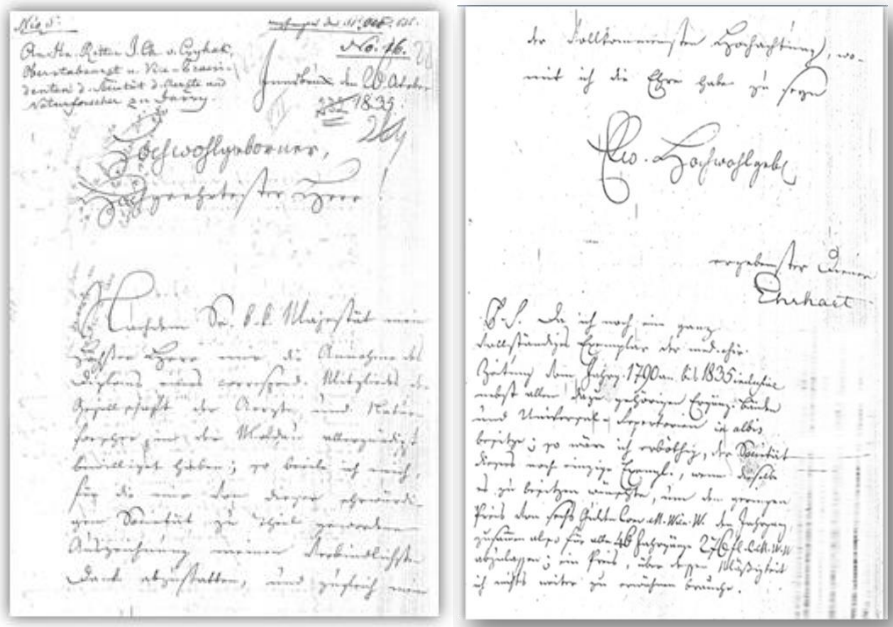

Fig. 74. Fragment din scrisoarea din 26 octombrie 1835 a doctorului J. N. Von Erhard din Innsbruck¹⁵⁵

8. scrisoarea Doctorului Georg Friedrich von Jäger, medic și naturalist din Stuttgart (Fig. 75.a.), din **22 noiembrie 1835**, prin care acesta confirma primirea lucrării „Vegetation der Moldau”, aparținând lui Julius Edel, pe care o trimisese deja la Bonn (Fig. 75.b.); pasionat paleontolog, Jäger asigura că, în curând, Societatea Naturalistă din Stuttgart îi va furniza instrucțiunile detaliate necesare pentru montarea și reconstituirea unui schelet de elefant; de-a lungul celor două pagini, textul pomenea și de întocmirea unui herbar și schimburi de plante, păsări și insecte între altele;

Fig.75.a. Georg Friedrich von Jäger (1785-1886)

¹⁵⁵ Reprodus după E. Brodel, *op cit*

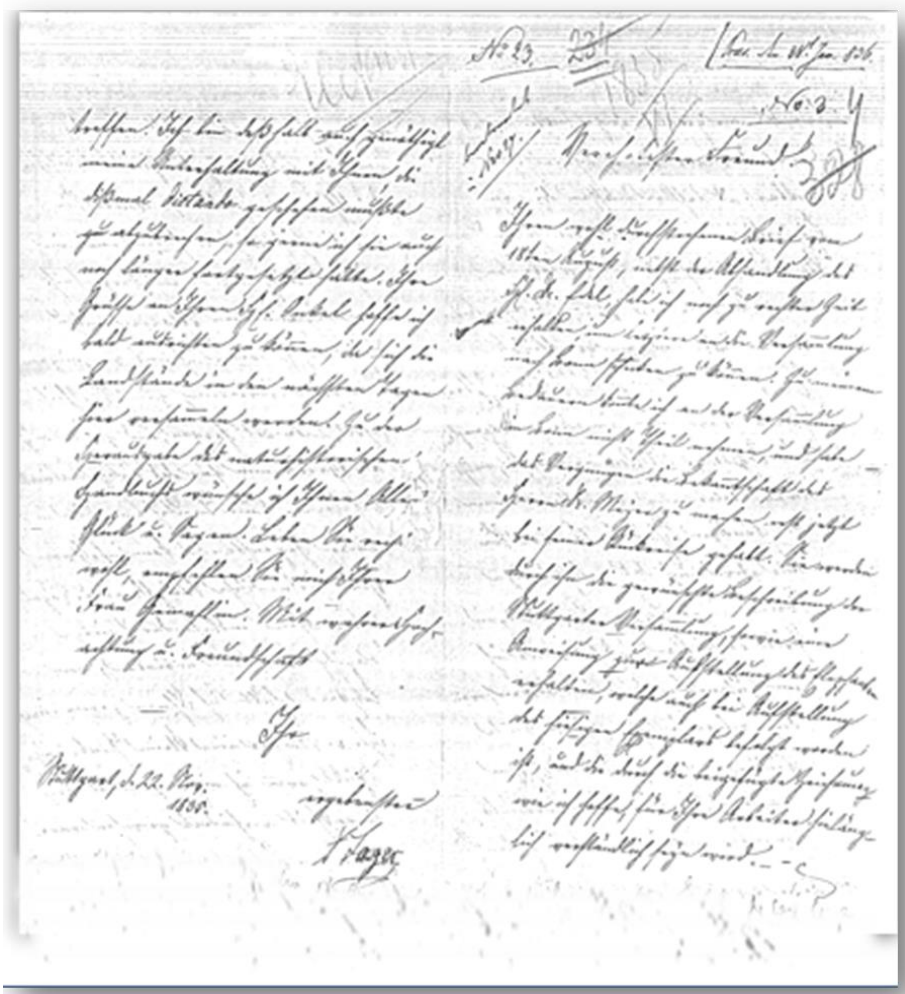

Fig.75.b. Fragment din scrisoarea Doctorului Georg Jäger, din 22 noiembrie 1835¹⁵⁶

9. scrisorile naturalistului Johann Bernhard Wilbrand, trimise Societății între 1835-1837; vestit naturalist **din Bonn**, Dr. Wilbrand, prin scrisoarea redactată în limba latină, mulțumea pentru acordarea calității de membru corespondent al Societății din Iași, afirmându-și dorința să o sprijine în împlinirea nobilei sale meniri, de a se antrena plener în curentul naturalist mondial și a participa la progresul social; din 1809, Dr. Wilbrand a fost profesor de anatomie comparată, fiziologie și istorie naturală, iar, din 1817, director al Grădinii Botanice din Giessen (Fig.76); ca reprezentant al filosofiei naturii în accepțiunea principiilor idealiste ale lui Friedrich Wilhelm Joseph

¹⁵⁶Reprodus după E Brodel, *op cit*

Schelling, a venit deseori în contradicție cu orientările strict științifice ale epocii; prin scrisoarea către *Societatea Medico-Istoriei Naturale* din Iași, se mai interesa de studiul botanicii și de specificul florei în Moldova; concommitent, își exprima satisfacția pentru răspândirea curentului naturalist, care luase amploare în toată Europa, făcând să avanseze științele naturale și societatea, în ansamblu; se bucura că, fiind născut în Hessa, Cihac, un compatriot așa-zis, fusese cel care pentru întâia dată adusese cultura într-o țară îndepărtată și necunoscută; promitea concursul său și trimiterea de lucrări (Fig. 76); parte din documentele originale atestând relațiile cu SMN, restaurate și conservate, se află în Arhivele Statului din Darmstadt – Germania¹⁵⁷;

Fig. 76.a. Johann Bernhard Wilbrand (1779-1846)

Fig. 76 b. Diploma de membru corespondent al SMN acordată profesorului J. B. Wilbrand

b.

¹⁵⁷N A Bogdan, *op cit*, pp: 45-47; E Brodel, *op cit*.

2A. 1835 27 / Mar. An. 27. Jan. 1836
 No. 4-8
 Societati medicinali et naturae curiosorum,
 quae Japŭis in Moldavia floret, sal. plur.!
 359
 Gratias ago maximas pro honore, quo
 me dignari benignissime voluistis, cum me suscipiatis
 membrum correspondens societatis. Maxime gavisus
 sum, videns scientiarum naturae culturam in eo
 esse, ut orientem versus Europa fines excedat,
 nam naturae et rerum naturalium cognitio non
 solum prodest vitae communi, sed emollit quoque
 mores et ducit homines hac via ad majorem
 culturae statum. Libenter quovis modo possibili,
 cum distantia per magna, — societati officia literaria
 prestabo.
 Dabam Quŭpa in magno ducatu Hapsia.
 Die Julii v^o 1835.
 Dr. Jan. Bernh. Wilbrand
 magno duci Hapsia a consiliis rerum
 medicinalium sanctoribus, med. professor p. o.
 ordinis Hapsiaci Ludoviciani eques praec.

Fig. 76.c. Scrisoarea Profesorului J. B. Wilbrand din 14 iulie 1835¹⁵⁸

10. Dr. Groesser din Mainz, la 4 aprilie 1836, mulțumea pentru diploma de membru al SMN, anunțând a fi remis doctorului Mayer din București, o diplomă prin care doctorul Cihac devenea membru al Societății Naturaliste Renane din Mainz; concomitent afirma angajamentul său de a face schimb de piese de interes naturalistic și a corespunda cu SMN din Iași;

¹⁵⁸ Reproducere după E. Brodel, *op cit.*

11. scrisoarea din 26 iulie 1836 a doctorului **Reinhard Johann Blum**, membru corespondent al SMN, profesor la Institutul Mineralogic al Universității din Heidelberg, expediată alături de lucrarea „Naturgeschichte der drei Reiche” (*Istoria Naturală a celor trei regnuri*), la care era coautor; după scrierea acestuia se orientase Dr. Iacob Cihac în redactarea capitolului dedicat mineralogiei din vestitul său manual de *Istorie Naturală* (Iași, 1837) (Fig.77)

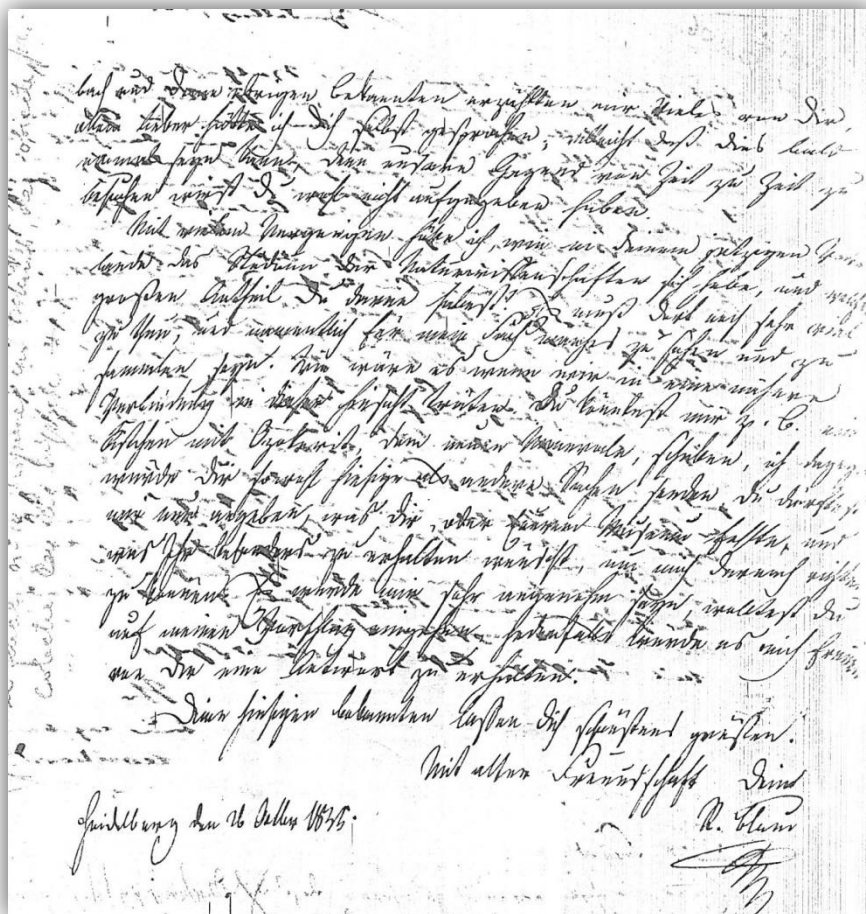

Fig.77. a. Fragment din scrisoarea din 26 iulie 1836 a doctorului R. J. Blum¹

¹ Idem

388 ~~184~~
25

A n z e i g e
von, der
geognostisch - geologischen Abtheilung
der
Naturgeschichte der drei Reiche
zunächst sich anschliessenden,
Sammlungen von Felsarten und Versteinerungen.

Um die Freunde der Wissenschaft nach und nach, und gegen einen verhältnissmässigen geringen Gold-Anwand, in den Besitz aller verschiedenen oder wenigstens der wichtigsten, Felsarten, und der dieselben vorzüglich bezeichnenden Versteinerungen, welche in dem geognostisch-geologischen Systeme von v. LEONHARD aufgeführt werden, zu setzen, haben wir die Herausgabe von Sammlungen von Felsarten und Versteinerungen auf dem Wege der Subscription unternommen, und eröffnen dieselbe unter folgenden Bedingungen:

1. Jede Sammlung wird aus 400 Stücken bestehen, welche in halbjährigen Lieferungen von 100 Stücken, so dass also die ganze Sammlung in vier Lieferungen vollendet ist, versendet werden, und zwar auf Kosten der Subscribernten.

2. Jede Lieferung wird eine verhältnissmässige Zahl von Versteinerungen enthalten.

3. Das Format der Felsarten beträgt 9 Quadratzoll.

4. Jedem Handstück der Felsarten, jeder Versteinerung liegt eine gedruckte Etiquette bei, mit Angabe der Deutschen, Französischen und Englischen Nomenclatur, der Lagerungs-Verhältnisse und mit Bemerkungen über Art und Gegend des Vorkommens. Mit der letzten Lieferung erscheint ein Catalog über das Ganze.

5. Der Subscriptions-Preis für eine Lieferung beträgt 25 fl. Rhein. oder 14 Rthlr. 18 ggr. Preussisch, dessen Zahlung stets zwei Monate nach Versendung der einzelnen Lieferungen vermittelt Anweisung von uns erhoben wird.

6. Die Subscription bleibt bis Ende dieses Jahres offen, und jeder Subscriber ist gehalten, alle vier Lieferungen zu nehmen.

Sobald wir uns hinsichtlich der Kosten, welche ein solches Unternehmen mit sich verbindet, durch Subscription nur einigermaßen gedeckt sehen, werden wir zur Ausführung schreiten und die erste Lieferung soll dann möglichst bald erscheinen.

Heidelberg im Juni 1833.

Heidelberger Mineralien-Comptoir.

Fig.77. b. Prima pagină din Capitolul despre geognoză și geologie din *Istoria Naturală a celor trei regnuri*, material oferit Societății de R. J. Blum

12. Dr. Karl Reichenbach din Blansko (Moravia/Boemia) mulțumea, în **15 septembrie 1836**, pentru onoarea de a fi fost desemnat membru SMN, atrăgând atenția că era doctor în Filosofie și nu în Medicină, așa cum se specificase în diplomă, ceea ce îl împiedica să obțină aprobarea guvernului de a deveni membru al acestei asociații științifice; ruga, deci a i se trimite o alta, corectă și promitea a trimite plante și pietre din Moravia; era deopotrivă interesat de meteorologii căzuți în Moldova sau alte regiuni învecinate, în nordul Rusiei etc;²

13. Dr. Joseph Waltl, medic, entomolog și reputat profesor de Istorie Naturală la Universitatea **din Passau** (Fig.78), **membru corespondent al SMN**, protesta vehement, însă, la **3 decembrie 1836**, de a nu fi primit nimic în schimb pentru ceea ce trimisese deja către Muzeul SMN; amenința a se adresa Prințului Sturza, protectorul asociației moldave, și a difuza în presă experiența descurajantă trăită, așa încât alte societăți naturaliste să evite neplăceri similare;³

Fig. 78. Joseph Waltl (1805-1888)

14. scrisoarea pe care Cihac a adresat-o Contelui von Sternberg (1761-1838), naturalist de origine cehă, apreciat drept părintele paleobotanicii (Fig.79.a), s-a păstrat la Praga; la Iași, se găsește **răspunsul dat lui Cihac de către Conte**, membru corespondent al *Societății* ieșene, director al Muzeului Național din Boemia și organizator al Grădinii Botanice din Regensburg, aflat în corespondență deopotrivă cu Gøthe - marele îndrăgostit de Natură; din textul scrisorii păstrate la Arhivele de Stat din Iași, trimise de von Sternberg lui I. Czihak, rezultă că primise *Istoria Naturală*, pe care Cihac, fostul său compatriot, autorul manualului, i-o trimisese, și era încântat de progresele ce se obțineau în Moldova (Fig. 79.b);

Fig.79.a. Portret al contelui Kaspar Maria von Sternberg (1838) realizat de Alexander Clarot

² N A Bogdan, *op cit*, pp: 45-47.

³ *Idem.*.

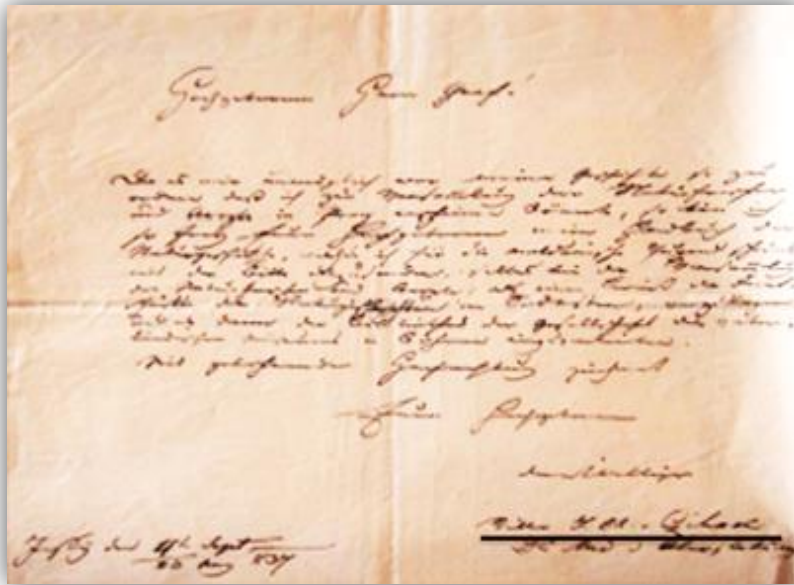

Fig. 79.b. Scrisoare autografă adresată de Dr. Iacob Cihac (semnătura în stânga jos, sublinierea noastră), în 4 septembrie 1837, contelui Kaspar Maria von Sternberg, descoperită la Praga⁴

Contele Sternberg catre Cihac, Praga 14. 11. 1837

Prea Stimate Domn,

Scrisoarea trimisă la data de 4 Septembrie anul curent, însoțită de manualul de „Istoria Naturală“ întocmit de dumneavoastră, a ajuns în posesia mea mult timp după întrunirea Medicilor și Naturaliștilor. Perspectiva unei introduceri a lucrării din Iași, întocmită în limba originală, în cadrul întrunirii ar fi fost deosebit de măgulitoare, reprezentând dovada concretă a Progresului Științelor Naturii în țara dumneavoastră. Lucrarea a fost donată Bibliotecii Muzeului Național din Boemia, care a primit cu onoare cadoul domniei voastre deosebit de interesant, însărcinându-mă pe mine de a vă mulțumi în numele acestei Instituții.

*Al dumneavoastra sincer devotat,
Conte K. von Sternberg
Praga, 14 Noiembrie 1837⁵*

⁴ Reprodus după E Brodel, *op cit.*

⁵ *Idem*

15. scrisoarea redactată în franceză, expediată în 22 ianuarie 1837 de Mihail Kiriakov (Kiriakof/Kiriakow) din Odessa, consilier în Ministerul de Interne al Imperiului Rusiei; membru corespondent al SMN din 1835, Mihail Kiriakow, înștiința pe Cihac de faptul că dona Societății o boșură pe care el însuși o publicase în limba rusă în propria țară; cartea se intitula „Privire asupra horticulturii în gubernia Kherson (Rusia Meridională); (Fig. 80)

5
Odessa, le 22 Janvier, 1837
M. Kiriakow

Monsieur,

En ma qualité de membre correspondant de la Société de Médecine et d'histoire naturelle en Moldavie, j'ai l'honneur de vous adresser ci-joint d'après le § 19 des Statuts de la Société, une brochure en langue russe publiée par moi sous le titre de coups d'œil sur l'horticulture dans le Gouvernement de Kherson (Rusie Méridionale). Cet écrit étant en romanien de l'histoire naturelle, je le destine pour la bibliothèque de la Société et envoie par Monsieur, de vouloir bien le lui offrir dans ce sens.

Je vous prie, Monsieur, m'excuser de ce que j'ai à l'adresse suivante: M. de Kiriakow, à Odessa, en sa propre maison, et agréer l'assurance de ma considération très distinguée.

M. Kiriakow

À Monsieur le Docteur,
J. Ch. de Cihac, vice-président
de la Société de médecine et d'histoire
naturelle de Moldavie, chef-lieu
de la Roumélie, etc., etc.
à Passy.

membre correspondant de la Société d'histoire naturelle en Russie
du ministère de l'intérieur de l'Empire de Russie
de la Société de médecine et d'histoire naturelle en Moldavie
membre de la Société impériale des Naturalistes de Moscou
de celle d'économie rurale de la Russie Méridionale et de
plusieurs autres sociétés savantes russes et étrangères.

Fig. 80. Scrisoarea trimisă în 22 ianuarie 1837 de Mihail Kiriakov, consilier titular la Odessa, membru corespondent SMN⁶

16. Dr. Klipstein din Giessen se adresa la 20 ianuarie 1839 lui Cihac, relatându-i despre prezentarea **Societății** din Iași la Congresul de la Bonn, manifestându-și bucuria că o părtică din vechiul Heidelberg se transplantase într-o țară străină; regreta de a nu-l fi întâlnit pe Cihac la congresul de la Freiburg, unde ar fi putut trasa coordonatele cooperării viitoare și promitea, ca director al unei Societăți Naturaliste, ajutor și implicare în popularizarea numelui și obiectivelor SMN; comunica totodată detalii despre colecții sau exponate izolate, precum craniul unui Dinoterium, pe care unii naturaliști le puneau în vânzare;

⁶ Idem

17. scrisoare în limba franceză din 24 februarie 1839 a doctorului în medicină Ignaz Gruber (1803-1872) din Viena; renumit otorinolaringolog, domeniu unde a avut contribuții însemnate, Dr. Gruber își exprima mulțumirile pentru conferirea Diplomei de membru corespondent al SMN; concomitent, atașa epistolei două publicații ale sale, pe care le oferea *Societății* și doctorului Cihac; în una din broșuri, scrisă în 1838, Gruber sintetizase opiniile exprimate de diferiți oameni de știință din Orient asupra tuturor aspectelor legate de ciumă. Lucrarea fusese sugerată de vizita doctorului Bulard la Viena, în încercarea de a determina relaxarea regimului de carantină și, în consecință, înlesnirea comerțului cu Orientul; în acest scop solicitase și părerea societăților savante vieneze referitoare la combaterea aceluiași flagel, fapt de determinase întocmirea paginilor respective

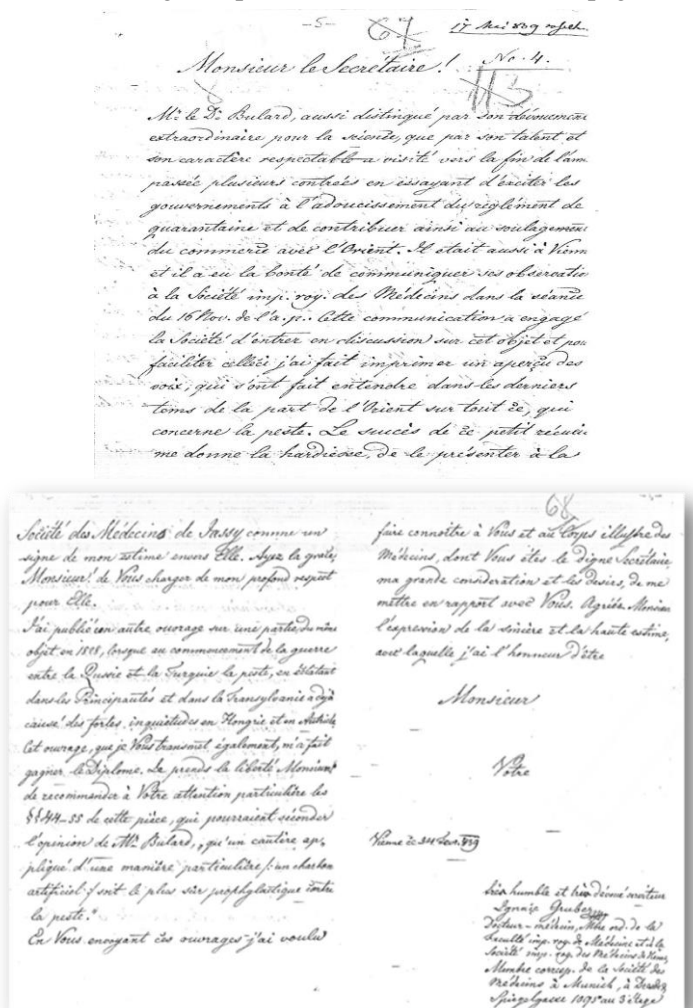

Fig. 81. Scrisoarea din 24 februarie 1839 a doctorului Ignaz Gruber⁷

⁷ Idem

de către Ignaz Gruber, care le prezenta și în fața SMN, „în semn de stimă”: „Le succès de ce petit recueil me donne la hardiesse de le présenter à la *Société des Médecins de Iassy* comme un signe de mon estime envers Elle. Ayez la grâce, Monsieur! de Vous charger de mon profond respect pour Elle”; în cealaltă carte, apărută în 1828, care se bucurase de mare succes, Dr. Gruber împărțase din experiența sa, dobândită în cursul epidemiei de ciumă, ce bântuise Europa în timpul războiului ruso-turc; datele se centrau pe epidemia de pestă izbucnită atunci în Principatele Române și Ducatul Transilvaniei, amenințând să se extindă spre Ungaria și Austria. Cerându-i părerea ca unuia avizat în această problemă, Gruber recomanda lui Cihac mai ales acele paragrafe (44-55) care susțineau opiniile doctorului Bulard, privind transmiterea maladiei și măsurile profilactice: „En vous envoyant cet ouvrage j’ai voulu faire connaître à Vous et au Corps illustre des Médecins, dont Vous êtes le digne Secrétaire, ma grande considération et les désirs de me mettre en rapport avec Vous”; (Fig. 81)

18. scrisoare adresată lui Frédéric Bell, membru al SMN, trimisă în 23 martie 1839 de Auguste Boissonneau, ornitolog și naturalist, dar și artist-oculist, vestit producător de ochi artificiali din sticlă; își spunea „ocularist” și lucra proteze oculare pentru armată și spitalele civile, muzee și universități; (Fig. 82)

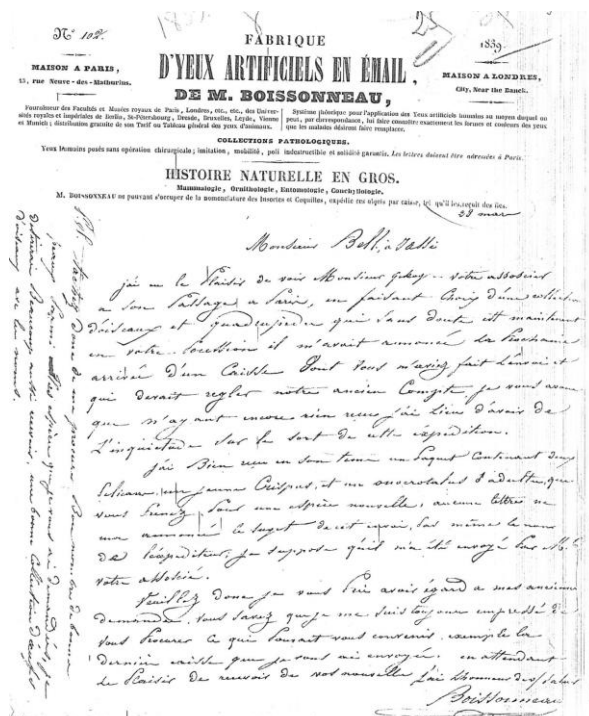

Fig. 82. Scrisoare către Frédéric Bell, membru al SMN, trimisă în 23 martie 1839 de Auguste Boissonneau⁸

⁸ *Idem*

19. Renumit pentru cercetările și cărțile sale de referință în sfera ornitologiei, savantul și pastorul german **Christian Ludwig Brehm din Reuthendorf (Saxonia)** (Fig. 83) felicita pe Dr. Cihac, la **6 iulie 1839**, de a fi reușit, ca într-o țară depărtată și lipsită de cultură, să fondeze o *Societate* vizând dezvoltarea științelor naturale și ornitologiei; întreba cum ar putea fi util prosperării acestei instituții, oferindu-se a expedia o serie de păsări împăiate, ale căror denumiri latinești le înșiruia într-o destul de lungă listă: aquila imperialis, falco canarius, strix uralensis, pyrrhula rosea et longicauda, emberyza pityornus etc⁹;

20. Ecouri despre un nou **Eldorado european** se răspândiseră destul de rapid; în consecință, un anume Louis Schultz din Paris cerea, la **1 iunie 1839**, ajutor lui Cihac și informații despre eventuale afaceri ce putea porni în Moldova, mărturisind a fi îndrăgostit, dar lipsit de mijloacele necesare întreținerii unei gospodării¹⁰.

21. scrisoare din **30 iulie 1841 a doctorului J. F. von Newermann din Plau în Meklemburg**, prin care acesta exprima doctorului Cihac mulțumirile pentru acordarea Diplomei de membru al SMN, promițând a sprijini publicarea unui jurnal al *Societății*, pentru care se oferea a trimite articole științifice; exprima plăcerea de a fi cu Dr. Cihac, distinsă personalitate, în corespondență științifică, făgăduind aportul său la publicația ce era preconizată de SMN, pentru care pregătea o lucrare medicală¹¹; (Fig. 84)

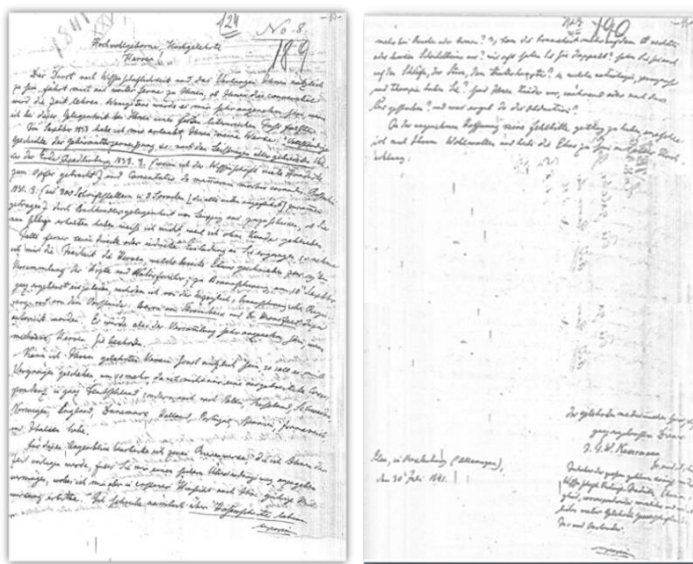

Fig. 84. Fragment din scrisoarea dată 30 iulie 1841, a doctorului J. F. von Newermann din Plau în Meklemburg¹²

⁹ N A Bogdan, *op cit*, pp: 45-47

¹⁰ *Idem*

¹¹ N A Bogdan, *op cit*, pp: 45-47; E Brodel, *op cit*.

¹² Reproduș după E Brodel, *op cit*.

22. Dr. Wenzel Czihak din Viena anunța și el, în **3 Aprilie 1841**, a fi fost autorizat de Guvernul Imperial Regal a deveni membru al SMN din Principatul Moldovei, mulțumind pentru cinstea deosebită ce i se făcea, prin această alegere¹³;

23. Dr. Radvánsky, vice-președintele Societății Naturalistice și Medicale din **Pesta**, prin epistola datată **10 aprilie 1842**, invita SMN din Iași la Congresul de la Neusohl, din 4 august viitor¹⁴;

24. Heinrich Bronn din Heidelberg, la **28 Septembrie 1844**, îi răspundea Cihac exprimându-și surprinderea față de nemulțumirile și greutățile relatate de acesta a le întâmpina la Iași, regretând că un viitor nesigur și trist amenința SMN, distrugându-se astfel atât de ușor o muncă de mulți ani, cu greu de refăcut mai târziu¹⁵;

25. scrisoarea adresată în **1887** de **Dr. Émile Léon Poincaré (1828-1892)**, profesor de igienă la Universitatea din Nancy, pionier al medicinei muncii; era tatăl celebrului matematician Henri Poincaré și unchiul omului de stat și președinte al Franței Raymond Poincaré, bun cunoscător al realităților românești, la finele Primului Război Mondial; Léon Poincaré aprecia SMN ca fiind asociată Universității din Iași:

Domnule Președinte,

Cu o foarte vie recunoștință trimit mulțumirile mele Domnilor Membri ai Societății de Medici și Naturaliști din Iași, pentru onoarea ce mi-au făcut, acordându-mi titlul de Membru Corespondent al Savantei lor Întruniri. Cu un adevărat sentiment de mândrie, mă găsesc în relații cu un centru științific așa de însemnat ca acel al Universității din Iași.

Binevoii a primi, Domnule Președinte, expresia celui mai profund respect al meu.

*Poincaré*¹⁶

26. Din anii 1890-1891, datează corespondența cu prestigiosul cercetător german **Dr. Robert Koch**. (Fig.85) Anticipând cu mult consacrarea sa mondială prin acordarea Premiului Nobel pentru medicină în 1905, cu o precisă intuiție a valorii, SMN a ales pe Dr. Robert Koch drept membru de onoare. Se întâmplă în ședința din 12 noiembrie 1890, dedicată descoperirilor lui Koch, prezidată de Gus-

Fig. 85. Robert Koch (1843-1910). Membru onorific SMN, laureat Nobel pentru medicină în 1905

¹³ N A Bogdan, *op cit*, pp: 45-47.

¹⁴ *Idem*

¹⁵ *Ibidem*, p: 54.

¹⁶ *Ibidem*, p: 120.

tav Otremba. De altfel Otremba a fost primul care a probat la Iași, pe preparate microscopice, prezența bacilului Koch. În ianuarie 1891, ajungea la Iași scrisoarea de mulțumire și acceptare a savantului german, care ura SMN „multe și frumoase succese pe calea progresului științific”.¹⁷ În 1909, Koch devenea membru și al Societății de Tuberculoză din România.

27. În 1911, **Prof. dr. Wilhelm Waldeyer** răspundea „Prea stimatei *Societăți de Medici și Naturaliști din Iași*”, mulțumind pentru „aleasa cinste” ce i se făcuse prin proclamarea sa ca membru de onoare al acesteia, în ședința din 12 octombrie a aceluiași an. În rândurile trimise, Waldeyer sublinia meritul unui oraș ca Iașul, aflat într-o situație nu prea fericită față de „centrele mari mari de știință, unde mijloacele stau din belșug la îndemână și unde imboldurile vin zilnic, de pretutindenea.” (Fig.86) Aici, afirma ilustrul medic german, se convinsese că „înflorește o viață cu totul științifică, în Universitate, în instituțiile dependente și în asociațiile de știință.” „Totodată – arăta Waldeyer – această demnitate mă leagă pe viața mea întreagă cu un oraș și cu prea stimații Colegi, care mi-au lăsat așa de multe amintiri vrednice și plăcute.” În încheiere, aducea „cu cea mai înaltă considerație”, odată cu mulțumirile cuvenite, urările de continuă prosperare pentru *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași*.¹⁸

Fig. 86. Heinrich Wilhelm Waldeyer (1836-1921)

Scrisoarea urma trecerii profesorului Waldeyer prin capitala moldavă, unde însoțise pe Regele Carol I, alăturându-se delegației oficiale ce participase la jubileul Universității din Iași, ocazie în care fusese primit și la Facultatea de Medicină.

*

*

*

Savantii europeni se bucurau de triumful luminilor minții într-un colț retras și ignorat al planetei, manifestându-și interesul de a descoperi specificul românesc al Estului continental. Exceptând mesajele de acceptare a titlului de membru SMN, a mulțumirilor, a diverselor confirmări de primire și a cererilor de inter-schimb, «epistolarul SMN» proba că totul era nou pentru Occident: oamenii locului, Domnitorii, societățile științifice, prezența reprezentanților SMN la Congrese comune, organizarea sanitară, flora, fauna, apele, geologia și mineralogia, numismatica, istoria, economia și chiar investițiile¹⁹. Este ceea ce reiese din sutele de mesaje ajunse destinatarilor reprezentând SMN din Iași, de la expeditori plini de curiozitate, pasionați cecetători precum, de exemplu: Theodor von Fischer din

¹⁷ Ștefan G Ciulei, *Robert Koch, membru de onoare al Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, Rev Med Chir SMN Iasi, 1983, nr. 3: 503-504.

¹⁸ N A Bogdan, op cit, p: 126.

¹⁹ *Ibidem*, pp: 45-47, 126-127.

Sankt Petersburg, Heinrich Wiese din Viena, C. A. Zipser din Neusohl (Ungaria), Joseph Walzl din Passau, Klipstein din Giessen, Ludwig Brehm din Reuthendorf (Saxonia), Louis Schulz din Paris, J. F. von Newermann din Plau în Meklemburg, Wenzel Czihak din Viena, Georg Jäger din Stuttgart, A. Radwansky din Pesta, care invita SMN la Congresul de la Neusohl din august 1843, Ioan Urban Iarnik din Praga, dornic a afla descendeța cât mai exactă din Boemia a Doctorului Cihac. Reflectând integrarea europeană și progresul medicinei românești în intervalul interbelic, s-a putut constata că din SMN făceau parte colegi din străinătate, colaboratori direcți ai românilor. În 1939, de exemplu, în SMN figurau, ca membri onorifici, A. Besredka, A. Bessemans, A. Boivin, P.S. James, A. Lemierre, C. Levaditti, I. Martini, I. Weinberg, iar, ca membri corespondenți, E.J. Gordon (Institutul de Igienă, Iași), J. Janey (Institutul de Igienă, Iași), G. P. Shute (Anglia), K. G. Strode (Paris)²⁰.

Dimensiunea europeană a Societății de Medici și Naturaliști din Iași ***Promovarea Principatelor în congresele internaționale***

Un scop precis urmărit și realizat de *Societate* a fost acela de introducere și reprezentare a culturii și științei românești în afara țării. Corespondența ținută cu oamenii de știință din afara Principatului, în cele mai diverse domenii, s-a completat prin călătoriile ale corifeilor SMN în afara țării și participări la congrese. Imediat după constituirea SMN, Cihac însuși a întreprins un atare voiaj în Germania, spre a „vesti această mișcare, deosebitelor societăți de acolo și toate cu bucurie primiră, de a se pune în legătură cu o țară aspra căreia aveau foarte puține cunoștințe, mai ales pe calea științei”.²¹ Apoi, după cum reliefa Xenopol, „Doctorul Cihac, prin relațiile ce le avea cu colegii săi din țările apusene, făcu ca tânăra *Societate* ieșană să fie poftită în anul 1838 la congresul naturaliștilor din Fr[e]iburgh. Își poate închipui cineva mândria și mulțămirea tuturor Românilor cugetători, când văzură că poporul lor a căruia aspirații mai nimene nu le știea, a cărui așazăre geografică era chiar aproape necunoscută, era chemat să șadă la masa științei departe în Apus, alături cu acele popoare bătrâne în cultură care purtau de secolii întregi pe umerile lor chivotul civilizației.”²² La *Congresul Naturaliștilor de la Freiburg im Breisgau* (marele ducat de Baden), din septembrie 1838, -moment de referință-, în fața a 700 de delegați, Dr. Cihac a susținut un celebru *Raport despre progresul civilizației în Principatul Moldova*. (Fig. 87) „Doctorul Cihac, – deslușea același Xenopol, - trimis de Mihai Sturza spre a reprezenta Moldova la congresul de la Fr[e]iburgh, spune în cuvântarea rostită de el, că «înainte de a tratariși de obiectul ce mai cu samă este de firea îndeletnicirilor acestei adunări, potrivit lucru va fi de a împărtăși o știință despre o nație de baștină romană, de curând intrată în cariera sistematică a civilizației prin a sa plecare de a se lumina». Atunci pentru prima oară Europa apu-

²⁰ Rev Med Chir SMN Iași, 1939, an 50, no. 1-2: 106-110.

²¹ N Beldiceanu, *loc cit*, p: 4.

²² A D Xenopol, *Propășirea intelectuală...*, pp: 271-272.

sană se atingea cu țările de la Dunărea pe calea intelectuală; ba atunci pentru prima oară mulți chiar din marii învățați ai Apusului deprinseră a cunoaște numele Românilor. Când cetim asemenea lucruri, ne pare că ele trebuie să se fi petrecut de foarte mult timp și cu toate aceste abia o jumătate de veac ne desparte de acele vremuri în care poporul român era încă așa de neînsemnat, așa de necunoscut!²³

Comunicarea menționa succesele înregistrate în domeniul școlii, al pregătirii corpului profesoral și tipăririi de cărți în variate domenii ale culturii și științei, intermediare și de *Societate*. Trecând în revistă progresele și potențialul societății moldave, Cihac a insistat asupra istoriei și rolului Gimnaziului *Vasilian* (*Basilionul*) reorganizat la început de veac XIX și care a precedat *Academia Mihăileană*. Educația era tot mai diversificată și profundă, iar tinerii fără mijloace erau ajutați de Stat, primind inclusiv burse pentru studii în străinătate, la Universități recunoscute. Logica, antropologia, morala, limbile moderne, musica, artele plastice, fizica, matematica superioară, chimia, istoria naturală erau în plin avânt, iar la orizont se profila posibilitatea ori nădejdea pentru deschiderea unui curs juridic, a unuia de chirurgie, alături de altul de teologie. „Moldovanul este bogat dotat de la natură, așa că orice învățământ nu poate rămâne fără folos“ – asigura inimosul conferențiar.

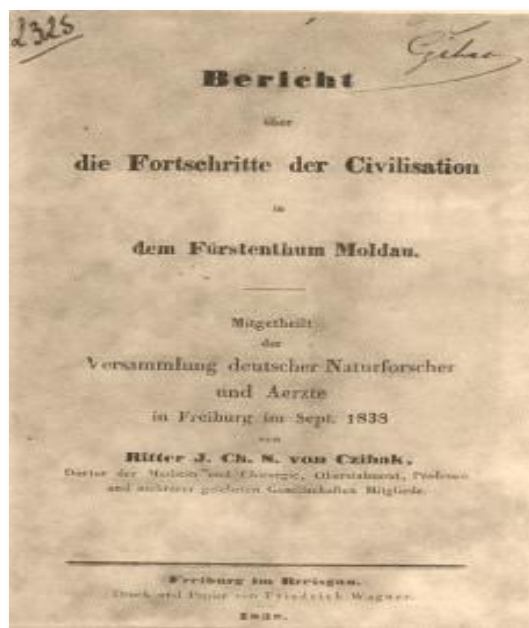

Fig. 87. Coperta broșurii conținând comunicarea lui Cihac la Freiburg - *Raport asupra progresului civilizației în Moldova;* semnătura autorului în colțul superior drept

²³ *Idem*

Un loc aparte ocupa, în încheierea expunerii, evoluția științelor naturale și semnificația *Muzeului SMN*. Cu satisfacție și mândrie, Dr. Cihac a prezentat colecțiile și principalele piese achiziționate, deoarece „vederea bogăției naturii și minunile ei vor influența în bine asupra multora dintre vizitatorii *Muzeului* ieșean și mai în special asupra tineretului studios și inteligent, pentru cultivarea căruia va fi utilizată asemenea colecțiune.”

În încheiere, conferențiarul a distribuit participanților la manifestare, oamenilor de știință și principalelor biblioteci din Europa, textul în limba germană al comunicării sale, intitulată „Raport despre progresele civilizației în Principatul Moldovei”. Cu același prilej, Dr. Cihac și-a prezentat singur și manualul de *Istoria Naturală*, tipărit la Iași, în 1837.

Nu mult diferit procedase anterior, în 1835, Dr. Johann Nepomuk Meyer, medic vienez aflat la București, vorbind pentru ambele Principate Române la *Congresul Medicilor și Naturaliștilor* de la Bonn, ca delegat al SMN din Iași. Cuvântul său se intitula „Du progrès dans les Principautés de Valachie et de Moldavie”.

Împărtășind aspirații comune, Dr. Cihac dorea să poată fonda împreună cu Dr. J. N. Meyer o revistă istorico-naturală și medicală, fără totuși a putea da viață intenției.²⁴

Originalitatea și substanța cercetărilor lui Cihac a fost noua *Descriere a Moldovei* și promovarea Țării, preocupare prioritară pentru care a străbătut lumea academică europeană. După ce Dr. Georg Jäger, membru corespondent al *Societății*, îl invitase la *Reuniunea Medicilor și Naturaliștilor Germani* de la Stuttgart din 18 septembrie 1834, eveniment care -se pare- nu a putut fi onorat, Cihac a dat curs invitației de a participa la *Congresul Naturaliștilor* din Erlangen, în vara anului 1840.

În 1842-1843, SMN era chemată a fi prezentă la congresele din Italia, ținute la Padova și Lucca.

Fig. 88.a. George Bogdan
(1859-1930)
Președinte SMN în două legislaturi

Fig. 88. b. Samoil Kónya
(1845-1940)

²⁴ V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu *Istoricul Spitalului Istoricul spitalului orașesc clinic de adulți din Iași* (vol. I), București: Editura Medicală, 1956, p: 146.

Societatea de Medici și Naturaliști a stabilit, într-adevăr, nenumărate contacte cu mari centre științifice și de cultură din Europa, conferind reprezentanților lor de vază calitatea de membri corespondenți sau onorifici, invitându-i în țară și participând la rându-i frecvent, prin personalitățile sale recunoscute, la congrese științifice internaționale. Farmacistul Samoil Kónya, membru de vază al SMN, a onorat *Congresele de Igienă* de la Viena din 1887 și Paris din 1888, iar, în septembrie 1890, *Congresul Internațional de Agro-Silvicultură* de la Viena. În același an, Dr. Ludovic Russ junior a reprezentat *Societatea* la *Congresul de Medicină* de la Viena. La *Congresul de Igienă și Demografie* de la Londra, din 1891, au fost delegați Farm. dr. Samuel Kónya și Prof. dr. Gheorghe Bogdan, care a publicat, la întoarcere, în *Buletinul SMN*, o dare de seamă asupra lucrărilor acestei manifestări, onorată de personalități ale vremii. Farmacistul Carol Konya a fost de asemenea prezent, alături de fratele său, Samuel Konya. (Fig.88)

Fig. 88.c. Carol Konya

În darea de seamă către SMN, G. Bogdan nu găsisese *Congresul* prea bine pus la punct: comunicările, nu multe originale, relatau date deja publicate și cunoscute de pe la 1880, iar traducerea din engleză în altă limbă de circulație nu fusese asigurată, nici măcar rezumativ. Oricum, unele dezbateri fuseseră deosebit de interesante și importante. Referitor la igienă, se remarcă aspecte însemnate, ca admirabilele și practicele spitale de izolare de pe uscat, dar și cele flotante. Era de așteptat, de altfel, într-o țară care, de la începutul secolului investise *cinci miliarde* numai în igienă. La fel, meritau și trebuiau văzute, între numeroase alte obiective, muzeele științifice.²⁵

Samoil Kónya a reprezentat *Societatea* și la *Congresele Internaționale de Medicină* de la Roma din 1894 și de la Moscova, din 7-14 august 1897, despre care a relatat elogios. Printre cei 8.000 de participanți străini, la Moscova se aflaseră Virchow, Leiden, Lombroso, Kaposi, Mendel, Ziemsens. Dintre români, participaseră 70 de medici atât din București, cât și din Iași: profesorii Severeanu, Stoicescu, Ionescu, Manolescu, Russ, Samfirescu, Pușcariu, doctorii Șabner, Immervol, Racoviceanu. Darea de seamă prezentată la reîntoarcere de Dr. Kónya în fața SMN, s-a concentrat asupra lucrărilor secției a IV-a, dedicată *Farmaciei și Farmacognoziei*, unde participase nemijlocit: un prilej în plus pentru farmacistul ieșean de a sublinia că *Pharmacia soror medicinae, non ancilla*²⁶ (Farmacia este sora medicinei, nu sluga sa).

²⁵[S. Konya], G. Bogdan. *Raport asupra Congresului Internațional de Igienă și Demografie din Londra*, partea a II-a, *Buletinul SMN*, 1891, an V, vol. V, nr. 5: 129-137.

²⁶S Kónya, *Compte-rendu des travaux du XII-ème Congrès International de Médecine de*

Deși invitată, *Societatea* nu a trimis, se pare, pe nimeni la al XIV-lea *Congres Internațional Medical* de la Madrid din 23-30 aprilie 1903. În schimb, la al VIII-lea *Congres Internațional de Zoologie* de la Graz, din 15-20 august 1910, Profesor dr. Nicolae Leon, eminent parazitolog din școala de la Jena a lui Haeckel, membru o vreme în Comitetul de Redacție al *Buletinului* și custode al *Muzeului*, a fost desemnat să reprezinte SMN. La al III-lea *Congres Internațional de Botanică* de la Bruxelles, din 14-22 mai 1910, a luat parte ca delegat Prof. dr. I. Teodorescu, farmacolog. Tot în 1910, profesorul de dermatosifilografie, Dr. Gheorghe Demetriade, a fost mesagerul *Societății* la *Congresul de Medicină* de la Königsberg, pentru ca în septembrie 1913, același Dr. Demetriade să îl însoțească pe Samoil Kónya, mergând din partea SMN la al 85-lea *Congres de Medici și Naturaliști* de la Viena. (Fig. 89) Între 26-30 martie 1913, la al IV-lea *Congres de Fizioterapie* de la Berlin a fost prezent, ca delegat al SMN, același neobosit Prof. Demetriade. Congresul, reunind celebri specialiști și derulat sub președinția profesorului dr. His, a comportat patru secțiuni: electro-radio-röntgen-terapie, kineto-terapie, balneo-climato-terapie și dieto-terapie. Se viza reintroducerea metodelor naturale în terapeutică, pe baze rațional-științifice. La al II-lea *Congres Medical Național* de la București din octombrie 1913, unde SMN a fost invitată printr-o scrisoare oficială de Prof. dr. Gheorghe Marinescu, reprezentanți au fost Prof. dr. Demetriade, președintele SMN, și Dr. Emil Savini, colaborator al profesorului dr. C. I. Parhon, discipolul lui Marinescu. La fiecare ocazie, delegații ieșeni promovau SMN. Uneori, expuneau colecția periodicului său, așa cum s-a întâmplat la Congresul de la București; alteori, redactau un scurt istoric de la fondare până la acel moment, adăugând Statutele asociației, așa cum au procedat, de pildă, la Congresul de la Viena, unde Societatea de Medici și Naturaliști vieneză, asemenea celei din Iași, împlinea tot 83 de ani de existență, după cum sublinia Prof. dr. Demetriade²⁷. O altă inițiativă a acestuia, ca președinte SMN, a fost cromatografierea proceselor-verbale ale ședințelor de comunicări ale *Societății* și trimiterea acestora spre publicare la reviste din afara țării, precum în Germania, la periodicul *Medizinische Wochenschrift*, și în Franța, la *Semaine Médicale* sau *Presse Médicale*, pentru a „ști și străinătatea că în Iași

Fig. 89. Gh. Demetriade (1860 -1923). Președinte SMN în patru legislaturi

Moscou, 7-14 août 1897. Bull Soc Med Nat Jassy, 1897, XI, 5: 152-164.

²⁷ *Séance du 12 Juin 1913. Procès-verbal*, Bull Mem SMN Jassy, 1913, an. 27, no.5-6, pp: 127-132; 136-137; G. Demetriade. *Communications. Congrès des Médecins et Naturalistes de Vienne*, Bull Mem SMN Jassy, 1913, an 27, no.5-6, pp: 146-149.

se găsește o *Societate* în care se lucrează și prin care trece un material științific bogat, care ar fi păcat să se piardă.”²⁸

După acest începutul curajos, încununat de-a lungul timpului de glorie, SMN nu a încetat să facă eforturi pentru a-și menține statutul, reprezentând țara la un nivel cât mai înalt.

SMN și dezvoltarea economică a țării

În 1843, Cihac se pregătea să facă o călătorie de documentare în Marea Britanie, la Liverpool și Manchester, spre a identifica soluțiile industrializării textile la Iași.²⁹ Cihac și colaboratorii săi au realizat, de altfel, forme de antreprenariat și asocieri cu manufacturieri străini, punând în funcție, mici întreprinderi. În 1842, bunăoară, încerca „a statornici în Moldova o fabrică mecanică pentru tors, depănat și țesut mătase, cânepă și lână”.³⁰ În 1844, lângă bariera Păcurari, Cihac, Bell și alții au înființat o fabrică de cărămidă, cea dintâi din Moldova, ale cărei mostre erau popularizate prin chiar librăria lui Bell. În 1859, Cihac câștiga licitația pentru cumpărarea fabricii de cărămidă de la Rediu-Tătar.³¹

„Bunăstarea și sănătatea publică” erau un deziderat, într-un stat a cărui populație se confrunta cu malnutriția și igiena deficitară, cu alcoolismul și munca epuizantă. În afară de interesul manifestat chiar la vârf, membrii SMN în majoritate, erau adepții emancipării agro-industriale a țării.

Dimitrie Samurcaș, membru fondator și viitor vice-președinte al *Societății* și protomedic, publicase, deja, în 1811, la Iași, o traducere din germană în grecește a unei lucrări despre fabricarea pâinii din cartofi.³² Broșura se intitula „Învățătură sau povățuire pentru facerea pâinii cei de obște mai neagră; pentru cea albă de casă; pentru făina cea spre întrebuițarea bucatelor; pentru hrisi și altele din cartofle; pentru sămănatul lor, lucrarea și păstrarea lor, alcătuită de cătră G. Hristian Albert Rükert în limba nemțească, acum întâi tălmăcită întru cea grecească, de cătră Dimitrie Samurcaș Doftor. 1818. Februarie: 14. În Tipografia Sfintei Mitropolii în Iași”.

Documentele familiei Callimachi au evidențiat și faptul că Domnitorul Scarlat Callimachi a finanțat ulterior traducerea și din grecește în românește a acestui text de către Alexandru I. Beldiman.³³ Scrierea se consideră astăzi ca fiind posibil prima carte în limba română despre cartof. (Fig. 90)

²⁸ *Ședința din 12 Iunie 1908. Proces verbal*, Bulletin de la Société des Médecins et Naturalistes de Jassy, 1908, an 22, no. 8, pp: 160-163.

²⁹ D Ciurea, *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași (1830-1980)*, Rev Med Chir Soc Med Nat Iasi, 1980, 84; 3: 587-592.

³⁰ V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *Istoricul Societății de Medici și Naturaliști din Iași (1830-1960)*, Societatea Științelor Medicale din RPR, București, 1960; Arh. St. Iași 1476/764/ 2013.

³¹ V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu *Istoricul Spitalului* p: 147.

³² Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, p: 34.

³³ C Cihodaru, Gh Platon, *op cit*, vol. I, Ed.Junimea, Iași, 1980, p: 601.

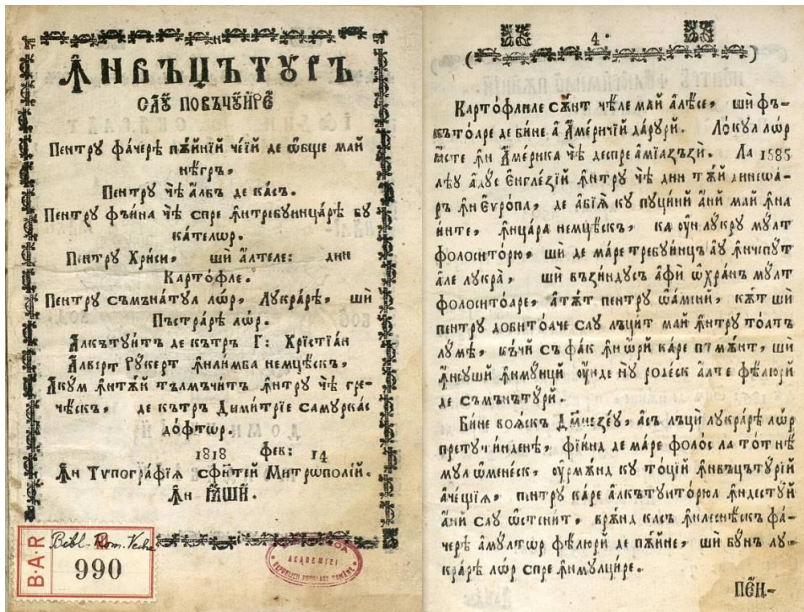

Fig. 90. „Învățătură sau povățuire pentru facerea pâinii..”
Text în limba română, scriere cu alfabet chirilic³⁴

*
* *

Societatea de Medici și Naturaliști (SMN), Spiridon și învățământul medical ieșean

Cerc de documentare, educație, dezbateri și cercetare continuă, SMN a avut totodată un aport definitoriu în evoluția Spitalului Epitropiei „Sf. Spiridon” și în configurarea cadrului propice învățământului medico-farmaceutic. În SMN, celebrul **Dr. Gheorghe Cuciureanu** (Georg von Kuczuran - Gheorghe Cuciuran) a îndeplinit mai întâi funcția de secretar I, apoi de vice-președinte și, în final, de președinte, după retragerea lui Cihac pe care, împreună cu Dr. Ilasciuc, îl critica dur³⁵. (Fig. 91.a.) A contribuit, împreună cu Alexandru Ghica și Vornicul Costache Sturza, pe care, o vreme, alături de Costache Vârnab - redactor al primelor publicații ale *Societății*-, l-a secondat, la îmbogățirea *Muzeului de Istorie Naturală* și la consolidarea

Fig. 91. a. Gh. Cuciuran (1814-1886). Președinte al SMN, membru al Academiei Române

³⁴ Sursa: www.dacoromanica.ro
³⁵ Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 90,93.

bazei materiale a Instituției.³⁶

Apreciat și în străinătate, a fost acceptat ca membru al unor societăți academice, asemănătoare SMN, care înflorea în Europa natur-filosofiei de sorginte germană. (Fig. 91. b)

Fig. 91.b. Diploma de membru al Cercului de Științele Naturii din Ducatul de Nassau
(*Der Verein für Naturkunde im Herzogtum Nassau*)³⁷, acordată Doctorului Cuciureanu

³⁶ V Gomoiu...(*Repertor de medici, farmaciști, veterinari din ținuturile românești până în 1870*, vol. I, Brăila, 1938, pp: 89-90): Cuciureanu a făcut studiile liceale la Budapesta. A început studiile medicale la München în 1831, le-a continuat apoi la Heidelberg – unde l-am găsit înscris (Matricola Bd. V, pag. 515, Nr. 159), sub numele „Georg von Kuczuran, de 19 ani, Fürst Moldau – Bottoschann u. Repitschany” - și a obținut doctoratul la München, la 14 Februarie 1837 cu teza „De infanticido”. În același an a revenit și la 10 Ianuarie 1838 a obținut libera practică prin viza nr. 72 a Doctorului Samurcaș „vidit commissio medici Iassiensis”. În 1838 îl aflăm membru al *Societății medico-istorico-naturală din Iași* – în care a ajuns mai târziu secretar – 1844, vicepreședinte - 1859 și președinte - 1860. La 28 Septembrie 1840 a fost numit medic primar la Spitalul „Sf. Spiridon”, cu leaaf de 9000 lei pe an. În mai 1841, a fost numit „vel aga” și tot atunci a fost trimis de guvern să viziteze spitalele europene și să întocmească un proiect de organizare și, în această calitate, a publicat „Descrierea celor mai însemnate spitale din Germania, Anglita și Franța, spre introducerea planului pentru vizarea unui Spital Central la Iași”, 1842 (lucrare de 110 pagini și 3 planuri). În Aprilie 1844, a fost înălțat „comis”, iar, în iulie 1846, „postelnic”. În anii 1846-1849, a fost protomedic al Moldovei și, în această calitate, a întocmit „Proiectul de legiuire pentru hultuire” (Iași, 1847); „Proiectul înalt întărit pentru îndestularea țării cu lipitori” (Iași, 1846); „Povățuirii pentru sătenii Moldovei la tâmplare de holeră” (Iași, 1848). În 1850, a fost însărcinat de Domnitorul Grigore Ghica să înființeze „Institutul Gregorian”, iar, în 1851, a fost delegat să adune ajutoare pentru populația Bârladului (oraș care arsese). În 1858, ajungea culmea gloriei – căci la 23 octombrie, Căimăcânia l-a numit Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice din Moldova. În 1859, a intrat în Parlament. În 1860 a fost însărcinat de Domnitorul Cuza să înființeze Facultatea de Medicină în Iași – dar n-a reușit. În 1861 a fost numit ministru ad-interim la Ministerul Lucrărilor Publice, iar în 1865 Parlamentul i-a votat o recompensă națională. A fost membru al Academiei Române, al Societății Naturaliștilor din Dresda, al Societății de Zoologie și Botanică, iar, în decembrie 1864, a fost numit președintele Comisiei însărcinate cu organizarea Facultății de Medicină din Iași. A murit la 7 Ianuarie 1886...

³⁷ *Der Verein für Naturkunde im Herzogtum Nassau* – fondat în 1829, devenit, din 1866, Asociația de Istorie Naturală din Nassau.

Fig. 91. c. Diploma de membru al **Cercului Zoologico-Botanic din Viena** (*Der Zoologisch-Botanischer Verein in Wien*)³⁸, acordată Doctorului Cuciureanu

Concomitent, s-a preocupat, în anii 1840-1860, de modernizarea spitalelor din Moldova și crearea premiselor învățământului medical superior la Iași. Sprijinit de Epitropia Spitalului „Sf. Spiridon”, de Guvernul Moldovei și Domnitorul țării, Dr. Cuciureanu a întreprins în 1841 o călătorie de cinci luni în Europa Occidentală, vizitând marile așezăminte spitalicești și expunând concluziile în „Descrierea celor mai însemnate spitale din Germania, Engiltera și Franța spre introducerea planului pentru urzirea unui spital central în Iași”, monografie publicată în capitala Moldovei în 1842. (Fig. 92-93)

Fig. 92. Iași. Spitalul „Sf. Spiridon”. Curtea interioară, pavilioanele, biserica și turnul clopotniță cu orologiu (vedere de epocă)

³⁸ *Der Zoologisch-Botanischer Verein in Wien* - Cercul Zoologico-Botanic din Viena – fondat în 1851, de naturalistul Georg Ritter von Frauenfeld (1807-1873), curator și al Muzeului de Istorie Naturală din capitala Imperiului Austriac. Lucrarea lui Edel, „Vegetation der Moldau“ (*Vegetația Moldovei*), fusese imprimată chiar în *Analele Cercului Zoologico-Botanic din Viena* (*Verhandlungen des Zoologisch-Botanischen Vereins in Wien*).

Lucrarea realiza în paralel o amplă descriere a Spitalului Central „Sf. Spiridon” pe care Cuciureanu a și izbutit, în parte, să-l mărească, să-l resistemmatizeze, să-l modernizeze.³⁹ Paragraful 17 din proiect propunea fondarea unei Facultăți de Medicină în cadrul Epitropiei „Sf. Spiridon”.

Spre învățătura poporului frecvent amenințat de epidemii, Cuciureanu a scris „Povățuri pentru sătenii Moldovei, în ce chip trebuie a se păzi de lovirea boalei holera și cum să-și dobândească ajutoriu prin leacuri caznice la întâmplarea când s-ar ivi boala aceasta la vreun sat”, carte apărută la Institutul *Albinei* din Iași, în 1848. A elaborat în paralel un Proiect despre organizarea *ramului sanitar*. Ca protomedic, prin relațiile cu lumea britanică, a procurat în 1847 vaccin proaspăt anti-variolic de la *The National Vaccine Institution* din Londra, „pentru necesitățile urgente ale spitalelor din Moldova”.⁴⁰

Plecat în lume din Botoșani, cu liceul încheiat la Budapesta, și-a făcut studiile medicale la Universitățile din Heidelberg și München, obținând în 1837 doctoratul în medicină și chirurgie la Viena, cu teza „De infanticidio ac de variis vitae infantis post partum argumentis” (*Despre infantucid și varii discuții despre viața post-partum a copiilor*). La 10 ianuarie 1838 i s-a acordat libera practică la Iași. Cuciureanu a fost nu doar unul din merituoșii protomedici moldoveni, și și un activ politician. Membru al Divanurilor *ad-hoc* din Moldova între 1851-1858, a intrat în parlamentul Principatelor Unite în 1859, fiind desemnat ministru *ad-interim* la Ministerul Instrucțiunii Publice în 1861, consecutiv demisiei lui Mihail Kogălniceanu.

Cuciureanu a fost cooptat în mai toate comisiile decidente din Moldova, onorând și pe aceea desemnată în 1850 de Grigore Ghica Vodă în vederea fundamentării „învățăturilor înalte” și care a elaborat un „Așezământ pentru reorganizarea învățăturilor publice în Principatul Moldovei”. Într-adevăr, dând curs revendicărilor de reformare a învățământului formulate de Revoluția din 1848, Domnitorul Grigore Alexandru Ghica Vodă (1807-1867), președinte al SMN în 1834, a promulgat, în 1851, acest „Așezământ”. . . , un extrem de pertinent program. Se nota oricum, în clar, **că „mijloacele și trebuințele țării nu îngăduie crearea imediată a unei Facultăți de Medicină”, deși aceasta era preconizată a se transpune în act în cadrul unei viitoare Academii.** Se opta de aceea deocamdată pentru întemeierea unei școli de moașe și a unei școli de chirurgie, care s-au și realizat la Iași în anii următori. În mod surprinzător, asemenea Doctorului Cuciureanu, care era și membru al Academiei Române, nici Dr. Anastasie Fătu, deși preocupat de învățământul medical superior în Principat, nu a susținut *de facto* strădaniile concrete de înființare a Facultății de Medicină, caracterizând ca profund improprie condițiile oferite de societatea moldavă a epocii. Scriind despre învățământul preuniversitar ieșean la 1837, francezul Lejeune îi dădea dreptate: „Instrucția publică este încă foarte înapoiată, deși în

³⁹ V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului ...*: p. 206; E Târcoveanu, C Romanescu, M Lițu, *Ctitorii prestigiuului*, Ed. „Gr.T. Popa” UMF Iași, 2004, pp:26-28.

⁴⁰ P Cernovodeanu. *loc cit* .

țară sunt școli și licee, iar metoda lancasteriană a fost introdusă la Iași din 1820...”

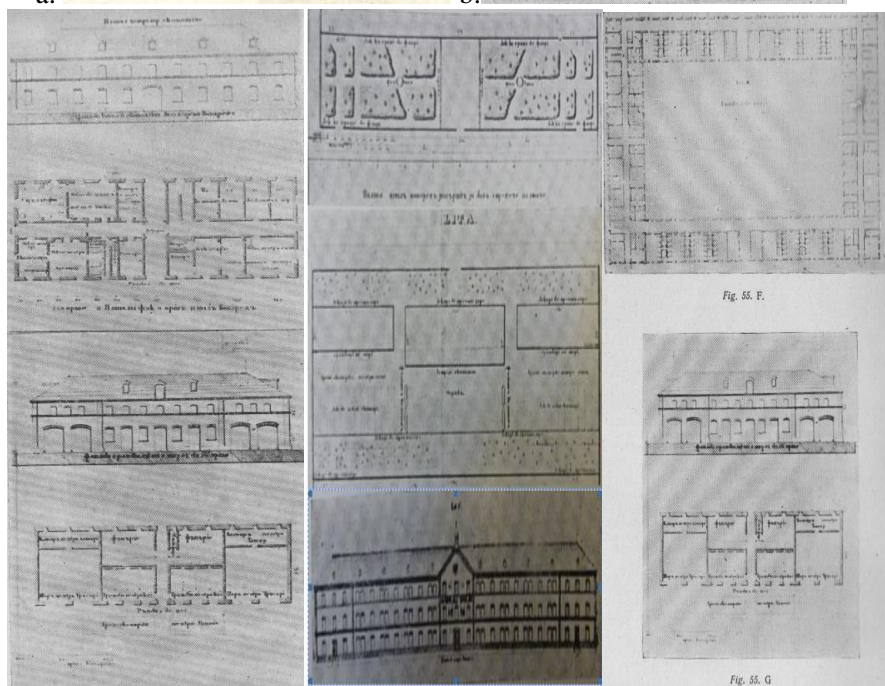
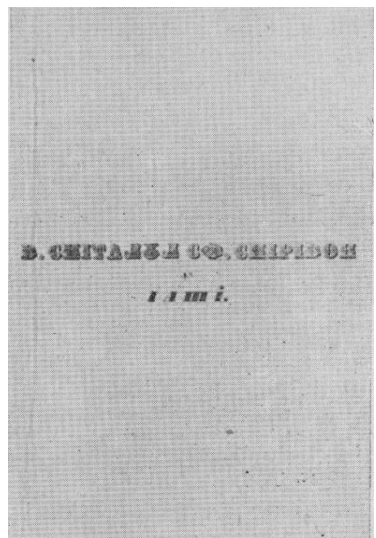
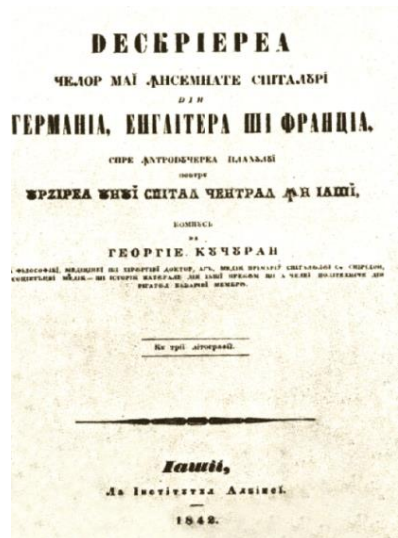

Fig. 93.a. Dr. Cuciurean. Coperta lucrării „Descrierea celor mai însemnate spitale din Germania, Englitera și Franța spre introducerea planului pentru urzirea unui spital central în Iași”, Institutul *Albinei*, Iași, 1842; **b.** Pagina de titlu la Capitolul „D. Spitalul *Sf. Spiridon* Iași” (alfabet chirilic). **c.** Planurile noului spital din Iași, întocmite de arhitectul Vohrerer.

În mod neîndoielnic, însă, după 1844, odată cu influența exercitată de membri și numeroase personalități precum Gheorghe Cuciureanu, Constantin Vârnab sau Anastasie Fătu, s-a constatat că SMN a intrat tot mai evident sub dominația și conducerea doctorilor Casei „Sf. Spiridon”, după cum cum tot de Epitropie depindea și ctitorirea Facultății de Medicină. Casei „Sf. Spiridon” trebuia să îi aparțină mare parte dintre viitorii magiștri, după cum îi aparțineau, de altfel, majoritatea medicilor *Societari*.⁴¹ Implicarea, în viața *Societății* a doctorului Teodosie Filipescu, medic primar, vice-președinte al Consiliului de Igienă Publică și Sănătate al orașului Iași, profesor al Facultății de Medicină, ce avea să fie ales în 1891 președinte al SMN, întărea acest curent. (Fig. 94)

a.

Fig. 94. a. Theodosie Philippescu, medic primar, vice-președinte al Consiliului de Igienă Publică și Sănătate al orașului Iași. Președinte SMN 1891-1892

b.

Fig. 94. b. Th. Philipescu. *Raport general asupra serviciului igienei publice al orașului Iași pe anul 1883*, Tipografia Națională, Iași, 1885 (coperta)

Aceeași realitate s-a verificat și în cazul doctorului Henri-Alexandre Bassereau (1807-1873), cavaler al Legiunii de Onoare, doctor în medicină la Paris în 1840, căruia i s-a acordat libera practică în Moldova în 1843. (Fig. 93)

Medic, la Iași, al marelui vornic Nicolae Millo, a intrat, asemenea acestuia, în SMN. Bassereau (Basero) a lucrat ulterior la Spitalul Central „Sf. Spiridon”, a fost medic de cvartal, membru al *Comitetului doftoricesc*, profesor de medicină populară la Seminarul „Veniamin Costache” de la Socola.⁴² La solicitarea consulului francez Botmillau, a întocmit și înmânat Guvernului moldovean un „Mémoire sur l'état sanitaire de la

Fig. 93. Henri-Alexandre Bassereau (1807-1873)

⁴¹ V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului ...*, pp: 137-150.

⁴² *Ibidem*, pp: 206, 345-347.

ville de Jassy dans ses rapports avec la prostitution et sur les moyens propres à apporter remède aux nombreux ravages qu'y exerce la syphilis” (*Memoriu asupra stării sanitare a oraşului Iaşi în legătură cu prostituţia şi mijloacele potrivite să remedieze numeroasele ravagii provocate aici de sifilis*).⁴³ În 1863 a publicat la Iaşi un „Curs elementar de antropologie şi de medicină populară practică” (160 pagini), urmat, în 1864, de volumul „Antropologia şi medicina populară”, apărut la Bucureşti.

Paradigma „doctorului de casă” şi a „medicinii populare” făcea epocă, într-adevăr, în veacurile al VIII-lea şi al XIX-lea, interferând, uneori, chiar cu nivelul universitar.

Societatea de Medici şi Naturalişti, sub imperiul membrilor săi aparţinând în majoritate Casei „Sf. Spiridon”, se medicaliza, aşadar, şi se moderniza pregnant, afirmându-se ca o tribună ştiinţifică a medicilor şi farmaciştilor Spiridoniei.

*
* *

Între 1872-1885 **savantul Anastasie Fătu** (Fig. 94) a fost mereu reales ca preşedinte al SMN, calitate în care a reorganizat *Muzeul*, iar activitatea *Societăţii* a fost structurată pe secţii, cu sprijinul profesorilor Petru Poni şi Grigore Cobălcescu. Medic de cvartal în Iaşi, epitrop al *Spiridoniei*, animator avizat al studiilor medico-naturale, Dr. Fătu s-a distins ca un important precursor al învăţământului şi cercetării biologice şi medicale ieşene şi româneşti, şi deopotrivă al organizării medico-sanitare naţionale. A trasat, concomitent, criteriile ştiinţifice în medicina legală românească.

Fătu s-a născut în Muşata-Fălciu, făcând şcoala la Huşi, iar apoi la Iaşi, la Gimnaziul *Vasilian*, re-deschis în 1828 la „Trei Ierarhi” prin străduinţa lui Asachi, şi la *Academia Mihăileană*.

Ca bursier al ţării, a plecat în 1834 la Viena, unde în 1841 s-a laureat în drept. Tânărul s-a îndreptat, însă, curând spre capitala Franţei, unde, în 1847 a absolvit deopotrivă Facultatea de Medicină, laureându-se cu o teză în chiar spiritul medicinei clinice şi semiologiei franceze, în glorie în secolul al XIX-lea. Disertaţia se axa pe „*Les signes des maladies du cœur en général, fournis par l'auscultation, la percussion, l'inspection et la mensuration*” (*Semnele bolilor cordului în general, furnizate de auscultaţie, percuţie, inspecţie şi măsurare*).

Fig. 94. Anastasie Fătu

⁴³Felicia Dumas, Olivier Dumas, *op cit*, p: 144.

La Viena și Paris l-a întâlnit în mai multe rânduri pe Iacob Cihac, reprezentant al Eforiei Școlilor din Moldova, ce îndruma pe stipendiștii (bursierii) aflați la studiu în străinătate. Discuțiile cu această prestigioasă personalitate a Iașului au jucat rol esențial în formarea doctorului Fătu. Deputat unionist în 1857 în *Divanul ad-hoc* al Moldovei, ales apoi în adunările legislative ale Principatelor ca deputat și senator, iar în 1868, președinte al Camerei Deputaților, Fătu a fost o conștiință civică deosebit de eficientă.

Viitorul academician Anastasie Fătu, doctor în medicină și legi, s-a preocupat de educația celor mulți, concepând un complex program de pionerat vizând organizarea întregului învățământ românesc, bazat pe o coerentă pedagogie socială. Instituțiile publice erau destinate „poporului”, adică mai cu seamă celor defavorizați, ce nu își puteau purta singuri de grijă. Asemenea altor contemporani implicați, a trasat un atare demers aprofundând „diferitele faze de dezvoltare a așezămintelor naționale existente” și studiind concomitent „instituțiile țărilor cu cea mai înaltă civilizațiune”. Fătu a impus astfel o concepție modernă în privința instrucției publice de diferite grade, concentrându-se cu precădere pe învățământul medical. În acest sens a redactat și un *Proiect de organizare a poliției sanitare în România*, publicat în 1863 și închinat Adunării Elective spre a pune Corpul Legiuitor al Principatelor Unite „în poziția de a legifera în deplină cunoștință de cauză”.⁴⁴ Îndemnat a-l „da la lumină numai de datorie de cetățean și de considerațiunea . . . utilității publice”, **Proiectul conținerea de asemenea planul de constituire și regulamentul funcționare pentru o viitoare Facultate de Medicină umană, integrată unui sistem unic, asociindu-și un Institut de Farmacie, un Institut Medico-Veterinar, școli medicale medii și elementare.**⁴⁵ Școlile de infirmiere, cu specializare pe patologii, erau așadar clar stipulate, iar elevele erau solicitate a prezenta „acte doveditoare ale unei înalte moralități”. Proiectul legislativ elaborat de Fătu detalia programa de învățământ pe fiecare an de studiu, specificând condițiile de promovare și obținere a diplomei de doctor și de magistru în medicină și chirurgie. Întreaga strategie pedagogică era definită ca „Terapie publică”, menită a asigura sănătatea populației.⁴⁶

Dr. Fătu a elaborat regulamente privind sistemele și așezămintele de asistență socială și medico-sanitară, așa cum a fost *Proiectul de poliție sanitară și igienă publică* editat în 1863, care punea în evidență amănunțit toate aspectele esențiale. Unele se refereau la medicină, inclusiv la serviciile de urgență. În acest sens se recomanda existența unor puncte de prim ajutor pentru „periculați” (accidentați), împreună cu o educație generalizată privind acordarea ajutorului primar, asigurată prin răspândirea de instrucțiuni scrise prin mij-

⁴⁴ Anastasie Fătu, *Proiect de organizare a poliției sanitare în România*, Iași, 1863; I. Străchinaru, *Ideii medico-pedagogice în opera lui Anastasie Fătu*, Rev Med Chir Soc Med Nat Iași, 1965, 1: 191-194.

⁴⁵ Samuel Izsák, *op cit*, p: 279.

⁴⁶ C Romanescu, *Un secol de învățământ medical superior la Iași*, Litografia IMF, Iași, 1979, pp: 16-21; Eugen Târcoveanu, Constantin Romanescu, Mihai Lițu, *op cit*, pp: 29-31.

locirea învățătorilor. Farmacia și medicina legală nu erau nici ele neglijate. Alte prevederi se concentrau pe problemele celor defavorizați, ale indivizilor cu dizabilități - infirmi sau „neputincioși”, adulți și copii, „improprii de a-și câștiga existența”. O grijă aparte se cuvenea bolnavilor psihici, asistați competent, tratați și recuperați inclusiv prin terapii de grup, ergoterapie, cult-terapie, melo-terapie. Atare subiecți puteau fi încredințați unor persoane ce își asumau răspunderea pentru cei cu un anume handicap pe care-i luau în îngrijire, iar unele persoane cu invalidități puteau presta servicii casnice pe lângă persoane oneste, aparent sănătoase.

În 1852, prin aplicarea noilor reglementări ale „Așezământului...” lui Grigore Ghica, lua naștere la Iași *Institutul Gregorian*, care dispunea de o *Școală de Moașe* și o clinică dotată cu 14 paturi. Cel dintâi titular al învățământului obstetrical și director al acestui Institut a fost tocmai Prof. dr. Anastasie Fătu, membru titular al SMN. Ca director al *Institutului Gregorian - Școala de Moașe*, sprijinit de protomedicul Gheorghe Cuciureanu, Fătu însuși a dat viață unui sistem de asistență materno-infantilă, cu personal medico-sanitar și doici. Asilul orfanilor din Iași, materializa o veche năzuință, aspectul fiind tratat în Anexa F, secțiunea a III-a din *Regulamentul Organic*, dar abia Institutul *Gregorian* a fost soluția pentru construirea unui viitor micilor dezmoșteniți ai sorții. *Institutul* îngloba și o creșă pentru „copiii găsiți”, cei „lepădați” (părăsiți), nelegitimi sau ai femeilor sărace, precum și un ambulatoriu: o școală de moșit cu paturi pentru naștere și lehuze, o secțiune pentru prunci, un birou pentru mance (doici), o clinică ambulatorie pentru copii bolnavi, un institut pentru vaccinarea pruncilor (vaccinarea antivariolică, în Moldova fusese introdusă la 1804) (Fig. 95)

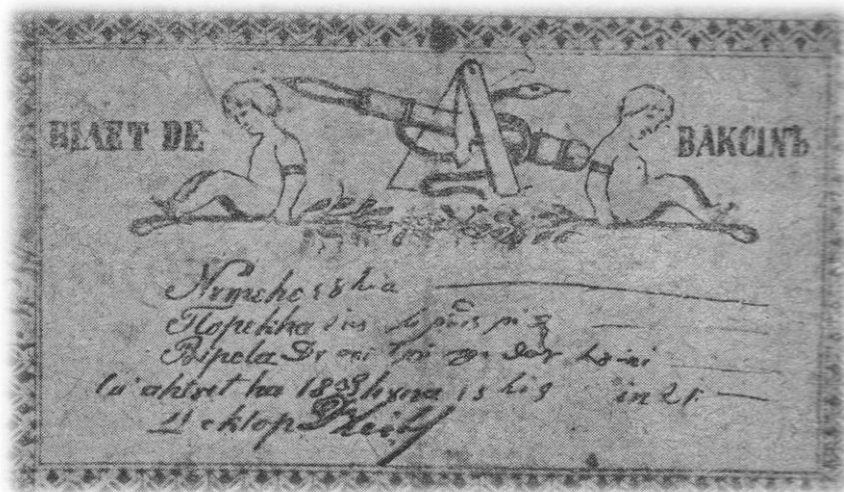

Fig. 95. a. Certificat de vaccinare (*Bilet de vaccină*) din 1858

Reglementarea acestor structuri se făcuse printr-un Hrisov Domnesc.⁴⁷

Gravidele la termen erau internate gratuit pentru a naște. Religia nu era criteriu discriminativ.⁴⁸

Nedezmințit filantrop, după ani de practică medicală la Institutul *Gregorian*, Dr. Fătu a dorit să pună și bazele unui adevărat spital pediatric la Iași, pentru care a donat 17.000 lei și propria casă: „Act de donațiune: Noi, fiii ai națiunii, credem că avem o datorie mare a ne aținti privirile asupra acestei dureroase împrejurări și a secătui răul, de e cu puțință, chiar în germenul vieții, în leagănul omului.”

De aceea oferea Casei Spitalelor „Sf. Spiridon” «suma de 17.000 franci capital din a căruia procent, calculat la 10 la sută, (Casa) va întreține un număr de cinci paturi de bolnavi copii și copile în etate mai jos de 10 ani ai concetățenilor Români sărmani», asistați „în casele (sale) din Păcurari, strada Florilor”, ce constituiau capitalul menționat.⁴⁹

Prin scrierile sale, Anastasie Fătu a trasat cadrul organizatoric nu doar al învățământului medical, ci și al celui general, în școli elementare, agricole ori de arte și meserii, preconizat a se derula în institute speciale, diferențiate, pentru copii normali, respectiv cu nevoi speciale, infirmi, deficienți sensoriali (orbi, surdo-muți etc) sau săraci, recomandând măsuri de pedagogie adecvate, educație prin și pentru muncă, pregătire pentru activități meșteșugărești, industriale, conferirea de premii ori recompense pentru cei mai sărguitori. Pentru școală se plătea sau se acordau reduceri ori scutiri de taxe în raport cu situația financiară individuală. Pauperitatea, cerșetoria trebuiau combătute prin strategii de ajutorare și asistare competentă, nu prin forță. Totodată, se insista pe pregătirea dezvoltării industriale a țării ce presupunea formarea mâinii de lucru calificate în unități școlare pentru adulți, cu ateliere de lucru adecvate.

În proiectele sale, Fătu accentua imperativul culturalizării populației satelor și orașelor, aducerii sale la nivelul școlarizării medii și a stăpânirii unor științe aplicate. Studiile superioare, deocamdată, după părerea sa, erau de făcut în străinătate. În acest sens, având propriul exemplu în minte, s-a implicat în fondarea în 1855 a *Societății pentru încurajarea junilor români la învățătură*, menită a

Fig. 95.b.
Gheorghe Cuciureanu,
autorul unei broșuri despre
vaccinare în 1847

⁴⁷ Anastasie Fătu, *Relațiune despre starea spitalelor, ospiciilor și celorlalte stabilimente ale Casei „Sf. Spiridon”*. Discurs pronunțat la 12 decembrie 1876. Tipografia Grădinei Botanice, Iași, 1877, p. 11.

⁴⁸ Vasile Manoliu, *Din istoria ocrotirii mamei și copilului în patria noastră*, în V Bologa, *Contribuții la istoria medicinei în România*, Ed. Medicală, București, 1955, pp: 377-389.

⁴⁹ Anastasie Fătu, *Relațiune despre starea spitalelor*, ...pp: 22-23.

trimite la studii în străinătate, ca bursieri, tineri moldoveni lipsiți de mijloace. Concepută împreună cu Nicolae Ionescu, Dimitrie Ralet, Ion Lecca, Nicolae Chinezu, Scarlat Vârnay, asociația s-a aprobat în 1855, reușind să strângă, prin subscripții, un capital de circa 4.000 de galbeni. Donatori precum Vasile Pogor, episcopul Filaret Scriban, Constantin Polizu, dar și farmacistul Alexandru Racoviță și Dr. Anastasie Fătu⁵⁰, ambii membrii SMN, au asigurat întreținerea fondurilor necesare. Cultivând tradiția Gimnaziului *Vasilian* și a Academiei *Mihăilene*, prin donațiile de circa 11.750 franci făcute *Societății pentru încurajarea tinerilor români la învățătură*, aceștia au contribuit substanțial la formarea elitei științifice naționale. A. Urechia, C. Troteanu, V. Conta au fost printre beneficiarii burselor.

De-a lungul anilor, Anastasie Fătu a fost profesor nu doar la Institutul *Gregorian*, ci și la Seminarul de la Socola (1869), aplecându-se mai cu seamă asupra obstetricii și ginecologiei, dar și asupra „medicinii populare”. Autor a numeroase manuale și studii de pionierat, a semnat, în 1852, întâiul *Manual pentru instruirea moașelor*, „menit mai cu seamă pentru formarea moașelor pământene”, apărut în tipografia ziarului „Buciumul Român” din Iași. În 1871, a publicat în capitala moldavă un *Manual de medicină practică populară*, onorând astfel și funcția de profesor la Seminarul teologic de la Socola. (Fig. 96-97)

Fig. 96.a. Anastasie Fătu.
*Manual pentru învățătura
moașelor*, Tipografia *Buciumul
Român*, Iași, 1852

Fig. 96.b. Iași.
Institutul Gregorian

⁵⁰Anastasie Fătu, *Despre încercările făcute....*, p: 86.

Fig. 96.c. Iași. Maternitatea „Cuza-Vodă”, continuatoarea de azi a Institutului *Gregorian*

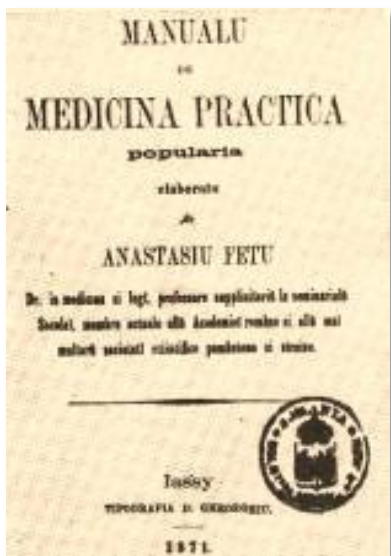

Fig. 97.a. Anastasie Fătu. *Manual de Medicină Practică Populară*, Tipografia D. Gheorghiu, Iași, 1871

Fig. 97.b. Anastasie Fătu. Președinte SMN (1872-1885). Membru titular și vicepreședinte al Academiei Române

Până la Dr. Fătu, doar Dr. Nicolae Kiriacopol, membru fondator al SMN, mai editase la Iași, în 1827, o carte de moșit, deși una de popularizare, cu titlul *Două-spre-zece învățături pentru femeile cele îngreoaie pentru cazul nașterii și pentru lehuze*, o culegere de sfaturi și de răspândire a cunoștințelor medicale pe înțelesul tuturor, în spiritul vremii. (Fig. 98) Din perspectiva creșterii gradului de acuratețe științifică, a logicii didactice, cartea de obstetrică a doctorului Fătu se detașă ca un nou reper, adresându-se deja unor profesioniști în formare.

Fig. 98. Nicoale Chiriacopol. Coperta la „Douăsprezece învățături folositoare pentru fimeile aceale îngrecate, pentru ceasul nașterii, pentru lehusie, pentru chipul a să hrăni copiii acei mici și pentru boalele lor”, Tipografia Sfintei Mitropolii, Iași, 1827: o primă lucrare de educație sanitară în română (alfabet chirilic)

După 1860, la Facultatea de Științe a Universității din Iași, Anastasie Fătu a predat științele naturii, ocupându-se de botanică, anatomie comparată și fiziologie. În această poziție, a întocmit cel dintâi manual universitar românesc despre morfo-funcționalitatea vegetalelor - „Elemente de botanică, histologie, organografie, fiziologie vegetală”, din care, în 1877, a publicat prima parte, partea a doua rămânând în manuscris. Anterior, în 1851, scrisese *Despre anotimpuri*, încredințându-le Calendarului tipografiei *Buciumul Român* din Iași. Una din cele mai vaste opere în zorii veacului al XIX-lea în orizontul intelectual românesc, lucrările lui Anastasie Fătu însumau aproximativ 3000 de pagini.⁵¹

A fost președinte al SMN între 1872-1885, un mandat nu lipsit de scandalul unei gestiuni ce a ridicat suspiciuni.⁵²

Cu ocazia primirii în Academia Română, la 17 august 1872, a făcut un act de donație a 10. 000 de lei noi, ale căror venituri anuale să se întrebuițeze la realizarea *chartei științifice a țării*, operă demnă de Academie, „Statul Major al tuturor acestor operațiuni de dezvoltare științifică”.⁵³ Pentru aceasta, Actul stipula dorința donatorului de a se acorda *Premiul Anastasie Fătu*, care, în anii ur-

⁵¹I Străchinaru, *loc cit.*

⁵²NA Bogdan, *op cit.*, p: 116.

⁵³Anastasie Fătu, *Despre încercările făcute....* . , pp: 20-24.

mători finalizării *chartei*, trebuia oferită celor mai merituose lucrări în domeniul științelor naturii, selectate prin concurs.⁵⁴

*

*

*

SMN și lupta pentru învățământului medical superior la Iași

Membrii *Societății* erau cu adevărat eroii spiritului civic luminat. În sprijinul proiectului de organizare a învățământului medical superior la Iași, frecvent reiterat, proaspăt reîntors de la studii în străinătate, Dr. Nicolae Negură (1832-1884), membru al SMN după 1862, a înaintat în octombrie 1859 Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice „**Statutele facultății de medicină ce are a se înființa la Iași**”. În 3 decembrie 1859⁵⁵, a obținut, prin ordonanță domnească emisă de Alexandru Ioan Cuza, consfințirea dreptului de a deschide o Școală de Chirurgie, la *Academia Mihăileană*. Aici, încă de la 30 noiembrie 1859 și până în 1861, a predat în limba română, „*gratuit și benevol*”, „*în folosul public*”, un curs de *Chirurgie și Medicină* având caracter universitar. Despre cursul său și micul muzeu didactic realizat, Dr. Negură sublinia că dorea să fie „*baza și începutul unei facultăți de medicină.*” (Fig. 99) El nădăjduia ca spațiile de învățământ necesare să fie asigurate de *Academia Mihăileană*, la fel ca și laboratorul de chimie, condus de Prof. Ștefan Micle; laboratorul de anatomie s-ar fi putut organiza la Spitalul „Sf. Spiridon”, Spitalul Militar sau Institutul *Gregorian*; pentru studiul Farmaciei-Terapiei exista deja, din 1856, Grădina Botanică, grație inițiativei lui Anastasie Fătu, iar pentru practica medicală clinicile puteau fi oferite de spitalele Epitropiei „Sf. Spiridon”. Visul nu nu a avut, totuși, sorți de izbândă. Dr. Gheorghe Cuciu-reanu, în conflict cu autoritățile universitare, s-a opus vehement, punând în pericol însăși existența Universității.⁵⁶

Originar din Huși, cu doctoratul în medicină și chirurgie obținut la Berlin în 1856 susținând teza „*De febre Moldaviensi*” (*Despre febra moldovenească*), apropiat al lui Cuza, Dr. Negură a lucrat ca medic secundar și apoi primar în divizia chirurgicală a Spitalului Central din Iași, dar și șef de lucrări la Institutul *Gregorian*.

Fig. 99.a. Nicolae Negură
(1832-1884)

⁵⁴ *Idem*

⁵⁵ Gabriel Barbu, *Școala de chirurgie din Iași a doctorului N. Negură (1859-1860)*, Revista Medico-Chirurgicală a SMN Iași, 1956, 40, 4: pp: 63-66.

⁵⁶ C Romanescu, *Un secol...*, p: 15; Eugen Târcoveanu, Constantin Romanescu, Mihai Lițu, *op cit*, pp: 32-34.

Cursului de Chirurgie trebuia să i se asocieze, însă, unul de *Materia Medica*, deoarece, în viziunea lui Negură, nu exista chirurgie fără noțiuni de farmacie. I se alătură Iosif Mihăilescu, spițer entuziast, care, în 1859, adresă Ministerului următoarea *Suplică*:

„Voind a fi folositor Patriei în arta mea în Farmacie, și fiind informat de la D. Doctor Negură de necesitatea unui profesor de Farmacie la Academie, eu ca român mă oferez gratis pentru aceasta.”

Așa se face că, în 1860, spițerul Iosif Mihăilescu, ce întemeiase la Iași farmacia „La Ștefan cel Mare”, a predat la Academia *Mihăileană*, la fel de dezinteresat, un curs complementar de *Farmacie*, aprobat de Minister.⁵⁷

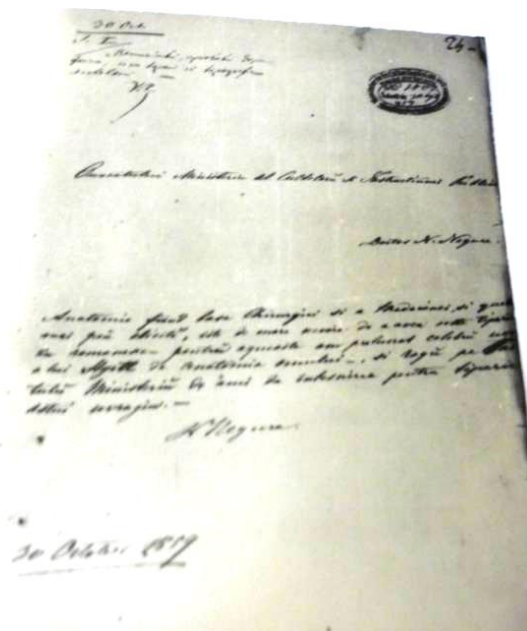

Fig.99.b. Documentul autograf prin care Dr. N. Negură se oferea a preda Cursul de Chirurgie „gratuit și benevol”

În 1863, ilustrul Dr. Ludovic Russ senior (1816-1888), membru și custode al Muzeului în cadrul SMN, a inițiat un *Curs de anatomie topografică, chirurgie superioară și operativă, pansamente și instrumente*, pentru care Spitalul Central „Sf. Spiridon” din Iași a oferit baza clinică. Începând de la 1 august 1863, a predat 14 capitole.⁵⁸ Începutul promițător era înfăptuit de un talentat „magistru în chirurgie și arta obstetrică”, licențiat în 1841, numit medic primar chirurg la „Sf. Spiridon” în 1848, cel care a reorganizat secția de chirurgie din acest Spital, pe care a condus-o impecabil și cu devotament timp de 40 de ani. În 1852,

⁵⁷G Brătescu (sub red.), *Din tradițiile medicinei și ale educației sanitare*, Ed. Medicală, București, 1978, pp: 325-326.

⁵⁸C Romanescu, *Un secol. . .*, p: 27.

Russ sr. obținuse de asemenea titlul de doctor în medicină al Universității din Halle, ocupând ulterior, la Iași, și funcția de protomedic. (Fig. 100)

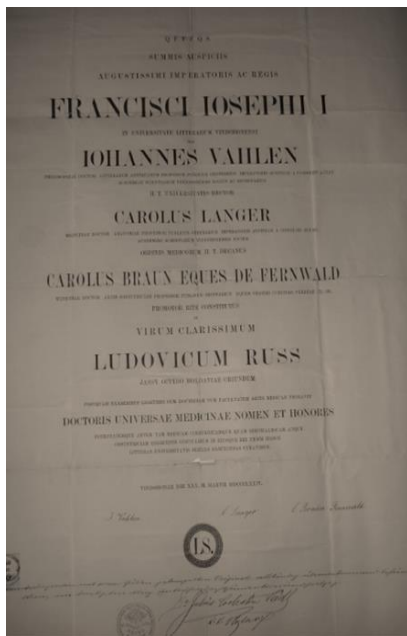

Fig. 100.a. Diploma obținută de Ludwig Russ sr. la Universitatea din Halle.

Fig. 100.b. Ludovic Russ senior. Coperta Tezei de doctorat: *Extirparea parotidiei*

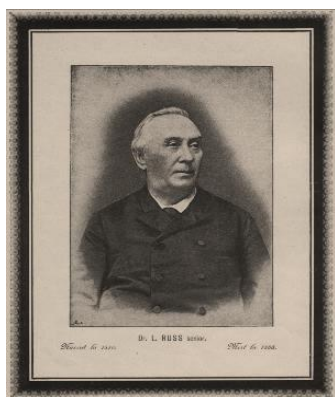
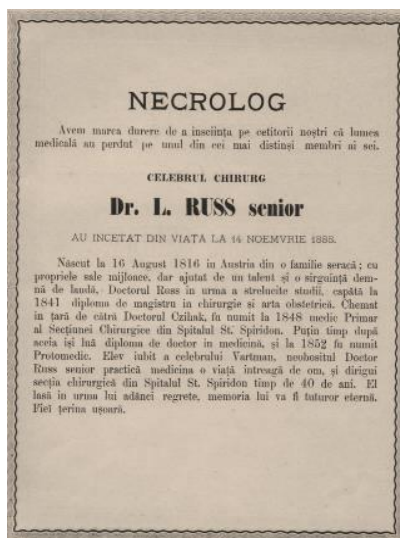

Fig. 100.c. Ludovic Russ senior (1816-1888)

Creator al școlii chirurgicale la Iași, unde s-a stabilit invitat de Dr. Cihac. Omagiu al SMN la moartea sa⁵⁹

⁵⁹ Portret însoțind Necrologul Doctorului Ludovic Russ senior, *Buletinul SMN*, 1888.

SMN și lupta pentru învățământul medical superior la Iași

SMN a fost implicată în efortul de fondare a Facultății de Medicină la Iași. În ședința din 16 Septembrie 1860 a Consiliului Școlar – format din Inspectorul General al Școalelor, Directorul Departamentului, Directorul Învățământului și trei magiștri aleși din profesorii secundari și din învățământul superior -, Dr. Cihac a citit Programul Facultății de Medicină trimis de Minister cu adresa No.10976 și Consiliul a opinat ca pentru Facultatea de Medicină să se numească pentru acel an profesori numai la Anatomia teoretică, Chirurgie și Farmacie, studenții medicinii fiind obligați a urma și la Facultatea Filosofică secția a I (de științe), la științele relative la medicină⁶⁰.

La 10 octombrie 1860, Al. I. Cuza l-a însărcinat pe Dr. Cuciureanu să afle profesorii potriviți. Cuciureanu i-a convocat pe Dr. A. Fătu și Dr. N. Negură, dar, deși se acordase un buget de 132.000 lei, în final toți trei au declinat oferta, considerând că lipseau condițiile necesare: profesori, materiale, spitale, cadavre pentru studiul anatomiei.

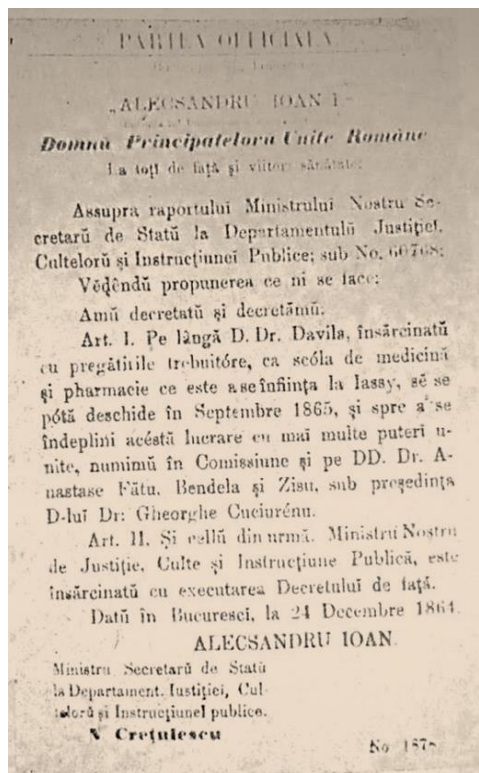
La 26 octombrie 1860, când Al. I. Cuza a inaugurat Universitatea din Iași, Mihail Kogălniceanu a dat citire decretului privind deopotrivă crearea Facultății de Medicină. El a cerut o nouă comisie, compusă din doctorii Negură, Fătu, Bendella, Diamandescu și Greceanu.

La inaugurarea Universității din Iași, în ordonanța de instalare a Facultăților în localul ce le era pregătit, citită de M. Kogălniceanu la 26 octombrie 1860 în prezența lui Cuza, a fost decretată înființarea Facultății de Medicină, făcându-se apel la cooperare și instituindu-se chiar Comisia compusă din doctorii Neculai Negură, Anastasie Fătu, Aristide Bendella, Diamandescu și Alexandru Grecianu, toți membri SMN marcați. Primul buget acordat Facultății era de 132.000 lei. Totuși, proiectul s-a amânat *sine die*. În 1864, noua Lege a Instrucțiunii, la capitolul IX, articolul 249, prevedea o dată în plus fondarea Facultății la Iași, prin transformarea gradată a catedrelor școlilor naționale de medicină. În consecință, în 24 decembrie 1864, Cuza Vodă a dat un Decret semnat împreună cu Dr. Nicolae Cretzulescu, ministrul Instrucțiunii Publice, pentru deschiderea la Iași, de la 1 septembrie 1865, a unei *Școli de Medicină și Farmacie*, acum când Universitatea orașului funcționa de patru ani deja. În acest scop, s-a desemnat o Comisie care, pe lângă Dr. Carol Davila, reunea medici ieșeni de vază, toți făcând parte din SMN: Anastasie Fătu, Aristide Bendella, Dimitrie Zissu și Gheorghe Cuciureanu, ca președinte. După demisia doctorilor Cuciureanu, din 25 aprilie 1865, și Fătu, plecat la Roman, în Comisie au fost numiți medicii Ioan Ciure, Alexandru Theodori și Constantin Esarchu, pe lângă aceiași Zissu și, bineînțeles, Davila. Epidemia de holeră izbucnită în Moldova în 1866 a zădărnicit însă planul⁶¹.

⁶⁰ G. Bogdan. *Istoricul Facultății de Medicină din Iași*, Anuarul General al Jubileului Universității/Annuaire Général du Jubilé de l'Université, Iași: Tipografia Națională, 1911, pp: 23-25.

⁶¹V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu *Istoricul Spitalului Clinic ...*, pp: 383-385.

Iată conținutul documentului menționat, prin care Domnitorul Alexandru Ioan Cuza își exprima cu fermitate dorința de a ctitori în sfârșit învățământul medico-farmaceutic la Iași din 1 septembrie 1865:

ALEXANDRU IOAN I
Domnul Principatelor Unite Române
 La toți cei de față și viitori, sănătate:

Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la Departamentul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice; sub No. 60768;

Văzând propunerea ce ni se face:

Am decretat și decretăm:

Art. I. Pe lângă D. Dr. Davila, însărcinatul cu pregătirile trebuitoare ca școala de medicină și farmacie ce este a se înființa la Iassy, să se poată deschide în Septembrie 1865, și spre a se îndeplini această lucrare cu mai multe puteri unite, **numim în Comisiune și pe DD. Dr. Anastasie Fătu, Bendela și Zisu, sub președinția D-lui Gheorghe Cuciureanu.**

Art. II. Și cel din urmă, Ministrul Nostru de Justiție, Culte și Instrucțiune Publică este însărcinat cu executarea Decretului de față.

Data în București, la 24 Decembrie 1864.

ALEXANDRU IOAN

Ministru Secretar de Stat
 la Departamentul Justiției,
 Cultelor și Instrucțiunii Publice,
N[icolae] Crețulescu

No. 1878

Deși, lipsit de succes ani la rând după tentativele întreprinse de Cuza Vodă prin medierea doctorului Davila, în 1860 și 1864, proiectul avea curând să se precipite, sub presiunea nevoii de asistență medicală calificată, tot mai intens resimțite. În 1868, Regele Carol I dorea la rândul-i înființarea neîntârziată a Facultății medicale. Ministrul Instrucțiunii Publice de atunci, Dimitrie Gusti, i-a cerut de aceea doctorului Ioan Ciurea, medic primar al Spitalului „Sf. Spiridon”, să facă parte dintr-o Comisie pentru crearea acestei instituții, împreună cu dr. Ludovic Russ senior, dr. Gheorghe Cuciureanu, farm. dr. Alexandru Racoviță, dr. Alexandru Grecianu, dr. Anastasie Fătu, farmacist dr. Theofil Stenner. (Fig.101) Totuși, deși a adus vestea că avea un program pentru chirurgie, Cuciureanu a insistat pe lipsa specialiștilor, a unui cabinet de anatomie, greutățile ivite în procurarea de cadavre pentru disecție, pe mentalitățile adverse: poporul român „nu vrea nici morții să-i spintece”. Se temea, deci, ca deschiderea Facultății să nu fie „o prăpastie pentru Iași”, iar Facultatea, „desconsiderată”, o structură de mâna a doua.

Fig. 101. Dimitrie Gusti (1880-1955), personalitate marcantă a Iașului și a țării. a. Monumentul din Cimitirul Eternitatea din Iași; b. detaliu

Totuși, îndeosebi după Războiul Independenței de Stat a României din 1877, când societatea românească se confrunta cu o gravă criză sanitară, intelectualitatea era mereu mai predispusă a se implica în identificarea soluțiilor. În acest context, la 1 decembrie 1879, și-a putut, în sfârșit, deschide porțile Facultatea de Medicină din Iași, alăturându-se celorlalte trei Facultăți active deja din 1860 în cadrul Universității ieșene: Facultățile de Drept, de Filosofie (cu secție de Litere și secție de Științe) și de Teologie.⁶² Se împlinea astfel năzuința stipulată de Grigore Ghica Vodă în „Așezământul pentru Reorganizarea Învățăturilor Publice în Principatul Moldovei”, încă la 1851.

SMN și Societatea Medico-Militară din Iași

Fermentul științific și organizatoric al SMN a determinat o efervescentă creație generală. Curând s-au înființat în oraș atât o *Societate Medico-Militară* (1882), cât și o *Societate a Farmaciștilor* (1885). Semnificativ, ambele *Societăți* au adresat în 1885 cereri spre a li se permite ținerea ședințelor în cadrul SMN. În condițiile unui sistem medico-militar substanțial îmbunătățit de Cihac, la 17 decembrie 1882, s-a întemeiat, așadar, la Iași cea dintâi *Societate Medico-Militară* din țară, prin inițiativa medicului militar Gustav Otremba (1833-1891), devenit președintele său fondator. (Fig.103) Între 1882-1886, sub autoritatea acestuia, *Societatea Medico-Militară*, ce reunea medici, farmaciști și veterinari, a ținut 37 de ședințe, activitatea consemnându-se în „Buletinul Societății de Medici și Naturaliști” nr. 1 din 1887.

Emigrat din Polonia, cu un doctorat în medicină trecut în 1856 la Cracovia, Gustav Otremba a plecat la specializare în alte centre academice, în același an. În 1858 s-a stabilit în Moldova, rămânând atașat țării sale de adopție pentru totdeauna. După o scurtă trecere ca medic prin Hârlău, a intrat în 1861 în armată ca medic de regiment și apoi medic la Spitalul Militar din Iași, devenind, din 1870, medic de divizie.

⁶² Dana Baran, *Facultatea de Medicină a Universității din Iași*. Ed. „Gr. T. Popa” – U.M.F. Iași, 2012.

Între 1887-1891 a fost devotatul președinte al SMN, după ce, în 1877, participase cu eroism pe frontul Independenței României. Talentat medic, cercetător și muzician, entuziast umanist, Gustav Otremba a fost, totodată, un apropiat colaborator al compozitorului ieșean de obârșie italo-austriacă, Eduard Caudella (1841-1924), alături de care a compus opereta comică *Olteanca* (1880), pe un libret de Gh. Bengescu-Dabija; a urmat opereta *Hatmanul Baltag*, pe libretul lui Iacob Negruzzi și I.L. Caragiale, apoi lucrarea *Dorman sau Romanii și Dacii*, pe libretul lui Nicolae Beldiceanu, membru SMN.⁶⁴ (Fig. 103.b) Critic muzical, Mihai Eminescu avea cuvinte de laudă pentru medicul ieșean, de consultul căruia avea să beneficieze în 14 iulie 1887.

Fig. 102.a. Colonel Dr. Gustav Otremba (1833-1891).

Medic șef al Corpului 4 de Armată – Președinte al Societății de Medici și Naturaliști, Comandor, ofițer și cavaler al mai multor ordine.⁶³

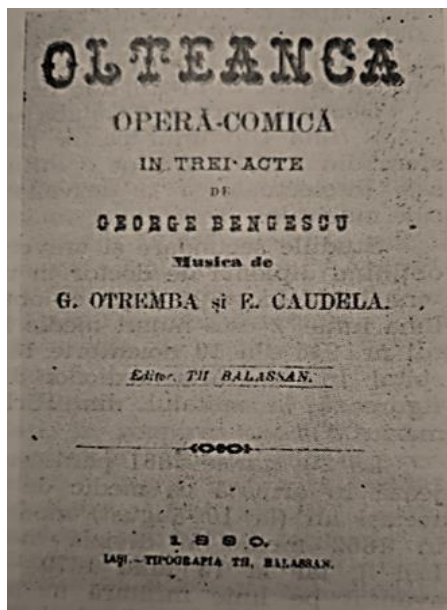

Fig.102.b. *Olteanca*. Operă comică în trei acte.

Libret: George Bengescu.
Muzica: G. Otremba și E. Caudella.

Editor: Th. Balassan
Iași: Tipografia Th. Balassan, 1880.
(Coperta broșurii)

⁶³ G Bogdan, *Necrolog*. Bulletin de la Société des Médecins et Naturalistes de Jassy, 1891, vol. V.

⁶⁴ Ionel Maftei. *Personalități ieșene*, vol. 4, Ed. Comitetul de cultură și educație Iași, 1982, pp: 192-193; C I Bercuș. *Pagini din trecutul medicinei românești*, București Ed. Medicală, 1981, pp: 9-19.

Viața SMN, un catalizator universitar

SMN era animată de ședințele de lucru periodice. După 1835, la acestea luau parte și tot mai mulți studenți ai *Academiei Mihăilene*, iar după 1860, ai Universității din Iași. După 1843, *Muzeul SMN* era neîngrădit disponibil spre vizitare tineretului studios. Membrii de vază ai SMN erau invitați și luau parte la manifestări științifice internaționale, iar, concomitent, chiar viața urbei de pe cele șapte coline era tot mai însuflețită de congrese, conferințe, reuniuni. În aceste condiții, nu doar se reliefa necesitatea, ci se crea și posibilitatea de a pune bazele unei Facultăți de Medicină la Iași, eveniment survenit abia la 1 decembrie 1879, după eșecurile din anii 1860-1865. În acest spirit, SMN a pregătit nu doar apariția Universității din Iași la 1860, ci deopotrivă crearea învățământului medical prin sporirea vocabularului științific românesc, prin programele sale de asistență și educație sanitară a populației, prin analiza și răspândirea cunoștințelor despre apele minerale, flora medicinală și mineralele din Moldova. **Cihac însuși, preocupat de acest deziderat „făcuse și niște statute pentru facultatea de medicină”, pe care le trimise la Minister.** În consiliul Universității ieșene, din 28 octombrie 1860, imediat după inaugurarea acestui for academic, profesorul Gheorghe Mârzescu sublinia aportul doctorului Cihac.⁶⁵ Kogălniceanu susținuse neîncetat că Iașul, „Moldova vrea ca bătrâna reședință domnească să devină scaunul științei și în locul Palatului Domnesc să se ridice Palatul Științei”. În final, Dr. Ioan Ciure, membru SMN, profesor al Universității, dar și senator, a reușit în 1879 obținerea finanțării necesare deschiderii cursurilor din învățământul medical superior ieșean. **Peste ani, în 1884, acționând în spiritul solidarității academice, când Guvernul a intenționat să desființeze Facultatea de Medicină din Iași, SMN s-a asociat cu putere protestului înaintat Ministerul Instrucțiunii Publice de conducerea acestei Facultăți și a Universității căreia îi aparținea. S-a decis chiar „a trimite la București o Comisiune din sânul său [SMN], care să ceară Guvernului să mențină neatinsă Facultatea de Medicină ieșană.”**⁶⁶ Delegația universitară includea pe Leon Sculy, decan al Facultății, Alexandru D. Xenopol, rector al Universității, Petru Missir, reputat jurist, și Militiade Tzoni, deopotrivă deputat, la acel moment.⁶⁷ Aceași atitudine a SMN s-a înregistrat față de tentativele de desființare a Facultății de Medicină, reiterate în anul 1900, ca și față de încercarea de mutare a învățământului medical superior în spațiul Spitalului *Socola*, când SMN și-a oferit propriul sediu pentru bunul mers al procesului didactic⁶⁸, ce se dorea continuat în incinta Vechii Universități. În protestul său, Xenopol sublinia că orice atingere adusă prestigiului Iașului înseamnă o atingere adusă națiunii. Era esența însăși a moștenirii lăsate de Cuza și Kogălniceanu, cel care, odată cu întreaga Moldovă, voia „ca bătrâna reședință domnească să devină scaunul științei și în locul palatului domnesc să se ridice palatul științei.”

⁶⁵ Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, p: 124.

⁶⁶ *Ibidem*, p: 115.

⁶⁷ C Romanescu, *Un secol...*, p:37; Gh Scripcaru, *Începuturile cercetării științifice în Moldova. Societatea de Medici și Naturaliști*, Clinica, 2001, VI, 2: 3-5.

⁶⁸ Gh Scripcaru, *loc cit*.

*

*

*

SMN și colaborarea dintre medici și farmaciști în Moldova

Farmacia în Principate tindea spre progres în aceeași măsură ca și medicina propriu-zisă. Inițiativele doctorului Steege, absolvent al Facultății de Medicină din Paris (1839), nu au fost singulare. Doctorii Mihail Zotta, Iacob Cihac, Costache Vârnav, Anastasie Fătu, Gheorghe (Iordache) Samurçaș erau nume marcante ale SMN, ce au jucat un rol decisiv deopotrivă în fundamentarea științifică a artei farmaceutice naționale. Notabilă a rămas pentru acele decenii evoluția și încercarea de sincronizare europeană a sistemului farmaceutic autohton. În Moldova, s-a publicat în 1834 o reglementare intitulată „Despre spițerii”, cuprinsă în „Pravila pentru organizarea părții medicale” și în „Anaforaua Comitetului Sănătății pentru regula ce are a se păzi de către spițeri în obiectul rețetelor, care trebuiesc a fi tănuite”, intrată în vigoare în 12 noiembrie 1845. Documentul stipula reguli privind regimul și circulația rețetelor menite a perfecționa eliberarea rețetelor de către medici, executarea corectă a acestora și obligativitatea păstrării lor de către farmacii pentru orice eventualitate.

În 1848, medicul Gheorghe Samurçaș publica în capitala moldavă traducerea sa după Christoph W. Hufeland, cu titlul „Spițăria casnică sau de drum”, lucrare aprobată spre tipărire de protomedicul Gheorghe Cuciureanu, „spre folosul public”. De altfel, membru SMN, Dr. Hufeland, consilier și medic al Regelui Prusiei, era apropiat de români, filiera, așa cum s-a mai amintit, fiind următoarea: hatmanul Scarlat Sturza din Moldova, ajuns guvernator al Basarabiei, avea un fiu: pe Alexandru Scarlat Sturza, vărul lui Mihail Sturza. El însuși consilier de stat în Rusia, diplomat, scriitor de seamă, Alexandru Sturza era ginerele profesorului dr. Hufeland.⁷⁰

În versiunea românească a postelnicului Dimitrie Cornea, apărea la Iași, în 1849, scrierea medicului și ierarhului grec Dionisie Piru Tesalianul, intitulată „Encolpionul doctorilor sau medicina practică”. Dacă primul volum se referea la 363 de patimi, vindecarea și tratamentul lor, al doilea tom cuprindea *Preparația (facerea) a 500 de rețete*. (Fig. 103) Lucrarea s-a tipărit sub egida Epitropiei Casei „Sf. Spiridon” din Iași.

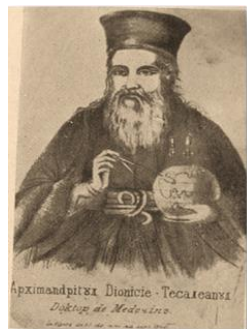

Fig. 103. a. Arhimandritul Dionisie Piru Tesalianul.

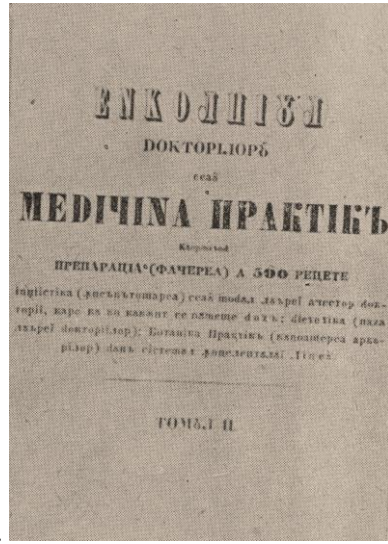
Doctor în medicină, în vârstă de 65 de ani la anul 1840 (portret din Tomul I – pagina de gardă, *Encolpionul Doctorilor*)⁶⁹

⁶⁹V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu *Istoricul Spitalului ...*, pp: 310-311.

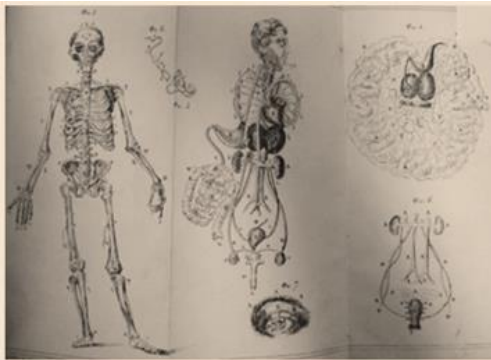
⁷⁰D C Amzăr. *Din istoria relațiilor româno-germane*, București: Mica Valahic, 2008, pp: 242-243.

a.

b.

c.

d.

Fig. 103.b. Arhimandritul Dionisie Piru Tesalianul. *Encolpionul Doctorilor*: foile de titlu ale tomurilor I - stânga și II - dreapta. „*Encolpionul Doctorilor sau Medicina Practică*, cuprinzând 363 de boale numite Elinește, Italianește și Românește, cunoștința patimelor, caracterul, cauzele (pricinile) și vindecarea sau cura lor, fiziologia și anatomia trupului omenesc, materia sau medicina vindecării, dietetica (paza), igiena (ținerea sănătăței)”. Adunate din cărțile osebiților doctori (medici) de către Arhimandritul și Doctorul de medicină Dionisie Piru Tesalianul, membru Soțietăței Elinilor de Medicină și Arheologie din Atena, și Cavaleriu Ordinului Regesc al Mântuitorului. Tipărită de a doa oară în Atena la anul 1840. Eară acum tradusă pe Românie și tipărită prin Post(elnicul) D. Cornea. Iașii. Tipografia: Institutul Albinei, 1849; c. planșă anatomică; d. „figura arborei generale cu 24 de ordine”⁷¹

⁷¹ Biblioteca Academiei Române – filiala Iași. <http://tiparituriromanesti.files.wordpress.com/2013/10/medicina-practica-3; 4.>

În 1854-1855, *Comitetul Sănătății Publice din Principatul Moldovei* dădea semne de susținere reciprocă a farmaciștilor ieșeni, „întruniți într-o *Corporație* solidară, răspunzătoare către *Cârmuire*, precum există mai în toate Staturile Europei, sub numire de *Gremiul Spițeresc*”, „pentru înlesnirea dezvoltării științifice și îmbunătățirea morală a spițerilor statorniciți în Moldavia,(..).. pentru ...a introduce o mai mare conformitate între spițeriile țării...”⁷² „Comisia Doctoricească în unire cu șase spițeri din cei mai notabili” ai Iașului și din celelalte orașe ale Moldovei, au definitivat proiectul de statute întocmit de protomedicul Moldovei, Dr. Steege, supunându-le aprobării *Sfatului Cărmuitor*, iar, ulterior, încuviințării *Domnitorului*. Toți spițerii Moldovei au fost apoi chemați la 26 August 1854 a se împărtăși de această legiuire.⁷³ După Iuliu Baraș (Barasch), la Iași s-a întocmit în atare circumstanțe „primul regulament farmaceutic în anul 1854 sub numele de *Instrucțiuni pentru gremiul spițeresc*”. Cert este că, din 1855, „Gremiul spițeresc din Moldova” funcționa deja, iar *Statutele* sale s-au publicat în 1856 în *Manualul Administrativ al Principatului Moldovei* (Tom II, pp: 519-523).

Constituirea *Gremiului* s-a definit ca element determinant în apariția învățământului farmaceutic ieșean sub forma *Școlii Gremiale* între 1857-1859. Tot în 1854 vedea lumina tiparului, la Iași, întâia lucrare despre taxele farmaceutice din Principate, *Taxia medicamentelor pentru spițerii din Moldova*, text ce consacra o taxă proprie, concordantă cerințelor locale.⁷⁴ (Fig.104)

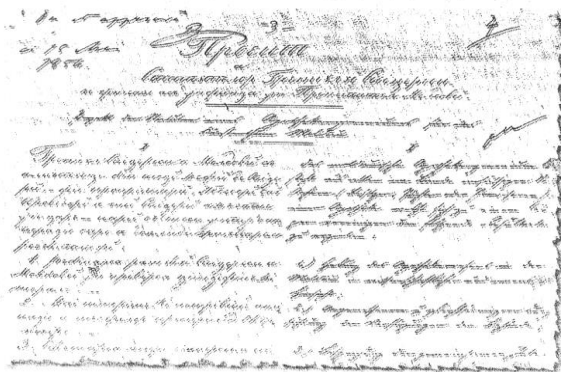

Fig.104. Statutele gremiului farmaceutic din Iași (fragment)⁷⁵

⁷² N I Angelescu, *Acte și documente din trecutul farmaciei în Țările Românești*, vol.I, București, 1904; N A Bogdan, N A Bogdan, *Introducere istorică asupra trecutului tuturor farmaciilor ieșene*, în *Centenarul farmaciei Centrale din Iași, proprietatea actuală a lui Constantin I. Werner (1827-1927)*, Tipografia „H. Goldner”, Iași, 1927, pp: 17-18.

⁷³ N A Bogdan, *Introducere istorică..: Comisia Doctoricească* includea pe doctorii: Steege, Dreutel, Hristodulo, Zissi, Basero (Bassereau), Rizu de Kariadi, Iasinski, Ladicos; ca spițeri, figuau: Johan Binder, Jacob Virojinski, S. Brukner, Veniamin Șlaider (Schleider), Gustav Șiler (Schiller), Victor Tebinca; secretar era S. Botezatu Ban.

⁷⁴ S Izsák, *op cit*, pp: 275-279.

⁷⁵ Vasile Lipan, *loc cit*.

În acest context, la Iași, în 15 mai 1854, s-a deschis un *Gremiu Spișeresc* prin grija doctorului și farmacistului Ludovic Steege (1813-1872), membru SMN, protomedicul Moldovei la acea dată.⁷⁶ (Fig. 105) Într-adevăr, în intervalul liber dintre 1851, anul reorganizării sistemului de învățământ din Moldova, anul 1860, anul deschiderii la Iași a celei dintâi Universități moderne din România, și 1879, anul completării sale cu o Facultate de Medicină, au existat o serie de inițiative pregătitoare. Dr. Steege a încercat crearea unei tradiții a școlilor de farmacie în capitala Moldovei.

Fig. 105. a. Ludovic Steege (1813-1872)

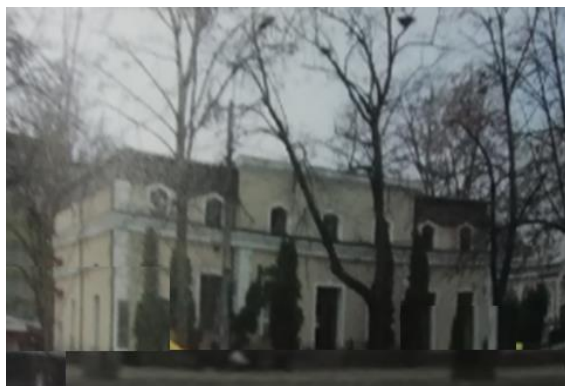

Fig. 105. b. Iași. Casa Dr. Ludovic Steege (azi: Bdul. Carol I, nr. 16)

Steege era, totodată, un important om politic și un apropiat al domnitorului Al. I. Cuza. La invitația acestuia, s-a stabilit la Iași farmacistul și chimistul Theofil/Gottlieb Stenner (1823-1899). Doctor al Universității din Viena, Stenner a fost un activ membru al *Societății medico-istorico-naturale*, chimist al orașului, protofarmacist al Spiridoniei între 1855-1890.⁷⁷ (Fig. 106)

A modernizat laboratorul de chimie și toxicologie al *Spitalului* și a luat parte la analiza apelor minerale de la Slănic, stațiune în egală măsură pusă sub autoritatea Epitropiei „Sf. Spiridon” și competența științifică a *Societății*.

De altfel, Spitalul „Sf. Spiridon” din Iași a pro-

Fig. 106. Theophil Stenner (1823-1899)

⁷⁶ Vasile Lipan, *Considerații privind gremiul farmaceutic al Moldovei (1854-1874)*. *Gazeta farmaciștilor*, 1999, 7-8: 27-30. Ludovic Steege a fost, totodată, ministru de finanțe al României între 1863-1865 și primul diplomat român acreditat simultan la curțile de la Viena, Berlin și Petersburg.

⁷⁷ Marțian Cotrău, Eva Crișan, Corina Cașcaval, *L'évolution de la pharmacie hospitalière «Saint-Spiridon» de Iasi, Roumanie*, *Persée. Revue d'histoire de la pharmacie*, 1997, no. 313: 41-45.

gresat constant în prin slujitorii săi, dintre care cei mai implicați erau concomitent membri activi ai SMN, iar, ulterior, și profesori ai Facultății de Medicină.

Un rol de vază a deținut în structura *Gremiului* și farmacistul Theofil Stenner.

Decenii mai târziu, statutul profesional înalt al farmacistului Samoil Kónya avea să determine reluarea de către acesta a străduințelor de promovare a învățământului farmaceutic ieșean, el susținând în 1891 propunerea corpului profesoral din București de a se ține cursuri de specialitate cu elevii stagiați de farmacie și implicându-se în 1894 în elaborarea unui plan de instruire, destinat unei școli superioare de farmacie la Iași, unde exista de-acum deja, de la 1879, o Facultate de Medicină, pe lângă vestita *Spiridonie*. (Fig. 107)

Fig. 107.a. Iași. Spitalul „Sf. Spiridon”

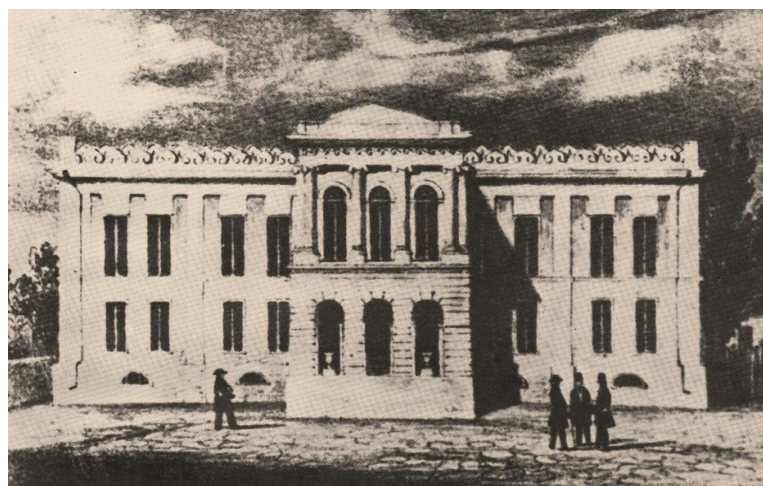

Fig. 107.b. Iași. Vechea Universitate. Azi, edificiul aparține Universității de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa”

*
* *

Rezultatul eforturilor și cercetărilor întreprinse de SMN

Activitatea nucleului de membri ai SMN s-a concretizat foarte curând, în plan științific, prin:

- 1 - crearea primului muzeu de istorie naturală;
- 2 - organizarea primei grădini botanice din România;
- 3 - înființarea, unei biblioteci cu materiale de deosebită valoare;
- 4 - pregătirea unui observator astronomic;

5- editarea, în 1887, primei publicații a SMN, denumit „Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași”, precedată de încercări preliminare de tipărire a unor periodice în limba română; membrii SMN au realizat o primă formă a limbajului științific românesc, nucleul dezvoltării ulterioare a învățământului biologic și medical în Moldova.

*
* *

1. Muzeul de Istorie Naturală al SMN

În cadrul unei ședințe solemne a SMN, la 4 februarie 1834, s-a deschis cel dintâi *Muzeu Istorico - Natural* din Principate, prin strădania aceluiași neobosit dr. Cihac. (Fig. 108)

Fig. 108. Una din cele două steme ale Moldovei, cu data inaugurării *Muzeului SMN* (4 febr. 1834), zugrăvite în sala mare, la aniversarea unui deceniu de existență

Era simbolul însuși al SMN, menționată și ca „Societatea Cabinetului de Istorie Naturală”.⁷⁸ Sediul se afla în saloanele casei boierului Alexandru Balș, de pe ulița Podul Verde din Copou.⁷⁹ Edificiul, închiriat de Stat pentru Epitropia Școalelor, fusese pus la dispoziția SMN de marele logofăt Constantin (Costache) Sturza și de Aga Gheorghe Asachi.⁸⁰ Ședințele de lucru se țineau lunar, seara la ora șase. Mai târziu, sesiunile sau întrunirile aveau loc o dată pe săptămână, pentru fiecare secție: medicală, istorico-naturală, agronomică. La 3 martie 1843 se convoca a 11-a ședință, iar la 5 mai, a 15-a.⁸¹

În ședința generală din 24 mai 1836 SMN făcea un prim bilanț pozitiv al colecțiilor, conștientă că erau „unicele mijloace cu care se înlesnesc predarea științelor naturale în toate școlile din Iași.”⁸²

Cum lucrurile trebuiau mereu repuse pe făgașul cel drept, „în iulie 1876, Profesorul Petru Poni în cursul dezbaterilor din *Societate*, făcu o propunere de a se institui o Comisiune permanentă dintre membrii efectivi, având însărcinarea de a clasifica și a înmulți colecțiunile *Societății*, care să fie subîmpărțite” pe specialități și a propuse responsabili pentru fiecare, astfel:

- a) Colecțiunea de ZoologieGheorghe Drăghici⁸³
- b) Colecțiunea de Anatomie și Fiziologie.....Dr. Christea Bucliu
- c) Colecțiunea de Botanică.....Dr. Anastasie Fătu
- d) Colecțiunea de Geologie.....Prof. Grigore Cobălcescu
- e) Colecțiunea de Mineralogie.....Prof. Petru Poni
- f) Colecțiunea de Agronomie.....Gheorghe Drăghici
- g) Colecțiunea de Numismatică.....Dr. Vasile Telemaque

Cu acest prilej, generalul rus Pavel Dimitrievici Kiseleff, el însuși donator al *Muzeului*, a fost ales protector și primul membru onorific străin al *Societății*.⁸⁴ (Fig.109,110) Ziua de *Sfântul Petru și Pavel*, 29 iunie, a devenit pentru mulți ani ziua aniversară a SMN, fiind consfințită în Statutele din 1833-1834. Lângă el, se regăseau domnitorul Mihail Sturza (1794-1884), el însuși membru și, o scurtă perioadă în 1834, președinte al SMN, președintele SMN în exercițiu, Dr. Vasile Bürger, mitropolitul Veniamin Costache, o serie de boieri și scriitori, ju-

⁷⁸NA Bogdan, *op cit*, pp: 14, 97.

⁷⁹ Astăzi – Casa Armatei, de pe bulevardul Carol I, din Iași.

⁸⁰ Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, p: 65.

⁸¹*Ibidem*, p: 15.

⁸² Anastasie Fătu, *Despre încercările. . . .*, pp: 144-146.

⁸³Gheorghe Drăghici – fost elev al *Academiei Mihăilene* din Iași, ulterior director al *Școlii de Agricultură* de la Galata Miroslavei, deschisă la 15 septembrie 1867 de Ion Ionescu de la Brad, vestit membru al SMN. Școala Agricolă de la Miroslava, prima din Moldova, fusese inițiată la 24 octombrie 1831, cu denumirea de *Institutul de Educație pentru fiii de Nobili*, ce funcționa în palatul boierului Vasile Beldiman, el însuși membru al SMN.

⁸⁴ C Motaș, *loc cit*; V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *op. cit*; V Rășcanu, T Baran, D Ciurea, N Bumbăcescu, *loc cit*.

riști și economiști și, evident, medici, farmaciști și naturaliști, majoritatea formați în universități europene de tradiție.⁸⁵

Dacă în 1836 președintele *Societății*, Costache Sturza, apostrofând pe boierii indolenți și ostili, sublinia că „mai multă slavă se poate câștiga prin lucrările țintitoare de a întemeia științele în patrie, decât prin lățirea hotarelor sale. . .”, în 1841 se afirma că *Societatea de Medici și Naturaliști* a „spart norul care întuneca Moldova și o ascundea lumii învățate”.

Fig. 109. a.
General Pavel de Kiseleff
(1788-1872).
Membru de onoare al SMN

Fig. 109. b.
Generalul Kiseleff.
Portret din sediul SMN Iași

Fig. 110. Prima Diplomă de Membru de Onoare, conferită generalului Pavel de Kiseleff de către SMN, având înscrise numele fondatorilor săi: Dr. Michael de Zotta și Dr. Jacob Christian von Czihack

⁸⁵ NA Bogdan, *op cit.*

În *Cuvântul* inaugural, rostit ca membru fondator și prim președinte SMN de Dr. Mihail Zotta în limba franceză, se evidențiază o dată în plus necesitatea înaintării științelor de sănătate, descoperirea „odoarelor” țării și dezvoltarea agriculturii și industriei, ca în toată Europa:

„Excelență! Nimic nu dovedește mai mult puterea morală a noului așezământ, ce acum ocârmuiește pe Moldova, decât încrederea în care se însuflețează priitorii luminării și cari îi îndeamnă a se statornici în societatea sistematică, cu scop de a cerceta minele cele prețioase ale științelor, a meșteșugurilor și a experienței veacurilor, spre a face din aceasta o nimerită aplicație, într-o țară pe care firea cu atâtea înavuțiri a înzestrat-o și a căreia de tot felul odoare rămân încă și care giuruiesc cele mai strălucite nădejdi”.⁸⁶

Întrucât, după cum apăsător Asachi afirma, „clasul industriașilor” era „reazimul și înavuțirea polițiilor”, se pune, totodată, în relief necesitatea dezvoltării economice, agro-industriale:

„Sporirea industriei urmată în zilele noastre la deosebite țări, însuflețiază pe *Societate* cu cea mai înfocată râvnă și pășind pe asemenea cale, ea nădăjduiește că va afla în ocârmuire și în obștescul interes a acestui pământ o lucrătoare protecție spre a putea păși sigur către scoposul ce și-au propus”....

Iată textul aceluia discurs :

„Nimic nu dovedește mai mult puterea morală a noului așezământ, ce acum ocârmuiește pe Moldova, de cât încrederea de care se însuflețează priitorii luminării și care li îndeamnă a se statornici în societate sistematică, cu scopos de a cerceta minele cele prețioase ale științelor, a meșteșugurilor și a experienței veacurilor, spre a face din acestea o nimerită aplicație într-o țară pe care firea cu atâtea înavuțiri a înzestrat-o și a căreia de tot felul odoare rămân încă a se descoperi.

Sub aleasa protecție a E[xcelenței] V[oastre], sub scutirea administrației Voastre pline de înțelepciune, soțietatea s'a înființat în Eși la 29 Iunie trecut. Ea nu va putea mai bine răspunde la scoposurile unei părintești ocârmuiri decât întrebunțind dezvoltarea meșteșugurilor spre îmbunătățirea deosebitelor ramuri ale industriei și ale agriculturii cărora, prin înțelepte povățuiri, E. V. ați dat acum o nimerită propășire.

Sporirea industriei, urmată în zilele noastre la deosebite țări, însuflețiază pe soțietate cu cea mai înfocată râvnă și pășind pe asemenea cale, ea nădăjduiește că va afla în ocârmuire și în obștescul interes a acestui pământ o lucrătoare protecție spre a putea păși sigur către scoposul ce și-au propus.

Nume clasice și slăvite, precum a lui Hufeland, Tiedemann, Oken, Gmelin, Mayer și alte împodobesc această soțietate cu însușirea de mădulari corespondenți și prin a lor sfătuiri dau lucrărilor ei o mîntuitoare direcție. Persoane respectuoase, însemnate prin dragostea lor către această țară s'au alăturat

⁸⁶ C Motaș, *loc cit.*

către soțietate ca mădulari cinstitori și împreună lucrează spre sporirea operațiilor menite a aduce patriei lor cele mai fericite isprăvi.

Cu toate greutățile cercate la nașterea oricărui așezământ, soțietatea se vede astăzi cu începuturile unui Cabinet de Istoria-Naturală, colecția ei să adauge din zi în zi cu produsele țărilor streine și a celor pămîntene. Soțietatea mai ales se va îndeletnici cu aflarea odoarelor prea puțin cunoscute ce i pot înfătoșa în acest pămînt cele trei ramuri a naturii, ramuri neprelucrate încă și care giuruesc cele mai strălucite nădejdi.

Ființa E. V., la deschiderea solenelă a acestui Cabinet, este pentru înființarea unor asemenea nădejdi de cea mai priincioasă menire; acest institut se identifică cu regenerația Moldovei și prin o statornică lucrare toată sîrguința soțietății va pîndi de a recomăndui un așezământ carile face epohă în istoria patriei.”

Societatea ajunsese în curînd a se bucura de bun renume atît în țară cît și în străinătate. Foiletonul intitulat *a Soțietății*, consacrat de *Albina Românească* în No. 33 din 27 Aprilie 1844, consemna:

„Omul, de și e înzestrat cu puteri intelectuale și în urmare mai puternic din toate făpturile, simte că singur nu poate întîmpina toate cele pentru îndemînarea lui, nici a perfecta petrecerea sa pe pămînt. Chiar egoistul, ce cugetă și crede că toate bunurile lumii cu ceilalți oameni sunt urzite pentru dînsul și pentru împlinirea interesului său, numai prin osteneala și capacitatea altora, agiunge a și îndestula poftele. Astfel de nevoe, vederat au îndemnat întrunirea de două sau mai multe persoane pentru un scop folositoriu tuturor și o asemenea întrunire se numește *soțietate*. După osebirea scopurilor pentru care se întrunesc oamenii sunt și feliturile soțietăților. Acele mai vechi soțietăți sunt ale *familei*, ale *cetățenilor*, și ale *religiei*, țînătoare la păstrarea neamului, a driturilor, și sporirea culturai moralo-religioasă.

Afară de aceste soțietăți, orînduite chiar de minte și carele sunt informate pretutindene, unde se află oameni de oarecare înțălegere, mai sunt încă legături atingătoare de multe alte scopuri, precum a negoțului, a artelor, a literaturii și a științelor. Propășirea cea vrednică de mirare ce vedem astăzi în industrie și în lumină suntem datori sistemii de asociație ce în timpul nou s'au făcut baza tuturor întreprinderilor și aceste asociații multiple între popoarele pămîntului sunt cea mai puternică garanție a păcei generale, pentru a căreia păstrare, fiecare asociat se sîrguește, chiar spre folosul interesului său.

De acest feliu sunt și soțietățile științifice în toate ramurile. Mădularii soțietății samănă cu albinele, care răspîndindu-se preste pămînt, adună toate cele ce pot înavuți sfera științelor. Bărbații însuflețiți de dorul adevărului avînd înaintea ochilor macsima: «*Felix qui potuit rerum cognoscere causas!*» (Fericit de cel ce au putut cunoaște pricinile lucrurilor).

Se nevoesc prin toate părțile pămîntului, luptîndu-se cu clima, cu oamenii sălbateci și cu fiarele, de a cerceta cînd fenomenele și misteriiile naturii, cînd dregerile neamului omenesc acoperite cu vălul uitărei. Soțietatea Africană din Londra, de 50 ani, neconținut trimite bărbați învățați în lăuntru Africai ca să

ducă acolo popoarelor necunoscute darul civilizației și a comerțului. Vasele franceze și engleze petrec oceanurile ca să mai descopere niscai-va insule lăcuite da oameni.

Muzeul prezintă relicve și bogății «pământene și subpământene ale Moldovei și din alte părți ale lumii»."

Prin Ofisul nr. 67 din 13 martie 1834, semnat de plenipotențiarul Kiseleff, se garanta, odată cu „întărirea *Statutelor Societății de Medicină și de Istorie Naturală*, așa precum ele au fost îndreptate de Sfatul Administrativ”, o subvenție anuală de 6.000 de lei (piaștri).

Albina Românească, No. 42, din 6 Mai 1834, tipărită la Iași, publica acest act:

„*Ofisia Ecs. S. D. Plenipotent către Sfatul administrativ.*
13 Mart 1834. No. 67”

„Luând aminte la cuprinsul raportului ce mi s-a adresuit de către Sfat sub No. 596, și încredințat fiind că orice așezământ de public folos, de este bine povățuit, are dreptul a câștiga protecția și ajutorința Guvernului, eu întăresc *Statuturile Societății Medico-Istoriei-Naturale*, precum ele s-au îndreptat de către Sfatul Administrativ, asemenea și hotărârea a i se da peste an suma de 6.000 lei din casa shoalelor, cu scopos de a sigurisi acestei *Societăți* un venit statornic, prin carile să poată regulat întâmpina cheltuielile cele mai trebuitoare. Însuflețind în acest chip întemeierea acestui nou așezământ, Sfatul nu trebuie să piardă din vedere cum că numai în folosul și în binele ce se vor naște și în înțeleapta direcție de care se va povățui se razamă acele adevărate elemente ale statorniciei acestui Așezământ.”⁸⁷

La adresa generalului Paul Kiseleff, s-a trimis răspunsul Guvernului către *Societate*, sub autoritatea Prințului Nicolae Suțu, Mare Postelnic, Secretar de Stat al Principatului Moldovei:

„*Către Societatea Cabinetului de Istorie Naturală*

Sfatul chibzuind din porunca D-lui Plenipotent asupra cererii pe care mădulările Societății au adresarisit către Exc. Sa și îndreptând și statuturile ce au alcătuit și care au a sluji de povățuire acelui Cabinet, au intrat cu raport, proporisind a se hotărî un fond statornic întreținerii acelui Cabinet, în sumă de șase mii lei, ce au a se da din Casa Școalelor pentru ca să poată întâmpina cheltuielile chiriei, a încălzirii și a luminării și să plătească și unei persoane care să fie nelipsită pentru paza Cabinetului, având și cerutele cunoștinți pentru păstrarea și așezarea lucrurilor de care Cabinetul este alcătuit, după care primindu-se ofisul domnului Plenipotent cu No. 67, jos iscălitul Secretar de

⁸⁷ Text consemnat și în NA Bogdan, *op cit*, p: 14.

Stat, după a Statului însărcinare, are cinste a înainta pe lângă aceasta acel ofis în copie, precum și statuturile, spre povățuire întru împlinirea scoposului acestui așezământ de folosință obștei și totodată a poftii pe Societate ca să facă alegerea acelor patru mădularii, care dându-se în cunoștința Sfatului se vor supune întăririi Ocârmuirii. Iar încât pentru slobozirea banilor în sumă de șase mii lei pe an s-a scris Vistieriei cu Nr. 630 ca să urmeze întocmai după cuprinderea ofisului.”⁸⁸

De precizat că, de la 20 mai 1841, SMN intrase sub tutela Epitropiei Învățăturilor Publice. Din 1843, Dr. Cuciureanu și Dr. Ilasciuc au solicitat contopirea Bibliotecii SMN și a Bibliotecii Academiei Mihăilene, care apoi să fie puse la dispoziția publicului, beneficiind de susținere financiară și donații sporite. *Societatea* s-ar fi definit astfel mai pregnant ca o instituție de folos obștesc, dispunând de un buget aprobat, dar și controlat, de guvern. Odată cu primirea subvenției de 6000 de lei de la stat, SMN urma a lăsa patrimoniul său în grija cârmuirii.⁸⁹ **Iacob Cihac a reacționat însă neîntârziat și eficient, susținând „neatârnaarea Societății”, ca persoană juridică de drept privat.**⁹⁰

*

*

*

Peste doi ani, *Muzeul* s-a mutat în sediul *Academiei Mihăilene*, iar, din 1841, în localul actual al SMN, de pe bulevardul Independenței (fosta *Uliță a Hagioaei*). După Unirea din 1859, *Societatea* a trecut printr-o puternică încercare, Iașul pierzând statutul de capitală. S-a încercat reducerea ori suprimarea alocației guvernamentale, care s-a recalculat la 1.500 lei noi. Dacă la insistențele lui Petru Poni și Grigore Cobălcescu, în 1868, alocația bugetară s-a mărit, aceasta s-a suprimat în 1874, pentru a fi reintrodusă, la insistențele Comitetului SMN.⁹¹ O delegație a *Societății* a întâmpinat pe Domnitorul țării, Carol I, în octombrie 1875, cu prilejul vizitei sale la Iași, spre a-și susține cauza, obținând promisiuni încurajatoare. În primăvara lui 1879, Regele Carol I însuși făcu o donație către SMN și, pe când președinte era Anastasie Fătu, în 23 septembrie 1885, o și vizită⁹², apreciindu-i valoarea și făgăduind de a-i întări petițiile pe lângă Guvern. În general, ori de câte ori conducerea SMN și figuri ilustre dintre membrii săi solicitau Guvernului suplimentări de fonduri pentru scopuri punctuale, aceste subsidii se acordau.

⁸⁸ NA Bogdan, *op cit*, p: 14; Ion Borcea, *Prima societate științifică din România. Societatea medico-istoric-naturală din Iași și Muzeul de Istorie naturală din Iași*, Revista Științifică „V. Adamachi”, vol. II, 1911, pp: 239-247; Gh I Botez, *loc cit*.

⁸⁹ V Rășcanu, Gh Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului...*, pp: 152-153.

⁹⁰ *Idem*

⁹¹ NA Bogdan, *op cit*, pp: 109-112.

⁹² *Idem*

Astfel, în 1884, atunci când conservatorul *Muzeului*, Dr. Leon Cosmovici, și vice-președintele SMN, Prof. dr. Ioan Ciurea, au stăruit pentru „un ajutor bănesc” de la Cărmuire în vederea cumpărării unei *frumoase colecții de pești, întocmirii unui nou ierbar, realizării unor preparate de embriologie și unei comenzi de cărți destinate Bibliotecii*, pledoaria lor a avut succes.⁹³

În vara anului 1902, Grigore Antipa, Directorul Muzeului de Istorie Naturală din București, a vizitat Muzeul SMN din Iași, în fruntea unei delegații a Asociației Române pentru Înaintarea și Răspândirea Științei, care își ținuse Congresul la Iași. La eveniment participase și SMN. Raportul înaintat către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice de Dr. Antipa constata neajunsurile de dotare și întreținere a *Cabinetului de Curiozități – Muzeul SMN* ieșean, ce se degrada cu fiecare zi. Ca răspuns, SMN fu somată de Minister a angaja un director și un preparator de specialitate la *Muzeu* și a da seamă anual de cheltuirea banilor afectați.⁹⁴

În 1911, *Societatea* făcea un nou demers către „Dl. Ministru și chiar M. S. Regele”, în care se arăta starea nesatisfăcătoare a *Muzeului*, cerându-se o sumă de 100. 000 lei, necesară îmbunătățirii lui.⁹⁵

Din 1912, Consiliul Comunal Iași, la solicitarea SMN, având în vedere că aceasta înființase Muzeul, ca instituție de folos public, a scutit instituția de plata zecimilor comunale anuale (impozitul), privilegiu de care s-a bucurat până în prezent, SMN fiind o societate nonprofit.

Mai târziu, în anii refugiului din Primului Război Mondial, Principele Nicolae al României putu să admire ceea ce supraviețuise din colecțiile *Muzeului* și înfăptuirile SMN.⁹⁶

*

*

*

Muzeul SMN și elefantul Gaba

De-a lungul timpului, *Muzeul* a mai fost desemnat drept *Cabinetul de Istorie Naturală, Cabinetul Elefantului (Gaba)* sau *Muzeul Național*. Dintre exponatele faunistice, fascina mai mai cu seamă elefantul indian Gaba. Cumpărat cu 135 de galbeni, adică „4993 lei și 20 de parale” pentru Palatul Domnesc, **scheletul a fost donat în cele din urmă de Domnitorul Mihail Sturza Muzeului SMN.**⁹⁷ „Inițial, Dr. Cihac încercase colectarea sumei necesare acestei achiziții prin tipărirea în ziarul *Albina* a unor liste de subscripție publică, însă donatorii au

⁹³*Ibidem*, p: 115-116.

⁹⁴*Ibidem*, p: 124.

⁹⁵*Ibidem*, p: 128.

⁹⁶*Ibidem*, p: 130.

⁹⁷*Ibidem*, pp: 37-38.

întârziat să se arate. Elefantul dresat, adus la Iași de circul Italian „Luzatto”, murise în 1834 de frig și, prin 1840, scheletul său, special reconstruit, curățat și montat de preparatorul Wilhelm Fleck, a putut fi expus în *Muzeu*. Pielea animalului a fost recuperată de pe acoperișul unei case din Ciurchi abia prin 1858, iar, după vreo șase luni de înmuiere în apa havuzului din piața *Cabinetului*, a putut fi întinsă pe un stelaj de lemn și metal astfel încât Martin Kieser, preparator și curator al Muzeului, a reconstituit corpul elefantului gigant. Operațiunea a impus costuri suplimentare de 1485 de piaștri (lei vechi). Ochii de sticlă s-au adăugat exponatului doar în 1862, aduși fiind de la Aschaffenburg, pentru alți 78 de lei. Gaba s-a prezentat de atunci până astăzi sub două înfățișări alăturate: scheletul recompus și eșafodajul îmbrăcat în piele.⁹⁸ La 12 decembrie 1958, lucrările de restaurare au dus la descoperirea, în interiorul mulașului, a unui document, datat „Jassy, Oktober 1861”, cu un conținut lămuritor: „Acest elefant a murit în 1834 și pielea a fost preparată în Octombrie 1861. Un lăcătuș din Siret a construit scheletul, fabricantul de mobile Ferdinand Klaruber din Praga, Boemia, a executat lucrările de tâmplărie și eu, Mathias Kieser din Aschaffenburg, Bavaria, preparator, am ajustat și montat pielea.”

Această *Sală* ori *Cabinet al Elefantului* era vizitată nu doar de oameni de știință din țară și din exterior, ci era deopotrivă accesibilă marelui public.⁹⁹ Dacă la inaugurare, în 1834, vizitele erau premise duminica, între orele 10.00-14.00, ulterior *Muzeul* era accesibil de două ori pe săptămână publicului doritor de știință.

*

*

*

Alegerea lui Cuza-Vodă și victoria unioniștilor

Nicu Gane, semnatar al unuia din documentele privind înființarea societății „Unirea”, martor al evenimentelor, relatează în „Amintiri din timpurile Unirii”, detalii despre alegerea lui Alexandru Ioan Cuza în *Sala Elefantului*. (Fig.111) Aceleași clipe erau rememorate de N. A. Bogdan, în monografia dedicată istoriei SMN: în sala de ședințe de lângă elefant, aparținând *Cabinetului de Istorie Naturală*, deputații Partidei Naționale s-au strâns în noaptea de 3/15 ianuarie 1859, pentru a dezbate desemnarea prințului moldav. Printre cei 30 de deputați, convinși apărători ai Unirii, se numărau Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Constantin Rolla, Costache Negri, Nicolae Docan, Anastasie Panu, Petru Cazimir, Petrache Mavrogheni, Dumitru Miculescu, Constantin Roset Tețcanu, Nicolae Suțu. Într-o scrisoare către fratele său, Iancu, Vasile Alecsan-

⁹⁸ *Idem*

⁹⁹ Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 65-69; V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *op cit*; Rășcanu, T Baran, D Ciurea, N Bumbăcescu, *loc cit*.

dri nota: „nouă, celor adunați aici, ni se dădu numele de Gruparea de la elefant”. După N. A. Bogdan fuseseră propuși: Lascăr Catargi, Vasile Alecsandri, Costache Negri, Scarlat Roset, din partea liberalilor, Mihail Sturza și fiul său Grigore Sturza, din tabăra opusă. În lipsa consensului, unii participanți plecaseră, alții doreau să se retragă. În aceste împrejurări, deputatul Pisoschi, luând pistolul în mână, amenință cu sinuciderea, în lipsa unei decizii imediate. Tot el propuse, în final, pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, care părăsise deja sala, dar care a și fost ales, în acea noapte, candidat oficial la domnia Moldovei, cunoscut fiind „ca om de o perfectă onestitate și de o rară inteligență.”¹⁰⁰ Nu întâmplător, Cuza Vodă a făcut ulterior donații către SMN –inclusiv o sabie primită de la Sultan, la Constantinopol, atunci când se dusese pentru confirmarea domniei–, iar Elena Doamna, soția Domnitorului Unirii, s-a aflat apoi printre membrii SMN, căreia i-a dăruit trei uniforme ale lui Cuza. Dar, uniforma de colonel de lăncieri, purtată de Cuza în 5 ianuarie 1859, ziua alegerii sale ca Domn al Moldovei, a fost cedată *Muzeului* la 1 noiembrie 1887 de către locotenent-colonelul Constantin Langa, căruia i-o hărăzise însuși Prințul Unirii. (Fig. 112-116)

Și tot din acest motiv, Cabinetul Elefantului s-a transformat curând în primul mic, emoționant și semnificativ Muzeu al Unirii, pentru că aici, așa, atunci, s-a „dat soluția în marea problemă națională a Unirii”. „Nici cercurile politice, nici asociațiile literare, nici diversele societăți naționale, sociale etc...” nu s-au mobilizat, ci, „la modesta Societate de Medici și Naturaliști s-a hotărât pentru întâiași dată alegerea lui Cuza”¹⁰¹, chiar dacă simbolul cetății și al țării reunite este azi prea des ignorat de ieșenii înșiși.

Cert este astăzi că, după cum sublinia marele Xenopol, el însuși pentru o vreme membru al SMN: „Unirea, cel mai mare act politic al istoriei de pe urmă a Românilor, își are originea în pătura culturală a Iașilor” unde membrii SMN au ocupat un loc de cinste și de pionierat. „A fost un act de abnegare, lepădare de sine și jertfire a interesului individual în folosul aceluia mare și obștesc.” Or, „atare jertfe neegoiste, neinteresate, numai cultura, înălțarea minții și a cugetării poate să le îndeplinească.”¹⁰²

Iașul a făcut acest sacrificiu pe deplin: de aceea, orașul „se numește a doua capitală a țării.”

Societatea de Medici și Naturaliști, prin vocea excelentului farmacist Samoïl Konya, mărturisea a ști, însă, pe atunci, „că Iașii este și o dorim să rămână, întâia capitală a științei!”¹⁰³ Și pentru acest scop nobil SMN a militat neîncetat.

¹⁰⁰ N A Bogdan, *op cit*, p: 108-109; 119.

¹⁰¹ Const A Dissescu, *Ctitorii. Prof. Dr. Dimitrie Brândză (1846-1895)*, Universul Literar, An XLVI, 1930, 23 martie, nr. 13, pp: 194-195.

¹⁰² A D Xenopol, *Cuvânt la a 58-a aniversare...*, p: 140.

¹⁰³ Samoïl Konya, *Cuvânt la a 58-a aniversare a SMN*. Buletinul SMN din Iași, 1890, vol. IV, nr. 4bis, p: 136.

Fig. 111. Iași. Muzeul de Istorie Naturală. Sala Elefantului, în 2016

Fig. 112. Iași. Muzeul de Istorie Naturală. Sala Divanului *ad-hoc*, 1859

Fig. 113. Iași. Pinacoteca. Tablou înfățișându-l pe Mihail Sturza, președinte și donator al SMN

Fig. 114. Pecetea Domnească a Moldovei imediat după alegerea lui Cuza ca Domn și al Munteniei, utilizată până la strămutarea capitalei la București (după N. A. Bogdan)

a.

Fig. 115. a. Iași. Sediul istoric al SMN din 1841 până acum; b. Urnele alegerii lui Cuza la 1859: stânga- *Contra*; dreapta-*Pro*.

b.

a.

b.

Fig. 116. a. Portret al lui Cuza Vodă al pictorului C. D. Stahi și placă memorială din interiorul SMN, comemorând Divanurile *ad-hoc* și alegerea lui Al. I. Cuza, la Iași, unde se consemna: „În această sală de ședințe a Societății de Medici și Naturaliști s-a făcut la 1859, în ziua de 3 ianuarie, alegerea premergătoare a lui Al. I. Cuza ca domnitor al Moldovei”; b) vitrina cu uniforma Domnitorului Cuza: de colonel, în stânga; de Domn, în dreapta, și jilțul său de la Isprăvnicia din Galați; deasupra vitrinei, erau expuse inițial urnele unde s-au depus voturile în 1859. (Foto Launey)

*

*

*

Structura și funcția Muzeului SMN

Mult timp după înființare, SMN s-a confundat cu *Muzeul* său – un „Muzeu Național”; era doar *Societatea Cabinetului de Istorie Naturală*! Președinții și fondatorii săi s-au implicat cu toată râvna entuziastă a începutului în bunul mers al SMN. Depășind cu mult sfera „cabinetelor de curizități“, *Muzeul* sau *Cabinetul de istorie Naturală* cuprindea, la început, două secții - mineralogie și zoologie, la care se adăuga *Biblioteca*. Ulterior alte secții au apărut.

Revelator pentru știința cu tendință promovată de SMN, în cadrul *Muzeului* de științe naturale, în 1842, s-a organizat o expoziție de unelte agricole, care etala mașini și ustensile noi, cum era plugul olandez.

Era în spiritul epocii. Dr. Zotta atrăgea atenția încă de la 1834, că SMN „va putea să își atingă țelul doar întrebuițând dezvăluirea meșteșugurilor spre îmbunătățirea diferitelor ramuri ale industriei și agriculturii”; de aici consecvența participare a intelectualității vremii, implicat a medicilor, în promovarea activităților economice agro-industriale, paralel domeniului propriu de muncă, medico-naturalist.

Colecția Geologie-Mineralogie

Cea dintâi colecție mineralogică a fost donația generalului Kiseleff și inclu-dea 200 de piese culese preponderent din Moldova de către Lyssel¹⁰⁴. (Fig.117)

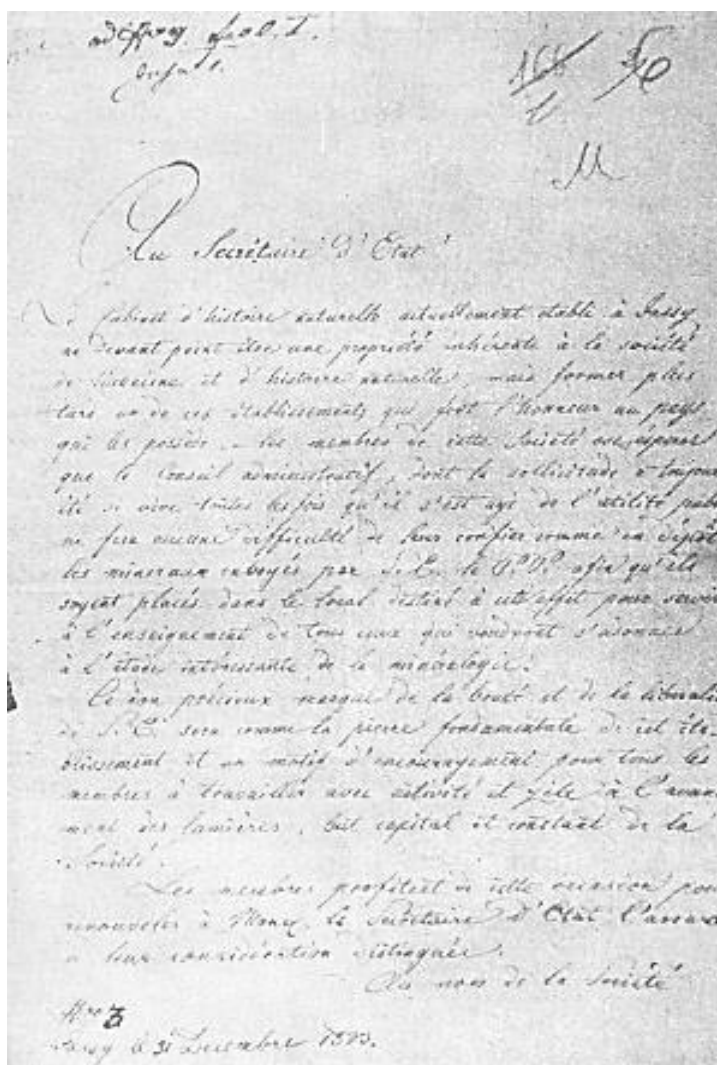

Fig. 117. Adresa către Secretarul de Stat al Moldovei (Postelnicia) pentru a se da în păstrarea *Societății* din Iași mineralele trimise de Pavel Kiseleff, spre a fi astfel puse la dispoziția celor care se preocupă „de studiul interesant al mineralogiei“.

În 1838,inginerul Mihalic de Hodoczin, profesor la Academia Mihăileană, a transmis *Muzeului* șapte bucăți minerale rare, din minele din Transilva-

¹⁰⁴Paul Pruteanu, *op cit*, p: 65.

nia și de la Baia-de-Aramă, din Valahia. Un an mai târziu, Departamentul Treburilor din Lăuntru a completat fondul patrimonial cu 18 piese de fier „în chipul sulitelor”, provenind din moșia Uniceni, din județul Roman.¹⁰⁵ O altă colecție a fost oferită de Prof. dr. C. A. Zipser din Neusohl, Ungaria. Colecțiile au fost îmbogățite de Cihac prin alte 639 de piese donate. (Fig. 118)

În *Muzeu* se afla și un bloc de circa 100 kg de ceară de pământ, recuperat în 1832 la Moinești, în apropiere de Târgu-Ocna, donat de către reprezentantul austriac, Carol Udritsky (Karl Udričke). Era un mineral descoperit atunci pentru prima oară, iar Cihac ar fi dorit să îl numească *moldavit*. Prin mijlocirea doctorului Johann von Meyer din București, medic al Domnitorului, membru corespondent al SMN, un eșantion din acest produs mineral fusese trimis spre examinare la Breslau, doctorului în chimie Fischer. Acest mineral fusese însă deja botezat *ozocherit*, denumire ce până la urmă i-a și rămas.¹⁰⁶ W. Fischer a comunicat rezultatele sale la o reuniune științifică derulată sub președinția renumitului om de știință german Alexander von Humboldt, membru de onoare al SMN, când s-au adus în atenție Moldova și solul său închizând multe alte bogății naturale. Curând, Udritzky și boierul Anastasie Bașotă, un alt membru al SMN, au pus temelia unei fabrici de lumânări la Moinești, ce utiliza ozocheritul ca material de bază.¹⁰⁷

Fig. 118. Muzeul Istoric-Natural. Aspect din Sala Mineralelor și Petrificațiilor (*după N. A. Bogdan*)

Pentru colecția mineralogică, în 1859 același neobosit Dr. Cihac recomanda achiziționarea unei prețioase colecții mineralogice de la Aschaffenburg, iar în

¹⁰⁵ NA Bogdan, *op cit*, p: 39.

¹⁰⁶ *Ibidem*, pp: 65-69.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p: 31.

1887, în amurgul vieții, încă mai trimitea *Muzeului Societății* colecții de minerale și petrefacte.¹⁰⁸

La 1874, se distingeau în acest segment muzeal:

1. o secție oryctognostică2.220 exemplare
2. o secție geognostică.....429 exemplare
3. petrificate ordonate sistematic.....239 exemplare
4. petrificate neordonate.....259 exemplare¹⁰⁹

Clasificarea mineralelor respecta sistemul lui Werner.¹¹⁰ Era un început al cercetărilor în domeniul mineralogiei și geologiei în Moldova, confruntat cu demersuri similare în lumea elitelor profesionale.

Conform detaliilor furnizate de A. Fătu, mineralele descoperite în Moldova până la 1837, figurau în „Notițele statistice” ale lui N. Suțu și reproduceau listele predate de Cihac și ordonarea bogățiilor în patru clase.¹¹¹ (Fig.119) După 1858, excursiile geologice au fost încurajate de Cihac, mai ales că valorificarea industrială a resurselor era privită ca o prioritate a țării. Colaborator de nădejde era inginerul Carol Mihailic de Hodocin, membru corespondent al SMN, cel care în anii 1839-1840 cercetase cu mare atenție resursele de cupru, fier și cărbune din Țările Române, trezind interesul SMN.¹¹²

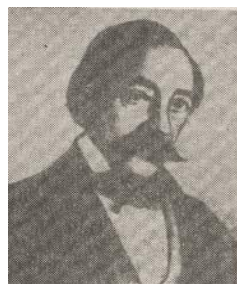

Fig. 119. Nicolae Suțu (1798-1871)

În Moldova, identificase ariile bogate în zăcăminte: Tarcău și Bistrița, îndeosebi. Dr. Cihac spera să obțină sprijinul Statului moldovenesc și ajutor în lumea germană spre a da viață proiectelor sale vizionare de extragere și valorificare industrială a unor astfel de zăcăminte. Cum așteptările sale au rămas zădarnice, și-a continuat drumul de succes în lumea savantă. Odată cu deschiderea la Iași a Școlii de Arte și Meserii în 1841, de către Epitropia Școalelor, Mihalic (Mihailik) de Hodoc(z)in fu numit director, implicându-se în formarea unor meșteșugari și tehnicieni pricepuți.¹¹³ Responsabil al realizării sistemului modern de aducțiune a apei la Iași în vremea lui Grigore Ghica Vodă, el a dăruit în 1851 orașului o cișmea de fier forjat coprit cu bronz, în stil gotic, turnată în Moravia sa natală și amplasată în fața Catedralei Mitropolitane. (Fig.120.a)

¹⁰⁸ Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 94-95.

¹⁰⁹ NA Bogdan, *op cit*, p: 72.

¹¹⁰ Abraham Gottlob Werner (1749 –1817) – considerat părintele geologiei germane.

¹¹¹ Anastasie Fătu, *Despre Încercările*. . . , p: 29

¹¹² Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 166-170.

¹¹³ Constantin Cihodaru, Gheorghe Platon, *op cit*, p: 593.

Fig. 120.a.Iași. Fântâna (cișmeaua) de fier forjat realizată în spiritul veacului de inginerul Mihailic de Hodocin în 1851, în vremea lui Grigore Ghica Vodă, și amplasată în fața Catedralei Mitropolitane;b.detaliu

Exploatările și progresul economic aveau încă de așteptat. Pe drept cuvânt, aprecia Anastasie Fătu că Mihalec de Hodocin „s-a silit a stimula societatea noastră și a dat destulă îmboldire spre a desvolta interesul societății române și a oamenilor ce erau în capul ei.”¹¹⁴

Structurile geologice dinspre Socola, au constituit un alt punct de interes, formând subiectul celei dintâi lucrări românești de geologie, semnată și aceasta de **un valoros membru SMN, Grigore Cobălcescu, în 1862 și intitulată „Calcarul de la Răpidea”**. I-a urmat un amplu studiu consacrat, în 1883, de același savant, Carpaților Orientali.

Sala mineralogică a *Muzeului* era destinată totodată scoicilor, cochiliilor și câtorva fosile: oase și măsele de mamut, alături de un craniu de rinocer, ce serviseră drept contragreutăți la o cumpănă de fântână. Descoperite la Râșca, în ținutul Fălticeniilor, fuseseră donate

Societății de mitropolitul Veniamin Costache. (Fig. 120.c) Era începutul unei secții de paleontologie, îmbogățită de Cihac și colaboratorii săi, printr-o serie de fosile vegetale.

Fig. 120 c. Mitropolitul Veniamin Costache (1768-1846), membru de onoare și donator al SMN

¹¹⁴ Anastasie Fătu, *Despre încercările...*, p: 9.

Colecția de faună și floră

Muzeul sau Cabinetul de Curiozități Istorico-Naturale dispunea, de asemenea, de o secție faunistică și una de botanică. Pentru faună, Cihac a oferit 22 de păsări împăiate din Africa și America, la care a asociat și o colecție de embrioni, iar Bell dăruise 150 de păsări, majoritatea autohtone.¹¹⁵ *Muzeul SMN* din Iași mai făcuse schimb de 28 păsări împăiate cu Muzeul din Paris, prin Dr. Boissoneau. Dr. Barc dăruise o colecție de fluturi.

Flora a putut fi admirată inclusiv într-un ierbar de 200 de plante culese de farmacistul Waikum, în împrejurimile Galațiului. Cihac a adus și o nucă de cocos. O altă donație de plante a venit din partea profesorului J. G. Zuccarini, din München.¹¹⁶ Astfel de daruri a făcut și Victor Emanuel, Regele Italiei.¹¹⁷

Cihac încerca să afle piese rare și colecționari români și străini, spre a-i convinge să facă donații *Muzeului SMN*, ceea ce, de cele mai multe ori, reușea.¹¹⁸ Spătarul Mihalache Cantacuzino, de pildă, dăruia 60 de galbeni. Pe lângă strângere de fonduri, *Societatea moldavă* a recurs la achiziții și schimburi de piese cu alte *Cabinete Istorico-Naturale*: Muzeele din Paris, München, Mainz, Passau, Frankfurt, Heidelberg, Viena. Profesorului Veltelot din Passau, bunăoară, i s-au trimis obiecte în valoare de 409 lei, de la el SMN primind altele, în valoare de 2. 179 lei. Între 1834 și 1844, valoarea investițiilor a crescut de la 1. 330 de lei, la 55. 000 de lei¹¹⁹, iar vitrinele și depozitele patrimoniale oglindeau rodul efortului făcut. (Fig. 121)

Sala mare cu elefantul
Gaba, reconstituit

b.
Interior din Muzeul SMN. Sala de ședințe
unde a fost ales Cuza în 3 ianuarie 1859

¹¹⁵NA Bogdan, *op cit*, p: 13; Paul Pruteanu, *op cit*, p: 65-69.

¹¹⁶ Paul Pruteanu, *op cit*, p: 66.

¹¹⁷ Anastasie Fătu, *Discursul rostit în 26 iunie 1885*. . . .

¹¹⁸ Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 65-69.

¹¹⁹NA Bogdan, *op cit*, p: 40.

c. Sala Peștilor și Păsărilor

d. Dulap cu pești

e. Dulap cu păsări

f. Dulap cu tigru

g. Mamifere (după N.A. Bogdan)

Fig. 121. Aspecte din interiorul Muzeului SMN (Foto Launey)

În 1837, *Expediția Științifică Ruso-Franceză* condusă de prințul Anatole Nikolaevici Demidov / Demidoff (1813-1870) către Rusia meridională și Crimeea, trecu prin Principate și nu ocoli Iașul.¹²⁰ (Fig. 122, 123)

Demidov preciza, în memoriile sale de călătorie prin Moldova - *Voyage dans la Russie méridionale et la Crimée, par la Hongrie, la Moldavie et la Valachie, exécuté en 1837*- existența la Iași, alături de Mănăstirea „Trei Ierarhi”, a colegiului frecventat de fiii de boieri – *Academia Mihăileană*-, a trei librării și a unui cabinet de lectură francez, dar desigur a *Societății de Medici și Naturaliști*, a *Muzeului de Științe Naturale* și a Spitalului „Sf. Spiridon”, cu 200 de bolnavi.

Fig. 122. Anatole Demidov, Prinț de San Donato

¹²⁰ A Démidoff, *Voyage dans la Russie méridionale et la Crimée, par la Hongrie, la Moldavie et la Valachie, exécuté en 1837*, Paris, 1840.

Fig. 123.a. Harta călătoriei lui Anatole Demidov în Rusia Meridională din 1837
(Ernest Bourdin Editeurs, Paris, 1841)

Fig. 123. b. J. J.N. Huot. Harta Crimeei

Grupul de 22 de savanți și artiști prestigioși cuprindea pe: vicontele Adolphe Silvestre du Pinceau, fizician; geograful și naturalistul Jean Jacques Nicolas (Amédée) Huot, pionier al geologiei din Franța, fondator al Societății Franceze de Geologie, în 1830; naturalistul Joseph-Henri Lèveillé (Fig. 124); Louis Rousseau, paleontolog și zoolog, elev al *Muzeului de Istorie Naturală* din Paris; Pierre Guillaume Frédéric le Play, inginer metalurgist, economist și sociolog (Fig. 125); Alexandre de Nordmann (Alexander von Nordmann) (Fig. 126),

botanist, zoolog și paleontolog de origine finlandeză, supus al Imperiului rus; desenatorii - pictorii Louis Auguste de Sainson, secretarul lui Demidov, și Denis Auguste Marie Raffet. (Fig. 127) Studioșii călători au vizitat Academia *Mihăileană* și *Muzeul SMN* din Iași, declarându-se impresionați.¹²¹ Pictorul parizian Raffet (1804-1860) execută cu această ocazie desene și gravuri, ce constituiau „primele documente ale ilustrațiunii românești”.¹²² (Fig. 128)

Fig. 124. Joseph-Henri Lévellé (1796-1870)

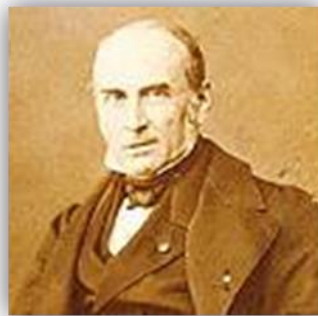

Fig. 125. P. G. Frédéric le Play (1806-1882)

Fig. 126. Alexandre de Nordmann (1803-1866)

Fig. 127. Auguste Bry. Portretul lui Denis Auguste Marie Raffet (1804-1860)¹²³

¹²¹NA Bogdan, *op cit*, 31-32; Tudor Berza, *loc cit*, pp: 99-121.

¹²² C Motaș, *loc cit*, p: 31.

¹²³ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2c/Auguste_Bry-Portrait_of_Raffet.jpg

Fig. 128.a. Auguste Raffet. Iași la 1837. Vedere cu Mănăstirea Trei Ierarhi

Fig.128.b. Auguste Raffet. Poștă de caii. Moldova, 9 iulie 1837

Fig. 128.c. Auguste Raffet. Popasul unei caravane moldovenești transportând cărbune. Basarabia, 5 august 1837

Participanții la *Expediție*, de la principele Demidov la graficianul Raffet, au fost cooptați membri corespondenți ai *Societății*.¹²⁴ Dr. Joseph-Henri Léveillé, celebru medic și micolog francez, a făcut, și el, cu acest prilej, unele observații din domeniul său, parcurgând Muntenia și Moldova și încercând să cunoască profilul biologic al speciilor proprii zonelor vizitate. Un an mai târziu, J. J. Huot (1790-1845) a trimis *Societății* ieșene volumul, ce tocmai apăruse în 1838, *Specimen Zoophytologiae Diluviana*, al paleontologului piemontez Giovanni Michelotti. Naturalistul de Nordmann, între 1832-1833 profesor de biologie la Liceul *Richelieu* din Odessa, a preluat din 1834 a preluat postul de curator al Grădinii Botanice din oraș, înainte de a reveni, în 1848, în Finlanda, ca profesor de zoologie, la Universitatea din Helsinki.

Între voiajori se găsea, probabil, după propriul său jurnal de călătorie, și contesa Fanny de la Rochefoucauld (1807-1848).¹²⁵

Colecția de antichități

Muzeul și-a adăugat curând și o secție de antichități. Pe lângă o mumie egipteană sala adăpostea și alte exponate atractive. Mumia însăși era însoțită de sarcofag cu ornamente interesante și podoabe exemplificând antichitatea orientală.¹²⁶ (Fig. 129)

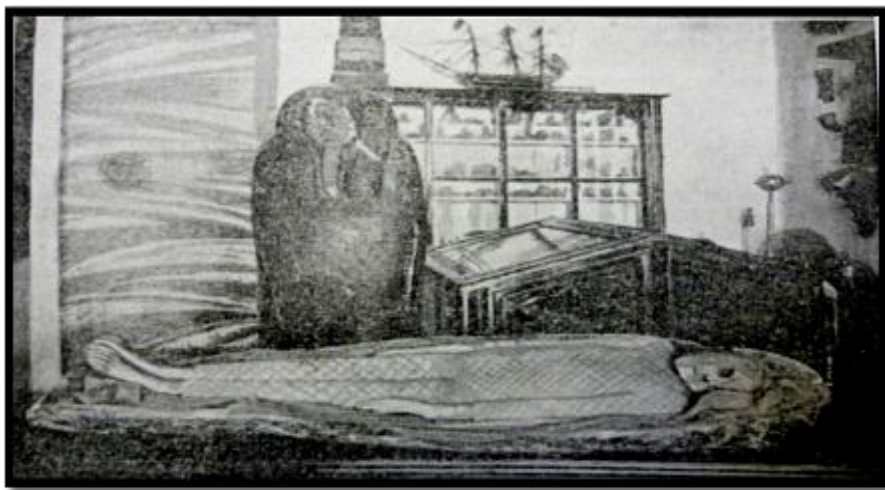

Fig. 129. Muzeul Istorico-Natural al SMN. „Sala Momâiei și Antichităților”¹²⁷

¹²⁴ N A Bogdan, *op cit*, p: 42.

¹²⁵ Gilles Bardy, *Fanny de La Rochefoucauld dans la Moldavie de Mihail Sturdza, en Bessarabie et en Bucovine. Impressions inédites d'une comtesse*, Revue des études sud-est européennes, 1992, XXX, 3-4, pp: 319-329.

¹²⁶ NA Bogdan, *op cit*, pp: 38-39.

¹²⁷ *Ibidem*, Tabel VIII.

Nicolaus Ganscowich de Wadaw, din Frankfurt, trimitea *Societății* una din tabletele cerate din Dacia, descoperite într-o mină din Transilvania și publicate de Massmann. La 28 iunie 1842, Asachi preda *Societății*, pentru „Muzeul Național“, obiecte din partea hatmanului Grigore Ghica, pe care el le adusese de la Pompei: o „tazză“, o „lampă de terra cotta“ și un „lacrimatorium de sticlă“.

Înainte de reîntoarcerea în Bavaria, în 1858, Cihac dăruia o sabie dacică și o carte.

De la bun început, din 1834, colecțiile *Muzeului* au avut menire didactică, servind ca material ilustrativ pentru lecțiile și demonstrațiile ce aveau loc în cadrul învățământului desfășurat la *Academia Mihăileană*. Cihac însuși era aici, din 1834, titularul cursului de *Istorie Naturală*, pentru care, în 1837, editase primul manual de acest fel în limba română. După 1860, colecțiile au fost puse și la dispoziția Universității ieșene, cea dintâi universitate de tip european din Țările Române și una din primele în aria sud-estică a continentului. Moldova promitea să aibă de acum un viitor mai prosper. J. M. Lejeune, profesorul francez al copiilor Prințului Callimachi, al cărui secretar personal era, publica la Paris, în 1837, într-un număr special din *Revue du Nord*, un articol cu titlul *Sur la Moldavie (Despre Moldova)*, unde comenta schimbările: „Totuși, impulsul a fost dat. Există deja colegii, o Academie. Orașul Iași posedă de câțiva ani un *Cabinet de Istorie Naturală* ce adăpos-tește lucruri destul de interesante.”¹²⁸

Remarcabilul salt al cunoștințelor omenești și tehnologiilor, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, determina amplificarea spiritului de competiție între savanți, permițându-le să înțeleagă mereu mai bine și să valorifice în grad superior potențialul, inclusiv sanogenetic, al Naturii. Programele *Societății* ieșene enunțau scopuri similare ale activităților preconizate, definind însăși rațiunea sa de a fi. Accentul era pus pe studiul compoziției florei și faunei Moldovei, pe expertiza geologică a ținutului, pe evaluarea, pe baze fizico-chimice și biologice, a patrimoniului natural în ansamblu, dar și pe dezvoltarea unor șantiere arheologice, precum celebrul sit de la Cucuteni.

În ciuda vicisitudinilor, colecțiile *Muzeului* s-au salvat în mare parte, fiind reîmprospătate mereu. Colecțiilor lui Cihac, Bell, Edel și Szabó, donate *Muzeului*, li s-au adăugat donațiile doctorului Kiriacopol, ale boierului Alecu Balș, mitropolitului Veniamin Costache, savantului Gheorghe Asachi.

Cele mai valoroase se considerau a fi colecțiile de insecte, moluște, amfibieni, reptile, păsări, minerale și plante. S-au adăugat, peste ani, exponate ilustrând specia umană: schelete, preparate anatomo-fiziologice, embrioni prezervați în alcool, monștri embrionari și adulți, mulaje în ceară fiziologice și patologice.

Dacă în 1840, la mutarea în localul actual, fondul de exponate număra 1.500 minerale, 2.844 de plante, 3.000 de moluște și insecte, 795 vertebrate, 92 schelete, mai multe coarne de cerb, în anul 2000, inventarul instituției etala 350.000 piese, dintre care 3.500, de patrimoniu.

¹²⁸Felicia Dumas, Olivier Dumas, *op cit*, p: 210.

*

*

*

***Peregrinatio academica*: primele echipe ale SMN de cercetare itinerantă din Moldova**

În toată Europa, așa cum s-a subliniat, societățile, cabinetele și muzeele de științe naturale erau la modă. În consecință, mai multe excursii de cercetare, adevărate expediții științifice, au avut loc sub egida SMN. Peregrinarea academică -*peregrinatio academica*-, asemenea aproape unui drum sacru de inițiere, explora acum lumea remediilor pentru a le descifra și folosi; culegea plante, afla minerale și animale de leac, le analiza și testa roștul. Investigând universul vieții și suferinței, călătorii studioși individualizau situații, cazuri și terapii, pentru a le stăpâni mai eficient. Sprijinit – măcar virtual, precum Asklepios, în toiagul de gând, cercetătorii desțeleneau un itinerariu revelator.

Principalii protagoniști ai acestor acțiuni au fost, în SMN, aceiași doctori Zotta și Cihac, librarul, naturalistul și ornitologul amator de origine elvețiană Frédéric Bell, naturalistul și etnograful de origine vieneză Julius Edel și botanistul scrupulos, farmacist și medic de origine maghiară, Josef Szabó, ce au sporit considerabil colecțiile *Muzeului SMN*.

Primul herbar indigen cuprindea 2844 de plante, din care 600 ilustraau droguri vegetale, colectate în majoritate de Josef Szabó. (Fig. 130) După cum remarcase botanistul german, profesorul Joseph Gerhard Zuccarini de la Universitatea din München, membru corespondent al SMN, herbarul etala „peste 200 de specii de o mare raritate” și „unele cu totul noi”. Se poate aprecia că nu doar descriind, ci și adunând leacurile botanice empirice întrebuințate de locuitorii din diversele zone geografice cercetate, Szabó a constituit cel dintâi fond de farmacognozie științifică din România de azi.¹²⁹

Prin investigațiile lui Szabó și Edel s-au întocmit colecții valoroase de plante, ierburi medicinale, dar și de insecte, moluște, amfibieni, reptile, de păsări și alte specii de animale, de fosile și de minerale.

Din expedițiile științifice, ornitologul Edel a donat *Muzeului* o colecție de circa 600 de insecte¹³⁰, iar silvicultorul Dimitrie

Fig. 130. Dr. Josef Szabó (1803-1874), membru extraordinar al SMN. Membru de onoare al Academiei Române

¹²⁹E Grigorescu, *L'activité scientifique des pharmaciens dans le cadre de la Société des Médecins et des Naturalistes*, Rev Med Chir Soc Med Nat Iasi, 1970, 74; 4: 891-896; V Năstasă, *Activitatea științifică a farmaciștilor în cadrul Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, Rev Med Chir SMN Iași, 1981, 1:158-160.

¹³⁰NA Bogdan, *op cit*, p: 28.

Stănescu a cules date despre componența vegetației, îndeosebi a pădurilor, publicând în 1872, în *Revista Științifică* din București, articolul „Pădurile Moldovei”.¹³¹ Stănescu nu doar a descris vegetația silvică, dar a trasat hărți ale acesteia, delimitând pădurile Statului și ale Epitropiei „Sf. Spiridon”.

Cartografierea era utilă și pentru estimarea defrișărilor masive care afectaseră codrii de altădată, așa cum apăreau în *Descrierea Moldovei* a lui Cantemir, bunăoară, la 1717, sau în crierile lui Balthasar Hacquet, din 1790.¹³² Date despre păduri au mai venit în 1843 prin lucrarea economistului Prințul N. Suțu, în 1840 din partea lui Mihalic de Hodocin, iar apoi prin efortul lui Ion Ionescu de la Brad, de a descrie agricultura județelor Dorohoi în 1866 și Putna, în 1869, dar și Mehedinți, în 1868.

Prima expediție științifică de grup a SMN

Renumită a rămas *expediția botanică lui Edel și Szabó prin Moldova*, întreprinsă între 3 mai și 6 iulie 1835, prin care s-au adunat o bogată floră spontană pentru *Muzeu* și date relevante de interes ecologic, dar și etnografic, definitorii pentru floră, faună și unele ape minerale, dar nu mai puțin pentru viața cotidiană a populației. Echipa de cercetători „a pornit din Lunca Siretului și a ajuns pe malurile Dunării, s-a încântat de peisajul Carpaților și cursul nervos al Bistriței, mergând până în inima Ceahlăului.”¹³³ Obiectivul central era inventarierea și catalogarea vegetației din Moldova, cei doi misionari trimițând cu multă regularitate Societății, lui Cihac personal, plantele recoltate și uscate și listele minuțioase asupra fiecărui transport.¹³⁴

Dar, din observațiile cercetătorilor nu lipseau notele referitoare la faună și minerale. Într-adevăr, o serie de lucrări referitoare deopotrivă la fauna Moldovei au fost curând publicate, grație lui Jacob Cihac, Josif Szabó, și Friedrich Bell. Ca și la plante, împărțirea speciilor respecta criteriile lui Linné. Se distingeau șapte clase: sugătoare, paseri, amfibii, pești, insecte și viermi.¹³⁵ În epistolele lui Edel, din misiunea derulată împreună cu Szabó în iulie 1835, se făceau referiri la resursele mineralogice. Traseul Focșani-Ocna-Bacău-Moinești-Piatra Neamț, de pildă, merita redefinită: „Vremea nu ne îngăduie să ne ocupăm și cu mineralogia, dar munții aceștia sunt bogați și în loc de 60 de specii, pe care le-a găsit Schwikondt, s-ar putea strânge într-o singură vară o serie de vre-o 1800 de bucăți.”¹³⁶

Josef Szabó (1803-1874) medic, farmacist și naturalist originar din Transilvania, se născuse la Maros Bogata, comitatul Turda, în martie 1803, încetând

¹³¹ *Ibidem*, p: 27.

¹³² Anastasie Fătu, *Discursul rostit în 26 iunie 1885*, . . . pp: 12-13.

¹³³ Elena Butnaru, Luminița Agoroaei, *Contribuțiile farmaciștilor moldoveni în cadrul Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, în Dana Baran (editor), *Timp și semnificație*, Ed. „Gr. T. Popa”-UMF Iași, 2012.

¹³⁴ NA Bogdan, *op cit*, p: 28.

¹³⁵ *Ibidem*, p: 31.

¹³⁶ *Ibidem*, p: 29.

din viață la Iași, în 15 decembrie 1874. Doctor în medicină la Jena în 1852, când a obținut și drept de liberă practică în țară, a trăit la Iași, unde a ocupat funcții variate¹³⁷: medic secundar la Secția I medicală la Spitalul Central „Sf. Spiridon” din 1853, subchirurg la Spitalul Militar, medic administrator (director) la Ospiciul de la Galata din 1863 și medic de arondisment. A fost membru extraordinar SMN din 1841, membru corespondent al Societăților de Științe din Hamburg și din Viena, un profesionist așadar aflat în legătură cu cercetători străini de valoare, la fel de pasionați de cunoaștere ca și el. În 1872, Josef Szabó a fost ales membru onorar al Societății Academice Române (viitoarea Academie Română), cu acest prilej rostind discursul „Observații științifice din excursiile mele botanice”.

După cum îl caracteriza Dimitrie Brândză, citându-l pe Dr. Fătu - cel care, la despărțire, adusese un ultim omagiu colegului său de societăți științifice-, Szabó fusese unul din cei mai fervenți exploratori ai florei Moldovei în regiunea munților, pe când Guéhard, unul din predecesori, explorase cu precădere câmpia. „De regretat că manuscrisele sale nu au fost publicate de cei cărora le fuseseră încredințate. Nici măcar Anastasie Fătu, pe care Academia Română l-a însărcinat cu revizuirea și editarea studiului *Flora Iașului*, nu a reușit să se achite de această obligație”, sublinia Brandză („Despre vegetațiunea României”).

Flora, fauna și mineralele, în Muzeul SMN și scrierile membrilor săi

Cercetările întreprinse de către conducătorii și membrii comuni ai SMN au aprofundat cu precădere cunoașterea florei, faunei, solului și subsolului, sursele de apă potabilă, simplă și minerală, și resursele de balneatie din Moldova, contribuind incontestabil la progresul țării pe multiple planuri: atât cel al cunoașterii și instruirii, cât și cel al valorificării de relevanță economic-socială și medicală.¹³⁸ Metode noi și îmbunătățite de analiză chimică ușurau și motivau atare acțiuni. Interesele profesionale, medicale și farmaceutice erau dublate de cele mult mai largi, economice, proprii tendințelor, deși timide, de industrializare din epocă. Și, apoi, filosofia naturii era doar la putere! O medicină a Luminilor minților atent instruite răzbea la lumina zilei, răsfrântă peste omenirea în întuneric și clar-obscur.

În 1835, doctorul Czihak sfătuia pe specialiștii SMN să facă excursii de studii istorico-naturale. Din acest demers au rezultat lucrări amănunțite privind flora Moldovei, realizate în 1836 de același neobosit Iacob Cihak și de colaboratorii săi Julius Edel - „șef al Grădinilor Domnești” în Moldova, Iosif Szabó, Constantin Vârnăv și Charles Guéhard. Era cel mai amplu plan investigativ de la cercetările lui Balthasar Hacquet (1739-1815), cunoscut medic chirurg, geolog și natu-

¹³⁷Paul Pruteanu, *Istoricul Spitalelor din Moldova*, Ed. Medicală, București, 1957, pp: 275-281.

¹³⁸ P Jitariu, *Le rôle de la Société des Médecins et des naturalistes dans le développement des sciences naturelles en Moldavies*, Rev Med Chir Soc Med Nat Iasi, 1970, nr. 4: 884.

ralist austriac de descendență franceză, cu decenii bune mai înainte, între 1788-1795, și alături de *Fisiografia Moldovei*, elaborată ca teză de doctorat de Costache Vârnav, în 1836, la Universitatea din Buda.

În 1836, al doilea an după excursia lui Edel, Iacob Cihac, medic, dar și naturalist pasionat –așa cum era spiritul enciclopedic al timpului-, semna lucrarea *Floræ Moldaviciæ species ac genera hucusque excursionibus explorata ac secundum Linnæi systema ordinate (Speciile și genurile florei moldavice explorate în excursiile de până acum și ordonată după sistemul lui Linné)*, în revista bavareză de botanică generală, „Flora”, tipărită la Regensburg, numărul din luna mai 1836 (*Flora oder allg. bot. Zeit.*, Mens Maii, 1836), II - Beiblätter zur allg bot. Zeit. pp:58-74). Jurnalul de reputație și tradiție, apărea de la 1792, ca periodic al Societății Bavarere de Botanică din Regensburg, fondată încă din 14 mai 1790. Era cel mai vechi din lume pe acest profil, iar, din 1818, primise numele de „Flora”.¹³⁹ (Fig. 131)

În *Floræ Moldaviciæ species ac genera ...*, Cihac enumera 1116 specii de plante din Moldova, ce compun fondul ierbarului din *Muzeul SMN*. Cele mai multe exemplare fuseseră recoltate de Edel, dar fără a se preciza locul de unde fuseseră culese.¹⁴⁰ Din păcate, - arăta încă din 1880 Dr. Brândză, membru marcant al SMN, - „uitarea în care a fost lăsat acest ierbar“.. „a adus aproape completa sa distrugere, așa încât putem zice că astăzi mai toată colecțiunea aceasta de plante este ca și pierdută pentru știință“.¹⁴¹

Peste aproape 30 de ani de la expediția din 1835, în 1863, sub semnătura lui Cihac și Szabó, apărea în limba germană în aceeași publicație europeană de

Fig. 131. *Flora oder allgemeine botanische Zeitung*, Regensburg, 1868. Pagina de titlu

¹³⁹<http://www.regensburgische-botanische-gesellschaft.de>; <http://www.botanicus.org/title/b11691608>

¹⁴⁰Dimitrie Brândză, *Despre vegetațiunea României și exploratorii ei. Discurs de recepție la Academie (11 aprilie 1880)*, Tipografia Academiei Române, București, 1880, pp: 1-5; Dimitrie Brândză, *Prodromul florei române*, Tipografia Academiei Române, București, 1870-1883, pp: XVII-XXX.

¹⁴¹Dimitrie Brândză, *Despre vegetațiunea. . .*, p: 5.

tradiție, revista „Flora”, volumul XLVI, un studiu extins pe 71 de pagini, divizat în nouă părți. Titlul era: *Heil- und Nahrungsmittel, Farbstoffe, Nutz- und Hausgeräthe welche die Ost-Romanen, -Moldauer und Wallachen-, aus dem Pflanzenreichen gewinnen. Mitgetheilt von Obriststabsarzt Dr. Ritter Jakob von Czihak und Dr. J. Szabo, Secundarius im Hospitale St. Spiridion in Jassy.* („Produce medicinale și alimentare, culori, utilizări și ustensile casnice obținute de romanii din est, - moldoveni și valahi-, din plante. Comunicate de Medic Șef Colonel Dr. Cavaler Jakob von Czihak și Dr. J. Szabó, secundar la Spitalul „Sf. Spirid[i]on” din Iași”). (Fig. 132.a.)

Fig. 132.a. Jurnalul „Flora” din Regensburg, nr. 15/1863, unde o parte din studiul lui Czihak și Szabó a fost publicat, după cum se menționa în *Cuprins*:
J. v. Czihak und J. Szabó, Heil- und Nahrungsmittel, Farbstoffe, Nutz- und Hausgeräthe welche die Ost-Romanen, -Moldauer und Wallachen-, aus dem Pflanzenreichen gewinnen

Clasificarea se conforma sistemului Linné. Din flora Moldovei erau specificate, așadar, plantele medicinale atât cele de uz uman, cât și veterinar, alături de

cele specifice industriilor domestice. Accentul a căzut, totuși, pe examinarea plantelor medicinale, remedii tradiționale folosite de poporul român în tratarea bolilor umane și animale, cărora le-a revenit circa 45% din volumul total al studiului. Plantele comestibile ocupau 28%, ciupercile comestibile, aproximativ 4%, iar plantele de uz agro-industrial casnic erau discutate în restul de 23%.¹⁴² (Fig.132.b.)

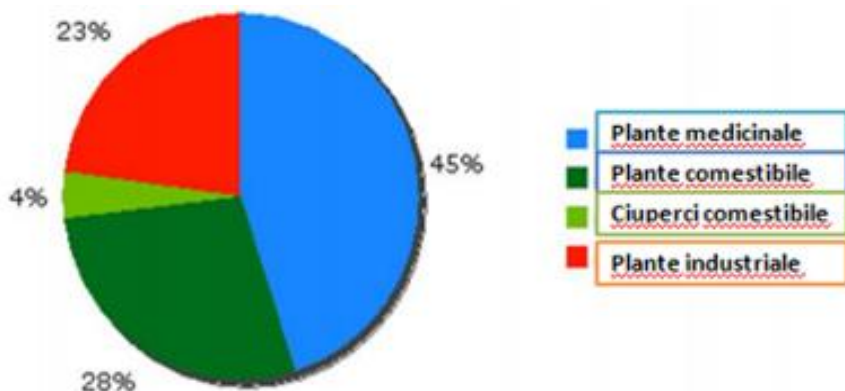

Fig. 132.b. Reprezentare grafică a ponderii diferitelor plante descrise de Cihac și Szabó: 45% - plante medicinale; 28% - plante alimentare; 23% - plante industriale; 4% - ciuperci comestibile (după Brodel și Ionescu, 2009)

Se treceau în revistă remedii populare, precum, de pildă, recursul la *Lilium candidum* L., German: „weisse Lilie”– în româna modernă „Crin”– crește în grădini și adesea în vii. Se aminteau subtipurile: *L. bulbiferum* L. , *L. pyrenaicum* L., *L. Martagon* L. Uleiul tulpinei și florile se amestecau, lăsându-se la macerat. Se aplica în tratarea contuziilor și abceselor. Bulbul se recomanda împotriva leucoreei.¹⁴³ Erau specificate plantele medicinale, apoi cele alimentare și cele utilizate în industria domestică. Ciupercile toxice nu erau indicate, ci doar fungii comestibili și cei având aplicații curative.

Denumirile figurau în limbile germană și latină, dar și română, pentru 391 specii de plante și fungi, catalogate de autori între 1858-1861, conform sistemului lui Linné. Se menționa termenul latinesc, științific, urmat de cel german și apoi de cel românesc. Dacă termenul românesc nu exista sau autorii îl ignorau, îl derivau din limba latină.¹⁴⁴ Scrierea cuvintelor românești s-a făcut

¹⁴² Erwin Brodel, *op cit.*

¹⁴³ Erwin Brodel, Cristina Ionescu, *One of the First Articles about the Romanian Ethno-Naturopathy Published in a Western Science Paper Was Written by Colonel Dr. Jakob von Cihac and Dr. Iosef Szabó*, Bulletin of the Transilvania University of Brasov (Series 6: Medical Sciences) Supplement – Proceedings of the IVth Balkan Congress of History of Medicine, 2009, 6; 51: 157-160; E Brodel, *op cit.*

¹⁴⁴ Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, pp: 111-120; Erwin Brodel, Cristina Ionescu, *loc cit.*

conform regulilor ortografiei germane: de exemplu, „Pitschor Kokoschului” (piciorul cocoșului), „Tschimbrischoare” (cimbrîșoare), „Jarwa Stupului” (iarba stupului).¹⁴⁵ În crearea termenilor, Cihac a recurs la semantica germană și alfabetul chirilic, amănunt trădând stadiul incipient al limbajului de specialitate românesc. Szabó l-a sprijinit, cunoscând bine denumirile populare ale plantelor, pe care le nota conștiincios, în decursul excursiilor de documentare. A fost o muncă de inovație și pionierat care completa fericit opera sa lingvistică din *Istoria Naturală*, finalizată în 1837.

În 1841, Szabó a redactat, însă, un grandios studiu în limba română, intitulat „Flora Moldavica”, din care majoritatea paginilor au rămas în manuscris. Era „Descrierea Florei Moldovei în respectul științific, tehnic, economic și al medicinei legale și poporane cu însemnarea geografiei plantelor, a localității și a pământului ce le convine mai bine”, „o disertațiune relativă la preumblările sale botanice”. A elaborat de asemenea lucrarea „Flora județului Iași ordonată după sistema lui Linneu, descrisă și esplicată după Johann Christian Gottlieb Baumgarten (autorul Florei Transilvaniei: *Enumeratio Stirpium Magno Transsilvaniae Principatus*)”. Aceste două manuscrise dintâi – preciza în același context Dimitrie Brândză - au fost încredințate, în 1863-1864, directorului de atunci al serviciului sanitar [doctorul Carol Davila], spre publicare; al treilea manuscris, „o traducere localizată, dar cam necioplită a Florei Transilvaniei de Baumgarten”, a fost depus în 1873 la Biblioteca Societății Academice Române (vezi Anal Societ Acad Rom, tom VI, 1874) de Szabó însuși, cu ocazia primirii sale în Academie. Textul a fost ulterior predat lui Anastasie Fătu, spre a fi revăzut.¹⁴⁶ „Manuscrisul acesta, mai curând o traducere după *Flora Transilvaniei* a lui Baumgarten, este aproape lipsită de interes”, din cauza problemelor de limbă română ale autorului, dar și din cauza neindicării locurilor de proveniență a plantelor –cu excepția a 80 de specii–, ceea ce, după cum nota Brândză, făcea lucrarea lui Szabó „de un prea mic ajutor pentru Floră”.¹⁴⁷ De amintit că J. Ch. G. Baumgarten, stabilit în Ardeal, era și el unul din membrii onorifici ai SMN din Iași. Dacă scrierile despre misiunile botanice și paginile cu observații istorico-naturale pe care Szabó le-a oferit doctorului Davila spre

Fig. 133. Teodor Codrescu (1819-1894). Membru corepondent al Academiei Române, editor, redactor, tipograf, istoric, traducător, prozator.

¹⁴⁵Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*; Erwin Brodel, *op cit*; Erwin Brodel, Cristina Ionescu, *loc cit*.

¹⁴⁶Dimitrie Brândză, *Prodromul ...*, pp: LIX-LX; Anastasie Fătu, *Discursul rostit în 26 iunie 1885...* pp: 39-47.

¹⁴⁷D Brândză, *Prodromul...*, pp: LIX-LX; D Brândză, *Despre vegetațiunea României și exploratorii ei cu date asupra climei și a regiunilor botanice...*,pp:7-8; NA Bogdan, *op cit*, p: 30.

tipărire s-au pierdut, în schimb, Biblioteca SMN a păstrat un exemplar al studiului său „Flora Moldovei”, donat către sfârșitul anului 1850 de către Cihac, cel care îl caracteriza drept „o operă de merit, foarte interesantă”.¹⁴⁸ În arhiva patrimonială a *Bibliotecii SMN* au supraviețuit și paginile originale din „Jurnalul excursiei făcute în Moldova de la 3 mai la 6 iulie 1835”, semnate de Julius Edel și Josef Szabó.¹⁴⁹ Cihac, Szabó și Bell au pus la punct după criteriul *Linneene* și un indice al plantelor din Flora Moldovei, publicat în 1849 în franceză, în „Notiții Statistice” de Prințul Nicolae Suțu. Lista includea 608 genuri din 21 clase, speciile nefiind indicate. Acest „Index al plantelor ce constituie Flora Moldovei și productelor Moldovei din câteși trelele imperii ale Naturii” a fost tipărit la Iași și comentat în ediție românească de un alt activ membru SMN, Theodor Codrescu¹⁵⁰, în 1852. (Fig.133)

Profesor la *Academia Mihăileană* între anii 1848-1853, unde a predat istoria, Th. Codrescu a fost cenzor al publicațiilor din Moldova și director al Arhivelor Statului din Iași în 1856; în 1850, în colaborare cu Gheorghe Săulescu, Theodor Stamati, Petru Cazimir și Dimitrie Gusti, a înființat tipografia *Buciumul Român*, prin intermediul căreia a sprijinit Unirea Principatelor Române și unde au apărut inclusiv lucrări medicale. „Manualul pentru învățătura moașelor” semnat de Anastasie Fătu (1852). Prin grija lui Codrescu, la Iași a văzut lumina tiparului și prima ediție din „Țiganiada sau Tabăra țiganilor” (vol. I, 1875; vol. II, 1877) a transilvanului Ion Budai Deleanu, corifeu al Școlii Ardelene.

Revenind la flora Moldovei, este revelator pentru atmosfera epocii, ecoul pe care tipărirea aceluși „Index al plantelor...” l-a avut în lumea intelectuală autohtonă de atunci, materialul lui Cihac, Szabó și Bell fiind preluat de «Revista Contimporană», de către Cezar Bolliac și Costache Negruzzi. Detaliile erau însă comentate critic de Dimitrie Brândză: „Acest catalog, ce este datorit D-rului J. Czihak, necuprinzând numele a nici unei specii, este vădit că nu poate avea nici un interes științific. Nu tot aceasta este și părerea redactorilor încetatei «Reviste Contimporane» care, ori pentru că niciodată n-au citit acest catalog, sau pentru că au uitat aceea ce au citit, nu esită de a o considera ca «o Floră sistematică a Moldovei» (loc cit, Anul IV, p:335). Catalogul D-rului Czihak se află reproduș și în *Mémoires pour servir à l'Histoire de la Roumanie*, Paris 1856, a D[omnului] C. Bolliac, (loc. cit., p: 88). Tot din el sunt luate vreo 600 numiri de plante, din care o parte se văd publicate în *Convorbirile literare* (volumul III, pp:88-100) și atribuite lui C. Negruzzi. Cât despre *Flora Română* din *Păcatele Tinereților* (*Scrieri*, C. Negruzzi, ediția Socec, Vol. I, pag. 95), această scri-

¹⁴⁸ NA Bogdan, *op cit*, p: 55.

¹⁴⁹ Paul Pruteanu, *Iacob Cihac*, p: 73.

¹⁵⁰ Theodor Codrescu: între anii 1848 și 1853, a fost profesor la *Academia Mihăileană*, unde a predat istoria; a fost cenzor al publicațiilor din Moldova și director al Arhivelor Statului din Iași în 1856; în 1850, în colaborare cu Gheorghe Săulescu, Teodor Stamati, Petru Cazimir și Dimitrie Gusti a înființat tipografia *Buciumul român*, a doua după Tipografia *Albinei*, prin intermediul căreia a sprijinit Unirea Principatelor Române și unde au apărut inclusiv o serie de lucrări medicale.

ere nu are din *Flora Română* decât titlul, restul părându-mi a fi o slabă și informă imitațiune a *Scrisorilor lui J. J. Rousseau asupra botaniceii*, în care se văd pomenite vre-o 70 numiri de plante, mai mult ori mai puțin rău tălmăcite și pe latinește și din care aproape a treia parte sunt cu totul străine Florei române.”¹⁵¹

Cihac a mai realizat un studiu despre „Productele celor trei regnuri din Moldova“, vegetale, animale și minerale, cuprins în volumul lui Suțu, cu numirile corespunzătoare în română și latină.¹⁵²

Julius Edel, „botanistul căruia datorăm cele dentâi explorațiuni mai sistematice asupra vegetațiunii diverselor regiunii ale Moldovei“¹⁵³ a scris și a publicat în germană la Viena, în 1853, un studiu intitulat „Considerații asupra vegetației din Moldova elaborate după cercetări proprii efectuate în 1835“- *Bemerkungen über die Vegetation der Moldau. Nach eigenen, im Jahre 1835 gemachten. Beobachtungen entworfen*. Titlul scurt era „Vegetation der Moldau“-*Vegetația Moldovei*.¹⁵⁴ Lucrarea fusese editată prin mijlocirea lui Eudoxiu Hurmuzaki, în *Analele Cercului zoologico-botanic din Viena (Verhandlungen des Zoologisch-Botanischen Vereins in Wien, 1853, vol. III, pp: 27-42)*. (Fig 134) Era o adevărată fiziografie a Moldovei „sub punctul de vedere al dispozițiunii teritoriale și al speciilor de plante ce cresc în diferite regiuni ale țării”.¹⁵⁵

Este de remarcat că variațiile florei Moldovei erau explicate în raport de tipul de relief, structuri geologice și climă, impact antropic legat de activitățile economice și comerciale și răspândirea teritorială, de apariția și dispariția speciilor vegetale. Cihac dorea, totuși, să obțină de la Edel „nu numai o operă de specialitate, ci și un album de peisagii și tipuri, o hartă «geognostică», publicând un extras și în „Efemeridele Geografice”.¹⁵⁶

În *Bemerkungen über die Vegetation der Moldau...*, Edel menționa o scriere anterioară comparabilă, lucrare însă cu un caracter foarte general¹⁵⁷, semnată de Charles Guébard, cu titlul *Tentamen Florae Moldavicae*, al cărui manuscris încredințat lui Alphonse de Candolle¹⁵⁸ în 1848, fusese tipărit de acesta în 21 de pagini, în revista *Bibliothèque Universelle de Genève*, în februarie 1849 (vol. X, p: 89).¹⁵⁹

¹⁵¹ Dimitrie Brândză, *Prodromul florei române*. . . , pp: XII-XIII.

¹⁵²NA Bogdan, *op cit*, p: 30.

¹⁵³ Dimitrie Brândză, *Despre vegetațiunea României*, pp: XII.

¹⁵⁴Paul Pruteanu, *Iacob Cihac*.; V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *op cit*; J Edel, *Bemerkungen über die Vegetation der Moldau nach eigenen, im Jahre 1835, gemachten. Beobachtungen entworfen*, Zool. -Bot. Ges, 1853, vol. III, pp: 27-42. Österreich, Austria - www. biologiezentrum. at. (20. 04. 2014)

¹⁵⁵NA Bogdan, *op cit*, p: 29.

¹⁵⁶ Victor Gomoiu, *op cit*, p: 491.

¹⁵⁷NA Bogdan, *op cit*, p: 29.

¹⁵⁸Alphonse Pyrame de Candolle (1806 -1893), naturalist elvețian, fiul celebrului medic și botanist din Geneva, Augustin Pyrame de Candolle (1778 -1841).

¹⁵⁹Dimitrie Brândză, *Prodromul*. . . , pp: XXIV-XXVI.

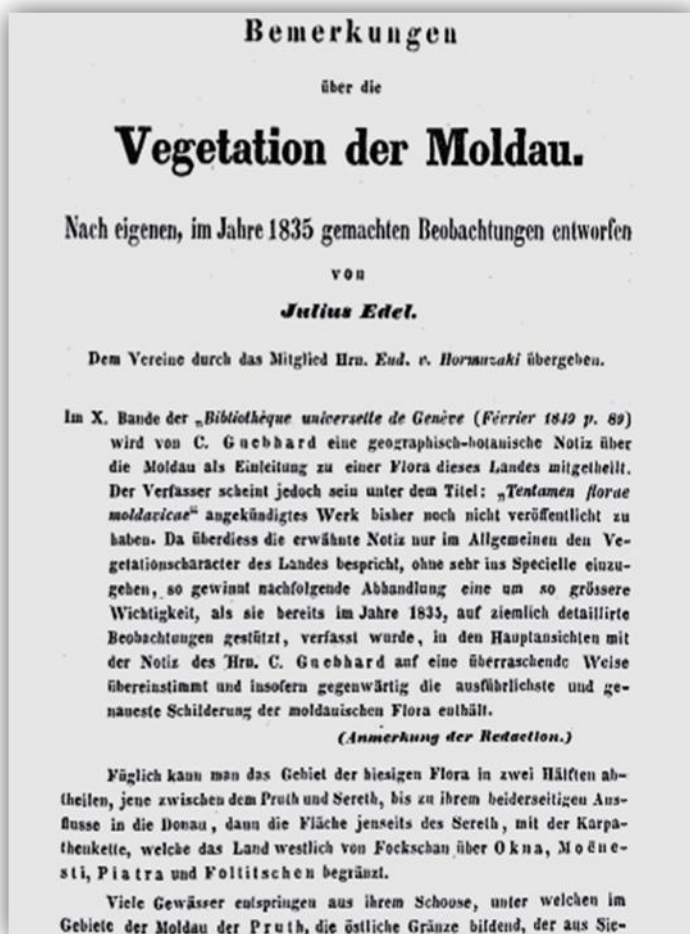

Fig. 134. Julius Edel. *Bemerkungen über die Vegetation der Moldau...*, 1853.
Prima pagină

Cu mai multă pricepere decât Edel, Charles Guébbard -aprecia Dimitrie Brândză-, s-a dovedit a fi, botanist pe atât de modest, „pe cât scrutător pasionat“. Originar din Neuchâtel, Guébbard „venise în 1842 în Moldova, spre a conduce florăriile de la Pekia ale Prințului Dimitrie Moruzi. La 1848, muri, fiind atins de holeră, care băntuia atunci în țară. Colecțiunile și tot ce mai rămăsese de la dânsul au fost arse de Agenții sanitari“. Guébbard a lăsat, pe lângă partea botanică, o serie de considerațiuni generale privind clima și fertilitatea pământului Moldovei, pe care a împărțit-o în trei regiuni: Moldova superioară, Moldova centrală și Moldova inferioară.¹⁶⁰ Era vorba despre o „notă geografică și botanică despre Moldova spre a servi drept introducere la flora acestei țări”

¹⁶⁰Dimitrie Brândză, *Vegetațiunea*. . . , pp: 4-6.

(*Notice géographique et botanique sur la Moldavie pour servir d'introduction à la flore de ce pays*), ce suplimenta datele din manuscrisul referitor la floră, intitulat *Enumeratio plantarum quas per annos 1842-1848 in Moldavia collegit et observavit C. Guébard* (*Enumerarea plantelor pe care, între 1842-1848 le-a colectat și studiat C. Guébard*) și cuprindea „1464 de specii cu mai multe varietăți, dintre care specii, 1090 observate și culese de el însuși, iar restul văzute în erbarul Muzeului din Iași.” Botanistul elvețian făcuse apel la datele culese de Edel și Szabó și la exponatele Muzeului din Iași, spre a-și desăvârși documentarea. „În timpul cât explora în Moldova, trimise“, însă, „mare parte din colecțiunile sale muzeului *de Candolle* din Geneva, precum și Muzeelor din Paris și Viena“ – preciza Brândză. (Fig. 135) Însuși profesorul Brândză a adăugat colecțiilor sale parte din tezaurul muzeistic al SMN, spre a constitui ierbarul pe care l-a înglobat Muzeului Botanic fondat de el la București, odată cu mutarea sa în capitală. Din nefericire, multe din acestea s-au distrus în incendiul ce a afectat Muzeul.¹⁶¹

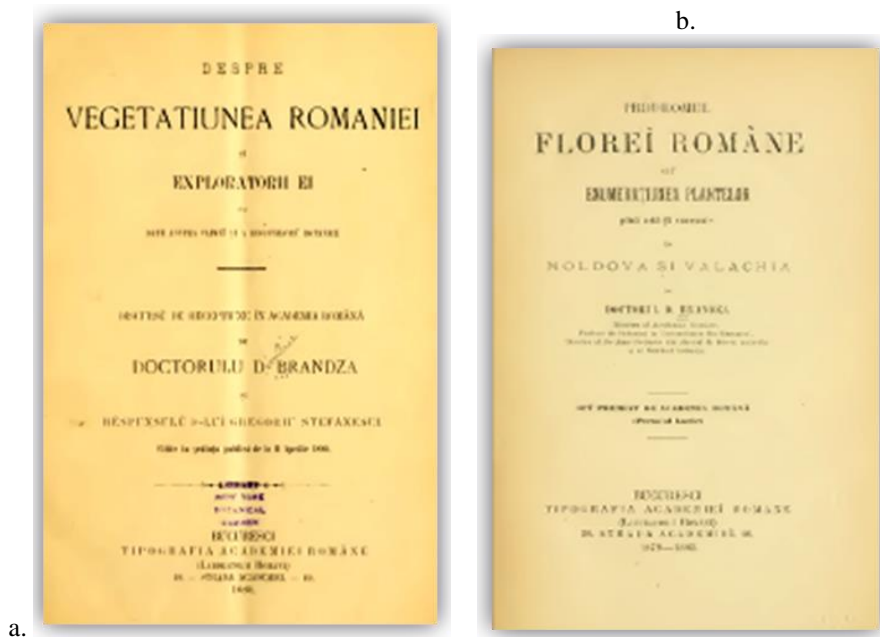

Fig. 135. Dr. Dimitrie Brândză. a. Coperta broșurii *Vegetațiunea României și exploratorii ei. Discurs de recepție în Academia Română*, Tipografia Academiei Române, București, 1880; b. coperta lucrării *Prodromul florei române*, Tipografia Academiei Române, București, 1870-1883.

¹⁶¹M Vlădescu, *Cryptogames vasculaires de la Roumanie*, Bulletin de l'herbier, 1901, an I, nr. 1, p: 39.

În *Bemerkungen über die Vegetation der Moldau...*, Edel menționa o scriere anterioară comparabilă, lucrare însă cu un caracter foarte general¹⁶², semnată de Charles Guébard, cu titlul *Tentamen Florae Moldavicae*, al cărui manuscris încredințat lui Alphonse de Candolle¹⁶³ în 1848, fusese tipărit de acesta în 21 de pagini, în revista *Bibliothèque Universelle de Genève*, în februarie 1849 (vol. X, p: 89).¹⁶⁴

În acest context de emulație cultural-științifică naturalist-medicală, în 1856, Anastasie Fătu, membru al *Societății*, a inaugurat prima *Grădină Botanică* a țării, la Iași, experiență profesională pe care acest jurist, medic și botanist de excepție, o vie conștiință civică, a sintetizat-o în monografia *Enumerațiunea speciilor de plante cultivate în Grădina Botanică din Iași până la anul 1870*, apărută la București în 1871.¹⁶⁵ Autorul era indiscutabil un excelent cunoscător al florei Moldovei. După cum sublinia Dimitrie Brândză, Dr. A. Fătu, prin studiul *Despre încercările făcute pentru dezvoltarea științelor naturale în România*, publicat în 1873 în *Analele Societății Academice Române* (seria I, tom. V, secț. II, 1873, pp: 11-33 și 74-80)¹⁶⁶, era „primul autor căruia datorim cele din-tâi indicațiuni bibliografice asupra Florei României.” Fătu era la curent cu tot ceea ce împlineau contemporanii săi din SMN: „În erudita lucrare a acestui învățat se văd menționați într-un mod sumar, pe lângă unii din cei ce au scris câte ceva din punct de vedere cu totul general despre vegetațiunea acestei țări, B. Hacquet (după darea de seamă a lui K. Hoetzl), J. Edel, J. Szabó și J. Czihak, ce au scris asupra vegetațiunii Moldovei și Ulrich Hoffmann și Dimitrie Grecescu ce au făcut excursiuni botanice prin munții Valahiei.”¹⁶⁷

În plus, o serie de lucrări referitoare deopotrivă la fauna Moldovei fuseseră de curând publicate grație lui Jacob Cihac, Josif Szabó și Friedrich Bell. Ca și la plante, împărțirea speciilor respecta criteriile lui Linné. Se distingeau șapte clase: sugătoare, paseri, amfibii, pești, insecte și viermi.¹⁶⁸ Din epistolele lui Edel din misiunea derulată împreună cu Szabó în iulie 1835, nu lipseau referirile la resursele mineralogice: „Vremea nu ne îngăduie să ne ocupăm și cu mineralogia, dar munții aceștia sunt bogați și în loc de 60 de specii, pe care le-a găsit Schwikondt, s-ar putea strânge într-o singură vară o serie de vre-o 1800 de bucați.”¹⁶⁹

*

*

*

¹⁶²NA Bogdan, *op cit*, p: 29.

¹⁶³Alphonse Pyrame de Candolle (1806 -1893), naturalist elvețian, fiul celebrului medic și botanist din Geneva, Augustin Pyrame de Candolle (1778 -1841).

¹⁶⁴Dimitrie Brândză, *Prodromul*. . . , pp: XXIV-XXVI.

¹⁶⁵Anastasie Fătu, *Enumerațiunea speciilor* ...

¹⁶⁶ Anastasie Fătu, *Despre încercările făcute... Discurs de recepție în Academia Română*.

¹⁶⁷Dimitrie Brândză, *Prodromul...*, p: XI.

¹⁶⁸NA Bogdan, *op cit*, p: 31.

¹⁶⁹*Ibidem*, p: 28.

Alte scrieri despre expedițiile SMN în Moldova

Flora, apele minerale și demersul terapeutic

Biblioteca Societății a păstrat în fondul patrimonial jurnalul manuscris, în limba germană, inedit încă, al lui Julius Edel, care nu se limita la o herborizare sistematică, la menționarea speciilor de plante identificate și colectate, ci conținea și importante observații de ordin economic, social și sanitar. Edel, plecat pe neașteptate din Moldova, intenționase publicarea, în colaborare cu Cihac, a unei complexe revăzute „Descrieri a Moldovei”, o „fiziografie geognostică”, ilustrată cu schițe făcute de el în cursul călătoriei, din care, însă, a rămas doar *Introducerea*. Capitolul despre *bolile din Moldova* a fost scris de Cihac, „după o experiență de zece ani”. Capitolul introductiv din lucrare, redactat cu talent literar, exprima, odată cu propriile convingeri, pregătirea științifică a lui Edel și simpatia sa sinceră pentru țărănul istovit de muncă și sărăcie, „hrănitorul țării”.¹⁷⁰ Itinerariul parcurs de Edel și Szabó, cu o trăsură cu cai rechiziționați prin sate, însoțiți de un slujitor cazac și doi soldați de miliție, a început în Iași și s-a terminat la Fălticeni. Călătoria s-a făcut de-a lungul Prutului prin Braniște-Huși-Fălcu-Galați, apoi pe la Focșani-Odobești-Târgu Ocna-Slănic, Bacău, Moinești-Bacău-Piatra-Târgu Neamț-Ceahlău. Edel sublinia în jurnalul său „aspectul trist al satului moldovenesc”. Gura Bohotinului, aflat pe domeniul întins al hatmanului Răducănu Rosetti, viitor peședinte SMN, era o „localitate mizerabilă”, din care pomii fructiferi aproape lipseau. La Huși, însă, renumitele vii alternau cu livezi, iar câmpurile arătau bine cultivate. Aici s-a întâlnit cu dr. Stanislav Iasinski (Iassynsky), membru al *Societății*. Jurnalul sublinia lipsa de igienă din sate și târguri, cu multe case de lemn, unde febra făcea ravagii. În satul Oancea, de pe malul Prutului, cu 200 de locuitori și înconjurat de podgorii, cu garduri de stuf, ca și majoritatea curților acelor săteni, Julius Edel remarca „mai multă bună stare decât în celelalte, probabil fiindcă este un sat liber”. Se sublinia bogăția în pește a Brateșului. La Galați străzile erau podite cu scânduri, ca la Iași.

Proiectul unei grădini publice rămăsese nerezolvat. Aprovizionarea cu apă potabilă se făcea din Dunăre, după o filtrare primitivă. La Galați întâlni pe medicul șef al carantinei, Dr. August Abegg, membru al *Societății*, și pe profesorul francez, „aga” Jules Sachetti, de asemenea membru al SMN. Edel menționează alte sate de țărani liberi, mari și cu pomi fructiferi: Trifești, Diocheți, Păunești. Casele acoperite cu șindrilă aveau ferestrele lipite cu hârtie, dar interiorul, curat. Slănicul îi apărea comparabil stațiunii *Bad Kreuth bei Tegernsee* din Tirol. Aici, se construiau atunci un spital și locuințe pentru vizitatori.

Împrejurimile Bacăului, fertile, erau corect cultivate. La Bacău luă contact cu starosteale austriac Udrizky, membru al *Societății*, iar la Piatra Neamț, cu farmacistul de descendență cehă Anton Worell (Vorel) și cu Dr. Popowitz (Popovici). Faimosul Vorel (1831-1860), legat de tradiția preparatelor farmaceutice, a devenit de altfel membru al SMN în chiar acel an, 1835, urmat fiind de Dr. Popowitz. La mănăstirea Neamț a vizitat spitalul.

¹⁷⁰V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *op cit*.

Au fost totodată analizate și catalogate minuțios sursele minerale. Asupra unora din acestea, doctorul Fătu, deosebit de activ după 1848, avea să publice la Iași, în 1851, o amplă monografie intitulată *Descrierea și întrebuințarea apei simple și apelor minerale din Moldova*, revăzută și reeditată în 1874. (Fig. 136)

La 26 iunie, Edel a vizitat băile Borca ale mănăstirii Slatina, încă în curs de amenajare, exploatate de vistiernicul Nicolae Canta. Satul Spătărești, moșie a spătarului Vasile Milo era „un sat mizerabil, adus în starea actuală, din cea înfloritoare de odinioară, de egoistul proprietar.” Țăranii își cultivau înainte câmpurile cum se cuvine, dar au fost siliți să cedeze spătarului terenul, mutându-se pe un deal sterp, lipsit de apă. Schițele făcute de Edel în călătorie nu s-au păstrat în arhiva *Societății*, împreună cu manuscrisul. Parte din documente ar fi putut ajunge la Viena, unde acesta s-a reîntors, publicând acolo datele floristice.¹⁷¹

După exemplul înaintașilor, la cererea comitetului coordonator al SMN, farmacistul și botanistul Leon Papp a întreprins un studiu atent al plantelor „medicale” din județul Iași, publicând constatările sale în 1895, în *Buletinul Societății*. Cu descendență bucovineană, Leon Papp era licențiat în Farmacie din 1848, la Universitatea din Budapesta. Leon Papp a predat Botanica la Universitatea din Iași, inclusiv la *Secția de Învățământ Farmaceutic* asociată Facultății de Medicină, odată cu înființarea acesteia în 1913. Contribuțiile sale au fost continuate de urmași, dintre care istoria a reținut pe profesorul farmacist și naturalist Dr. Constantin Papp, titular și acesta al catedrei de Botanică a Facultății de Științe a Universității ieșene, membru titular și colaborator al SMN, director al Grădinii Botanice din Iași. (Fig. 137)

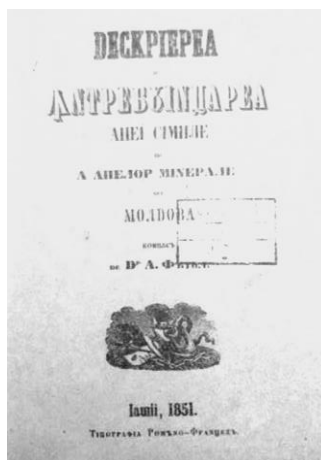

Fig. 136. Anastasie Fătu. *Descrierea și întrebuințarea apei simple și apelor minerale din Moldova*, Tipografia Româno-Franceză, Iași, 1851

Fig. 137. Constantin Papp (1896-1972), prestigios membru SMN. Director al Grădinii Botanice din Iași (1937-1958)

¹⁷¹*Ibidem*, p. 27.

*

*

*

Muzeul SMN și unii din conservatorii săi

Începutul glorios al *Muzeului SMN* a derivat mai ales din colecțiile de floră și faună realizate de membrii săi. Ulterior, *Muzeul* s-a îmbogățit prin colecții de artă, numismatice și, de asemenea, arheologice. Donațiile făcute *Muzeului SMN* au format fondul *Cabinetului de Istorie Naturală*. Patrimoniul muzeal nu a încetat să se mărească grație donațiilor primite din partea membrilor *Societății* și a nemembrilor simpatizanți, ca și prin schimburi și achiziții. Piese relevante au fost cumpărate de la mari muzee europene, precum cele de la Paris, München, Passau, Mainz, Frankfurt, Freiburg, Heidelberg, Viena. A fost, neîndoiește, perioada de glorie a colecțiilor.

Conform *Statutelor*, *Muzeul* trebuia să fie condus de un conservator, având în subordine un custode și un preparator. Cei dintâi conservatori ai *Muzeului SMN*, au fost, cel mai adesea, persoane atent selectate și invitate la Iași de Cihac, venind din afara și dinăuntru țării. Primul conservator al *Muzeului* trebuia să fie un anume Dr. Anton Hoffman din Würzburg, despre care nu există date certe ale prezenței la Iași, ci doar scrisoarea de accept trimisă lui Cihac.¹⁷² Oricum, acesta ar fi preferat să vină la Iași ca profesor de medicină sau Istorie Naturală al *Academiei Mihăilene*. Dar, între 1835-1841, preparator și custode a fost încadrat Wilhelm Fleck, adus de Cihac la Iași, pe post de chirurg la Spitalul Militar, unde a funcționat între 1834-1842. Apoi, în 1842, rolul a fost preluat de Ludovic Russ-senior, chirurg ce activase și el la Spitalul Militar, invitat și acesta de Cihac, de care a rămas toată viața apropiat. Un alt conservator a fost profesorul Teodor Stamati, între 10 iulie 1846-8 iunie 1850.¹⁷³ I-a succedat, între 1855-1859, Dr. Dimitrie Zissy (Zissi/ Zissu), medic în Iași, susținător, ca și Russ senior, al înființării Facultății de Medicină. După 1861, s-a numit în funcția de conservator doctorul Ion Finkelstein.¹⁷⁴ În cadrul *Muzeului* au lucrat și preparatori, ce nu aveau titlul de doctor. După Wilhelm Fleck, din 1859, s-a numit un anume Küne sau Kinne, succedat ca preparator și custode de către Martin Kieser, probabil cel mai devotat muncii sale, sistematic în activitate, angajat chemat de Cihac din orașul său natal, Aschaffenburg.¹⁷⁵ După trei decenii de muncă devotată, în 1891, Kieser a fost înlocuit de Emil Hnidey, care, spre a se perfecționa, a făcut mai întâi și un stagiul la Muzeul Imperial din Viena.¹⁷⁶ La 1874, conservator era Dr. Dimitrie Brândză, pentru ca, după un mandat în-

¹⁷²NA Bogdan, *op cit*, pp: 35-37.

¹⁷³*Ibidem*, p: 146.

¹⁷⁴*Ibidem*, p: 111.

¹⁷⁵ Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, p: 94; NA Bogdan, *op cit*, 109.

¹⁷⁶ NA Bogdan, *op cit*, p: 122.

credințat farmacistului Samoil Kónya între 1878-1882, poziția de conservator să revină, în 1892, președintelui profesor naturalist Nicolae Leon, de la Facultatea de Medicină, dar și de la aceea de Științe a Universității ieșene. De altfel Leon, iubitul discipol al lui Haeckel, era un pasionat nu doar al biologiei, ci și al medicinei populare, pe care a aprofundat-o în aspectele sale etnobotanice mai ales, însă nu mai puțin comportamental-sociologice. Între 1899-1900, conservatori ai *Muzeului* SMN au fost alți renumiți naturaliști precum Leon Cosmovici și Paul Bujor, profesori și ei ai Facultății de Științe din Iași, formatori de școală în biologia modernă românească, asemenea doctorului Nicolae Leon. Demisia profesorului Bujor, la 29 martie 1900, a adus la conducerea *Muzeului*, între 1900-1911, pe medicul oftalmolog Constantin Miculescu, apoi pe Dr. Ion Șeptelici (Șeptilici) și pe Dr. Constantin Bottez (Costache Botez), viitor profesor de chirurgie. Odată ales în 1908, președintele SMN, prof. dr. Gheorghe Demetriade, a expus dorința sa de a dezvolta atât *Muzeul*, ajuns cel mai mic din țară, cât și Biblioteca medicală. Profesorul de Științe Naturale și membru corespondent al Academiei Române, devotatul Ioan Borcea, a urmat ca director al Muzeului din 1911 și până la moartea sa, în 1936, când membrii *Societății* au ales director pe profesorul biolog Constantin Motaș, alt viitor membru al Academiei Române. (Fig. 138)

1.Ludovic Russ senior

2.Teodor Stamati
(1812-1852)

3.Dimitrie Zissi

4.Dimitrie Brândză
(1846-1895)

5.Samoil Kónya
(1845-1940)

6.Nicolae Leon
(1862-1931)

7. Leon C. Cosmovici
(1857-1921)

8. Constantin Bottez
(1854-1909)

9. Paul Bujor
(1862-1952)

10. Ioan Borcea
(1879-1936)

11. Constantin Motaș
(1891-1980)

12. Ion Gh. Botez
(1892-1953)

Fig. 138.a. Câteva personalități, conservatorii sau directori ai Muzeului SMN

Director de prestigiu al Muzeului a fost, între 1941-1947, universitarul ieșean, Prof. Ion Gh. Botez (1892-1953), întemeietor al școlii românești de antropologie, alături de Francisc Rainer. Asistent al lui Paul Bujor, cu un doctorat în științele naturii – antropologie, la Paris, în 1926, distins cu premiul Broca al Societății de Antropologie din Paris (1926), devenise, din 1 decembrie 1931, titularul primei catedre din țară de paleontologie și antropologie, pe care o suplinise deja din 1930. (Fig. 138.b.) A avut un destin tragic, sfârșind în lagărul de la Midia, victimă a represiunii politice comuniste din anii '48-'50¹⁷⁷.

¹⁷⁷ Ioan Gh. Botez (1892-1953) a terminat în 1921 cursurile Facultății de Științe a Universității din Iași; doctorat, la Paris. Teza de doctorat: 1921 - 1926, efectuată sub coordonarea lui Raoul Anthony de la Școala de Antropologie din Paris. S-a intitulat *Étude morphologique et morphogénique du squelette du bras et de l'avant-bras chez les primates*, a fost susținută la Sorbona, fiind apreciată ca „très honorable” și recompensată cu premiul Broca al Societății de Antropologie din Franța. În 1927, I. Gh. Botez a devenit membru al *Societății de Antropologie din Paris*; ulterior și al *Societății Geologice din Franța*. Din 1 ianuarie 1926 - conferențiar suplinitor la cursul de *Paleontologie Umană* al Facultății de Științe din Iași; în 1930 - s-a creat, la Universitatea din Iași, Catedra de Paleontologie și Antropologie, unde Ioan Gh. Botez a fost desemnat, la 1 octombrie 1930, profesor suplinitor, iar la 1 decembrie 1931, a devenit primul profesor titular al Catedrei. A identificat, împreună cu echipa sa, cele dintâi rămășițe fosile umane paleolitice, descoperite în România Mare, în apropiere de Cernăuți, extinzând cercetările în Basarabia, pentru paleoliticul mijlociu. Din 1938 - Catedra de Paleontologie și Antropologie ieșeană s-a desființat, personalul

Între 1948-1969, direcția *Muzeului* a revenit Profesorului dr. Neculai Macarovici (1902-1979), membru corespondent al Academiei Române, cunoscut geolog și paleontolog al Universității ieșene, autorul primului curs românesc de *Geologia Cuaternarului*¹⁷⁸.

Problemele de ordin financiar au grevat permanent evoluția instituției ieșe, care nu și-a putut sărbători nici centenarul în 1933. De aceea, pentru întreținerea sediului și a colecțiilor, ca și pentru publicarea *Buletinului*, factorii responsabili au luptat neconținut pentru scutirea de impozite pe clădire, iar direcția *Muzeului* și conducerea *Societății* au acționat adesea separat, încercând obținerea unor subvenții minime de 50-70.000 lei anual, apelând, fiecare, la un alt minister de resort: Ministerul Învățământului, respectiv, Ministerul Sănătății. S-a propus, chiar, la un moment dat, ca SMN să fie declarată „monumentul istoric al Principatelor Unite“, întrucât aici, cu sprijinul membrilor SMN, în ianuarie 1859, unionistul Alexandru I. Cuza fusese desemnat domn al Țării. Totuși, prevăzător, profesorul C. I. Parhon ținea să atragă atenția asupra riscurilor potențiale ale scindării definitive a *Societății* și fondului său: „Nu știu dacă e bine să se treacă acest proiect. **Societatea e bine să rămână de medici și naturaliști.** Muzeul, mai ales de istoria naturală. Trecându-se proiectul de lege, mă tem că vom pierde și ce avem.“ Dr. Samuel Kónya completa: „Mă asociez și eu la cele de mai sus.“¹⁷⁹

Pentru asigurarea fondurilor, SMN continua în anii interbelici să închirieze spațiile de la parter către negustorii urbei, să controleze strict plata cotizației de membru și să stimuleze donațiile. Senatul Universității ieșene, iar, după fondarea sa în 1925, Institutul de Seruri și Vaccinuri „Dr. Cantacuzino” din București au susținut financiar *Societatea*. Unii membri și conducători ai SMN erau, fuseseră ori aveau să ajungă în egală măsură personalități legate de Institutul din Capitala țării: Alexandru Slătineanu, Constantin Ionescu Mihăești,

transferându-se la Catedra de Morfologie Animală, unde și-a continuat activitatea. Din 1940, profesorul Botez a condus Stațiunea Zoologică Marină *Regele Ferdinand* de la Agigea. A organizat și participat la Congrese internaționale: 1. 1935- Congresul Internațional de Preistorie de la Washington; a prezentat lucrarea *Report on the Paleolithic in Romania*; 2. 1937- a făcut parte, alături de profesorii Constantin Kirițescu, Sabin Manuilă, Simion Mehedinți, I. Moldoveanu, Alexandru Obreja, Victor Papillian, Grigore T. Popa, Francisc Rainer și Eugen Pittard, din Comitetul de Organizare al Congresului Internațional de Antropologie și Arheologie Preistorică, de la București. A fost totodată unul dintre președinții Secțiunii a doua, de *Paleontologie umană și arheologie preistorică*, alături de K. Asolan, Ioan Andrieșescu și Sergio Sergi. 3. Sept-oct. 1937 - a participat la *Prima Reuniune Internațională de Fizică, Chimie și Biologie*, ținută la Paris, în cursul Expoziției Internaționale din 30 septembrie - 9 octombrie 1937. Alte Publicații: 1. *Date paleolitice pentru stratigrafia loessului în nordul Basarabiei*, București: Acad Rom Mem Sect Șt, 1930, premiul Academiei Române. 2. *Recherches de Paléontologie Humaine au Nord de la Bessarabie*, Jassy: Imprimeria „Opinia”, 1933. 3. *Paleontologie umană*, Iași, Curs litografiat, 1933. 4. *Antropologie generală*, Iași, Curs litografiat, 1936. 5. *Contribuțiuni la studiul taliei și al indicelui cefalic în Moldova de Nord și Bucovina*, Iași: Institutul de Arte Grafice „Brawo”, 1938. 6. *Commémoration du professeur Borcea. Allocution*, București, 1948.

¹⁷⁸ N. Macarovici. *Geologia Cuaternarului*, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1968.

¹⁷⁹V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *op cit*.

Mihai Ciucă, Ion Bălțeanu, Ștefan S. Nicolau. Cantacuzino (1863-1934) însuși a avut o foarte bună colaborare cu universitarii din Alma Mater moldavă și membrii SMN.

Istoria încercată a acestor finanțări și posesiuni avea să fie, cu adevărat, un etern motiv de gălceavă, până în vremurile de pe urmă.

Biblioteca SMN

Emanciparea maselor trebuia inevitabil să treacă prin formarea unor elite intelectuale. În acest scop, de la bun început, *Cercul de lectură medicală din Iași*, precursor al *Societății*, viza întocmirea unei colecții de cărți, jurnale și reviste științifice provenite din abonamente, schimburi, donații în bani sau obiecte, achiziții. Acestea trebuiau utilizate în adunările membrilor, concepute ca niște „șezători serale de lectură cu scopul de a se ține în curent cu știința medicală”, constituind nucleul Bibliotecii SMN. Semnificativ, unul din vechii membri ai SMN, Frédéric Bell era și proprietarul unei celebre librării în orașul Iași, prin care furnizarea cărților necesare era intermediată.¹⁸⁰ Cărțile veneau preponderent de la Paris și Bruxelles, fiind în limba franceză. Altele erau în germană, iar comenzile erau onorate, chiar dacă ajungeau din alte părți ale lumii. Autodidactul Bell, elvețian francofon născut în 1794, sosise la Iași prin 1820, lucrând ca bibliotecar sau librar, dar și ca naturalist.¹⁸¹ În toate demersurile sale, l-a avut asociat pe Iacob Cihac. Fondată încă la finele lui 1829, deschisă oficial odată cu Muzeul, la 4 februarie 1834, *Biblioteca SMN* precedase pe aceea a *Academiei Mihăilene*, inaugurată doar la 1 Septembrie 1840.

Biblioteca SMN avea caracter public, dar, oricum, restrâns, limitat la membrii asociației, la colaboratorii și la admiratorii *Societății*. Cuprindea inițial 800 de volume, opere ce dezvoltau subiecte de medicină și farmacie, însă, deopotrivă, de agricultură, cultură generală și mondenități.¹⁸² Statutele SMN din 1844 și din 1868 au reglementat situația *Bibliotecii* și a postului de bibliotecar. Astfel, încă din 15 mai 1868, Dr. Franz Müller, bibliotecarul SMN, propusese reglementarea programului acestui sector, formulându-i *Statutele*, acceptate în unanimitate de voturi. Biblioteca își împărțea colecțiile în „uvraje” de: medicină; științele naturale; agricultură și varia – „uvraje” ce nu se puteau insera în rubricile menționate.¹⁸³ Regimul de funcționare a bibliotecii, utilizarea și împrumutul publicațiilor erau de asemenea specificate. *Statutele* din 1900 ale SMN prevedeau, la Articolele 60-61, ca împrumuturile de cărți să se facă numai „în Iași, numai pe 4 săptămâni și numai membrilor titulari.”Jurnalele se puteau împrumuta pentru o săptămână, iar cărțile pentru maximum o lună, după care prelungirea împrumutului se făcea doar la cerere. Nu se puteau împrumuta mai mult de două cărți odată. În ședința din 12 decembrie 1911, derulată sub autoritatea Prof. dr. Gheorghe Demetriade, președintele SMN, se hotărî ca *Biblioteca* să fie

¹⁸⁰Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, p: 164.

¹⁸¹Felicia Dumas, Olivier Dumas, *op cit*, p: 90.

¹⁸²Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, p: 48.

¹⁸³NA Bogdan, *op cit*, pp: 82-84.

„deschisă trei zile pe săptămână, între orele 04.00-07.00 seara, pentru membrii *Societății* care sunt la curent cu plata cotizațiilor.”¹⁸⁴ Bibliotecarul trebuia „să țină o condică în care vor iscăli cei ce au împrumutat cărți.”

Donațiile dintâi au provenit de la membrii SMN înșiși, între care Iacob Ci-hac, Anton Winkler, Ion Ionescu de la Brad, Costache Vârnăv, Iordachi Mălinescu, Gheorghe Cuciuran. Ci-hac a oferit lucrări numeroase și prețioase, aduse din călătoriile sale prin lume și prin Moldova, ca de pildă, o Anatomie în 10 volume, o *medicina forense* (medicină legală) și un tratat de chirurgie. După 1834, 18 volume din *Enciclopedia istoriei naturale*, donate de francezul stabilit în Moldova, Jules Sachetti, împreună cu alte trei cărți valoroase, din partea doctorului Kiriacopol, ajunseră în fondul *Bibliotecii*.¹⁸⁵ Aga Alexandru Sturdza a înzestrat așezământul și el cu 42 de volume, cuprinzând pe lângă alte tomuri, „operele depline ale lui Buffon, Lacépède și Cuvier în 42 de tomuri în octav”¹⁸⁶, cu mai mult de 1200 figuri văpsite foarte frumos lucrate”.¹⁸⁷

Fondul său urma a se completa cu alte lucrări „întru trii ramuri a Naturei și mai ales în ale Iconomiei Rurale”, după cum se preciza în „Albina Românească”.

Prințul Mihalache Sturza donase 46 de galbeni pentru cumpărarea lucrării „Flora universalis”. De altfel, Prințul se declarase dintru început protectorul SMN, care „va fi obiectul îngrijirii mele ca una ce este de cel mai mare interes buneistării publice”. Johan Eiselt din Tabor, Boemia, a trimis o carte de zoologie, despre insecte, și o disertație despre ruptura uterină; Alexandru Zawadsky din Lemberg (Lvov), o monografie despre apele minerale din zona sa, iar Franz Herbich (Francisc Herbig) o lucrare despre flora Galiției și a Bucovinei, în timp ce profesorul Theodor von Fischer din Sankt Petersburg îmbogățise colecțiile cu un studiu despre flora montană. G. Tournès din Paris a donat două volume din lucrarea sa, intitulată *Les Eunuques en Égypte et en Orient* (Vaney, Genève, 1869), fiind recompensat cu titlul de membru corespondent al SMN.¹⁸⁸ O altă lucrare înregistrată încă din 1839, semnată de Johann G. Sinnmayer, medicul închisorii din Cernăuți, discuta actualizarea terapiei sifilisului, prin introducerea iodurii de potasiu. În același an, SMN a cumpărat un număr însemnat de cărți din faimoasa bibliotecă a fostului protomedic al Moldovei, Eustație Rolla, recunoscut pentru vasta sa cultură. Donații făcuse, în 1840, și boierul Mălinescu: era vorba de zece exemplare din ediția a II-a din „Istoria pentru începutul Românilor în Dacia”, de Petru Maior. La sfârșitul anului 1887,

¹⁸⁴ *Ibidem*, pp: 127-128.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p: 66.

¹⁸⁶ *in-octavo* - format de carte în care coala de hârtie imprimată este împăturită în opt, formând șaisprezece pagini (DEX) (nn).

¹⁸⁷ Georges-Louis Leclerc, Comte de Buffon (1707-1788) - renumit naturalist, matematician și cosmolog enciclopedist francez; Bernard-Germain-Étienne de La Ville-sur-Ilon, comte de Lacépède sau La Cépède (1756-1825), celebru naturalist și revoluționar francez; Georges Cuvier (Jean Léopold Nicolas Frédéric Cuvier (1769-1832), vestit naturalist francez, creatorul unor noi orientări în biologie, precum anatomia comparată și paleontologia, autorul teoriei catastrofelor periodice.

³²¹⁸⁸ NA Bogdan, *op cit*, p: 112.

fiica Dr. Gheorghe Cuciureanu a oferit *Societății* un număr de 110 opuri, unele a mai multe volume, lăsate prin testament de ilustrul său părinte.¹⁸⁹

Panaite Balș dăruise o serie de documente vechi relative la istoria țării și evoluția scrierii, de la alfabetul chirilic până la perioada curentă, în vederea constituirii unui fond de arhivă.¹⁹⁰

Considerând acumularea crescândă de valori, s-a impus și s-a izbutit redactarea unor cataloage mereu aduse la zi. La 1882, bibliotecar era ales Dr. Zaharia Samfirescu¹⁹¹, viitor profesor de medicină operatorie și anatomie topografică al Facultății de Medicină din Iași (Fig. 139). Un alt bibliotecar dăruit funcției a fost Dr. Gh. I. Botez¹⁹², colaborator al doctorului Brăescu la Ospiciul Socola, căruia i s-a datorat o evidență de acuratețe a revistelor și publicațiilor primite de *Societate* între 1881-1919.¹⁹³ Expresie a confruntării de orgolii și tensiunilor din *Societate*, în 1909, Dr. Botez demisiona din funcția de bibliotecar, pentru a reveni peste câteva luni și a deține neîntrerupt această calitate timp de peste trei decenii.¹⁹⁴

a. Zaharia Samfirescu

b. Constantin Brâncuși:
Bustul doctorului Zaharia Samfirescu

Fig. 139. Prof. dr. Zaharia Samfirescu

În ședința din 28 mai 1886, SMN a destinat 5.000 de lei pentru obiecte necesare *Muzeului* și alți 3.000 de lei pentru „uvraje științifice moderne” care să se adauge la fondul *Bibliotecii*.¹⁹⁵ Atunci se hotărî ca atât *Muzeul*, cât și *Biblioteca* să beneficieze de o orânduire și catalogare mai raționale, „pentru ca oameanii de știință, studenții și publicul, în genere” să poată utiliza cu spirit folos o

¹⁸⁹NA Bogdan, *op cit*, p: 119.

¹⁹⁰Anastase Fătu, *Despre Încercările*. .

¹⁹¹NA Bogdan, *op cit*, p: 115.

¹⁹²Dr. Ion Gh. Botez, medic specialist de clinică medicală, secundar al Spitalului „Sf. Spiridon”, medic de arondisment la Iași, apoi medic al Spitalului Socola; deosebit de atașat cărților, s-a îngrijit pentru mulții ani, atât de biblioteca SMN, cât și de biblioteca Facultății de Medicină; nu trebuie confundat cu Prof. dr. Ion Gh. Botez, antropolog.

¹⁹³*Ibidem*, p: 161.

¹⁹⁴V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *op. cit*.

¹⁹⁵N Beldiceanu, *loc cit*, p: 7; NA Bogdan, *op cit*, p: 117.

atare instituție culturală. „Pentru acest scop, D-rul Eugen Rizu își luă sarcina gratuită de a aranja și clasifica *Biblioteca Muzeului*, lucrare ce o îndeplini cu multă râvnă.”¹⁹⁶ Bibliotecari au mai fost doctorii Petru Lochman, Vasile Telemaque¹⁹⁷, Ion Finkelstein. Ca bibliotecar, Dr. Aristide Bendella și adjunctul său, Dr. Tobias Klauber, au întocmit cel dintâi catalog general al SMN.¹⁹⁸ (Fig.140.)

În perspectivă, *Biblioteca* era gândită să ajute oamenii de știință să se instruiască, să se mențină la curent cu evoluția științelor și a propriei lor profesii în lume, să cunoască și să încerce a fi cunoscuți. Își propunea să stimuleze intelectualii români să redacteze, la rândul lor, manuale și tratate. Erau privilegiate nu atât domeniile artistice, cât, mai cu seamă, istoria naturală, fiziografiile, etnobotanica, etnoiatria, farmacopeile și, nu mai puțin, ingineria, arhitectura, astronomia, arheologia.

Statutele Bibliotecii SMN la 1868 prevedeau existența a „patru *despărțiri*: uvrajele de medicină, uvrajele de științele naturale, uvrajele de agricultură și uvrajele ce nu se pot insera în rubricile mai sus arătate”¹⁹⁹

Colecții numismatice

Biblioteca a preluat inițial în administrare și colecția numismatică. Tezaur monedare antice și medievale, descoperite în diverse localități din Moldova, au fost trimise *Muzeului*, încă de la fondare, și pe baza unor dispoziții speciale ale Guvernului Moldovei. În 1835, existau deja 170 de monede. În 1840, se primeau 34 de monede antice de la Nicolae Mălinescu. Monedele aveau origine tataro-mongolică, osmano-turcească, elino-dorică, macedo-romană, romană, germano-polono-ungarică, rusească și moldovenească. Acestea se adăugau celor trei monede antice încredințate *Societății* de Cesar Scotto, substitutul consular al Franței la Botoșani.²⁰⁰ Abia în 12 decembrie 1911, SMN a acceptat „oferta Profesorului Octav Erbiceanu, de a cataloga și a clasifica colecția numismatică a *Muzeului*, care trecând deseori din mână în mână, ajunsese într-o dezordine completă.”²⁰¹

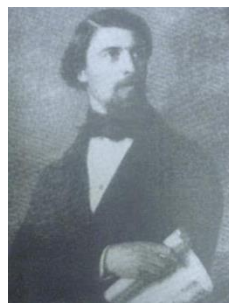

Fig. 140. Gheorghe Panaiteanu Bardasare. Portretul lui Petru Lochman
(*Muzeul de Artă, Iași*)

*

*

*

¹⁹⁶*Idem*

¹⁹⁷NA Bogdan, *op cit*, p: 112.

¹⁹⁸*Ibidem*, p: 110-111.

¹⁹⁹NA Bogdan, *op cit*, p: 83.

²⁰⁰*Ibidem*, pp: 39-41.

²⁰¹*Ibidem*, p: 127.

Dimensiunea umanistă a SMN

Așa cum s-a văzut, *Muzeul* și *Biblioteca* au acordat spațiu și interes istoriei și arheologiei. Explicabil, prin urmare, de ce începuturile săpăturilor de la Cucuteni, în 1884, s-au legat, într-adevăr, nu doar de pasiunea umanistului Nicolae Beldiceanu, ci și de implicarea SMN, care i-a acordat entuziastului intelectual, ce se alăturase activităților sale, o mică subvenție.²⁰² (Fig. 141) Student al *Academiei Mihăilene*, Beldiceanu a fost membru al SMN, societate științifică legată de *Academia ieșeană*, ca instituții ce se afirmaseră împreună, împărțînd proiecte comune de progres național prin educație.

Asemenea altor membri SMN, a colaborat și cu asociația culturală *Junimea*, fondată la Iași în 1863, care avea o miză culturală, dar și socio-politică în acord cu esența celorlalte societăți active în capitala moldavă. (Fig. 141-143) În plus, după modelul SMN, *Junimea* fusese inițial gândită a desfășura ședințe de citire, similar *Cercului de citire medicală* fondat de Zotta și Cihac, incluzând, deopotrivă un cabinet de lectură și o librărie, „căutând a ține publicul ieșean în curent producerilor celor noi ale științei apusene”.²⁰³

Fig. 141.a. Nicolae Beldiceanu (1844-1896)

Fig. 141.b. Iași. Casa Pogor: sediul Societății Junimea

Oameni cu un orizont larg, unii din membrii SMN se regăseau și în rândurile *Junimii*, vestita asociație culturală ieșeană, fondată la 1863: Vasile Alec-

²⁰²Mădălin-Cornel Văleanu, *Descoperirile de la Cucuteni și Societatea de Medici și Naturaliști din Iași (1884-1891)*. Studii de Preistorie 2005-2006, 3, pp: 199-213.

²⁰³Anastasiu Fătu, *Despre încercările ...*, p: 88.

sandri; Alexandru D. Xenopol, Vasile Conta, Nicolae Culianu, Nicolae Beldiceanu, Ioan M. Melik, C. Negruzzi, Alexandru Gr. Suțu, Vasile Burlă, medicii Aristide Peride și Emil Max erau dintre aceștia. (Fig. 142-143)

Fig. 142. a. Portret colectiv al membrilor *Junimii*, la 1883. Se disting și unii membri SMN: Vasile Alecsandri – centru; rândul 1. Nicolae Beldiceanu; rândul 2. Alexandru Grigore Suțu, Vasile Burlă; rândul 3. Ioan Mire Melik; rândul 4. Dr. Emil Max; rândul 5. Neculai Culianu; rândul 8. A. D. Xenopol, Prof. dr. Aristide Peride.

b.

Fig. 142.b. A. D. Xenopol

c.

Fig. 142. c. Dr. Emil Max, director al Institutului *Gregorian* din Iași (1865-1877)

De altfel, la a 58-a aniversare a întemeierii SMN, Vasile Pogor, corifeu al *Junimii*, dar și primar al Iașului la 1890, a participat la ceremonii, rostind un cordial toast.

Iată, tot atâtea puncte de interes promovate de această adevărată primă academie medico-naturalistă autohtonă, care a dat relief Principatului Moldova către 1845 și care a rămas pentru câteva decenii nucleul vieții științifice românești, purtând fructele unei cooperări europene exemplare, a unei solidarități intelectuale naționale și internaționale eficiente, dar atinse și menținute cu greu.²⁰⁴ Nu întâmplător majoritatea membrilor perioadei eroice a SMN aveau să fie și prețioși membri ai Academiei Române.

a.

b.

Fig. 143. a. Ion Melik (1840-1889); b. Necrolog publicat în *Buletinul SMN*, 1889. „Membru activ al Societății în secțiunea Physico-Naturală, Melik câștigase simpatiile tuturor. Pierderea sa au umplut de mâhnire inimile celor ce l-au cunoscut, memoria sa va fi eternă.”

Îmbogățită neîntrerupt prin donații din țară și străinătate și prin achiziții proprii, *Biblioteca SMN* a fost ulterior pusă la dispoziția tuturor membrilor plătitori, nu doar a celor din Iași. Membrii, informați asupra fondului de carte, puteau împrumuta câte un exemplar, pe baza unei cereri scrise.

Azi *Biblioteca SMN* este una exclusiv medicală, accesibilă tuturor membrilor SMN.

*

*

*

²⁰⁴VBologa (sub redacția), *Contribuții la istoria medicinei în România*, Ed. Medicală, București, 1955, pp: 52-53, 323; Gh Gh Popvici, *Le rôle de la bibliothèque et des publications de la Société des Médecins et des Naturalistes dans la diffusion des sciences et pour l'éducation professionnelle des médecins*, *Rev Med Chir Soc Med Nat Iași*, 1970, nr. 4: 867-868.

La 1885, după situația prezentată în discursul de recepție la Academie de Anastasie Fătu, președintele SMN, *Muzeul* poseda șapte colecții, constituind „unicele mijloace de demonstrațiune ce posedă urbea noastră, deși colecțiunile sunt modeste”²⁰⁵:

1. **O colecție botanică**, datorată expediției lui Edel din 1834 și misiunilor lui Szabó din 1842; dar, din cele 2844 exemplare inițiale, rămăseseră doar 300. Dr. Müller dăruise o colecție de 160 preparate chimice, 149 „ierburi și rădăcini, fructe și semințe, mai ales din cele medicinale”.

2. **O colecție zoologică**, începută de Bell și Cihac prin exemplarele de păsări adunate; număra animale cu sânge rece și cald, insecte, preparate de ceară și anatomice, schelete, „monștri păstrați în spirt”, ouă de păsări, corali. Colecția, de circa 8.000 de exponate, fusese preluată și ordonată de profesorul Leon Cosmovici. Fostul Domn Grigore A. Ghica donase mulaje anatomice de ceară.

3. **O colecție mineralogică**, etalând 1938 minerale și 129 petrefacte, încredințată spre sistematizare profesorului Petru Poni.

4. **O colecție agronomică** ce reunea instrumente agronomice, specimene de lemn - platan, ulm, arțar, paltin, jugastru, stejar, nuc, măr, păr, carpen-, esențe căutate în negoț.²⁰⁶

5. **O colecție bibliografică** (Biblioteca) dispunând de 1576 volume, îndeosebi de medicină și științe naturale. Dr. Müller și Dr. Finkelstein, ca bibliotecari, preluaseră sarcina de catalogare a cărților. Biblioteca beneficiase de donații, precum cele ale fostului președinte, Alexandru Ghica, ale lui Costache Vârnab sau ale lui Dimitrie Sturdza, ce oferise 40 de volume de diferite materii.

6. **O colecție numismatică**, îngrijită de profesorul Nicolae Beldiceanu. Colecția conținea²⁰⁷ monede de aur, argint și bronz: antice grecești, macedonene și romane; monede medievale: românești și străine: franceze, germane, engleze, rusești, polone, ungurești; monede moderne românești și străine: italiene, franceze, belgo-olandese, grecești, germane, engleze, americane, rusești, turcești, ungurești, chineze.

Se alăturau o serie de medalii metalice ori de sidex și de banknote: 2 franceze, 1 americană, 1 ungurească; antichități - 96 bucăți.

Același Dimitrie Sturdza, ministru al cultelor, donase o serie de monede antice.

7. **O colecție arheologică**, înglobând exponate românești și străine.²⁰⁸ Dintre cele autohtone, unele piese fuseseră descoperite la Ghertina, lângă Galați, la Ismail ori Ghidinți-Roman, altele rămăseseră nelocalizate. Nicolae Beldiceanu

²⁰⁵Anastasie Fătu, *Discursul rostit în 26 iunie 1885*. . . .

²⁰⁶NA Bogdan, *op cit*, p: 72. La 1874, NA Bogdan nota un număr maimare de mostre lemnoase: platan, ulm, arțar, paltin, jugastru, stejar, nuc, măr, păr, cireș, vișin, frasin, molid, alun, corn, carpen, tei, arțar și altele.

²⁰⁷Anastasie Fătu, *Despre Încercările*. . . ; NA Bogdan, *op cit*, p: 72.

²⁰⁸*Idem*

semnalase existența unor pietre inscripționate în diverse părți din Moldova, pentru care *Societatea* se angaja să acorde fonduri. (. . .). „făcând sacrificiile putincioase, spre a-și augmenta colecțiunile”.

Colecția arheologică avea mai multe secții:

1. arhitectonică și sculptură - coloană dorică, capiteluri ionice și corintice, cărămizi romane cu impresiuni literare, un basoreliev în marmoră, figurine sau imagini egiptene, statuete de lut ars și plumb.

2. epigrafică – inscripții latine, două cărămizi romane cu inscripția cohorței a 19-a, o piatră cu inscripție latină, o dedicație din partea lui Cornelius Firmus către împăratul Aurelius Victor.

3. ceramică - vase italo-grecești de secol V îCh, fiole de parfum, trei lucerne sau lampiole.

4. arme – vârfuri de săgeți, spade germane de secol XII-XIII, săbii, 11 lănci, lănci de bronz de tip danez, cinci ghiulele, o za de fier, piteni de fier din secolele XIV, XV, XVII.

5. orfevrărie – patru inele de aur (1) și argint (3), trei sigilii de argint (2) și bronz (1), o brățară, ornamente medievale de argint.

Cele mai multe din antichități proveneau, după Nicolae Beldiceanu, de la Gâdinti, în județul Romanului, și de la Ghertina, lângă Galați.²⁰⁹

Cert este însă că, așa cum observa Anastasie Fătu, după retragerea fondatorilor, SMN și-a menținut colecțiile mai mult din donații, achiziții și schimburi reciproce, decât prin forța de investigare originală și colectare a membrilor săi.²¹⁰ SMN practic pierduse caracterul unei instituții de cercetare.

Devenise un *deus otiosus*, un for de consacrare, calitatea de membru titular echivalând cel mai adesea recunoașterii unor merite probate în alte activități și în alte contexte.

*

*

*

Primele Grădini Botanice și ctitorii lor: Anastasie Fătu și Dimitrie Brândză

Grădina botanică Dr. Fătu

Dr. Anastasie Fătu, axat nu doar pe medicină, ci și pe explorarea resurselor variate ale Naturii, în general, și ale Moldovei, în particular, a dăruit ieșenilor în 1856, prin efort personal, o inedită, până atunci, *Grădină Botanică* prima din Țările Române, pandant viu al exicatelor din flora Moldovei expuse în *Muzeul SMN*. (Fig. 144) **Micul Eden se întindea de la Râpa Galbenă înspre Păcurari, pe un teren cumpărat de marele botanist din fonduri proprii și**

²⁰⁹N Beldiceanu, *loc cit*, p: 5.

²¹⁰Anastasie Fătu, *Despre Încercările*. . . , p: 15.

îmbodoba chiar împrejurimile casei sale, dând culoare străduței știute drept strada Florilor, care azi îi poartă numele: strada Dr. Fătu. „Fondând această grădină, – preciza Fătu-, mi-am propus a îmbunătăți salubritatea orașului Iași, a îndemna pe giunimea studioasă la învățarea botanicei și a procura iubitorilor de științe naturale ocaziunea de a contempla frumusețile naturii în momentele lor de repaus.”²¹¹

Grădina cuprindea plante alogene, din Germania, de exemplu, altele chiar din Grădina Botanică din Chișinău, iar restul de pe tot cuprinsul Moldovei, din erborizațiunile la care Dr. Szabó contribuise într-un mod însemnat.²¹² Grădina cuprindea două sectoare: o florărie caldă, pentru plante din regiunile tropicale; o florărie rece pentru plante din zone temperate. Denumirile erau inscripționate pe plăcuțe în limba latină, instrument de clasificare academică, și în limba română. Distribuția spațială se ordona după gradul de complexitatea al plantelor: de la cele „perfecte”, spre cele „imperfecte”.²¹³

Fig. 144. Iași. Casa Dr. Fătu de pe strada Florilor (azi: *str. Dr. Fătu*), în zona primei Grădini Botanice din România

Pentru reușita proiectului, profesorul Nicolae Istrati își donase și el salariul pe trei luni, ce i se cuvenea ca director la departamentul Instrucțiunii Publice - Casa Școalelor. *Grădina* „mai târziu a prosperat mai bine, subvenționată fiind și de Primăria urbei Iașilor”²¹⁴, deși cu intermitențe.

²¹¹ Anastasie Fătu, *Enumerațiunea*. . .

²¹² Anastasie Fătu, *Despre încercările*. . . p: 153.

²¹³ *Idem*

²¹⁴ Anastasie Fătu, *Enumerațiunea speciilor de plante cultivate în Grădina Botanică din Iași până la anul 1870*, Revista științifică pentru vulgarizarea științelor naturale și fizice, București, 1871-

După fondarea Universității ieșene în 1860 și numirea ca profesor de Științe Naturale la noul așezământ academic, *Grădina* doctorului Fătu, etalând la început aproximativ 500 de specii, a căpătat, pe lângă caracterul de agrement și cercetare, unul pregnant didactic.²¹⁵ În 1871 ajunsese deja la 2.500 de specii, iar în 1872, subvenția edililor a încetat.

La Expoziția regională de la Iași, de la Frumoasa, din septembrie 1865, Anastasie Fătu a prezentat „300 de plante, parte în natură, parte în semințe, dintr-un număr de 25 de familii”; dintre cele îngrijite de el, 200 erau plante medicinale. (Fig. 145) Doctorului Anastasie Fătu i-a fost conferită medalia de argint la acest eveniment aflat sub direcția experimentatului agronom, membru SMN, Ion Ionescu de la Brad, cel care expusese amănunțit, în catalogul Expoziției, situația Grădinii Botanice de unde exponatele proveneau.²¹⁶

Fig. 145. a.Iași. Mănăstirea Frumoasa, loc de tradiție al grădinilor orașului

Grădina botanică Dr. Brândză

Grădina Botanică a doctorului Fătu, „cel dintâi botanist al țării”, „clinician eminent”, cum îl caracteriza Dimitrie Brândză, prosperase până în 1872, risipindu-se definitiv după moartea savantului ei Grădinar, al cărui exemplu a fost, totuși, perpetuat. Într-adevăr, Dr. Dimitrie Brândză a fost cel ce a prins momentul propice spre a reorganiza *Grădina Botanică* din Iași în chiar vecinătatea SMN.

Așa cum se știe, pentru procurarea sumelor indispensabile întreținerii și extinderii colecțiilor, unele încăperi ale clădirii SMN, ca și curtea, erau închiriate. Curtea fostei case Conachi s-a transformat, bunăoară, la un moment dat, într-o

1872.

²¹⁵C Romanescu, I Străchinaru, *Anastasie Fătu, clasic al medicinei române. Date inedite asupra vieții și operei.* În C Romanescu, Cristina Ionescu, *Pagini Medico-istorice*, IMF Iași, 1973, pp: 147-179.

²¹⁶Anastasie Fătu, *Despre încercările.* . . p: 153.

piață publică pentru desfacerea produselor agricole, potrivit aprobării Departamentului din Lăuntru, din 16 aprilie 1844. În final, din fericire, piața, prost gospodărită de altfel, s-a închis. În aceste circumstanțe, în 1873, subvenționat de SMN, profesorul Dimitrie Brândză, curatorul *Muzeului Societății*, medic, naturalist și botanist de talent, viitor membru al Academiei Române, a reușit să termine plantarea unei minunate *Grădini Botanice* pe acel loc. Multe din plantele și semințele folosite le primise chiar de la valorosul său înaintaș, Anastasie Fătu, așa cum reiese din cererea către maestrul său, din 11 ianuarie 1873. **Grădina realizată de Dimitrie Brândză la 1837 era a doua în Iași și deci în țară, după aceea de pionierat românesc a doctorului Fătu, din 1856, și prefigura pe aceea pe care Brândză avea să o fondeze, alături de Institutul Botanic la București, după plecarea sa din capitala Moldovei în capitala țării, în 1874.** Din păcate, blestemul istoriei avea să risipească nu doar Institutul creat de el *ex nihilo*, ci, peste ani, și Muzeul de Botanică, opera aceluiași Dr. Brândză, spațiu ce adăpostea toată comoara științifică a florei românești, inclusiv exponate provenind din colecțiile SMN din Iași. Asemenea s-a împrăștiat peste veac și *Grădina Botanică* dăruită de el entuziast *Societății* ieșene, la 1873.

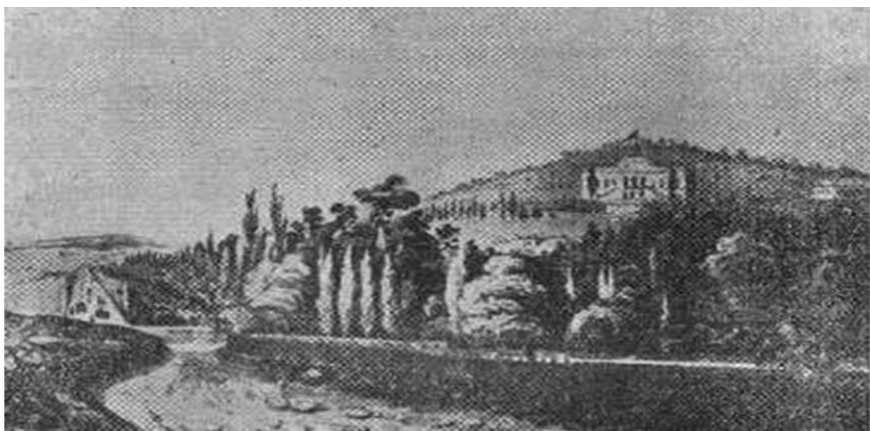

Fig. 145. b. Iași-Socola. Plantele exotice de la Palatul Belvedere în 1839²¹⁷

Din pomii sădiți de Dr. Dimitrie Brândză mai subsită doi stejari, doi plopi și un castan porcesc, în grădina - acum modestă - a *Muzeului de Istorie Naturală*. Sunt arbori inscripționați, semnați ca monumente ale naturii: ale naturii vegetale, dar și ale naturii umane, mărturii ale condiției umane, atât de mărețe, dar atât de des dispusă a sacrifica spiritul locului – *genius loci* – în fața materiei brute ori a materialismului brutal.

²¹⁷ În 1839, la Iași, în jurul Palatului Belvedere se organizase o expoziție florală prin grija grădinarului Swoboda.

Dr. Brândză s-a numărat printre puținii savanți români ce au ajuns, în viață fiind, la „un renume (. .) mare și o popularitate (. .) necontestată”.²¹⁸ A fost „părintele botanicii de la noi”, așa cum au fost „Carol Davila pentru medicina românească, Dr. Istrate pentru chimie și un Spiru Haret pentru matematică.”²¹⁹

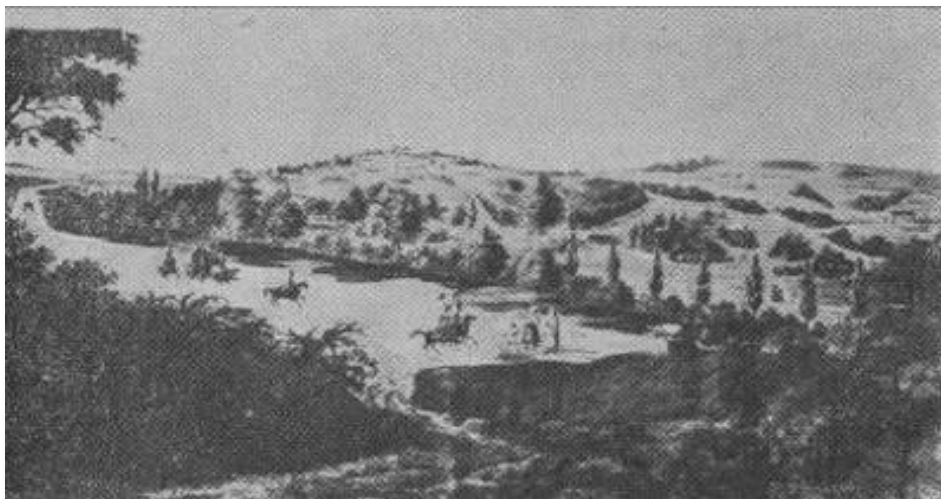

Fig. 146. a.Iași. Drumul Socola-Repedea

Fig. 146.b. Michel Bouquet. Palatul de vară al Prințului Sturdza de la Socola (1841)

²¹⁸Const. A. Dissescu, *loc cit.*

²¹⁹*Idem*

Originar dintr-o veche familie de mici boieri români din Basarabia, Dimitrie Brândză s-a născut la Dorohoi și a urmat la Iași cursurile *Academiei Mihăilene*, bucurându-se de îndrumarea excelentului profesor Grigore Cobălcescu (Cobălcescu). Devotat membru SMN, Cobălcescu aprofundase după 1862 calcarele de la Repedea²²⁰, sit ce avea să devină rezervație paleontologică. (Fig. 146)

Plecat în 1864 la Paris, Brândză și-a desăvârșit studiile universitare, înscriindu-se nu doar la Facultatea de Științe de la Sorbona, ci și la Facultatea de Medicină. Acolo a cucerit aprecierea și prietenia profesorului de Istorie Naturală, medicul Henri Ernest Baillon, care a denumit o leguminoasă exotică după numele valorosului elev: *Brandzeia filicifolia*. (Fig. 147, 148) Comunicarea în care Baillon a făcut precizările s-a ținut la *Societatea Linneană* din Paris, la 12 mai 1869. Iată ce spunea Baillon: „Le genre nouveau que nous décrivons, et que nous dédions au professeur Brandza, de Jassy, auteur de recherches récentes sur l'organisation et les propriétés thérapeutiques des Gentianacées²²¹, est aussi pourvu de fleurs régulières, comme tous les types précédemment énumérés; imbriquée comme celle des *Erythrophlœum*.”²²² (*Noul gen pe care îl descriem și pe care îl dedicăm profesorului Brândză, din Iași, autorul unor cercetări recente asupra organizării și proprietăților terapeutice ale Gentinaceelor, este totodată prevăzut cu flori regulate, ca toate tipurile anterior enumerate; imbricate similar celor de Erythrophlœum.*) La rândul său, Prof. dr. Brândză a denumit o specie, individualizată de el în țară (la Novaci sub muntele Rânca), *Gallium Baillonii Brandza*, ca omagiu adus maestrului său, Prof. H. Baillon.

Fig. 146 c. Acad. prof. Grigore Cobălcescu.

Vice-președinte SMN în 1868
(portret din sediul SMN Iași)

Fig. 147. Dr. Dimitrie Brândză (1846-1895)

²²⁰ Grigore Cobălcescu, *Calcarul de la Răpidea*, Revista Română pentru Științe, Litere și Arte, volumul II, București, 1862.

²²¹ Dimitrie Brândză și-a trecut cu brio examenul de licență la Facultatea de Medicină din Paris cu teza intitulată: *Histoire botanique et thérapeutique des Gentianacées employées en médecine*.

²²² H E Baillon, *Description du genre Brandzeia*, Adansonia. Recueil d'Observations Botaniques, Paris, sept. 1868-dec. 1870, IX, tome 9-ème: pp: 215-218.

a.

Fig. 148.a. Dr. Henri Ernest Baillon (1827- 1895)

b.

Fig. 148.b. H. E. Baillon. *Description du genre Brandzeia*. Planşa VI. *Brandzeia filicifolia Baillon*²²³

La 20 de ani, în 1866, Dimitrie Brândză absolvise deja Facultatea de Științe pariziană, onorând ca profesor, desemnat printr-un concurs strălucit câștigat, catedra Istorie Naturală (Botanică și Zoologie) a Facultății similare de la Universitatea din Iași. În 1869, termina în Franța și studiile medicale, revenind din 1870 definitiv în țară. La Iași a desfășurat o complexă activitate, adesea un adevărat apostolat, ca profesor la Universitate, eminent cercetător și director al Laboratorului de Botanică, profesor la *Academia Mihăileană* și la Seminarul Socola, dar și medic secundar al Spitalului „Sf. Spiridon”.²²⁴ Totuși, pasiunea pentru botanică a prevalat mereu. A investigat atent întreaga floră moldavică, în excursii repetate, de unul singur, cu o brișcă pe două roți. Specii necunoscute până atunci au fost identificate, „unele chiar inexistente în tot restul continentului”, cum era „cazul plantei *Saxifraga Huetiana*, descoperită în valea Slănicului. Mulțimea plantelor adunate i-au permis să-și întocmească o colecție de cea mai mare valoare științifică”,²²⁵ prin care a îmbogățit substanțial patrimoniul *Grădinii Botanice* a doctorului Fătu. (149) Comunicările făcute la „Société Linnéenne” din Paris, conferințele, cursurile pentru studenți și liceeni, tratatul de botanică, articolele, noul Institut de Botanică reînălțat din propria cenușă la București, în Cotroceni, au completat și încoronat eforturile și sacrificiile constante ale doctorului Brândză, mai întâi la Iași, ulterior și la București, unde ministrul Instrucțiunii Publice, Titu Maiorescu, îl chemase spre a ocupa catedra profesorului demisionar Constantin Exarcu. Dr. Brândză a fost întotdeauna un patriot luminat, fervent apărător al Unirii, al unității și propășirii naționale, așa cum a probat-o deplin din tinerețea sa ieșeană, inclusiv ca distins membru al SMN.

²²³H E Baillon, *loc cit*, pp: 379, 390.

²²⁴Zacharia C. Panțu, *Viata și opera Doctorului D. Brândză*, Academia Română. Memoriile secției științifice. Seria III, Tom V; Const. A. Dissescu, *loc cit*.

²²⁵Const. A. Dissescu, *loc cit*.

Fig. 149. Iași. Curtea SMN: vestigii ale Grădinii Botanice „Dimitrie Brândză”

Grădina Botanică a Universității Vechi

Merită amintit că, în 1870, universitarii din Iași, majoritatea membri ai SMN - naturaliști, medici farmaciști- au mai avut inițiativa unei grădini botanice, proprie forului academic. În consecință, s-a ales, ca amplasament, terenul din spatele vechii clădiri a Universității, unde plantările, la început timide, s-au amplificat abia după 1876, când fondurile alocate au permis-o. Dimensiunile erau modeste, deși, după 1880, grădina putea servi și tinerilor studenți medici- niști, prin cultivarea unor specii medicinale, o idee ce ar putea fi, probabil, azi reluată.

Grădina Botanică din spatele Palatului Domnesc

După diligențele demarate încă din 1895 de profesorul universitar de botanică, Alexandru Popovici, în 1900, Primăria Iașului a cedat terenul din spatele Palatului Domnesc (azi Palatul Culturii), o arie ceva mai extinsă, în același scop al plantării unei *Grădini Botanice*. În afara, însă, a unei denumiri – strada Botanică – menținută în memoria orașului până de curând, nimic nu a rezistat din acest proiect.

Între 1913-1934, profesorul Alexandru Popovici a predat cursul de Botanică și la Facultatea de Medicină și Învățământ Farmaceutic a Universității din Iași.

Grădina Botanică a Universității Noi

Din 1921, același profesor Popovici a reușit mutarea *Grădinii Botanice*, ce avea mai curând destinație didactică și de cercetare decât de agrement, pe o arie de circa un hectar, în spatele noului edificiu al Universității de pe dealul Copou. (Fig. 150)

Aici s-au organizat și sere pentru plante tropicale - palmieri și bananieri. *Grădina Botanică universitară*, din care se văd și astăzi exemplare rare, arbori îndeosebi, dar și turnul serelor, a rezistat până în 1963, când s-au făcut demersuri pentru obținerea unei alte suprafețe mai întinse, ceea ce s-a și întâmplat. (Fig. 151-153)

Fig. 150. Universitatea Nouă de pe Copou inaugurată în 1897²²⁶

Fig. 151. Iași. Parte din fosta *Grădină Botanică a Noii Universității*: Azi, Parcul Dendrologic „Titu Maiorescu” și recenta statuie a savantului, aflate pe locul fostelor case Mavrocordat unde, în 1848, au fost arestați revoluționari pașoptiști

Fig. 152. Iași. Parcul Universității „Al. I. Cuza” cu statuia lui Titu Maiorescu și placa amintind Revoluția de la 1848

²²⁶ Palatul Universității sau Universitatea Nouă, ridicată după planurile arhitectului Louis Blanc, s-a inaugurat în octombrie 1897.

Fig. 153. Iași. Parcul „Titu Maiorescu” al Universității „Al. I. Cuza”. Placa memorială: detaliu

Grădina Botanică „Anastase Fătu” din strada Dumbrava Roșie

Reorganizarea *Grădinii Botanice* din Iași mai sus de Universitatea „Al. I. Cuza”, pe dealul Copoului, strada Dumbrava Roșie, a fost coordonată de profesorul Emilian Țopa. Una din cele mai mari din lume de aproximativ 100 de hectare, valoroasă și bine organizată, actuala *Grădină Botanică* din Iași poartă spre nemuritoare recunoștință numele pionierului-fondator al acestei instituții de ecologie, sanogeneză și cultură, în arealul românesc: profesorul Anastase Fătu. (Fig. 154-155)

Mulți din cei prin care labirintul istoric al *Grădinilor* ieșene s-a edificat au fost membri activi ai SMN, o asociație academică unde diversele domenii ale cunoașterii umane și, îndeosebi, din sfera bio-medicală și naturalistă s-au regăsit, exprimat și completat.

Fig. 154. Sigla Grădinii Botanice „Anastase Fătu” din Iași, azi

Fig. 155. Iași. Grădina Botanică „Anastase Fătu” din str. Dumbrava Roșie, azi. Serele.

*

*

*

Ion Ionescu de la Brad, SMN și promovarea agriculturii în Principate

SMN și-a propus, în egală măsură, modernizarea și eficientizarea agriculturii, pregătind mentalitățile pentru eminența reformelor agrare. Secția agronomică a SMN, „de luminile căreia țara avea o deosebită trebuință” – după cum observa Nicolae Beldiceanu²²⁷ -, și-a început ședințele încă din 1834, iar personalitatea emblematică în acest domeniu a fost neîndoielnic Prof. Ion Ionescu de la Brad (1818-1891), reputat agronom, dar și un remarcabil economist. (Fig. 156)

Originar din localitatea Roman, născut cu numele de Ion Isăcescu, a făcut primii ani de școală la Roman, continuându-și cu brio studiile la Iași, la *Gimnaziul Vasilian* de la Trei Ierarhi, între 1832-1835, și apoi la *Academia Mihăileană*, între 1835-1838, având profesori pe Iacob Cihac, Eftimie Murgu,

Fig. 156. Ion Ionescu de la Brad (1818-1891)

²²⁷ N Beldiceanu, *loc cit*, p: 4.

Charles Tissot și pe unul din rectorii instituției, Charles Maisonnabe. Bursier al *Academiei* și susținut de Mihail Sturza, s-a licențiat în Franța, la Sorbona, la Conservatorul de Arte și Meserii și la Jardin des Plantes, în chimie, științele economice și, respectiv, în științele naturii și botanică.²²⁸ A studiat agronomie cu profesorul C. J. A. Mathieu de Dombasle din Nancy (1777-1843) „cel mai bun agricultor al Franței”, precursor al învățământului agricol francez, creatorul unui atelier de instrumente agricole și al unei ferme-model la Roville. (Fig. 157) La această „cea întâiu școală de agricultură ce s-a făcut în Franța”, s-a inițiat deci și Ion Ionescu de la Brad. Alt episod semnificativ a fost cel al studiului vinului și viei la Auxerre în Champagne, astfel că Ionescu de la Brad a fost „întâiul fabricant de șampanie din România”, obținând-o în 1841 din strugurii podgoriilor lui Mihail Sturza de la Socola.²²⁹ La Forêt de Sénart, lângă Paris, o veche pădure sacră a druzilor, îndrumat de Camille Beauvais, s-a familiarizat totodată cu sericicultura.

Fig. 157. David d'Angers. Mathieu de Dombasle (sculptură din piața ce-i poartă numele din Nancy)

Bine pregătit profesional, vorbitor a mai multe limbi străine, traducător, dar deopotrivă însuflețit de idealurile revoluționare pașoptiste, Ion Ionescu s-a întors în patrie, spre a-și transpune în fapt năzuințele. La *Academia Mihăileană*, a devenit în 1841 primul profesor de științe agricole din țară. În 1845 s-a implicat în programul revoluționarilor români, apropiindu-se de Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti, Christian Tell, Costache Negruzzi, Costache Negri, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Ion Ghica. **Tot în 1845, a făcut inventarul Muzeului SMN din Iași, identificând circa 5. 000 de bucăți, după cum relatează în „Țăranul român”²³⁰.** Chemat la București în 1848, a condus, în calitate de vicepreședinte, Comisia Proprietății, alcătuită din deputați, țărani și boieri, pledând pentru eliberarea și împrumutarea clăcașilor. Înfrângerea Guvernului revoluționar și arestarea l-au determinat să se exileze în Imperiul Otoman, până în 1856, când a revenit în țară. Și la Istanbul (1848-1856) a deținut poziții înalte: **director al Școlii Imperiale de Agricultură și administrator general al moșiilor Marelui Vizir**, dar și profesor de agricultură și contabilitate la Școala de profil din Pyrgetos-Thessalia.

²²⁸ G Bogdan Duică, *Vieața și opera întâiului țărănist român*, Ed. Ramuri s.a., Craiova, 1921; Felicia Dumas, Olivier Dumas, *op cit*, pp: 73, 101.

²²⁹ *Idem*. România a fost astfel a patra țară, după Franța, Rusia și Germania, ce a avut producție proprie de vinuri spumante.

²³⁰ G Bogdan Duică, *op cit*, p: 15.

La Iași, după Unire, prin numirea lui Cuza, Ion Ionescu a devenit, în 1859, cel dintâi Director al celei dintâi Direcții de Statistică din Moldova, dar, de asemenea, profesor de contabilitate, economie politică și financiară (Decret Domnesc nr. 220 din 19 septembrie 1859). Din 1859 s-a păstrat o *Foaie de agricultură practică*. Pentru a promova drepturile țăranimii și emanciparea, a întemeiat patru gazete, mai cunoscută fiind „Țăranul român”, editată între 1861-1863. Alexandru Ioan Cuza l-a consultat pentru alcătuirea legii pentru reforma agrară din 1864, numindu-l inspector general al agriculturii, funcție onorată între 1864-1869.²³¹ Ca deputat al țăranilor, Ionescu de la Brad a militat constant cu aceeași energie pentru cauza celor mulți și nevoiași și elaborarea unui sistem național de gospodărie, „întipărind pe țearina Patriei rezultatul osteneilor și sacrificiilor” sale, „căci satele sunt ca și alveolele în care se formează faguri de miere.”²³²

Critic neîmpăcat al nedreptăților socio-economice care afectau țăranimea și nivelul agriculturii românești, Ion Ionescu a pierdut în 1869 postul de inspector general la București, retrăgându-se împreună cu fratele său, istoricul și politicianul Nicolae Ionescu, la **Brad, lângă Roman**. Acolo a cumpărat un teren de la stat unde, după exemplul celor văzute în Franța, a dezvoltat o fermă-pilot -, „un falanster” în spiritul vremii-, de la care și-a luat ulterior și numele. Aici a angajat țărani fără posibilități financiare, a practicat o agricultură model, aplicând metode dintre cele mai avansate ale timpului, introducând mijloace mecanice moderne, slujind societățile de temperanță.²³³ A conceput un sistem didactic teoretic și practic pentru specificul agricol, o agricultură și o zootehnie experimentală, asociind organizarea unor concursuri sătești.

În 1870, Ionescu de la Brad a publicat la București un volum de „Lecții elementare de agricultură” ce includea un „Mic tratat de contabilitate”. Lansate ca domenii de mare actualitate după 1844, științele economice, contabilitatea și statistica au fost documentat promovate de Ion Ionescu de la Brad, pentru o mai bună administrație în agricultură și industrie, dar tot el a avertizat împotriva sistemelor bancar-financiare atât de utile și nu mai puțin responsabile de „sclavia prin bani”.

Prin competența și autoritatea sa, el a reprezentat țara la diverse congrese și expoziții agricole în străinătate, cum fusese cea de la Londra, din 1862. A fost membru al Academiei Franceze de Agricultură, iar din 1864, membru al Societății Londoneze și al Societății Vieneze de statistică, membru corespondent din 1871 și membru de onoare, din 1884, al Academiei Române.

²³¹ Mihaela Ungureanu, *Romanian Accounting Development in the Fortyeighters Period – Ion Ionescu from Brad*, Tibiscus Annals. Economic Scientific Series, 2013, vol. XIX, 120: 749-755.

²³² G Bogdan Duică, *op cit*, Anexa a VII-a.

²³³ I Ionescu, *Ferma-modelă sau Institutul de Agricultură în Moldova*, 1846; I Ionescu, *Agricultura română la Brad*, 1886; G Bogdan Duică, *op cit*, p: 15.

Astăzi, amintirea autorității și contribuției de pionierat ale acestui savant de excepție, profund atașat româniei și plaiurilor moldave natale, se perpetuează în numele dat Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară „Ion Ionescu de la Brad” din Iași, ctitorită în 1912. (Fig. 158)

Fig. 158. Iași. Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară „Ion Ionescu de la Brad”, străjuită de statuia savantului

SMN, promotoare a curentului naturalist

Apele simple și apele minerale. Balneafia, crenoterapia și hidroterapia

Secolul al XIX-lea debuta sub semnul reînțoarcerii la natura-mamă, regeneratoare. La fel cum descoperirea florei și faunei Moldovei și bogățiilor minerale a constituit o prioritate în strategiile *Societății*, inventarierea și caracterizarea resurselor de apă a ilustrat o preocupare complementară de referință. De la informațiile lui **Franz Josef Sulzer**, **Balthasar** Haquet și Andreas Wolf, din veacul al XVIII-lea, nu existau prea multe date despre sursele de apă ale Moldovei. Redactarea și publicarea de studii științifice în țară și străinătate s-a evidențiat, de aceea, ca un obiectiv central și un mod optim de valorificare, stimulare și afirmare a activității SMN.

Curele balneare și consumul terapeutic al apelor minerale erau relansate, căpătând tot mai mult o solidă explicație și motivație științifică. Hidroterapia, și ea în vogă, găsisese ecou deopotrivă în societatea românească. Integrându-se acestui curent naturopat, SMN a investigat atent solul și subsolul, sursele de apă potabilă, simplă sau minerală, resursele balneare ale Moldovei. Imperativele îmbunătățirii condițiilor igienice ale populației au orientat eforturile *Socie-*

tății și în această direcție. Multe cercetări s-au concentrat pe apele minerale și sursele de apă potabilă simple. Nevoia alimentării cu apă și de ameliorare a condițiilor de igienă a populației au orientat de la început eforturile savanților societari în această direcție. Metodele din ce în ce mai avansate și exacte de evaluare deschideau perspective aplicațiilor medico-farmaceutice și, în egală măsură, intereselor economice. Antreprenorii se arătau și ei dornici să amenajeze zone de balneatie, o preocupare comună în întreaga Europă a veacului al XIX-lea. Mihail Zotta, Anton Abrahámfi, Jacob Czihak, Franz Humpel, -venit din Viena în 1843, un timp la Spitalul Militar-, Constantin Vârnab, Anastasie Fătu, Ludovic Steege, Samoil (Samuel) Kónya, Ludovic Russ junior au fost în egală măsură pionieri și corifei ai studiilor din acest domeniu în Moldova, pe care le-au valorificat în publicații din țară, între care *Buletinul SMN*, și străinătate. Prof. dr. Russ jr a fost medic primar și diriginte al Băilor Slănic Moldova „ridicând prestigiul acestei stațiuni balneare și îndrumând românii a uita drumul străinătății pentru îndreptarea sănătății lor prin balneoterapie.”(C. Bacaloglu). (Fig. 159)

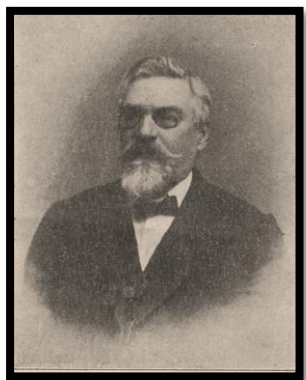

Fig. 159.a. Ludovic Russ junior (1849-1911). Profesor de Clinică Medicală. Medic primar al Spitalului „Sf. Spiridon”. Epitrop al Spitalului „Caritatea”. Medic diriginte al stațiunii Slănicul Moldovei. Omagiu al SMN la moartea sa²³⁴

Fig.159.b. Iași. Monumentul funerar al Dr. Russ junior, -papă Russ-, din cimitirul *Eternitatea*

²³⁴ Portret însoțind Necrologul Doctorului Ludovic Russ junior, *Buletinul SMN*, 1911.

Fig. 159.c. Ludovic Russ junior
Bust ridicat
în memoria sa în curtea Spitalului
„Sf. Spiridon” din Iași; d. detaliu.

În acest context, Mihail Zotta a editat în 1830 un studiu asupra „Apei minerale de la Borca“, iar între 1833-1835, împreună cu Anton Abrahámfi (1800-1848), chimistul născut la Pesta, analiza cele trei izvoare de la Slănic, apele feroase de la Șarul Dornei, Borca și Hangu, apa sulfuroasă de la Strunga. Publicase rezultatele de la Borca în *Albina Românească* nr. 44 din 1830, iar restul cercetărilor în *Büchner's chemische Annalen (Analele Chimice Büchner)*, în 1839. În 1834, Dimitrie Samurcaș a retipărit un studiu din 1811 al doctorului Ignațiu Plusc, intitulat „Disertație sau descrierea apelor minerale de la Borca (Suceava)”.²³⁵ În 1837, Abrahámfi, farmacist transilvănean de origine ungară, a întreprins analiza apei minerale sulfuroase de la Văiluța-Iași. (Fig.160)

a.

b.

Fig. 160. Iași. Cimitirul Eternitatea. a. Monumentul funerar al familiei Abrahamffy

²³⁵ V Rășcanu, Gh Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului ...*, p: 110.

Studiile s-au repetat în 1853 de către Theofil Stenner, iar în 1869 de către Samoil Konya, care a publicat rezultatele în germană, în *Analele Academice de Științe* din 1870 (*Aus d. LXI. Bde d. Sitzb. d. Akad. d. Wissensch., II Abth., Iän-Heft, Jahrg 1870*). (Fig. 88,161) Prezent în capitala Moldovei după 1823, când deschisese o farmacie în „mahalaua...Târgul de Gios”, Anton Abrahámfi a întreprins la Iași, în 1841, și analiza unui izvor sulfuros din Dealul Galatei. În 1848, același magistru farmacist, în colaborare cu spițerii Carl Tornborg²³⁶ și Ioan Lochman-cel-Tânăr, proprietari la rândul lor ai unor famacii cunoscute în Iași, a întocmit un util tabel cu „gradurile spirtului”.²³⁷ (Fig. 42.b.)

Fig. 161.
Samoil Kónya
(1845-1940) la senectute

În 1838, Constantin Vârnab se preocupa, și el, de „Apa minerală de la Văiluța, lângă Iași“, populariza „băile idrice” recomandate de Priessnitz încă din 1840²³⁸, iar în 1852, dădea îndrumări de hidroterapie la Băile Repedea, stabilind „orânduirea curei pentru fieștecarea bolnav”.²³⁹

La porunca Domnitorului Mihail Sturza, interesat de hidroterapie, protomedicul Constantin Vârnab a plecat într-adevăr la Gräfenberg, orașul natal al lui Vincenz Priessnitz (1799-1851), spre a afla chiar de la medicul german amănunte despre vestita sa metodă naturopată. Vârnab a vizitat, cu acest prilej, mai multe institute – la Freiwalden, Carlsberg, Laab, Nussdorf, München, Augsburg, Rattenberg, Linz și Salzburg - din cele peste 40 întemeiate pe aceeași bază, în diverse orașe europene, înainte de a se reîntoarce bine documentat la Iași.²⁴⁰ Aici, în 25 iunie 1841, a înfățișat ocârmuirii planurile pentru înființarea unui „spital de cură cu apă rece”, un stabiliment cu feredeie: *primul stabiliment hydropathic din Țările Române*. Din 84 de paturi preconizate, 60 erau destinate celor cu dare de mână, iar restul de 24, gratuite, celor nevoiași. Ridicarea băilor trebuia făcută „pe un loc cu izvoare bune de apă dulce, cu aer curat și priveală desfătătoare, la Răpidea sau pe dealul Păunului, unde nici priveala, nici aerul,

²³⁶ NA Bogdan, *Introducere istorică..* pp: 14-15; V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit*, pp: 12-13 - Carol Tornborg, suedez, supus prusac, proprietarul Farmaciei „La Steaua Polară”, apoi, „La Esculap”; farmaciștii din familia Lochman erau proprietarii Farmaciei „La Curte”, apoi „La Hygiea” din Iași, până în 1922. În plus, în 1841, spițerul poet Tornborg a deschis o fabrică de lumânări și săpun la Iași, în cooperare cu o companie din Viena, întreprindere preluată ulterior de vornicul Teodor Ghica; după NA Bogdan, prin 1850, Tornborg încerca să-și valorifice o invenție privind obținerea „chihlimbarului negru” un fel de celuloid, din care se puteau produce diverse obiecte.

²³⁷ Elena Butnaru, Luminița Agoroaci, *loc cit*.

²³⁸ Gh Năstase, *op cit*.

²³⁹ Cristina Ionescu, *Un serviciu de hidroterapie la Repedea-Iași în secolul XIX*, *Rev Med Chir Soc Med Nat Iasi*, 1973, 2: 373-375.

²⁴⁰ V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului....*, pp: 292-293.

nici izvoarele nu iartă a dori mai mult.”²⁴¹ La feredeile idropatice, denumite oficial „Institutul Santa Maria”, un doctor venea măcar de două ori pe săptămână pentru povătuirea medicală, în caz de boală. Afișele recomandau băile de la Repedea pentru: „1. boalele sistemului nervos: histerie, hypochondrie, melancolie, iritație cerebro-spinală, impotență, anemii și congestiuni cerebrale; 2. în multe boale de inimă și pulmoni; 3. toate diathesele: syphilis, scrofulosă, podagră, reumatism cu tot cortegiul lor etc.; 4. în anemie: chloroze, iregularități de menstruație, haemorrhoid; 5. în boalele căilor genito-urinare; 6. în toate boalele de stomach și intestine cu toate complicațiile lor; 7. în multe forme de paralyzii – succesele obținute în anii trecuți sunt mai mult decât orice reclamă.” De **băile de la Repedea** a beneficiat și Mihai Eminescu, genialul poet, examinat și de unii din medicii *Societari*, precum George Bogdan, Gheorghe Iuliano (Fig.162), Constantin Bottez, Gustav Otremba sau Panaite Zosin.

Fig. 162. a. Dipoma de membru SMN nr. 626 din în 7 decembrie 1867 acordată doctorului Iuliano. Se remarcă preluarea *Societății* „sub auspiciile Alteței Sale Principeului Domnitor” al României, Carol I. Text în limba română²⁴²

²⁴¹Ion Mitican, *Vechi locuri și zidiri ieșene*, vol. I, Ed. Tehnopress, Iași, 204, pp: 57-65.

²⁴²Inițial, diplomele SMN se redactau în limba latină.

Fig. 162.a.

Dr. Gheorghe Iuliano,
specialist dermatolog. Profesor
suplinitor de Dermato-sifilografie
Președintele *Societății*
între 1892-1897

Fig. 162.b. Dr. Gheorghe Iuliano.

Detaliu din monumentul funerar aflat în
cimitirul Eternitatea din Iași

Feredeiele de la Repedeș, deseori frecventate și de membrii SMN, și-au încheiat istoria în iarna anului 1916, odată cu drama declanșată de Primul Război Mondial, când au servit de refugiu soldaților afectați în număr impresionant de tifos exantematic.

Mihalec (Mihailik) de Hodocin, inginer originar din Moravia, a descoperit în 1839 apa feroasă de la Negrișoara, în județul Suceava, analizată apoi de Cihac și provizorul Humpel, rezultatele apărând în nr. 65 din *Albina Românească* din 1844 și reproduce în *Foaia Științifică și Literară*, nr. 3, din același an. Cu același prilej, Cihac a cercetat și izvoarele sărate de la Bălțătești, proprietate a Prințului G. Cantacuzino. Tot cu Franz Humpel, Iacob Cihac a studiat și apa de la Strunga-Roman. Rezultatele au fost publicate în reviste și tipografii autohtone: *Albina Românească*, nr. 65/1844 și *Foaia Științifică și Literară* nr. 32/1844, respectiv *Gazeta de Moldova*, nr. 36/7 mai 1851.²⁴³ Dr. Vârnav și farmacistul Pavlov au analizat izvorul al treilea și al șaselea de la Slănic, precum și apa sărată de la Ocna și Bălțătești, în timp ce, la 1850, farmacistul Schleider a analizat apele de la Dealul lui Miron și Piciorul Lupului, de lângă Iași. Dr. Stenner a analizat și apa muriatico-alkalină de lângă Târgu-Ocna în 1854, comunicând datele obținute municipalității respective.

Elementele esențiale ale cercetărilor SMN au fost sistematizate de Anastasie Fătu, care a redactat la Iași, în 1851, monografia „Descrierea și utilizarea apei simple și a apelor minerale în Moldova“, revăzută și reeditată în 1874.

²⁴³N A Bogdan, *op cit*, p: 31; Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 75-76.

În 1853, fostul protomedic al Moldovei, Dr. Steege, împreună cu farmaciștii Dr. Stenner și Petru Schnell, era desemnat a repeta analizele apelor de la Slănic, de Epitropia „Sf. Spiridon”, care preluase în administrare Slănicul la 7 noiembrie 1851, prin Hrisovul Domnesc al lui Grigore Ghica Vodă. Ludovic (Ludwig) Steege caracteriza, astfel, în 1854 într-o broșură, „Apele minerale de la Slănic, în Moldova“, dând tiparului rezultatele studiilor anterioare, efectuate în 1835 de Dr. Zotta și în 1852, de farmaciștii chimiști Anton Abrahámfi, Petru Schnell și Theofil Stenner. Acest studiu sintetic asemeia Slănicul – „perla Moldovei”- vestitelor stațiuni europene ale epocii. Dr. Steege deosebea șase izvoare muriatico-alkaline și două feruginoase, precizând bolile în care erau indicate. Prin aportul savanților din cadrul SMN, în cooperarea cu Epitropia „Sf. Spiridon”, stațiunea Slănic a luat avânt, încercându-se nu doar cunoașterea detaliată a izvoarelor deja descoperite, ci și identificarea unor noi surse. Ludovic Russ junior, diriginte al aceleiași stațiuni, îi închina studii în *Buletinul SMN*, împreună cu o monografie. Samoil Kónya s-a aplecat și el asupra valențelor curative, sanogenetice, ale Slănicului. Academicianul Petru Poni a publicat, la rândul său, inclusiv în *Buletin*, numeroase rezultate și concluzii referitoare la apele minerale din Moldova – Târgu-Neamț, Tazlău, Băiceni, continuând și completând opera înaintașilor din SMN. După cum aprecia renumitul medic și chimist Prof. dr. Constantin I. Istrati în 1903, de la Abrahámfi și Stenner, până la Poni, nimeni, în afară doar de Alfons O. Saligny, nu analizase mai amănunțit atâtea izvoare mineralizate din țară.²⁴⁴ (Fig. 163)

Fig. 163. Petru Poni.
Membru SMN din 1867.
Membru titular și președinte al
Academiei Române

În 1856, tot din însărcinarea Comitetului Sanitar al Moldovei, o nouă excursie de studii se desfășură cu sprijinul medicilor din Spiridonie și SMN, Dr. Stenner și Dr. Steege investigând o serie de alte ape minerale din zona de vest a Moldovei: cele sulfuroase de lângă Mănăstirea Neamț și de la Strunga, izvoarele feroase de la Șarul Dornei, Borca și Hangu, cele alcalino-muriatice de la Bălțătești și de lângă orașul Neamț. Datele au fost trimise în 1862 Comitetului Sanitar ieșean, iar acesta le înaintă către Direcția Sanitară din București. În 1859, Dr. Stenner și Dr. Lefler, membru în Comitetul sanitar, au cercetat apele sulfuroase de la Pungești. Apele feroase de la Pietrărie lângă Iași au fost analizate de Dr. Stenner la 1870.²⁴⁵

²⁴⁴CI Istrati, *Necrolog Alfons Oscar Saligny*, Buletinul Societății de Științe din București-România, 1904, XIII, no. 1-2: 5-6.

²⁴⁵ Anastasie Fătu, *Despre încercările . . .*, pp: 54-59.

Un nume mai puțin știut este cel al spițerului Johann Chania, născut la Gura-Humorului, subiect la farmacia din Târgu-Neamț, numit ca farmacist al Mănăstirii Neamț, prin decretul nr. 421/23 mai 1863. În această calitate, a readus în atenție izvorul de apă minerală de la Puturosul, pe care l-a curățat. După 1868, obținând aprobările, a pietruit fântâna, a construit un mic bazin și o căsuță pentru băi. Dăruite de călugări, acestea au fost refăcute de Chania, în urma câștigării procesului intentat Mănăstirii. Abia în 1869, Johann Chania a obținut diploma, plecând la studii în străinătate. În 1873 a efectuat o a doua analiză a apelor minerale; de această dată, în laboratorul doctorului R. Flechsig din München. Încercând valorificarea rezultatelor, a depus în același an, la Ministerul de Interne și Administrarea Domeniilor, o cerere de cesionare a apelor. Din cauza dificultăților întâmpinate, Chania a demisionat în iulie 1879 din postul ocupat, fiind reîntâlnit ca proprietar al farmaciei „Providența” din Buhuși, înființată încă în 1877.²⁴⁶

Samoil Gheorghe Kónya (1845-1940), farmacist maghiar originar din Transilvania, născut la Brașov, dar stabilit curând la Iași, s-a impus ca o remarcabilă personalitate științifică. De formație academică vieneză, magistrul în farmacie și doctor în chimie, a fost elev al profesorilor Joseph Redtenbacher (1810-1870) și Carl Ludwig (1816 -1895). Kónya și-a legat definitiv în întreaga activitate de SMN, în structurile căreia a îndeplinit funcțiile de casier, conservator al *Muzeului*, secretar I, în 1887, și vicepreședinte, și pe care a reprezentat-o exemplar în țară și străinătate.

În *Buletinul SMN* a publicat cu multă regularitate datele obținute, alături de alți fruntași ai vieții medico-farmaceutice ieșene, remarcându-se prin numeroase lucrări relevante. Dintre membrii SMN, mai ilustrau sfera chimico-farmaceutică Theofil Stenner, Andrei Răteanu, Teodor Niculescu, Gheorghe Beceanu, Emil Fabini, Leon Papp, Alexandru Racoviță, Nicolae A. Racoviță, Vasile D. Vasiliu, Gustav Schüller, Marin Mihăilescu, I. Constantinescu.²⁴⁷ Majoritatea posedau farmacii de referință în Iași, dar și în alte localități din Moldova.

Dr. farmacist Kónya a investigat apele de la Văiluța de lângă Iași, în 1869 și 1880, iar împreună cu magistrul său de la Viena, profesorul Gustav Tschermak (Czermak) (1836-1927), expert mineralog, Kónya a analizat geneza și condițiile de urgență a izvoarelor de la Slănic Moldova, în 1880. Acest *Karlsbad* românesc a făcut obiectul său de studiu ani la rând; una din lucrări s-a axat pe „Analiza chimică a izvorului Alexandru din Slănic” (1887). (Fig. 164)

Interesul SMN pentru „perla Moldovei”, Slănic, a fost nedezmințit în perioada de glorie a naturismului creno- și hidroterapeutic, interniștii și balneologii promovând-o constant (Fig 164, 165). Iată-le promovate în epocă:

²⁴⁶Pascal Pincu, *Din istoricul unei Farmacii bicentenare: Spițeria Mănăstirii Neamț*, Rev Med Chir Soc Med Nat Iași, 1980, 1, pp: 137-139.

²⁴⁷N A Bogdan, op cit p: 124; E Grigorescu, *loc cit*; V Năstasă, *loc cit*; Elena Butnaru, Luminița Agoroaei, *loc cit*.

Analiza Chimică a Izvorului	Analyse de la Source
„ALEXANDRU“	„ALEXANDRE“
de la Slănic.	de Slanic
de	par le
DR. Ș. KONYA	DR. Ș. KONYA.
<p>Ca continuarea studiului asupra băilor minerale de la Slănic, ce am întreprins de un șir de ani, am ajuns la analiza izvorului „Alexandru“.</p>	<p>En continuant l'étude que j'ai entreprise depuis plusieurs années sur les eaux minérales de Slanic, je suis arrivé à l'analyse de la source „Alexandre“.</p>
<p>Acest izvor, al cărui existență am semnalat-o deja în conferința Societății medicomilitare, de la 17 Mai 1885, se afla pe malul drept al pârului Slănic, sub sala cea mare de cură, în apropierea izvorului S-ta Maria No. 3.</p>	<p>Cette source, dont j'ai signalé l'existence dans une conférence soutenue le 17 Mai 1886, devant la société des Médecins Militaires, se trouve sur la rive droite du ruisseau de Slanic, sous la grande salle des bains, auprès de la source Sainte Marie No. 3.</p>
<p>Această regiune de pe malul pârului, adică de la izvorul No. 3 și de acolo înainte până la basinal izvorului No. 2, este cu deosebire bogată în izvoare minerale, toate alcaline muriatice.</p>	<p>Cette partie de la rive du ruisseau, c'est-à-dire depuis la source No. 3 jusqu'au bassin de la source No. 2, est principalement riche en sources minérales, toutes alcalines muriatiques.</p>
<p>Cel mai important și tot-o dată mai bine captat dintre aceștia este izvorul „Alexandru“, ale cărui proprietăți fizice și chimice se mi se permis să le descriu aici.</p>	<p>La plus importante et en même temps la plus riche d'entre toutes, est, sans contredit, la source „Alexandre“ dont il me sera permis de décrire ici les propriétés physiques et chimiques.</p>
<p>Izvorul acesta e cunoscut numai de puțini ani, el nu a fost analizat până acuma de nimine.</p>	<p>Cette source est connue seulement depuis peu d'années et n'a été encore analysée par personne.</p>
<p>Denumirea de „Alexandru“ a primit-o în ziua de 23 Aprilie 1885 și aceasta în onoarea Domnului episcop Alexandru Vărnăv Liteanu, căruia se datorește meritele cele mai mari pentru ridicarea băilor de la Slănic la nivelul pe care se află astăzi.</p>	<p>On lui a donné le nom „d'Alexandre“ le 23 Avril 1885 et cela en l'honneur de Monsieur l'Evêque Alexandre Vernav Liteanu, auquel on doit l'état de prospérité où se trouvent actuellement les bains de Slanic.</p>
<p>Izvorul e captat și din toate părțile ermetic închis prin zidire, din care apa minerală curge prin un tub gros de fontă de fer.</p>	<p>La source est captée et de tous côtés fermée par des murs, de l'enceinte desquels les eaux s'échappent par un tube en fonte.</p>

Fig. 164.a. *Buletinul SMN din Iași* (ediție bilingvă română-franceză), 1887, an I, no. 1, pp: 19-20. Dr. S. Kónya. *Analiza chimică a izvorului „Alexandru“ de la Slănic.*

„Este în interesul fiecărui suferind să se informeze din timp și să afle că singura stațiune Balneo-Climaterică din țara noastră unde își poate trata cu succes bolile tubului digestiv și anexelor sale, bolile de nutriție, ca și bolile aparatului respirator, este Slănic Moldova, proprietatea Epitropiei Sf. Spiridon din Iași, stațiune situată în județul Bacău, la depărtare de 18 km de stația de cale ferată Tg. Ocna.

Drumul de la Tg. Ocna la Slănic se parcurge pe o șosea admirabilă, de un pitoresc minunat, cu mașina sau cu autobuzul.

Sub aspect climateric, Slănic Moldova se bucură de un climat excepțional de favorabil în comparație cu alte localități (stațiuni) renumite de pe valea Carpaților. Slănic Moldova posedă un inhalator cu două secții, una pentru atmoterapie și celălalt pentru inhalajii și pulverizații.

Slănic Moldova are un institut de fizioterapie care tratează cu succes, și prin mijloacele cele mai moderne, boli precum: prurituri, eretisme nervoase, atrofii musculare, tulburări circulatorii, dermatoze parazitare și microbiene, anemie, rahitism, debilitate, ulcere, tumori, nevralgii, dureri reumatice, metrite, salpingite, prostatite etc, etc.

Slănic Moldova posedă băi de ape minerale, de acid carbonic și de hidroterapie.

SLĂNIC MOLDOVA
LE KARLSBAD DE LA ROUMANIE

C'est dans l'intérêt de chaque souffrant de s'informer à temps et d'apprendre que la seule station Balnéo-Climatérique, de notre pays, où il peut traiter avec succès les maladies du tube digestif et de ses annexes, les maladies de nutrition, de même que les maladies de l'appareil respiratoire, c'est Slănic-Moldova, la propriété de l'Administration Saint-Spiridon de Iași, station située dans le département de Bacău, éloigné de 18 kilomètres de la station de chemins de fer, Tg. Ocna.

Le chemin de Tg. Ocna à Slănic se parcourt, sur une chaussée admirable, d'un merveilleux pittoresque, en voitures et en autobus.

Sous le rapport climatérique, Slănic Moldova jouit d'un climat exceptionnellement favorable en comparaison aux autres localités (stations) renommées de la vallée des Carpathes.

Slănic Moldova possède un inhalateur avec deux sections, l'une pour l'atomothérapie et l'autre pour les inhalations et les pulvérisations.

Slănic Moldova a un institut de physiothérapie qui traite, avec succès et par les moyens les plus modernes, des maladies comme : les prurits, les éréthismes nerveux, les atrophies musculaires, les troubles de la circulation, les dermatoses parasitaires et microbiennes, l'anémie, le rachitisme, la débilité, les ulcères, les tumeurs, les névralgies, les douleurs rhumatismales, les métrites, les salpingites, les prostatites, etc., etc.

Slănic Moldova possède des bains d'eaux minérales d'acide carbonique et de l'hydrothérapie.

Les eaux de Slănic Moldova présentent la plus heureuse association d'éléments chimiques, mise à la portée des médecins pour traiter la majorité des maladies : d'estomac, d'intestin, de foie et de nutrition comme : le diabète, la goutte, l'obésité, etc.

Les malades trouvent à Slănic Moldova des restaurants de diète.

Slănic offre aussi des distractions variées selon les prédilections de chaque visiteur. Les environs de cette merveilleuse station possèdent les plus jolis sites du pays.

Aussi doit-on préférer aux autres stations similaires du pays ou de l'étranger, Slănic Moldova, dont la saison dure depuis le 1 juin jusqu'au 1 octobre.

Venez donc Slănic-Moldova.

Fig. 164.b. Revista Medico-Chirurgicală a SMN din Iași. Coperta a IV-a: promovarea stațiunii Slănic Moldova, *Karlsbad*-ul României. Text în limba franceză:

SLĂNIC MOLDOVA, KARLSBADUL ROMÂNIEI

Apele de la Slănic Moldova prezintă cea mai fericită asociere de elemente chimice, puse la îndemâna medicilor pentru a trata majoritatea bolilor: de stomac, de intestin, de ficat și de nutriție, ca: diabetul, guta, obezitatea etc.

Bolnavii găesc la Slănic Moldova restaurante dietetice.

Slănicul oferă de asemenea distracții variate, după predilecția fiecărui vizitator.

Împrejurimile acestei minunate stațiuni posedă cele mai frumoase priveliști din țară. De aceea, trebuie să se prefere celorlalte stațiuni similare, Slănic Moldova, al cărui sezon durează de la 1 iunie până la 1 octombrie.

Vizitați, deci, Slănic Moldova.” (fig. 164.b.)

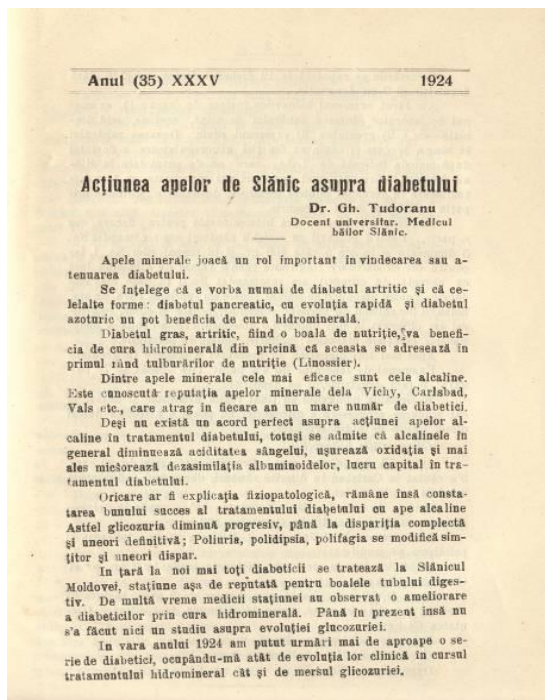

Fig. 165. Gheorghe Tudoranu.
Docent universitar. Medicul Băilor Slănic.

Acțiunea apelor de Slănic asupra diabetului. Studiu clinic publicat în *Buletinul Societății*, an 35, 1924.

Analize fizico-chimice de mare acuratețe au mai fost aplicate de membrii SMN: apelor minerale de la Nastasachi (Târgu-Ocna), în 1883; băilor minerale de la Bălțătești (județul Neamț) și apelor de la Piatra Neamț, în 1884; apele sulfuroase de la Iași, în 1887, și apele minerale purgative de la Breazu, lângă Iași, în 1888; apoi, apelor și prospectului băilor de la Strunga (districtul Roman), în 1891.

Kónya a publicat în *Buletinul SMN* și o serie de *Cercetări cu privire la alimentarea orașului Iași cu apă potabilă* (1898) și un *Studiu critic asupra alimentării orașului Iași cu apă de Prut* (1899). Apa de Prut a fost din nou investigată în 1900, iar apa de la Repedea, în 1904.

Samoil Gheorghe Kónya și fratele său cu 13 ani mai mare, Carol Scarlat Kónya, de asemenea membru SMN, posedau, în Iași, o farmacie vestită, ce oferea, ca noutăți: „produse medicamentoase, după formule originale și cu «vi-națuri» din propriile pivnițe: vin de quinquina cu Malaga, vin de quinquina feruginos cu Malaga, vin digestiv cu pepsină, vin de lactophospat de calciu cu Malaga, vin de lactophospat de calciu cu Malaga, vin de quinquina cu Cotnar, dentalină (esență pentru gură), pulbere vegetală pentru dinți”. Privite ca un început al industrializării medicamentului în Moldova, preparatele fraților Kónya erau popularizate în lumea de specialitate prin reclamele diseminate prin *Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași*. (Fig. 166)

PHARMACIA CURTEI REGALE
FRĂȚII KONYA
 JASSY

Medalie de aur
 RECOMANDA CRĂMĂTORELE PRODUCTE DIN PROCESUL EI LABORATORIILOR
 VIENNA 1883

<p>VIN DE QUINQUINA FEREIGINOS CU VIN MALAGA. Absolutul cel mai bun în quinquina reconstituitor și agent digestiv în toate cazurile de anemie, neurastenie, debilitate de stomac la persoanele slabe și convalescente, și unul cu deosebită încredere în afebricitate și febră tifoasă.</p> <p>Este recomandat a fi luat în cantitate de câte două pahare și la fiecare din acestea două.</p> <p>VIN DIGESTIV CU PEPSINĂ. Acest vin reconstituitor și digestiv este cel mai recomandat în toate cazurile de anemie, neurastenie, debilitate de stomac la persoanele slabe și convalescente, și unul cu deosebită încredere în afebricitate și febră tifoasă.</p> <p>Doza: 1-2 pahare de ligatură de câte două pahare și la fiecare din acestea două.</p> <p>VIN DE LACTOFOSFAT DE CALCIU CU MALAGA. Recomandat în toate cazurile de anemie, neurastenie, debilitate de stomac la persoanele slabe și convalescente, și unul cu deosebită încredere în afebricitate și febră tifoasă.</p> <p>Doza: 2-3 pahare de ligatură de câte două pahare și la fiecare din acestea două.</p> <p>Este recomandat a fi luat în cantitate de câte două pahare și la fiecare din acestea două.</p> <p>VIN TONI-NUTRITIV CU QUINQUINA ȘI CU CACAO, DEPARAFINAT. Acest vin are efectul cel mai bun în toate cazurile de anemie, neurastenie, debilitate de stomac la persoanele slabe și convalescente, și unul cu deosebită încredere în afebricitate și febră tifoasă.</p> <p>Doza: 2-3 pahare de ligatură de câte două pahare și la fiecare din acestea două.</p>	<p>VIN DE QUINQUINA CU MALAGA, cu QUINQUINA FEREIGINOS. Acest vin are efectul cel mai bun în toate cazurile de anemie, neurastenie, debilitate de stomac la persoanele slabe și convalescente, și unul cu deosebită încredere în afebricitate și febră tifoasă.</p> <p>Doza: 2-3 pahare de ligatură de câte două pahare și la fiecare din acestea două.</p> <p>VIN DE QUINQUINA CU COGNAC. Acest vin are efectul cel mai bun în toate cazurile de anemie, neurastenie, debilitate de stomac la persoanele slabe și convalescente, și unul cu deosebită încredere în afebricitate și febră tifoasă.</p> <p>Doza: 2-3 pahare de ligatură de câte două pahare și la fiecare din acestea două.</p> <p>VIN TONI-NUTRITIV CU QUINQUINA ȘI CU CACAO, DEPARAFINAT. Acest vin are efectul cel mai bun în toate cazurile de anemie, neurastenie, debilitate de stomac la persoanele slabe și convalescente, și unul cu deosebită încredere în afebricitate și febră tifoasă.</p> <p>Doza: 2-3 pahare de ligatură de câte două pahare și la fiecare din acestea două.</p>
--	---

SIDROP DE LACTOFOSFAT DE CALCIU. Acest sidrop are efectul cel mai bun în toate cazurile de anemie, neurastenie, debilitate de stomac la persoanele slabe și convalescente, și unul cu deosebită încredere în afebricitate și febră tifoasă.

Doza: 2-3 pahare de ligatură de câte două pahare și la fiecare din acestea două.

FARMACIA CURTEI REGALE

DENTALINA
 Pastila pentru dinti
 În număr de douăzeci pentru dinti
 Analele preparate cu acid salicilic pur, sunt prezente în toate cazurile de dureri de dinti, în toate cazurile de gingivită. Este recomandat a fi luat în cantitate de câte două pahare și la fiecare din acestea două.
 Prețuri: 1 buchet de douăzeci, 2 fr.; 1 cutie cu pastile, 1 fr.
 Depozite în București: F. H. Ștefan, J. Ursu, B. Ursu, Ștefan Ursu și Brătulescu.

a.

b.

c.

Fig. 166. a. Reclamă în *Buletinul SMN* făcută vinurilor toni-nutritive cu chinină, digestive cu pepsină, osteotrope cu lactofosfat de calciu, preparate și distribuite de Farmacia Curtii Regale *Frății Kónya Jassy*. Este figurată *Medalia de aur* (stânga) obținută la *Prima Expoziție Farmaceutică Internațională de la Viena* din 1883 (dreapta). a, b, c. Detalii.

Fig. 166.b. Iași. Farmacia Curții Regale „Frații Dr. Kónya” (Farmacia „Națională”), la intersecția străzilor *I. C. Brătianu* (azi, *b-dul Independenței*) și *Lăpușneanu*, în 1915.

Frații Samoil Gh. și Carol S. Kónya erau binecunoscuți nu doar în Iași, ci și în străinătate, îndeosebi în lumea academică de expresie germană. (Fig. 167)

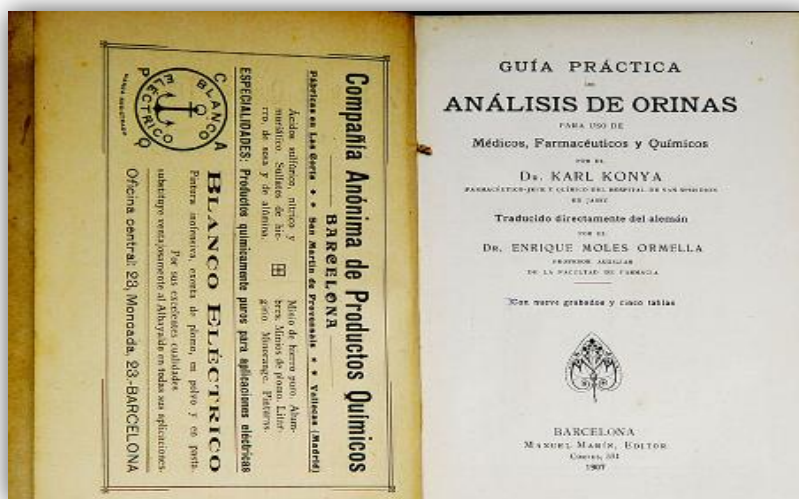

Fig. 167.a. Pagina de titlu a versiunii în limba spaniolă a lucrării *Ghid practic de analiză a urinilor pentru uzul medicilor, farmaciștilor și chimiștilor*, semnată de farmacist „Dr. Karl Kónya, farmacist șef și chimist al Spitalului „Sf. Spiridon” din Jassy”. Volumul apărut la Barcelona în 1907, a fost tradus din germană de profesorul auxiliar Dr. Enrique Moles Ormella, de la Facultatea de Farmacie catalană.

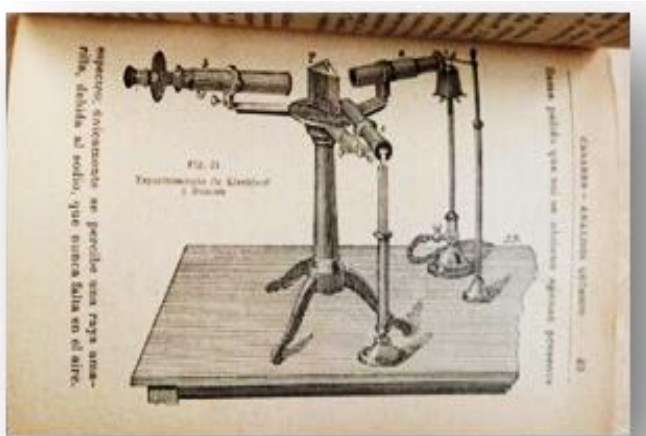

Fig.167.b. Dr. Carol Kónya. *Ghid practic de analiză a urinelor pentru uzul medicilor, farmaciștilor și chimiștilor*, în limba spaniolă. Ediția a cincea, Manuel Marin Editor, Barcelona, 1930.

Pentru apele de la Repedea, nu prea abundente, pe care le definea pure, cu gust plăcut, de calitatea celor ce alimentează Viena, Dr. Samuel (Samoil) Kónya, chimistul oficial al *Societății*, consilia comercializarea sub formă îmbuteliată. Preocupat de apele minerale, dar în mod egal de asigurarea prin procedee de filtrare a apei potabile pentru orașe, pentru Constanța, de pildă, dar mai cu seamă pentru orașul Iași, Kónya și-a expus constatările „hidrologice, chimice și bacteriologice“ în repetate rânduri în *Buletinul Societății*.²⁴⁸

Alimentarea cu apă potabilă a Iașului a fost unul din importantele imperative ale momentului de care Kónya s-a ocupat, efectuând numeroase analize, militând pentru aducția apei freactice captate la Timișești. În raportul prezentat Societății de Medici și Naturaliști în octombrie 1899, referindu-se la acest aspect, pasionatul chimist afirma: „Cred dar că este de datoria noastră, a vechii SMN, să luăm în dezbatere această importantă chestiune de care depinde sănătatea populațiunii și salubritatea orașului. Consider că în acest loc consacrat științei, putem ridica fără considerație pentru interese de orice natură, dezbrăcați de orice pasiune și independenți de ori ce influențe exterioare, în acest loc unde fiecare din noi nu poate avea alt scop decât binele public.“²⁴⁹

Fig. 167.c. Dr. Enrique Moles Ormella (1883-1953), farmacist, fizician și chimist spaniol de excepție, traducător al doctorului Carol Kónya

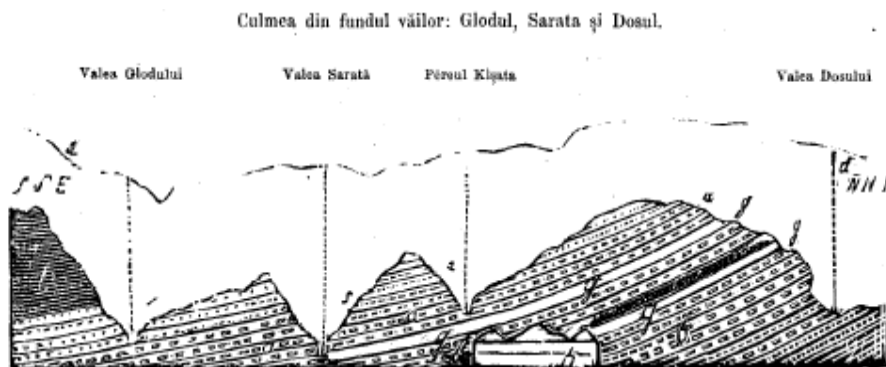
²⁴⁸ V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit*.

²⁴⁹Elena Butnaru, Luminița Agoroaei, *loc cit*.

Eminentul chimist, membru a numeroase societăți științifice românești și europene, a fost, de asemenea, interesat de metodele antiseptice, ca și de igiena alimentației, falsificarea vinurilor și alimentelor, publicând „Noi cercetări asupra iodoformului gudronat” (1888); „Chimia și fizica în raport cu igiena” (1891); „Falsificarea vinurilor” (1893).²⁵⁰

După scrierea dintâi a medicului rus Ignațiu Plusc *Despre apele minerale de la Borca*, din 1811, tradusă și retipărită în 1834 sub titlul *Disertație sau Descrierea apelor minerale de la Borca*, Societatea a declanșat, așadar, întâia oară, ample cercetări ale apelor minerale din Principat și asupra posibilităților de utilizare medicală a acestora, deopotrivă prin crearea de stațiuni balneare.

Dar tot SMN a fost aceea care și-a extins cercetările complementare asupra întregii țări, interesul național fiind mereu manifest. Astfel, de pildă, eminentul savant ieșean Grigore Cobălcescu insera în chiar primul număr al *Buletinului SMN din Iași* un studiu „Despre sorgintele minerale de la Călimănești și Căciulata“, reflectând cercetările sale geologice întreprinse în acea zonă. (Fig. 168)

(Fig. 1).

a, Zona superioară a conglomeratelor—b, Zona inferioară a conglomeratelor.—c, Pături lutose ce separ ambele zone de conglomerate.—g Bancuri de grès—l Luturile superioare conglomeratelor.—s, Partea ocupată de sorgintele din Valea glodului.—s' poziținea sorgintelor din Valea sarată.—d, culmea din fundul Saratei și a glodului.—i pătură lutose despărțitoare între ambele zone de conglomeratăi—h, Posiținea stabilimentului de băi.

a, série supérieure des conglomérats.—b, série inférieure des conglomérats.—c, Couches argileuses séparant les deux séries de conglomérats —g, bancs pe grès ferrugineux.—l, système des argiles supérieures aux conglomérats.—s, Situation des sources de la petite vallée du ruisseau Glodoul.—s' situation des sources de la petite vallée du ruisseau Sarata.—d Cime formant le fond des ces petites vallées.—i couches argileuses les deux zones des conglomérats —h Hôtel construit pour les bains.

Fig. 168.a. Gr. Cobălcescu. Aspect al structurilor geologice subiacente surselor minerale de la Călimănești-Căciulata, Bul SMN, 1887, I, 1.

²⁵⁰ Eduard S. Konya, *Tatăl meu, Dr. Samoil Gherghe Konya. Viața și opera*, Ed. Erota, Iași, 2002.

Fig. 168.b. Grigore Cobălcescu.
Monumentul din Cimitirul Eternitatea
din Iași

*

*

*

SMN și Proiectul Observatorului Astronomic

Povestea telescopului

SMN a avut în intenție și construcția unui *Observator Astronomic*, pentru împlinirea menirii sale educative și euristice. Dr. Cihac l-a câștigat pentru cauza unui *Observator Astronomic* al SMN pe Vornicul Costache Conachi, al cărui medic curant era. (Fig.169)

Fig. 169. Marele Logofăt Costache Conachi (1778-1849) și coperta volumul său de „Poesii. Alcătuirii și tălmăcirii” (Tipografia lui Adolf Bermann, Iași, 1856).

Membru de onoare al *Societății*, fost membru în comisia moldovenească de patru membri pentru redactarea Regulamentului Organic între iunie 1829-mar-

tie 1830, recompensat pentru această contribuție de Pavel Kiselev prin Ordinul „Sf. Vladimir” clasa a III-a, Conachi a adus la Iași „telescopul cel mare” fabricat la Viena cu prețul de 1000 de galbeni. Se intenționa ca *Observatorium*-ul să fie ridicat pe casa *Cabinetului de Istorie Naturală*, ceea ce necesita sume suplimentare. Din cauza disensiunilor survenite în SMN, în loc de a fi instalat la *Muzeu*, telescopul a fost transportat la moșia lui Conachi de la Țigănești (Galați). Lentilele telescopului au fost demontate și utilizate ca simple lentile măritoare, pentru studii microscopice. Despre Cihac s-a spus că ar fi plecat cu lentilele, dar ulterior, în 1887, acesta a informat Guvernul că, după căutări în Franța și Germania, a reușit cumpărarea, cu 2000 de franci, a unor lentile obiectiv, în locul celor pierdute la Iași. Cihac a trimis lentilele contra cost Universității din Iași, prin Dr. Russ senior. Raportul întocmit, la cererea Universității, de profesorii Poni și Cobălcescu, a recomandat conducerii achiziționarea lentilelor care erau „tocmai acele primitive”, iar prețul era unul bun, oferit de Cihac în spiritul devotamentului său dintotdeauna față de învățăământul ieșean.²⁵¹ Cât despre telescop, în 1856, ginerele lui Costache Conachi l-a dăruit Statului. După alți cercetători, în 1860, SMN era aceea care dona Universității din Iași, proaspăt înființate, prețiosul instrument.²⁵²

*

*

*

LIMBA ROMÂNĂ, LIMBĂ A ȘTIINȚEI PROMOVAREA LIMBII ROMÂNE ȘTIINȚIFICE ÎN PUBLICAȚIILE SMN

Context istoric

Veacul al XIX-lea a făcut posibilă renașterea și dezvoltarea fără precedent a învățăământului și a presei în limba română, în Principate. Educația și informația medico-naturalistă nu a făcut excepție. Așa, bunăoară, după editarea în 1829 a ziarului „Curierul românesc” de către Ion Heliade Rădulescu, în Muntenia, și „Novitale de la armie”, continuat de „Albina românească”, de către Gheorghe Asachi în Moldova, în 1837, Ion Barac a scos la Brașov „Foaia duminicii”, iar, în 1838, George Bariț (Gheorghe Barițiu) a publicat „Foaia literară”, devenită, șase luni mai târziu, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”.²⁵³

²⁵¹ *Idem*

²⁵² NA Bogdan, *op cit*, p: 53; V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului ...*, p: 147; D Ciurea, *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași (1830-1980)*, Rev Med Chir Soc Med Nat Iasi, 1980, 84; 3: 587-592; ****Observatorul din Iași — 90 de ani de la înființare*, Recreații matematice, 2004, 1:3-4.

²⁵³ C Lupu, *Lexicografia românească în procesul de occidentalizare latino-romanică a limbii române moderne (1780-1860)*, Ed. Logos, București, 1999, pp: 7-23, 42-47, 50-75, 82-83, 173-200; V. Netea, *Filosofia Luminilor, ideologie pentru emanciparea poporului român*, în: Romul Munteanu (ed.), *Cultura română în epoca Luminilor*, Ed. Univers, București, 1982, p: 9.

În al treilea deceniu al secolului, problemele prioritare ale cultivării limbii române literare erau încă fixarea normelor limbii literare și îmbogățirea românei cu noi elemente de expresie, care să satisfacă exigențele unei societăți deschise către modernitate. În planul istoriei sociale, acest moment din evoluția limbii române literare a corespuns perioadei de ascensiune a burgheziei, de afirmare a învățământului, științei și economiei în limba națională. Se cunoșteau, până la 1837, atât mai multe lexicoane ori dicționare fie unilingve, fie plurilingve, cât și traduceri. De la Ienăchiță Văcărescu (1740-1797) exista, între altele, în manuscris, un dicționar român-german și altul german-român; la sfârșitul veacului al XVIII-lea, ardeleanul Aurelius Antoninus Praedetus elaborase un mare „Dictionarii trium lingvarum germano-latina et daco-romana”; de la Paul Iorgovici rămăsese un dicționar quadrilingv român-german-francez-latin și „Observații de limba rumânească”, apărută la Buda în 1799, în care autorul deplângea absența limbajului științific, motiv pentru care „se cer cuvinte învățate, care acuma în limba noastră, în care nici o învățătură nu florește, nu se cuprind și după județul meu mai bine este a împrumuta așa cuvinte din limba noastră cea de rădăcină decât de aiurea”, pentru că româna este „foarte scurtă de cuvinte”; de la Constantin și Ilie Kogălniceanu, probabil, se păstrase un dicționar francez-român; se adăuga și manuscrisul anonim al unui dicționar francez-grec-român, semnalat de Nicolae Iorga; Ioan Bobb redactase „Dicționarul rumânesc, lateinesc și unguresc” (volumele I-II), tipărit la Cluj în 1822-1823; de la Ion Budai-Deleanu se păstra un lexicon românesc-nemțesc; lexiconul de la Buda românescu-latinescu-ungurescu-nemțescu, datând din 1825, era produsul unei serii de contribuții semnate de Vasile Coloși, Ioan Corneli, Petru Maior, Ioan Teodorovici și Alexandru Teodori; Iordache Golescu scrisese, în 1830, „Condica limbii rumânești”.

În spiritul Școlii Ardelene, Maior recomanda, pentru îmbogățirea limbii rumânești, împrumuturile din „limba lătinească cea corectă”, iar, pentru termenii științifici, „de la surorile limbei noastre”. În „Lexiconul românesc-nemțesc” (1818), Ion Budai-Deleanu recomanda „învățătura limbelor elinești și lătinești”, deoarece „întru aceste doao limbi să cuprindă toată înțelepția și acolo aflăm temeiul la toată învățătura”. Împrumutul „din limba noastră cea de rădăcină”, găsit necesar, era pe mai departe privilegiat. Alfabetul folosit pentru scrierea românească era încă

Fig. 170.a. Alexandre de Cihac.
*Dictionnaire d'Étymologie
daco-roumaine.* Coperta

cel chirilic, iar sistemul de numerotare i se subordona. În secolul al XVIII-lea, Școala Ardeleană va căuta să introducă grafia latină, care, în Principate, devine obligatorie doar din 1862.²⁵⁴ Limba română își căuta, așadar, matca, din toate punctele de vedere. Curentele latinist și italianist, cărora li se opunea curentul istorico-popular, invadau dezbaterile. Conștiința lingvistică era în formare. Ironic, Alecsandri semnala în 1869, în „Dicționarul grotesc” din «Convorbiri literare», că se contura trecerea, în fapt, de la „întunericul barbarismului” la „ghearele pedantismului”.

Exagerărilor latiniste li se vor opune nu doar Hasdeu, ci și criticii «juniști», de care foarte apropiat era și fiul adoptiv al lui Iacob Cihac, filologul Alexandru Cihac (1825-1887). Educat în Germania, acesta avea drept tată biologic pe soțul dintâi al doamnei Therese Cihac, Jean Baptiste Hirth, literat și profesor la Heidelberg. Pe baza unei documentări științifice, -nu foarte riguroase-, Alexandru Cihac întocmise primul dicționar etimologic al limbii române, lucrare larg răspândită în epocă, deși conținea erori și lacune. Grație serviciilor aduse de *Dicționar* filologiei românești, îndeosebi științei etimologiei, Alexandru Cihac a devenit membru de onoare al Academiei Române în 1872, în același an cu doctorul Iacob Cihac, părintele care cu mărinimie îl înfiase. De asemenea, A. Cihac a obținut premiul *Volney* al renumitului Institut de France, în 1880.²⁵⁵ Tipărit la Frankfurt, „Dictionnaire d'étymologie dacoroumaine” (Fig. 170) includea două volume: „Éléments latins comparés avec les autres langues romanes”, apărut în 1870, și „Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-modernes et albanais”, apărut în 1879.²⁵⁶ Se poate crede că între seriozitatea preocupărilor lingvistice ale tatălui adoptiv, Iacob Cihac, și cariera de filolog a lui Alexandru Cihac se va fi exercitat o influență reciprocă.

Fig. 170.b. Alexandru Cihac
(1825-1887)
Membru de onoare al
Academiei Române

Manuale de Istoria Naturală și periodicele SMN

Primul manual de Istorie Naturală în românește: de la Șincai, la Cihac

Limba română, vorbită de majoritatea locuitorilor din Principate, deși recomandată de Regulamentele Organice să devină una oficială, a cancelariilor și academiilor, era în continuare îngrădită în practică. Motivația adusă era sărăcia nuanțelor și termenilor adecvați pentru exprimarea fie a legiurilor, fie a emoției estetice și a rigorii științifice: de aceea „cu neputință iaste a să muta filosofia și

²⁵⁴P Armăsar, *Sources françaises pour la Roumanie moderne*, în *La francopolyphonie: langues et identités*, Coll Intern, Chișinău, 2007, pp: 37-41; V. Netea, *op cit*.

²⁵⁵J Leopold, *The Prix Volney*, Kluwer Academic Press, London, 1999, pp: 202-236.

²⁵⁶Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 90-98, 99-126; Lucian Boia, James Christian Brown, *Romania: Borderland of Europe*, Reaktion Books Ltd, 2001, pp: 53-54.

în limba rumânească, pentru sărăcia zicerilor și a numirilor”. Atare activități nu se limitau a fi pur lingvistice, ci aveau anvergura politicii culturale din cele trei țări locuite de români de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și din primele trei decenii ale secolului al XVIII-lea.²⁵⁷

1808. Istoria Naturală a lui Gheorghe Șincai

În contextul amintit, ilustrul reprezentant al Școlii Ardelene, Gheorghe Șincai (1754-1816), realizase, între anii 1806-1808/1810, o a doua încercare de traducere a unei „Istории Naturale”, după originalul german al lui I. H. Hellmuth. Tălmăcirea aceasta venea după ce, pe la 1790, monahul moldoveanul Amfilohie Hotiniul (cca 1730 - cca 1800). Cu studii umanist-teologice la Academia din Kiev și de matematică la Roma, acest episcop al Hotinului făcuse deja o primă tentativă de creare a unei terminologii românești în domeniul botanicii, zoologiei și geologiei. Manuscrisul său, tradus din limba italiană, purta titlul de „Gramatica fizicii”.²⁵⁸ Ca și retroversiunea lăsată de IPS Amfilohie, nici lucrarea lui Șincai nu a văzut vreodată lumina tiparului, impactul său fiind, de aceea, greu de estimat.²⁵⁹

Textul final al lui Gheorghe Șincai intitulat „Istoria naturei sau a firei”, datat 1806-1808/1810, cuprindea patru capitole: *Despre plânte*, *Despre minerariuri*, *Despre viețuitori*, *Despre om*. Luând ca model scrierile lui Sigerus și Hellmuth, Șincai reușise să întocmească și un vocabular de termeni proprii științelor naturale, în patru limbi: latină, română, maghiară și germană. Vocabularul a fost scris în două variante: prima, cu titlul de *Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae (Vocabular ce ține de cele trei Regnuri ale Naturii)*, dădea întâietate cuvintelor latinești, urmate de cele românești, ungurești și apoi nemțești; a doua, numită *Vocabulariu ce ține de Istoria Naturei*, începea cu forma românească a termenilor. Lucrarea utiliza multe neologisme.²⁶⁰ De altfel, de la Șincai au rămas și alte manuscrise, precum cele „Despre istoria naturei sau a firei”, ca și o „Învățătură firească despre surparea superstiției norodului”,²⁶¹ toate în spiritul luminat și luminător al vremii.

Vocabularul lui Șincai integra termeni populari, cărora a căutat să le confere rang de limbaj științific, lărgind seria cercetărilor lexicale filologice și naturaliste, care vor fi continuate în Ardeal de Timotei Cipariu sau Vasile Popp, - autorul primei lucrări medicale scrise în românește, despre „Apele minerale de la Arpătac, Bodoc și Covasna” (Sibiu, 1821) -, dar, mai ales prin manualul profesorului latinist Simeon Mihali-Mihalescu / Mihăilescu, de la Gimnaziul româ-

²⁵⁷ C Lupu, *op cit*.

²⁵⁸ NA Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, Ed Științifică, București, 1962, p: 30; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996.

²⁵⁹ NA Ursu, *op cit*, pp: 30-38; Paul Pruteanu, *op cit*, p: 114; Sidonia Puiu, «*Istoria naturei sau a firei*» de Gheorghe Șincai-cel dintâi manual de istorie naturală în limba română, Librăria (Anuar), Târgu-Mureș, 2004, 1-5.

²⁶⁰ NA Ursu, *op cit*, pp: 31-32; Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 90-126.

²⁶¹ *Ibidem*, pp: 79-81.

nesc din Blaj, aflat sub directoratul lui Timotei Cipariu. Tipărită la Blaj în două ediții, în 1850 și 1856, lucrarea se chema „Compendiu de istoria naturală pentru începători”²⁶². Mai mult, dedicat crezului și muncii sale, însuflețit de conștiința unității de neam și ideal, Mihali-Mihalescu trimitea în 1857, în Bucovina, un apel prin care Românii de inimă ai acestei provincii erau rugați să contribuie cu obolul lor la înzestrarea muzeului de științe naturale din Blaj: *Poftire la contribuire pentru o colecție de conchilii și plante la cabinetul natural din gimnaziul românesc din Blaj*.²⁶³

„Istoria naturei sau a firei” a lui Șincai s-a păstrat până astăzi la Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca, în manuscris (nr. 422/[1806-1808], numărând 93 de pagini și 50 de foi albe intercalate, 25 cm x 20 cm), legat din coli a câte 8 file; legătura externă din carton cu piele la cotor; hârtia groasă și dură, cu filigran (dungi transversale și un blazon cu coroană).²⁶⁴ „Istoria naturei sau a firei” aborda o disciplină nouă pentru învățământul transilvan, pe care o dezvoltă, prelucrând-o și îmbogățind-o cu observații personale, pornind de la manualul lui Hellmuth „Volks Naturlehre”, pe care Șincai l-a tradus.²⁶⁵ Manuscrisul era destinat tipăririi și compensării lipsei acute de manuale a școlii românești, atât din Transilvania, cât și din Principate, dar vicisitudinile destinului lui Gheorghe Șincai au făcut, probabil, ca textul să nu poată fi nici editat și popularizat, nici servi ca sursă bibliografică. Lingviștii au evidențiat în aceste pagini o primă etapă în îmbogățirea lexicului românesc, atunci când s-au folosit elemente latino-romanice, împrumutate direct de la sursă sau prin filieră neogreacă, rusă, germană sau maghiară.²⁶⁶ Acum predominau calcurile lingvistice, care în perioada următoare vor fi înlocuite treptat prin neologismele corespunzătoare. Etapa a doua în procesul de creare a terminologiei științifice românești, ce a început după 1830, s-a particularizat prin numărul foarte mare de împrumuturi din limbile franceză și latină. Mulți dintre termenii proveniți, în etapa anterioară, din limbile neogreacă, rusă sau germană și care mai păstrau ceva din aspectul fonetic original, dobândeau în sfârșit, în special pe baza limbii franceze, forma definitivă în limba română.²⁶⁷

1837. Istoria Naturală a lui Iacob Cihac Limba românească, emancipare și cunoaștere

Dominată de amplificarea procesului educațional de toate gradele, de creșterea cantitativă și calitativă a instituțiilor de învățământ și afirmarea limbii naționale, aceasta a fost și epoca în care doctorul în medicină Iacob Cihac, bavarezul cu ascendență cehă, moldo-valah de adopțiune, a publicat la Iași, în Tipografia

²⁶² NA Ursu, *op cit*, pp: 35-38.

²⁶³ Șt Manciușea, *Contribuția Bucovinei la înzestrarea Liceului din Blaj*, Cultura creștină, Blaj, 1936, nr. 9, pp: 511-513.

²⁶⁴ Sidonia Puiu, *loc cit*.

²⁶⁵ Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 90-98; 99-126; Sidonia Puiu, *loc cit*.

²⁶⁶ NA Ursu, *op cit*, pp: 30-33; Sidonia Puiu, *loc cit*.

²⁶⁷ C Lupu, *op cit*; NA Ursu, *op cit*, pp: 88-126.

Albinei, la 10 iulie 1837, cel dintâi manual de *Istorie Naturală* „în limba valahă”. (Fig. 171). *Istoria Naturală* întocmită și tipărită prin strădania ștab-doctorului miliției moldave, Iacob Cihac, a urmat *Istoriei Naturale* nepublicate, poate ignorate, a lui Șincai. A fost privită drept primul tratat de specialitate în limba română deoarece, spre deosebire de manuscrisele lui Amfilohie și Gheorghe Șincai, acesta fusese imprimat și se bucurase implicit de o mai largă circulație. „Din această cauză, -spunea Valeriu Bologa-, lucrarea lui Cihac prezintă un interes mai mare față de a lui Șincai”.²⁶⁸

Lucrarea tipărită a contribuit esențial nu doar la răspândirea cunoștințelor de ultimă oră din domeniu, ci deopotrivă la formarea terminologiei științifice românești. Volumul, însumând 507 pagini, includea 20 de stampe. (Fig.175) La baza tratatului lui Iacob Cihac a stat preponderent o bibliografie de limbă germană. În mod direct, entuziasmul și efortul autorului se datorau dorinței sale de a ține în premieră la *Academia Mihăileană* un curs de *Istorie Naturală*, propus încă din 11 martie 1834, în pragul deschiderii așezământului cu sprijinul Domnitorului Mihail Sturza. Partea practică a prelegerilor era asigurată de *Muzeul de Istorie Naturală* organizat de Cihac și câțiva colaboratori ai săi în cadrul SMN, inaugurat, de asemenea, în 1834, dar în februarie.

Fig. 171.a. Dr. Iacob Cihac fondator principal, donator important și suflet al Societății de Medici și Naturaliști din Iași (portret din sala de ședințe a *Societății* – foto Launay)

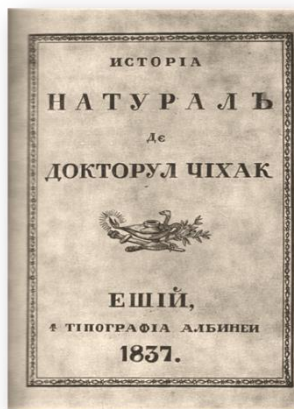

Fig. 171.b Iacob Cihac. Coperta volumului *Istoria Naturală*. Iași, Tipografia *Albinei*, 1837

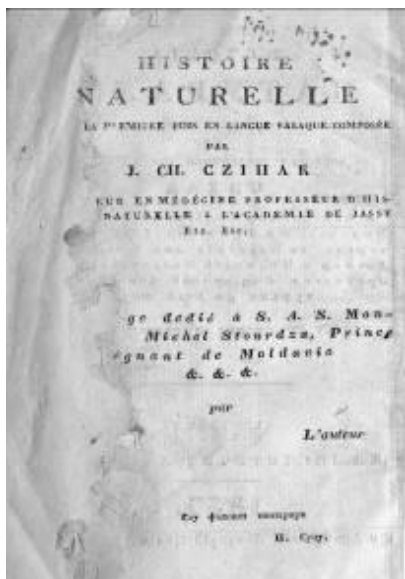
Arhivele Statului au conservat documentul (dosar 57 curent) atestând că, la 28 februarie 1834, doctorul în medicină Cihac înainta Epitropiei Învățăturilor Publice o adresă prin care declara: „Însuflețit de dorința a contribui în acest pământ către sporirea învățăturilor folositoare și încredințat că științele istoriei naturale pot prin a lor aplicație înființa asemenea scopos, m-am îndemnat fără

²⁶⁸ Paul Pruteanu, *op cit.*

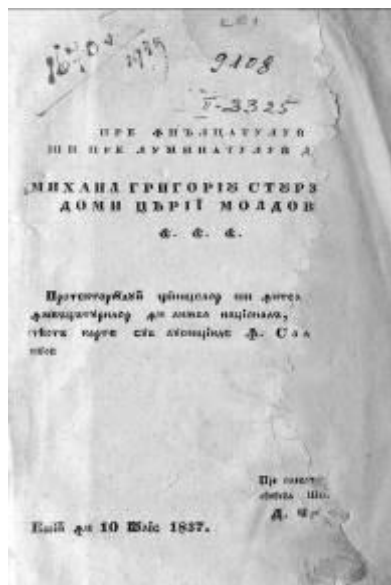
nici o plată a deschide în limba moldovenească un curs public de această învățatură, pentru care am și alcătuit o carte elementară, [pe] care doresc a o da la tipărit, cu chipul subscrierei.”

Epitropia încuviință cererea doctorului Cihac, „vice-president [al] *Societății Medico-istoriei naturale în Iași* și mădular a mai multor societăți”, acesta comunicând, în consecință, în *Albina Românească*, nr. 27 din 11 Martie 1834 că: „Dorind a spori înaintarea științelor pozitive în acest pământ, jos iscălitul are cinste a aduce la cunoștința publicului, cum că are a deschide în limba românească, fără plată, un curs a istoriei naturale.

Toți acei care ar avea plecare a se folosi de această hărăzire, sunt poftiți a se înscrie la jos iscălitul spre a putea el mai înainte cunoaște numărul ascultătorilor și după aceasta hotărî locul trebuitor pentru paradosire precum și numărul exemplarelor a cărți[i] de istoria naturală ce are scopos a tipări și a publica în limba românească, și care să fie carte elementară a lecțiilor sale. Tinerii în vârstă peste 15 ani, se vor primi la acest curs, a căruia programă și deschidere se vor face cunoscut[e] prin mijlocirea gazetei.”

a.

b.

Fig. 171.c. Jacob Cihac. *Istoria Naturală*.

Pagina de titlu (a – în limba franceză; b - în limba română, alfabet chirilic):

Pentru prima dată în limba valahă compusă de J. Ch. Cihac,

Doctor în medicină, profesor de Istorie Naturală la Academia din Iași

Dedicată Protectorului și a intelectualilor și a învățăturilor în limba națională,
Domnitorului Mihail Sturdza

Mai târziu, joia, „de la 9 la 10 ceasuri” se țineau prelecții de către profesorul de Istorie Naturală al Academiei într-o sală a *Cabinetului*. Se apreciază că aceste prelegeri au premers „prelecțiunilor populare” prin care și-a început activitatea culturală *Societatea Junimea* din Iași. Vizitarea *Mu-*

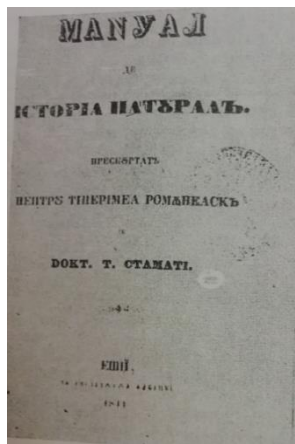
zeului a stabilit o strânsă legătură între publicul mare și munca științifică a SMN, înlesnind educația oamenilor, dar și implicarea lor tot mai avizată în donații și achiziții pentru *Muzeu și Bibliotecă*.

La *Academia Mihăileană*, animat de același ideal al propășirii învățământului superior național, Dr. Sachelarie, membru fondator al SMN, a predat câteva cursuri de igienă medicală. La *Academie*, Dimitrie Sachelarie se oferise să țină cursurile gratuit, întrucât lucra din 15 aprilie 1834 ca medic al școlilor publice din Iași. Era și medicul internatului *Institutului Mihăilean*, poziție în care, din 1836, a fost înlocuit de către Dr. Cihac.²⁶⁹ De subliniat că, din 1842, un alt proeminent membru al SMN și un apropiat al lui Mihail Kogălniceanu, Ion Ionescu de la Brad, a început să predea, la aceeași *Academie Mihăileană*, un curs de agronomie. Similar celorlați membri ai SMN, Ionescu de la Brad, viitor membru al Academiei Române, se arăta preocupat de avântul agro-industrial și economic al țării, motiv pentru care s-a angajat în formarea de profesioniști și în fondarea „Comisiei centrale de agronomie și economie rurală”.²⁷⁰ De altfel, un apropiat al său era Ion Ghica, profesor de economie la aceeași *Academie ieșeană*.

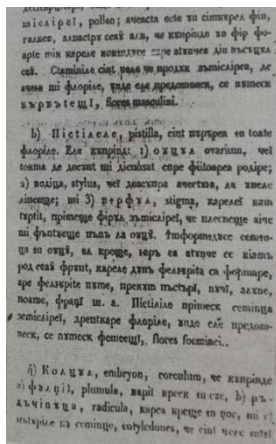
Cea de a doua abordare a științelor naturale tipărită în limba română a fost semnată de Teodor Stamati (Stamate), autorul unui „Manual de Istorie Naturală prescurtată pentru tinerimea românească”, apărut la Iași în 1841, la același Institut al *Albinei*, fondat de Asachi (Fig. 172).

Fig. 172.a. Teodor Stamate (1812-1852)

b.

c.

Fig. 172.b. Teodor Stamate. *Manual de Istorie Naturală*, Iași: 1841 - coperta; c. pagină din manual

²⁶⁹ V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului...*, p: 288.

²⁷⁰ Paul Pruteanu, *op cit*, p: 72.

Autorul, remarcabil om de cultură din Moldova acelei vremi, sublinia în *Înainte cuvîntare* că elementele de botanică și mineralogie „le-a cules și înorînduit din autori străini”, pe care nu-i preciza, iar partea zoologică - imperia animalelor- „ea este o prescurtare după Istoria Naturală a D. doctor Cihac”. Este surprinzător, poate, că în textul chirilic se integrau termeni științifici latinești consacrați, redați în alfabet latin; de exemplu: *pollen*, *pistilla*, *flores masculini*, *ovarium*, *stylus*, *flores foeminei*, *embryon*, *corculum*, *plumula*, *radicula*, *cotyledones*. (Fig.172.b)

Unul din primii români din Moldova trimiși la studii în străinătate, doctor în filosofie și științe la Viena, Teodor Stamati, „doctor de filozofie și de frumoasele arte, profesor public de fizică și de istoria naturii la *Academia Mihăileană* din Iași, mădulariu efectiv al Societății de Medici și Naturiști din Principatul Moldovei”, a fost, în paralel, profesor de fizică și înaltă matematică la *Academia Mihăileană* din Iași, inaugurată în 1835. Aici a înființat în 1840, primul laborator de fizică experimentală. Pe lângă vocabularul folositor științelor naturii, Teodor Stamati a contribuit, deopotrivă la formarea terminologiei românești în domeniul științelor exacte. În 1849, edita, în Tipografia Institutului *Albinei* din capitala Moldovei, primul manual școlar de fizică, adaptat după autorul german Friedrich Kries (Krisu)²⁷¹, intitulat „Fizica elementară pentru clasele colegiale din Prințipatul Moldovei” (Fig.173), iar, în 1851, în Tipografia *Buciumului Român* din Iași, publica primul „Disionăraș românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles”.

Specialiștii filologi au subliniat modul în care a evoluat limbajului creat de Cihac în anii ulteriori: pe de o parte, în *Istoria Naturală* a lui Stamati și în singura fasciculă publicată în 1842 din „Lexiconul de conversație”, coordonat de

Fig. 173.a Teodor Stamati. *Fizica elementară pentru clasele colegiale din Principatul Moldovei*. Compilată după F. Kries de Pah. Teodor Stamati. Întâia ediție, cu cheltuiuala Casei Școalelor. Tipografia *Institutului Albinei*, Iași, 1849.

Fig. 173. b. Friedrich Christian Kries (1768 -1849). Profesor la Gimnaziul din Gotha

²⁷¹ Friedrich Kreis, *Lehrbuch der Physik für gelehrte Schulen; mit 39 Holzschnitten*. F. Frommann, Jena, 1806. Lucrarea a cunoscut mai multe ediții; NA Ursu, op cit, pp: 84-85.

Gheorghe Asachi; pe de altă parte, în cursul de *Istorie Naturală* predat de Leon Filipescu, la Seminarul de la *Socola*. Așadar, Iașul, orașul-capitală, era locul unde viața intelectuală prospera, gravitând în jurul *Societății de Medici și Naturaliști*, dar și al *Academiei Mihăilene*.

Un alt manual de *Istorie Naturală* tipărit, după cel al lui Cihac și, respectiv, al lui Stamati, a fost opera medicului din Țara Românească Iuliu Barasch (1815-1863), profesor la Colegiul „Sf. Sava” din București. Opera sa, de asemenea numită *Istoria Naturală*, traducere după Guillaume-Louis-Gustave Belèze, a apărut în capitala Principatului valah, la 1854. A fost, însă, precedată de *Minunile Naturei*, carte editată de Barasch în trei volume: primul, apărut la Craiova în 1850, și retipărit împreună cu volumele al doilea și al treilea, în 1852, la București.

Deși de formație germană, instruit, în spiritul epocii, la Berlin și Leipzig, Barasch a transpus, de această dată, *Istoria Naturală* din limba franceză. Într-adevăr, dacă în veacul al XVIII-lea, Țările Române reflectau cu precădere vecinătatea dominației austriece, prusace și maghiare, în ultima jumătate a veacului al XIX-lea, marca școlii franceze începea să se impună. Renunțarea la calcul lingvistic în favoarea împrumutului, ca și recursul la limba franceză au dus la articularea unor termeni care s-au transmis până azi. Barasch a avut o contribuție notabilă și prin revista pe care a inițiat-o, *Isis sau Natura*, ce a apărut între 1856-1865.

Este posibil ca doctorul Cihac să fi fost la curent cu mișcarea filologică și lingvistică din Principate și din Transilvania, întrucât *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași*, pe care o coordona, avea membri activi de elită din toate cele trei țări române, care susțineau, prin propriile lor demersuri, cultura națională.²⁷² Prin tipărirea manualului de *Istorie Naturală*, Cihac a fost și primul care a pus la îndemâna tinerilor studioși un material util, tălmăcit într-o română științifică pe care, în mare parte, a trebuit să o creeze. Pornind de la spiritul limbii „valahe”, după cum uneori o numește, Cihac a derivat cuvinte din latinește ori grecește, după modelul german.²⁷³ Limbajul rezultat pare astăzi greoi, uneori ușor ilariant sau forțat, dar a fost un bun început.

Se apreciază că lucrarea lui Cihac a îmbinat, deși într-o măsură modestă, simpla traducere din cărți de referință care circulau în epocă în limba germană, cu date culese și analizate personal despre flora, fauna și mineralele locului; era, deci, „o prelucrare originală ... și cu îndrumare spre cercetare, pomenindu-se uneori animalele și plantele care trăiesc în Moldova”. (*Ion Simionescu*)²⁷⁴ Tratatul lui Cihac se adresa nemijlocit studenților *Academiei Mihăilene*, fonda-

²⁷² Dana Baran, *La Société des Médecins et des Naturalistes de Iasi*, Proc Int Cong Hist Med, Budapest, 2006, pp: 495-500; VL Bologa, Gh Brătescu, B Duțescu, Șt M Milcu, *op cit*, pp: 155-158.

²⁷³ Lucian Boia, James Christian Brown, *op cit*, pp: 53-54; Paul Pruteanu, *op cit*, p: 116.

²⁷⁴ Paul Pruteanu, *op cit*, p: 112.

tă la Iași, în 1835 de bărbați luminați precum Asachi și Kogălniceanu, sub domnia lui Mihail Sturdza. Precursoare directă a Universității ieșene, *Academia Mihăileană* promova limba română în învățământ, iar profesorul Cihac era, așa cum îl va creiona profesorul Gr. T. Popa, - absolvent al Colegiului Național din Iași, fosta *Academie Mihăileană*-, „fermentul neastâmpărat, elementul de trezire a interesului, stimulatorul generației sale în direcția științifică, spirit neobosit și de o rară energie, cu o fenomenală putere de stârnire a oamenilor și de organizare a lucrurilor”.²⁷⁵

Istoria Naturală a lui Iacob Cihac discuta, în cele circa 500 de pagini, trei mari capitole: I – Imperia animalelor; II – Imperia plantelor; III – Imperia mineralelor; se adăuga o anexă despre fosile (petrefacte). Partea esențială a operei privind animalele și plantele se orientase după tratatul de *Istorie Naturală*, conceput din perspectivă anatomo-comparatistă și publicat în 1779, al lui Johann Friedrich Blumenbach (1752-1840), important savant german la cum-păna dintre veacul al XVIII-lea și al XIX-lea, profesor la Universitatea din Göttingen. Medic, naturalist și antropolog, a fost unul dintre primii care a privit specia umană ca pe un aspect al istoriei naturale, detașându-se prin studiile de anatomie comparată și clasificarea raselor ome-nești. (Fig.174)

Fig.174.

Johann Friedrich Blumenbach (1752-1840), ale cărui scrieri Cihac le-a folosit pentru alcătui-rea manualului său de *Istorie Naturală*

Ca și Blumenbach, Cihac distingea cinci rase de oameni după forma craniu-lui și a părului, ca și după culoarea pielii, „care însă cu toții să par a să trage de la o turmă”, având, adică, origine comună. Cihac evita, totuși, să abordeze teo-riile transformiste în vogă. (Fig.175) Mineralogia, în schimb, respecta îndeosebi «Lehrbuch der Oryktognosie», din 1833, a doctorului Johann Rheinhard Blum (1802-1883), privat-docent de mineralogie la Universitatea din Heidelberg, membru SMN, unul dintre cele mai bune modele care se puteau găsi atunci în domeniu. (Fig.176)

Cihac a utilizat, însă, și alte izvoare pentru completări, nu totdeauna cele mai inspirate, optând pentru o clasificare deja depășită, la acel moment, a tere-nurilor și o clasificare a mineralelor mai puțin logică sau fondată științific.²⁷⁶ În mineralogie, a descris 236 de specii minerale, indicând denumirea în limbile

²⁷⁵ Grigore T. Popa, *Dezvoltarea spiritului științific în Moldova și contribuția Academiei Mihăilene la această dezvoltare*, în *De la Academia Mihăileană la Liceul Național, 100 ani, 1835-1935*, București, 1936, pp: 32-40.

²⁷⁶ Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 74- 125, 155-170.

germană și franceză, și, uneori, în latină. La unele din specii arăta cine și când le-a descoperit.

Profesorul, naturalistul și medicul Cihac menționa, în plus, „cvarțul roșietic, cremenea și ipsosul din Moldova, anhidritul de Târgu-Ocna, fosforitul pământos de lângă Sighet, aragonitul fibros din Transilvania, sarea, sălitrul, piatra acră, magnezia sulfurică, sulfurul ca precipitat din apele de la Strunga, ozocheritul, șereritul, dohotul, carbunele bituminos de la Ocna și ...lucitoriu” de la Comănești.²⁷⁷

²⁷⁷Ch I Czihak, *Istoria Naturală*, Tipografia Albinei, Iași, 1837; Paul Pruteanu, *op cit*, pp74-125, 155-170.

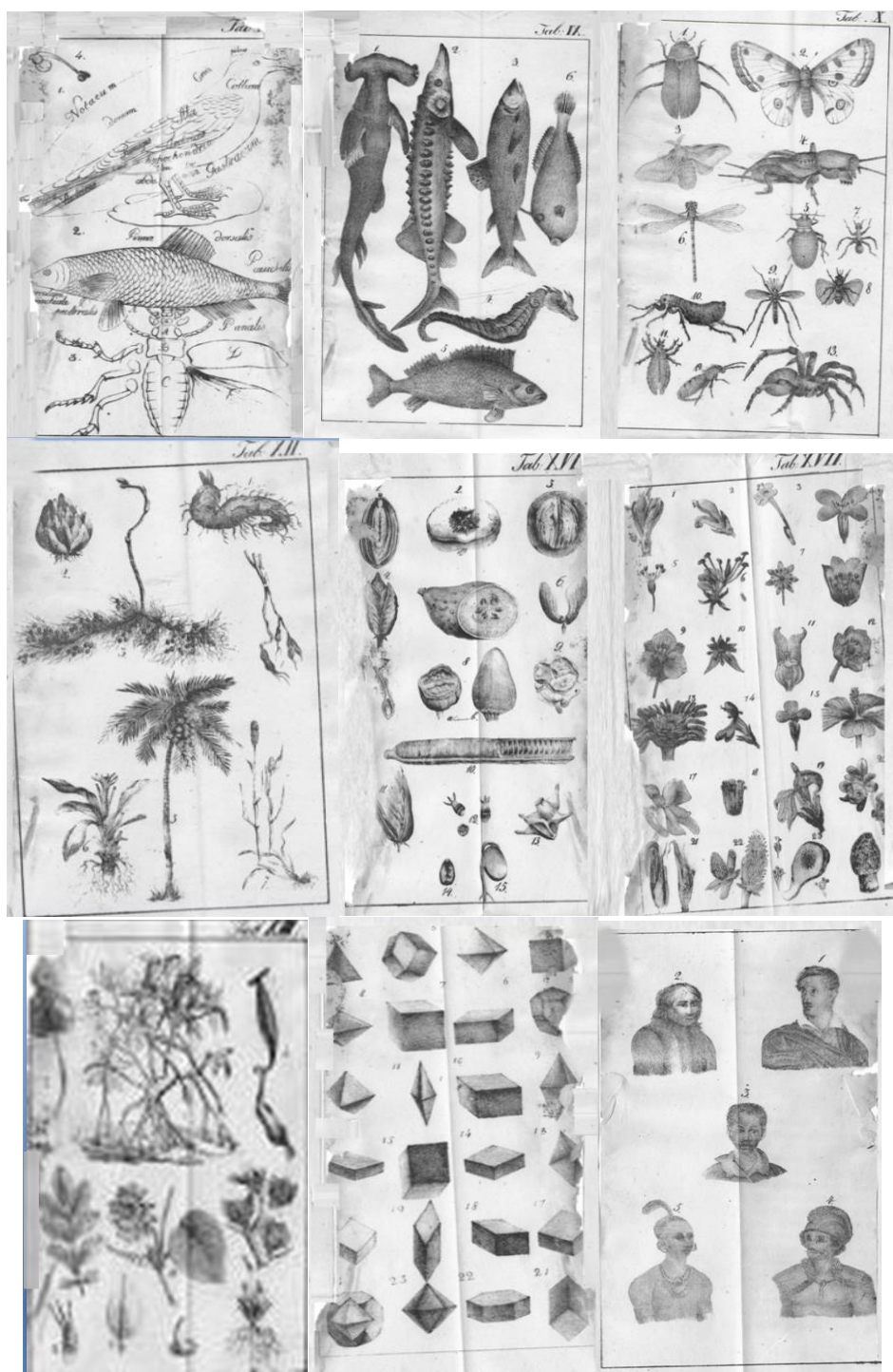

Fig. 175.a. I. Cihac. *Istoria Naturală* (1837). Primul manual tipărit în limba română de zoologie, botanică și mineralogie. Planșe.

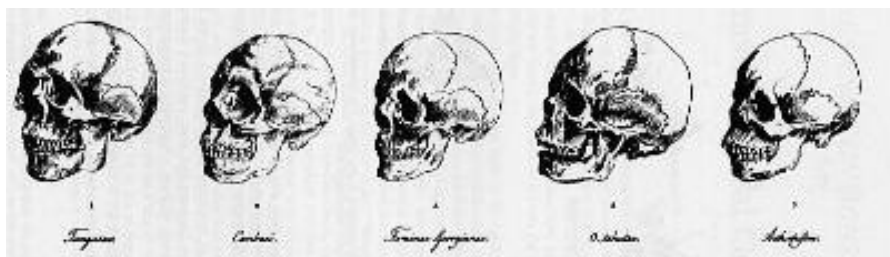

Fig. 175.b. I. Cihac. *Istoria Naturală* (1837). Cele cinci rase umane după Blumenbach.

Cihac a încercat, pe de o parte să valorifice cuvinte românești, uneori impropriu alese, precum cărbune pentru carbon, alaun pentru aluminiu, argilă pentru mică, var pentru calciu. Pe de altă parte, a încercat să creeze termeni din grecește și latinește: „Fiind limba aceasta încă nu îndestul cultivată spre a se putea rosti deplin despre științe, apoi am fost nevoit a întrebuița multe cuvinte din acea latină și grecească”.²⁷⁸ În fine, a derivat cuvinte din germană, ca plumbsulfur (sulfură de plumb) ori țincoxid (oxid de zinc), ațid, țirculație, proțes, înlocuind pe «z», respectiv «c» cu «ț», conform pronunției nemțești, sau a construit termeni pe calcuri germane, precum varpământ (Kalkerde), hromplumb (Bleichrom).²⁷⁹ În plus, în demersul său, Cihac va fi fost influențat de curentele puriste, promovate nu numai de cercul literar-științific al lui Asachi, dar și de filologi, ca Gheorghe Săulescu, al căror impact era nu doar prezent, ci și eficient.

Fig. 176. Johann Reinhard Blum (1802-1883)

Studiind limbajul lui Cihac din *Istoria Naturală*, geologul ieșean Ion Atanasie (1892-1949) sublinia **meritul deosebit al lui Cihac la formarea „primului vocabular științific românesc”**, arătând că din denumirile date mineralelor și metalelor, majoritatea au rezistat, iar din 44 de elemente chimice,³⁰ au păstrat denumirea până azi.²⁸⁰ A fost, așadar, „Istoria Naturală” a lui Cihac, cea dintâi încercare serioasă de a crea un limbaj științific românesc”, deși încă abunda în calcuri lingvistice. Această limbă, – dovedea Cihac-, este destul de cultivată spre a se putea rosti deplin despre știință“.

Ea a încununat, în orașul ce și-a aniversat în 2008 a 600-a atestare documentară, timidele începuturi ale scrierilor în limba română, datând de la *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*, trecând prin tradiția cronicarilor, mitropoliților și

²⁷⁸ Ch I Cihac, *op cit*.

²⁷⁹ N A Ursu, *op cit*, pp: 34-35; Paul Pruteanu, *op cit*, pp: 90-98; 99-126.

²⁸⁰ Paul Pruteanu, *op cit*.

unor filosofi de rang domnesc precum Neagoe Basarab, Dimitrie Cantemir, Constantin Brâncoveanu, Constantin Cantacuzino. Sub raport științific, așa cum remarca Grigore T. Popa, profesorul de anatomie, atât de pasionat de biologie în tinerețe: „Prin istoria naturală învățăm a cunoaște adevărata ființă a tuturor lucrurilor, primim un exemplu de legi adevărate și neschimbătoare.” Era, prin urmare, pe de o parte, o sciire în română ce înlesnea democratizarea învățământului și emanciparea prin cunoaștere a românilor, iar, pe de altă parte, o zămislire a lexicului român de inițiere întru știința vieții, biologia.

Continuarea românizării limbajului biomedical prin efortul membrilor SMN.

Constantin Vârnav și primele periodice ale SMN

La Iași, *Societatea de Medici și Naturaliști* a promovat constant limba română în medicină și știință, în general. Dintre apropiații lui Cihac, s-a evidențiat în acest sens doctorul Constantin (Costache) Vârnav (1806-1877), unul din cei dintâi medici de origine română și primul diplomat al unei facultăți de specialitate din Moldova – o Moldovă ce pierduse deja Bucovina și Basarabia. (Fig. 177)

Într-adevăr, absolvent al Universității din Buda în 1836, Vârnav își luase doctoratul cu o teză despre starea sanitară a Moldovei, scrisă în limba latină, intitulată *Rudimentum physiographiae Moldaviae*: „Scurtă fiziografie a Moldovei“ (Vernav Konstantin. *Rudimentum physiographiae Moldaviae. Dissertatio inauguralis medica, Budae*). Lucrarea era o dezbateră de ansamblu asupra situației socio-economice și medico-sanitare din Moldova și a evoluției sale.²⁸¹ (Fig. 177.b)

Erau prezentate metodic date epidemiologice asupra bolilor frecvente în Moldova la început de veac XIX și cauzelor lor, elemente legate de agricultură și alimentație, schimbările survenite prin introducerea porumbului la 1710, în vremea lui Nicolae Mavrocordat²⁸², a meiului cu fruct roșu din Rusia, de către mitropolitul Iacob, și a cartofului. De notat că teza lui Vârnav a consemnat cea dintâi pelagra în Țările Române, afecțiune apărută consecutiv folosirii pe scară largă și aproape exclusive a porumbului în alimentație, numită, între altele, bubă, jupuitoră, pecingine rea sau pelavră.²⁸³ Întors în țară ca proaspăt absolvent, s-a ocupat de starea sanitară a țăranilor. Revenind, în 1841, dintr-un periplu

Fig. 177.a. Costache Vârnav (1806-1877), inițiator al publicațiilor SMN

²⁸¹ VL Bologa, *op cit*; VL Bologa, Gh Brătescu, B Dușescu, Șt M Milcu, *op cit*.

²⁸² Asupra datei exacte de introducere a culturii porumbului în Moldova nu există astăzi consens.

²⁸³ Constantin Daniel, *O mențiune a pelagrei din secolul al VI-lea e.n.* În G. Brătescu (editor), *Trecut și viitor în medicină. Studii și note*, Ed. Medicală, București, 1981, pp: 89-91.

european, Dr. Vârnăv a comunicat planul și descrierea spitalelor din München și Viena, un plan pentru lazaretul de nebuni, maniaci și neputincioși și diferite instrucțiuni pentru îmbunătățirea administrației spitalicești. Tot acum, el a fost cel care, preocupat fiind de combaterea epidemiilor, **aducea de la Viena „70 de sticlucțe cu vaccin antivariolic și două instrumente de hultuit după metoda cea nouă.”**²⁸⁴ Vârnăv a mai semnat, în acest sens, în anii ce au urmat, monografiile și sfaturi de referință în epocă: *Despre holera epidemicească* (1848) (Fig. 178); *Povățuiri la epidemie de holeră pentru preoți și săteni din Moldova* (1853); *Despre holera asiatică* (1872).

Fig.177.b. Constantin Vârnăv. Foaie de titlu a tezei de doctorat *Rudimentum physiographiae Moldaviae*. Buda, 1836.

²⁸⁴Gh Năstase, *op cit*; V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului*, p: 292.

Fig. 178. „Despre holera epidemicească sau istoria ei în scurt” (kipul în care să arată și în care să lățește, cât și mijloacele de a să feri și a să vindeca de ea și fără doftori) de Costachi Vârnab, Vice-președinte al Societăței Medico-Naturale din Principatul Moldovei. Iași, Tipografia Albinei, 1848. Pagina de titlu.

Iluministul Vârnab a adoptat și promovat postulatele igienei sociale și publice profesate de Johann Peter Frank și Christian Wilhelm Hufeland.

Viitor protomedic al Moldovei între 1849-1855, doctorului Vârnab i s-au încredințat, ca membru al SMN, funcțiile de conservator al *Muzeului* și, mai târziu, secretar și vice-președinte al *Societății*, pe un interval de șase ani.²⁸⁵

*
* *

Primul periodic al SMN, prima revistă de popularizare în limba română

Cihac și SMN aveau de la bun început țelul suprem de a răspândi „cultura științelor medicale și naturale în întreg publicul local din toate părțile și unghiurile țării, după care apoi, să facă [a fi] cunoscută [atât] țara noastră, cât și oameții săi de știință și, în toate celelalte părți ale lumii civilizate.”²⁸⁶ De aceea, rându-

²⁸⁵ VL Bologa, Gh Brătescu, B Duțescu, Șt M Milcu, *op cit*; V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit*.

²⁸⁶ NA Bogdan, *op cit*, p: 142-143.

na *Societarilor* a vizat dintotdeauna a realiza „o publicațiune periodică”, amintită în *Statutele SMN*, în măsură a fi distribuită „cât mai mult în toate clasele sociale și în toate părțile locuite de Români.”²⁸⁷

Se știe că, în această perspectivă, Dr. Cihac a apelat la unii din cunoscuții săi, oameni de știință din țară și de peste hotare, care să-i dea concursul. Un răspuns interesant, care sintetiza un punct de vedere relevant pentru atmosfera epocii, i-a aparținut doctorului Ostwald Dreuttel, recent venit la Iași de la Fălticeni, unul dintre membrii fondatori ai SMN. (Fig. 179)

Pentru el, nu putea fi vorba decât de o foaie efemeră, fără viitor, lipsindu-i atât publicul cititor și deci numărul necesar de abonați, cât și lucrările „solide, vrednice de acest scop”; opina, în același timp, că sfera subiectelor tratate trebuia să fie redusă, acoperind doar domeniile medicinei și științelor naturale: *non multa sed multum*. O a doua epistolă a doctorului Dreuttel aducea lămuriri realiste și descurajante: „în Moldova stăpânește prea puțin simț pentru viața științifică și mișcare, pentru ca o asemenea întreprindere să aibă, din momentul aparițiunii sale, atins și scopul traiului său. .”, așadar să fie de durată. Cihac îi răspundea, însă, lucid și pe deplin încrezător: „Sunt și eu de aceleași păreri ca și D-voastră, **dar. . .sunt convins că orice publicațiune relativă la aceste țări trebuie să fie binevenită.**”²⁸⁸ O exemplară lecție de perseverență, promovare a valorilor științei și atașament loial la patria adoptivă, manifestate activ și continuu de Cihac!

Fig. 179.
Dr. Ostwald Dreuttel,
membru fondator
din 1833 al SMN

1844. Povătuitorul sănătății și economiei

Cel dintâi periodic apărut sub egida SMN a văzut lumina tiparului la 1 martie 1844, sub direcția lui Constantin Vârnav. Se intitula „Povătuitorul sănătății și economiei. Foaie periodică pentru poporul românesc”. (Fig. 180)

Era totodată prima revistă de popularizare în limba română, ce promova în acest colț de lume medicina casnică umană și veterinară, educația sanitară, igiena și economia rurală. S-au tipărit doar 24 de numere a 369 de pagini, editarea încetând în 1845. A fost publicată de Dr. Vârnav, redactor în cadrul SMN și militant pentru unitatea politică a țărilor române, sprijinit, între alții, de agronomul Ion Ionescu de la Brad, valoros membru al *Societății*. Limba română progresa ea însăși, îmbogățindu-se odată cu publicația, deși paginile erau de multe ori destinate „a astupa ferești de țară”, cum spunea Dr. V. Drăghici la 1858, iar „greutățile împiedecătoare” ivite în calea acestei tipărituri se înmulțeau.

²⁸⁷ *Idem*

²⁸⁸ *Idem*

Totuși, chiar Vasile Drăghici (1796-1861) semna volumul „Doctorul și Iconomul Casnic, sau Rețeti pentru tot soiul de Boali Omenești, de acele pentru Cai, Viti cornuti, Oi, Mascuri, Stupi și Vinați, precum și pentru alti mai multi obiecti atingătoare de gospodăreasca Iconomie, adunati unili din deosebiti cărți, publicații Doctoricești și Iconomice, ear altili de pe la feți ce li s-au adeverit prin cercare și facturi. S-au dat în Tipariu acum pentru întea oară, prin îndemnul a mai multor nobili Persoani compatrioți Moldoveni în Epoaha noiei reforme a acestui Principat de către Aeropagul din Paris. Iașii (Tip. lui Adolf Bermann), 1858 (294 p.)”

Fig. 180. Numărul 1/1 Mart 1844 (a) și numărul 1 /1845 (b), din cea mai veche revistă de popularizare științifică românească: *Povăzătorul sănătății și al economiei. Foaie periodică pentru poporul românesc, sub redacția Dr. C. Vârnav*

Cât despre meritele familiei Vârnav, Iorga le va consacra o comunicare la Academie, subliniind „rolul fraților Vârnav în Renașterea românească”, apreciind pe „bătrânul” Costache Vârnav, ca „popularizator al medicinei savante și prețuitor al celei populare”.²⁸⁹ Preluând ideea marelui istoric, se poate spune că, prin mijlocirea SMN, medicina, care „a plecat de la Domni” și „a trecut pe la boieri”, încerca să ajungă în sfârșit și la țărani.²⁹⁰

²⁸⁹ N Iorga, *O foaie de popularizare igienică și economică la 1844-45. Rolul fraților Vârnav în Renașterea românească*. Revista Română, 1919, 8-10: 170-187.

²⁹⁰ N Iorga, *Medici și medicină în trecutul românesc*, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, București, 1919.

Deviza *Foii periodice pentru poporul românesc* era: „D-a-și păstra sănătatea și d-a-și cruța averea este silința unui om înțelept.” Cu apariție bilunară, în broșuri a câte 16 pagini, periodicul cuprindea pe fiecare filă, câte trei coloane: una închinată „ramului sănătății”, o a doua, dedicată economiei casei și a țării, înglobând agricultura, iar a treia, abordând medicina veterinară și țintind „folosul statului, folosul obștii, folosul omenirii.”²⁹¹

Prin tenacitatea de a impune un periodic medico-sanitar, economic și veterinar, Dr. Vârnav a contribuit la formarea și răspândirea pe mai departe a terminologiei medicale românești, la educarea pentru sănătate a populației. La reușita programului au mai colaborat Anton Winkler, Teodor Codrescu, Iosef Szabó, Teodor Stamate, Nicolae Măcărescu și alții.

Redactat între 1844-1845, „Povățuitorul . . .” a fost întâiul jurnal din Principate de vulgarizare a noțiunilor de medicină. Oficial, „Povățuitorul . . .” și-a întrerupt apariția la 4 ianuarie 1848, dar, în fapt, a ajuns la numai 24 de numere în 1845. În Valahia, Dr. Iuliu Barasch avea să editeze revista „Isis sau Natura” doar un deceniu mai târziu, între 1856-1859.

Anterior *Povățuitorului*..., încă în 1834, SMN intenționase să scoată un *Journal Agronomic*, dar dorința rămase fără urmări imediate. Între anii 1836 și 1840, se proiectase de către Gheorghe Asachi, Iacob Cihac și Anton Winkler publicarea unei alte foi pentru economia rurală, intitulată „Osiris”, destinată „tuturor stărilor” din Moldova, dar lipsa unui număr suficient de abonați nu a permis materializarea proiectului.²⁹² În 1836 s-a tipărit totuși, în limba franceză, o broșură cuprinzând *Relation de la Société de Médecine et d'Histoire Naturelle en Moldavie donnée dans la Séance Générale tenue à Iassy le 24 Mai 1836*, Iassy „à l’Imprimerie de l’Abeille” [Raport al Societății de Medicină și Istorie Naturală din Moldova, prezentat în Ședința Generală ținută la Iași în 24 Mai 1836, Iași, la Tipografia Albinei] (Fig. 181)

Episodul a survenit în circumstanțele în care, încă din 1835, în instituțiile Moldovei se tenta introducerea limbii franceze, în defavoarea mișcării care promova limba națională. Prin ofișul din 2 noiembrie 1836, acest lucru devenea oficial. În 1847, pe această

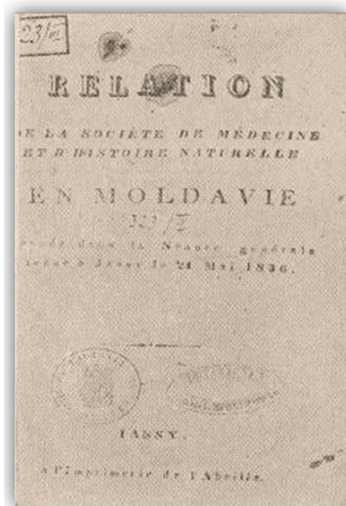

Fig. 181. Coperta broșurii *Relation de la Société des Médecins et d'Histoire Naturelles donnée dans la Séance Générale tenue à Jassy le 24 Mai 1836*. Iassy, À l’Imprimerie de l’Abeille, 1836

²⁹¹ *Ibidem*, p: 144.

²⁹²V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit*.

bază, domnitorul Sturdza decidea transformarea *A-cademei Mihăilene*, unde, oricum, prezența franceză avea un statut privilegiat, într-un *Colegiu Francez* cu predare exclusiv în limba franceză, pentru cursul secundar și superior. Profesor de franceză la *Academia Mihăileană*, Charles Malgouverné a asigurat direcția. *Colegiul Francez* și-a întrerupt activitatea în 1849, sub presiunea crescândă a opozițiilor, întrucât modificarea contravenea prevederilor Regulamentului Organic.²⁹³

În 1848 se mai preconizase și se tipărise, probabil, în capitala moldavă „Gazeta medico-istorico-naturală și agronomică”, o tentativă rămasă, după unii autori, efemeră.²⁹⁴ Atât „Povățuitorul...”, cât și „Gazeta medicală...” – dacă s-a publicat –, s-au imprimat la Tipografia Institutului Albina din Iași.

1851-1887. De la „Foaia SMN”, la „Revista Medico-Chirurgicală”

1851. Foaia Societății de Medici și Naturaliști din Principatul Moldovei

Încercarea de a realiza un jurnal de nivel științific mai ridicat, propriu SMN, a cărei activitate să fie detaliat reflectată, s-a concretizat prin apariția, între 1 iulie 1851 și 1 iunie 1853, a săptămânalului „**Foaia Societății de Medici și Naturaliști din Principatul Moldovei**”, cel dintâi periodic al unei asociații științifice românești. Cu eforturi, editarea a fost coordonată de același Dr. Costache Vârnab. (Fig.182) Printre colaboratorii constanți s-a aflat un bun cunoscător al numelor populare ale plantelor de leac în limba română: medicul, farmacistul și botanistul de origine maghiară Josif Szabó, ce s-a evidențiat dintre ceilalți membri ai redacției.²⁹⁵

Publicația cuprindea „articole de medicină poporană, igienă, veterinărie și de economie casnică.”²⁹⁶ Promitea „a înzestra obștea cetitoare cu potrivite învățături din științele naturii, iar mai cu samă din Medicina de popor și din Dietetica sau Ighiena.

Fig. 182. Foaia Societății de Medici și Naturaliști din Principatul Moldovei,

²⁹³ V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului...*, pp: 138-144; Felicia Dumas, Olivier Dumas, *op cit*, pp: 71-72.

²⁹⁴ Victor Gomoiu, *op cit*; V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului...*, p: 146; Gh Năstase, *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași...*, p: 19.

²⁹⁵ Dana Baran, *loc cit*; S Izsák, *op cit*.

²⁹⁶ N Beldiceanu, *Societatea de Medici și Naturaliști. Schiță istorică*, Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași, 1887, 1, 1: 4.

Pe lângă acestea va avea *Foaia* și un adaos pentru cultura pământului, adică economia câmpului și a casei, fără să treacă cu vederea negoțul, ca unul ce stă în strânsă legătură cu cultura pământului”, sub aspectul întreținerii solului și introducerii pe scară largă a culturilor noi, de porumb și cartofi, mai cu seamă.²⁹⁷ Erau consemnate deopotrivă date din viața SMN și a membrilor săi.

În numerele 10 și 11 din 1852, bunăoară, Anastasie Fătu a scris *Despre sănătatea publică*. În numărul 1/1853, se aducea un ultim omagiu Agăi Dr. Ion Ilasciuc, membru fondator al SMN, și doctorului în științe Teodor Stamate, membru de elită și devotat al *Societății*.

Redactată într-o limbă română de încercare, „Foaia SMN”... și-a croit cu greu drumul, trecând prin variante diverse și inevitabile întreruperi, pentru a se face în final acceptată, promovată și îndeobște recunoscută. După anul 1858, entuziasta viață a *Societății* începuse, din păcate, „a se întuneca, iar publicația acesteia a încetat.”²⁹⁸

1887. Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași

În anii '80 ai veacului al XIX-lea apărea, deja, în capitala culturii și științei, *Gazeta medicală* din Iași. Diligențele membrilor SMN pentru editarea unui periodic al asociației au fost însă neîntrerupte, învingând mereu vicisitudinile vremurilor și opoziția sau indiferența semenilor. În plus, se dorea un jurnal de înalt nivel științific. Pentru Dr. Dreuttel, de exemplu „Isis...”, era, „desigur, o bună revistă . . . și se publică într-înșea de asemenea lucruri cu totul eterogene, care nu pot fi bine înțelese, luate ca modele.”²⁹⁹

Astfel, la 21 martie 1868, Dr. Gheorghe Iuliano, dermatolog, și Profesorul geolog Grigore Cobălcescu repuneau în discuție necesitatea unui periodic al *Societății*. La 24 aprilie 1874, propunerea revenea din partea președintelui SMN, Profesorul Anastasie Fătu. La fel de laudabilă a fost reluarea demersurilor în 1876, la insistențelor profesorului Grigore Cobălcescu, sprijinit de profesorul de anatomie și embriologie Aristide Peride și de alți câțiva membri ai *Societății*. Se preconiza un periodic științific intitulat „Arhivele Societății de Medici și Naturaliști din Iași”.³⁰⁰ Dar, abia în ianuarie 1887, moștenirea lui Costache Vârnăv și a generației sale s-a redimensionat prin editarea unui nou jurnal: *Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași* - dorit să „poată aduce o mișcare beneficătoare”. Decizia se adoptase în ședința SMN din 28 noiembrie 1886, derulată sub președinția doctorului Ion Ciure(a), președinte SMN în exercițiu, profesor de medicină legală, consecutiv reiterării propunerii de către doctorul Peride, susținut convingător de academicianul Cobălcescu, alături de Dr. Gustav Otremba, medic militar, și profesorul de *Materia medicală*

²⁹⁷ NA Bogdan, *op cit*, p: 145.

²⁹⁸ N Beldiceanu, *Societatea de Medici și Naturaliști*, p: 6.

²⁹⁹ NA Bogdan, *op cit*, p: 146.

³⁰⁰ I Străchinăru, *70 de ani de la apariția Buletinului Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, Rev Med Chir SMN Iași, an LXI, nr. 1: 1-6..

și arta de a formula, Dr. Eugen Rizu.³⁰¹ (Fig.183-187)

Între iulie 1887 și aprilie 1888, Dr. Rizu a deținut direcția editorială a *Buletinului...*, care încerca să ofere spațiu tuturor direcțiilor de studiu ce alcătuiau SMN: medicina, științele naturale, științele fizico-chimice, agronomia, istoria și arheologia. Dezideratul, greu, dacă nu imposibil de atins, avea să fie în final abandonat, așa cum SMN însăși avea să-și limiteze sfera de preocupări și să le adâncească.

a.

Fig. 183.a. Aristide Peride (1879-1906). Membru în primul *Comitet Redacțional al Buletinului*

b.

Fig. 183.a. Ioan Ciure (1839-1891). Președinte SMN (1885-1886)
a.fotografie; b.portret (SMN Iași)

MINISTÈRE IMPÉRIAL
des
AFFAIRES ÉTRANGÈRES
Consulat IMPÉRIAL
de
RUSSIE
à
JASSY
No. 7/.

Le 15/27 Février 1883.

Monsieur le Professeur,

Conformément à Votre demande, j'ai l'honneur de Vous transmettre ci près copie légalisée de l'office du Département Médical du 5 Février 1883 sub No. 996, en vertu du quel une autorisation de pratique médicale en Russie Vous a été accordée, dans le cas où Vous y serez de passage.

³⁰¹N Beldiceanu, *op cit*, p: 8.

En Vous restituant ci près les trois documents joints à Votre requête du 4 Janvier dernier, je Vous prie, Monsieur le Professeur, de vouloir bien recevoir les assurances de ma haute considération.

*Le Consul Général
Conseiller d'État(signature)*

*à
Monsieur le Professeur J. Ciure*

MINISTERUL IMPERIAL
de
AFACERI EXTERNE
CONSULATUL IMPERIAL
al
RUSIEI
la
IAȘI
Nr. 7 /.

15/27 Februarie 1883

Domnule Profesor,

În conformitate cu solicitarea Dvs., am onoarea să Vă trimit atașat copia legalizată a Oficiului Departamentului Medical din data de 5 Februarie 1883 sub nr. 996, în baza căreia V-a fost acordată o autorizație de practică medicală în Rusia, în cazul în care Vă veți afla acolo în trecere.

Restituindu-Vă cele trei documentele anexate la cererea Dvs. din data de 4 ianuarie, Vă rog, Domnule Profesor, să bine voiți a accepta asigurările înaltei mele considerații.

*Consul General
Consilier de stat...(semnătura)*

*Domnului
Profesor J. Ciure*

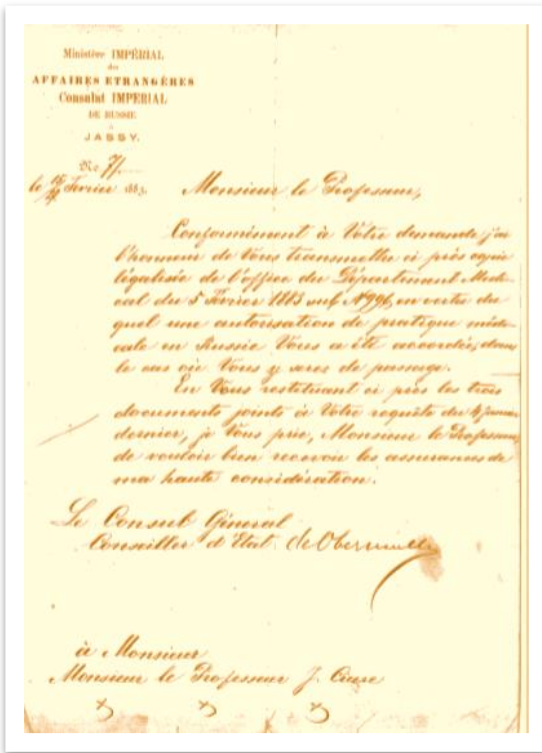
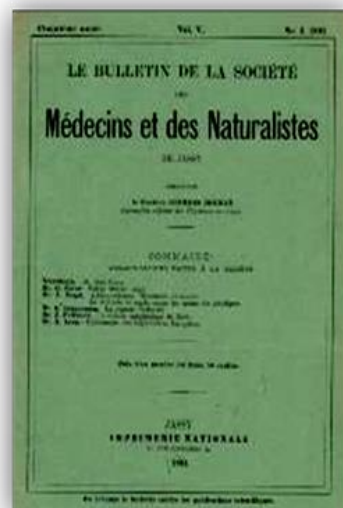

Fig. 183.b. Scrisoarea prin care Ministerul Afacerilor de Externe al Imperiului Rus îi acorda Profesorului Ioan Ciure dreptul de practică medicală în Rusia

a.

b.

Fig. 183. c-d. Ioan Ciure. „Unul din cei mai distinși membri [SMN]. . . Profesor la Facultatea de Medicină. Medic primar al Spitalului „Sf. Spiridon”. Comandor, ofițer și cavaler al mai multor ordine.” Necrolog publicat în *Buletinul SMN*, An V, Nr. 2, 1891.

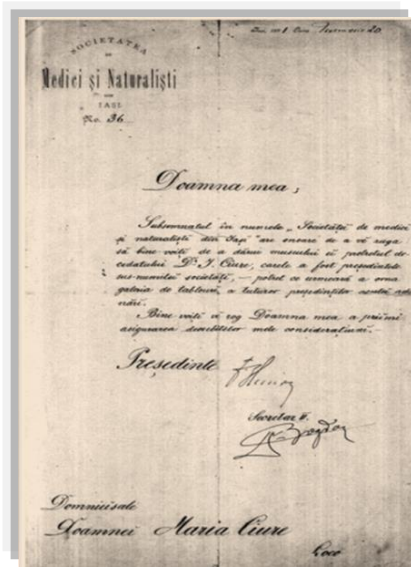

Fig. 183. e. Scrisoare cu antetul SMN, – stânga sus-, din 20 noiembrie 1891, adresată văduvei profesorului Ioan Ciure, Maria Ciure, în numele SMN, de către Dr. Teodosie Philipescu, președinte, și Dr. George Bogdan, secretar II, ce aveau onoarea a o ruga să bine-voiască a dăru *Muzeului* portretul Dr. I. Ciure, „carele a fost președintele sus-numitei Societăți, - portret ce urmează a orna galeria de tablouri a tuturor președinților acestei adunări”: dovadă în plus a tributului adus constant memoriei celor dispăruți.

c.

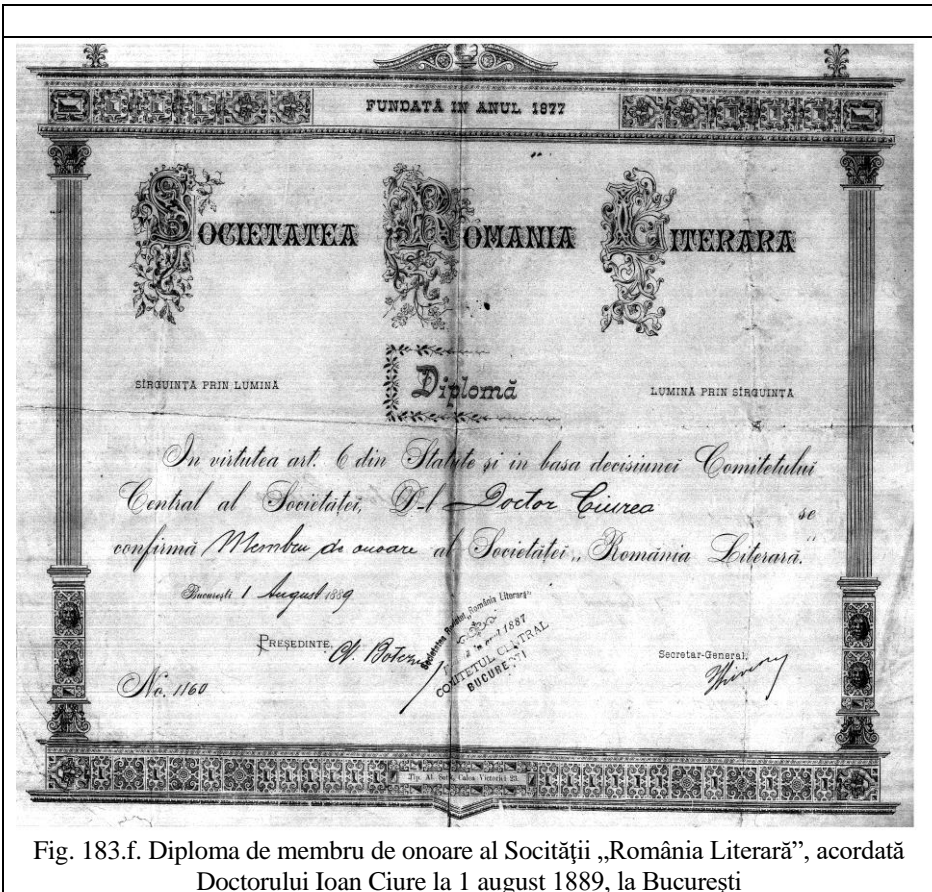

Fig. 183. f. Diploma de membru de onoare al Sosității „România Literară”, acordată Doctorului Ioan Ciure la 1 august 1889, la București

Fig. 184. Grigore Cobălcescu (1831-1892). Membru în primul *Comitet Redacțional* al *Buletinului*. Vicepreședinte SMN în 1868

Fig. 185. Gustav Otremba (1833-1891), membru în primul *Comitet Redacțional* al *Buletinului*. Președinte SMN 1886-1891

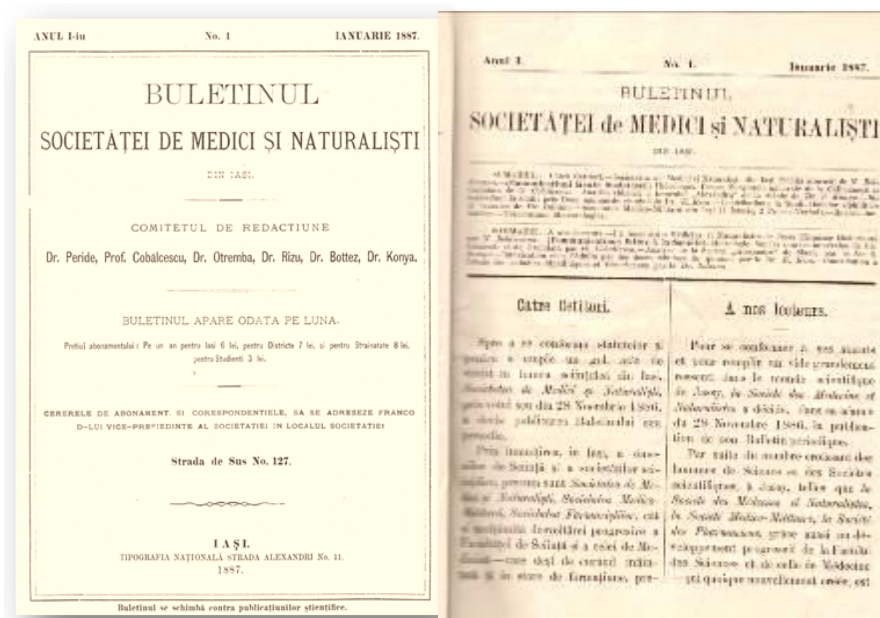

Fig. 186. Eugen Rizu (1850-1892). Director al *Buletinului Societății de Medici și Naturaliști din Iași* (1887-1888)

Fig. 187. Constantin Bottez (1854-1909). Membru în primul *Comitet Redacțional* al *Buletinului*. Președinte SMN 1900-1903

Atunci, cu ajutorul multor membri luminați și a unora „din cei mai distinși profesori ai Facultății de Medicină ieșene”, „după îndelungi debateri și neconținute piedici învinse, s-a produs fundarea în chip statornic a *Buletinului Societății*, în formă serioasă, competentă și utilă”, redactat în limbile română și franceză. (Fig.188-190)

a.

b.

Fig. 188. a. Coperta *Buletinului Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, 1887, anul I, nr. 1. „Comitetul de redacțiune: Dr. Peride, Prof. Cobălcescu, Dr. Otremba, Dr. Rizu, Dr. Bottez, Dr. Kónya. Publicație lunară, apărută în Tipografia Națională, strada Alecsandri, no. 11, Iași. Cererile de abonament și corespondența să se adreseze franco D-lui vicepreședinte al *Societății*, în localul *Societății*: Strada de Sus, no. 127”; **b.** *Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, 1887, anul I, nr. 1, ediție bilingvă: coloana stângă - limba română; coloana dreaptă - limba franceză.

Fig. 188.c. Portretul lui Iacob Cihac, pe coperta a II-a a primului număr din *Buletinul Societății*, ianuarie 1887

Din Aschaffenburgul natal, unde revenise în ultimii ani de viață, Iacob Cihac împărtășea bucuria Comitetului SMN din Iași, la primirea celor dintâi exemplare din *Buletin...*, așa cum rezulta din scrisoarea de

mulțumire expediată la 9 martie 1887: „Aceasta a fost și dorința mea de mulți ani și care cu plăcere văd că astăzi s-a realizat.”³⁰²

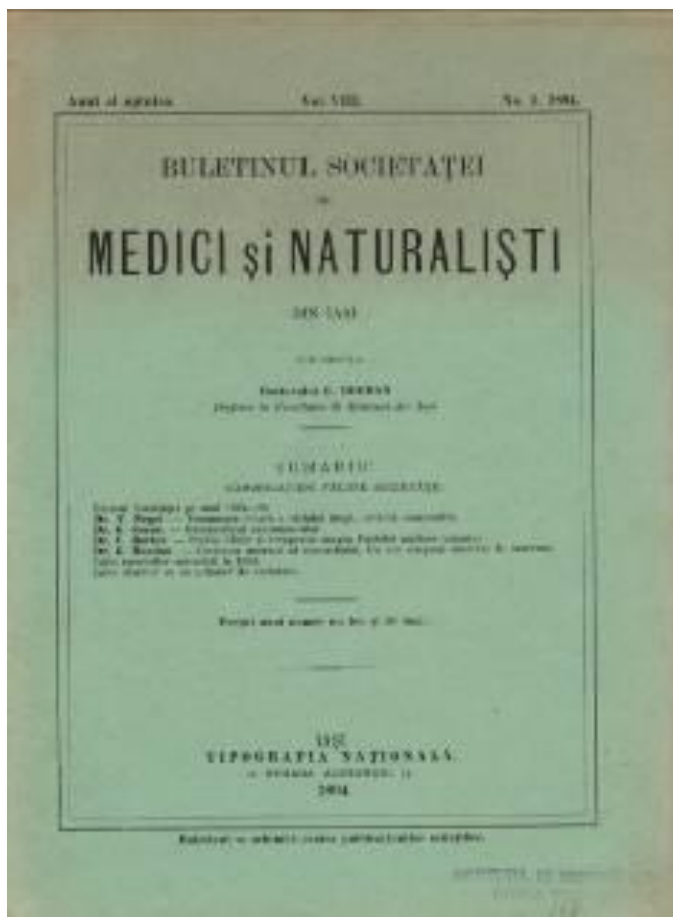

Fig. 189. Coperta *Buletinului SMN*, ediție bilingvă română-franceză: 1894, vol. VIII, no. 1.

Cuvântul *Către cititori* din primul număr preciza votul din 28 Noiembrie 1886, prin care SMN a decis publicarea *Buletinului* și contextul în care acest lucru, în sfârșit, se împlinise, unde existența Facultății de Medicină se detașa ca un factor semnificativ: „ . înmulțirea oamenilor de știință și a Societăților științifice, cât și mulțămită dezvoltării progresive a Facultății de Știință și a celei de Medicină – care deși de curând înființată și în stare de formațiune, prezintă totuși un focar de activitate științifică. . . “. (Fig. 190)

Iată textul *in extenso* al acestui *Cuvânt către cititori*, redactat bilingv:

³⁰²Paul Pruteanu, *op cit*: 98.

Către Cetitori

„Spre a se conforma statutelor și pentru a umple un gol, atât de simțit în lumea științifică din Iași, *Societatea de Medici și Naturaliști*, prin votul seu din 28 Noembrie 1886, a decis publicarea *Buletinului* său periodic.

Prin înmulțirea în Iași a oamenilor de Știință și a societăților științifice, precum sunt *Societatea de Medici și Naturaliști*, *Societatea Medico-Militară*, *Societatea Farmaciștilor*, cât și mulțămită desvoltărei progresive a Facultăței de Știință și a celei de Medicină - care deși de curând înființată și în stare de formațiune, presintă totuși un focar de activitate sciințifică, - o asemenea publi-cațiune a devenit în fine posibilă.

Profesori și alți oameni de sciință, din orașul nostru, împreună împinși de sentimentul universal simțit, de dorința de a contribui cu toate puterile, prin lucrările și cercetările lor, la cultura științelor și la propagarea lor în România, s-au grupat strâns împrejurul *Societăței de Medici și Naturaliști din Iași*, ca cea mai veche instituțiune științifică a României, și au aclamat ideia, de toți atât simțită.

Știința având un caracter de universalitate, cei ce lucrează câmpul său trebuie să se pună în raportul cerut de această exigență a universalității. *Societatea de Medici și Naturaliști* s-ar fi crezut departe de a-și îndeplini scopul, dacă lucrările publicate nu ar fi fost puse în stare de a fi cunoscute și controlate de cătră întreaga lume științifică; de aceea, spre a respunde acestei necesități, cât și dorinței de a se pune în contact cu investigatorii din alte țări, ea a decis a se publica lucrările originale, ieșite din cercetările și observațiunile colaboratorilor *Buletinului*, nu numai în limba română, dar încă și în cea franceză, ca limbă universal cunoscută.

Deși colaboratorii *Buletinului* sunt numeroși și activitatea lor decisă, totuși *Buletinul* deschide paginile sale tuturor omenilor de știință, din tară și stră-inătate, și le face un călduros apel spre a-i da prețiosul lor concurs, ca astfel, cu puteri întrunite, să se poată ajunge la scopul dorit.”

À nos lecteurs.

„Pour se conformer à ses statuts et pour remplir un vide grandement ressenti dans le monde scientifique de Jassy, *la Société des Médecins et Naturalistes* a décidé, dans sa séance du 28 Novembre 1886, la publication de son *Bulletin* périodique.

Par suite du nombre croissant des hommes de Science et des Sociétés scientifiques, à Jassy, telles que *la Société des Médecins et Naturalistes*, *la Société Médico-Militaire*, *la Société des Pharmaciens*, grâce aussi au développement progressif de la Faculté des Sciences et de celle de Médecine - qui quoique nouvellement créée, et encore en état de formation, représente toutefois un foyer d'activité scientifique, - une telle publication est enfin devenue possible.

Des professeurs et d'autres hommes de science de notre ville, poussés par ce besoin universellement ressenti et par le désir de contribuer, par leurs travaux et leurs investigations, à la culture des Sciences et à leur propagation en Roumanie, se sont étroitement groupés autour de la *Société des Médecins et Naturalistes de Jassy*, comme la plus ancienne institution scientifique du pays, et ont acclamé cette idée universellement ressentie.

La Science ayant un caractère d'universalité, ceux qui labourent son champ doivent se mettre en rapport entre eux, rapport impérieusement exigé par ce caractère-même d'universalité. *La Société des Médecins et Naturalistes* aurait cru déroger à son but, si ses publications n'eussent, été mises en mesure d'être connues et contrôlées par tout le monde scientifique; aussi, pour satisfaire à cette nécessité et au désir de se mettre en rapport avec les investigateurs des autres pays, a-t-elle décidé de publier les travaux originaux, émanants des observations et investirations des collaborateurs de son *Bulletin*, non seulement en roumain mais aussi en langue française, comme langue universellement connue.

Quoique ses collaborateurs soient nombreux et fermement résolus au travail, le *Bulletin* ouvre également ses pages à tous les hommes de Science, du pays et de l'étranger, et leur fait un chaleureux appel, leur demandant leur précieux concours, afin de pouvoir, à forces réunies, atteindre plus sûrement le but désiré."

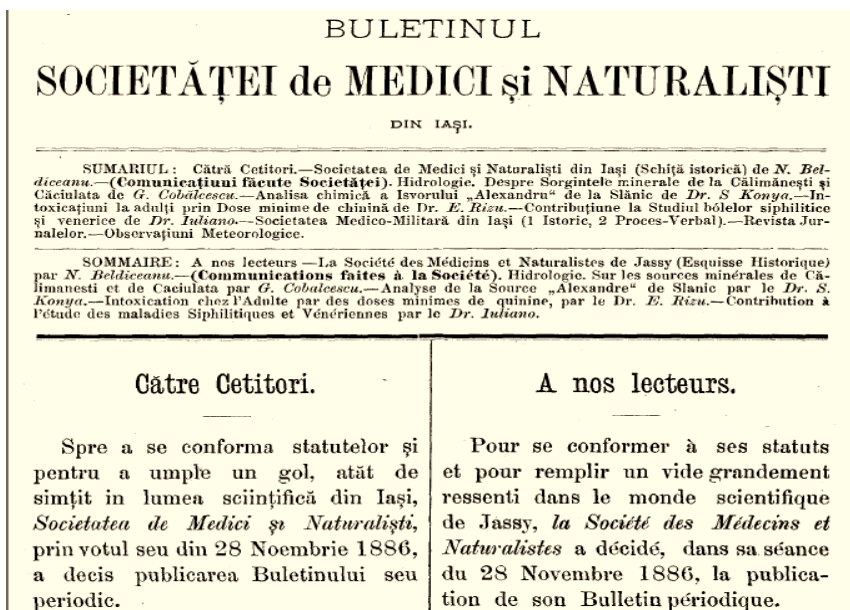

Fig. 190. Buletinului SMN, 1887, an I, nr.1. Cuvânt către cititori bilingv

*

*

*

Informații hotărâtoare pentru *Societate*, pentru starea sănătății în orașul Iași, Epitropia „Sf. Spiridon” și Moldova își aflau de-acum locul în *Buletin*. (Fig.191.a) Un timp, au fost incluse și tabele cu observații meteorologice făcute în Iași, de regulă semnate de Dr. chimist Theofil Stenner. (Fig.191.b)

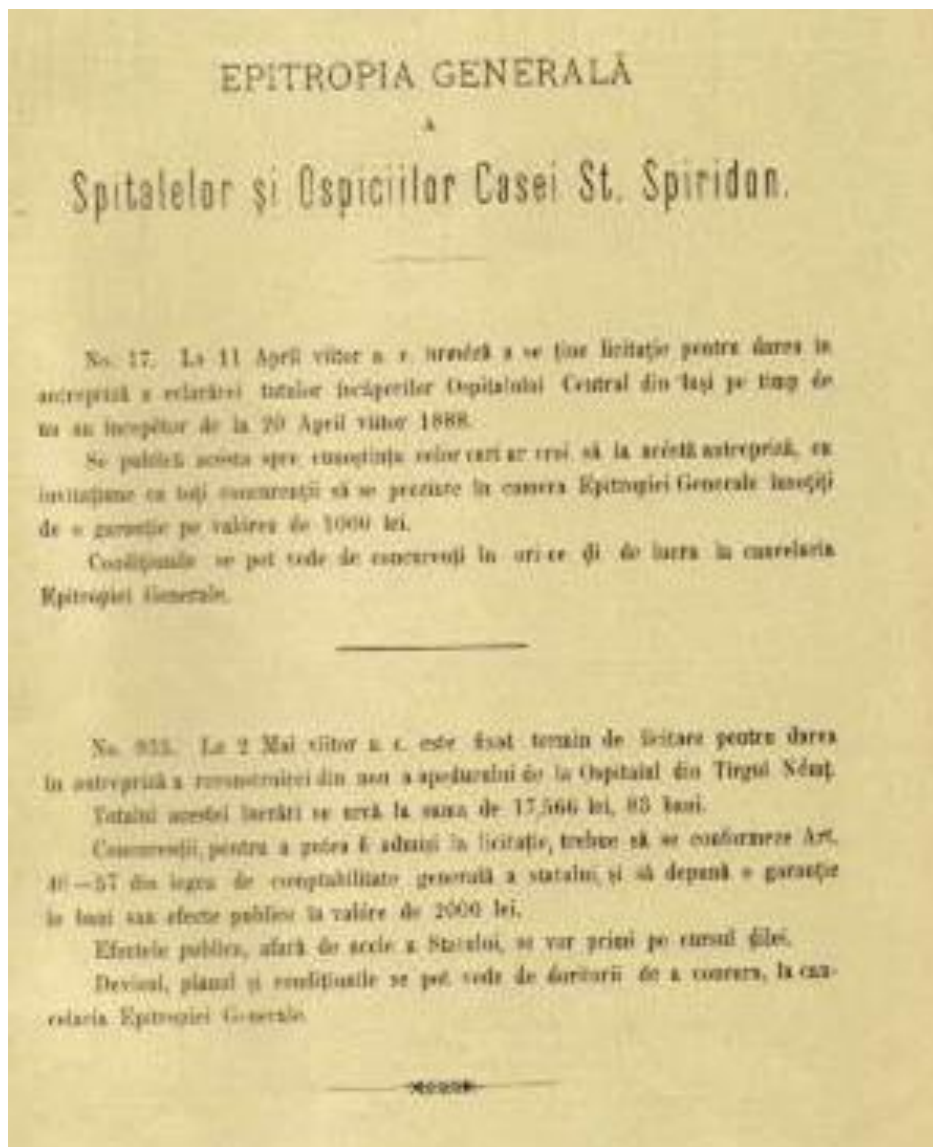

Fig.191.a. Pagină de publicitate din *Buletinul* pe 1887, ce anunța licitația din 17 august 1888, „pentru darea în antrepriză a eclerării tuturor încăperilor Ospitalului Central din Iași”, precum și pentru darea în antrepriză a reconstruirii din nou a apeduc[t]ului de la Ospitalul din Târgul Neamț”

Întâiul număr al *Buletinului SMN* lansa în încheiere și un apel la colaborare:
„Deși colaboratorii *Buletinului* sunt numeroși și activitatea lor decisă, totuși *Buletinul* deschide paginile sale tuturor omenilor de știință, din țară și străinătate, și le face un călduros apel spre a-i da prețiosul lor concurs, ca astfel, cu puteri întrunite, să se poată ajunge la scopul dorit.”

Încă de atunci, îndrumați de profesorii lor, studenții merituoși erau acceptați în paginile jurnalului.

*

*

*

***Tempora mutantur et nos mutamur in illis*³⁰³:**

Metamorfozele SMN și ale periodicului său

Periodizarea epocilor eroice ale SMN

Parafrazând pe Victor Gomoiu, marele iatro-istoric român, și în cazul *Buletinului SMN*, se constata că publicația, menită a sta mărturie viitorului, reușise cu adevărat să înnoade faptul prezent cu firul rezistent și strălucit al trecutului, împlinind visarea cugetului, oglindind biruința gândului tot mai clar și consecvent exprimat.

După N. A. Bogdan și unii membri SMN, se puteau distinge, până la 1919: 1. epoca de întemeiere a SMN și Muzeului între 1829-1859, incluzând o epocă de tranziție între 1845-1859; 2. epoca de lăncezeală, 1860-1885. 3. epoca de regenerare între 1886-1919.

S-ar putea completa succesiunea considerând în continuare și oarecum în simetrie cu periodizarea antebelică următoarele etape: 5. epoca interbelică, de afirmare și consacrare, între 1919-1947; 6. a doua epocă de tranziție ori „lăncezeală”, între 1948-1958; 7. a doua epocă de regenerare și reafirmare între 1959-1989; 8. epoca de reintegrare europeană, după 1990, în derulare.

Se poate, însă propune o clasificare pe intervale temporare mai ample, desfășurate între schimbări majore în existența SMN.

La modul general, se poate aprecia că deseori în istoria sa: „Atmosfera, prin natura dezbatărilor unor chestiuni, părea a fi încărcată cu electricitate până la maximul de tensiune”³⁰⁴. Conturând o viață animată de entuziasm și confruntări, de abandon și reînnoire, combativitatea elevat argumentată era curentă. SMN s-a revelat, dintr-un astfel de punct de vedere, o școală a conlucrării colegiale, a deprinderii artei de a pune mai presus de orgoliile individuale, țelurile înalte ale comunității și comuniunea academică. Demisia ori iminența unor atare răzvrățiri epuiza conflictele, fiind uneori o armă a celor puternici. Însuși I. Cihac, descurajat, dar și C. Conachi, G. Cuciureanu, N. Leon, G. Bogdan, Gh. I. Botez

³⁰³Ovidiu, *Metamorfoze: Tempora mutantur et nos mutamur in illis*-Timpurile se schimbă și noi ne schimbăm odată cu ele.

³⁰⁴ Buletinul SMN, an V, 1891.

(bibliotecarul SMN)³⁰⁵, A. Țupa sau Gr. T. Popa au mânăuit-o eficient. Ales în 12 decembrie 1931 președinte SMN, după un an de vice-președinție între 3 februarie-12 decembrie 1931, profesorul Popa mulțumea colegilor pentru încredere, angajându-se a crește numărul membrilor și a implica mai mult și mai mulți din naturaliști în viața instituției. Profesorii dr. Alexandru Moruzi, dr. Alexandru Țupa și dr. Petruș Niculescu, de pildă, s-au înscris în acel răstimp, când, și grație apelului lui Gr. T. Popa, sala de ședințe a SMN devenise neîncăpătoare. Au fost deci „nevoiți a căuta adăpostîn altă parte”. Gr. T. Popa invita călduros pe „D-nii membri profesori și medici pentru a se interesa mai deaproape de activitatea *Societății* și de a colabora mai efectiv; numai prin interesul de fiecare moment ce-l arată fiecare membru poate propăși *Societatea* și își poate valorifica nu numai dreptul de vechime dar și o considerație științifică deosebită.” (Fig. 192)

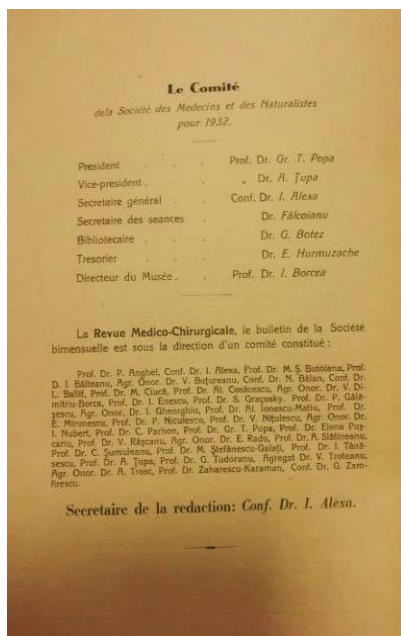

Fig.192.a. Comitetul SMN în 1932:

Președinte – Prof. dr. Gr. T. Popa;
 Vice-președinte – Dr. A. Țupa; Secretar
 General – Dr. I. Alexa; Secretar de ședințe – Dr. N.
 Fălcoianu; Bibliotecar – Dr. G. Botez; Trezorier –
 Dr. E. Hurmuzache; Directorul Muzeului – Prof. dr.
 I. Borcea;

Comitetul de redacție al *Revistei Medico-Chirurgicale* – Prof. dr. P. Anghel, Conf. dr. I. Alexa, Prof. dr. M. Ș. Butoianu, Prof. dr. D. I. Bălțeanu, Agr. Onor. Dr. V. Butureanu, Conf. dr. N. Balan, Conf. dr. L. Ballif, Prof. dr. M. Ciucă, Prof. dr. R. Costescu, Agr. Onor. Dr. V. Dimitriu-Borca, Prof. Dr. I. Enescu, Prof. Dr. S. Grașovschi, Prof. Dr. P. Gălășescu, Agr. Onor. Dr. I. Gheorghiu, Prof. Dr. R. Ionescu-Matiu, Prof. Dr. E. Mironescu, Prof. Dr. C. Parhon, Prof. Dr. Gr. T. Popa, Prof. Dr. Elena Popa, Prof. Dr. V. Rășcanu, Agr. Onor. Dr. E. Radu, Prof. Dr. A. Slătineanu, Prof. Dr. C. Șumuleanu, Prof. Dr. M. Ștefănescu-Galați, Prof. Dr. I. Tănăsescu, Agr. Onor. Dr. A. Trosc, Prof. Dr. G. Tudoranu, Agr. Onor. Dr. V. Troțeanu, Agr. Onor. Dr. A. Trosc, Prof. Dr. Zaharescu-Karaman, Conf. Dr. G. Zamfirescu; secretar de redacție – Conf. dr. I. Alexa. (Rev Med Chir, 1932, an 43, nr.1)

³⁰⁵ V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *op cit*, pp. 41, 49: La 12 mai 1888, Dr. N. Leon, care se intitula membru al Societății de Medici și Naturaliști din Jena, se retrăgea ostentativ din *Societate*, ca ales „nelegal”, pentru a reveni apoi. În 1910, la al VIII-lea Congres Internațional de Zoologie de la Graz (15-20 august 1910), Prof. dr. N. Leon era cel ce reprezenta SMN. În 1909 își prezenta demisia din funcția de bibliotecar Dr. Gh. I. Botez, pentru a reveni peste câteva luni și a deține neîntrerupt această calitate timp de peste trei decenii. În 1916, Dr. G. Bogdan renunța demonstrativ la calitatea de „membru de aproape 30 ani”, pentru că *Societatea* nu participa la al treilea Congres Medical Român.

Fig. 192.b. Profesorii ieșeni, membri SMN,
Dr. Grigore T. Popa (stg),
Dr. Dimitriu Borca (centru)
și Dr. Eugen Mironescu (dr),
la Slănic, în 1938.

Ca președinte, Popa viza atât să antreneze naturaliștii la ședințele SMN, fiindcă – arăta – multe probleme interesau deopotrivă medicina și biologia, cât și să determine profesorii Facultății de Medicină – conform crezului său dintotdeauna – să ia parte la aceste sesiuni de comunicări și dezbateri, ei fiind „singuri în măsură a educa tineretul medical și a înviora viața intelectuală dinăuntru Societății.”³⁰⁶ Entuziasmul savantului nu a rezistat, astfel că, retrăgându-se în 13 decembrie 1932, Profesorul Popa dorea „Societății, prosperitate și membrilor ei, înțelepciune“.

Trebuiau reclădite așadar, de fiecare dată, după cum îndemnase Prof. Ion Borcea în 1931, „forțe unite pentru ca sufletul acestei *Societăți* să nu se stingă!“ În ciuda asperităților, memoria personalităților notorii era atent cultivată, iar meritele lor evocate, conturând modele comportamentale etern valabile. Rațiunea a învins, într-adevăr, întotdeauna, iar revenirea la matca fondatoare nu a întârziat a da rod, căci așa cum oarecând apreciasse Cihac, „motorul și sufletul” SMN: „Fiecare lucrare – se impune a se salva în patria sa pentru slava științei.”

Slava științei trebuia, în consecință, să prevaleze mereu.

I. Epoca dinaintea Primului Război Mondial

I. a. Prima perioadă: 1830-1860. De la fondare, la plecarea lui Cihac - de întemeiere

Paralel evoluției istorice a Moldovei și a României, în istoria SMN s-a delimitat ca o primă perioadă vremea *Regulamentului Organic*, cuprinsă între

³⁰⁶ Ion Alexa, secretar general SMN, *Proces verbal al activității pe 1931, expus în ședința din 12 decembrie 1931, prezidată de Prof. dr. Ion Bălțeanu*. Rev Med Chir SMN Iași, 1931, an 42, nr. 1: 772-777.

1830-1860, timp în care instituția a fost nemijlocit condusă de Dr. Iacob Cihac. În acest interval, societatea românească de tip feudal s-a transformat într-una preindustrială; idealul de emancipare națională și înfăptuire a Unirii era definitiv, îmbinându-se cu imperativele cunoașterii științifice și educației pentru toți. Profilul SMN era dominat de orientarea istorico-naturală, iar aspectele medico-sanitare îi erau incorporate. SMN a cooperat cu toate asociațiile științifice sau profesionale ivite în Iașul acelei epoci, îndeosebi cu *Gremiul Spișeresc și Academia Mihăileană*.

SMN a favorizat, astfel, modernizarea deopotrivă a asistenței medicale și farmaceutice. Lucrând cu spișerii Carl Torenborg și Lochman-cel-tânăr, ambii cu farmacii în Iași, Anton Abrahámfi, de pildă, a realizat, în 1848, un tabel cu „gradurile spiritului”³⁰⁷. Membru fondator profund implicat în viața SMN, Abrahámfi a ocupat, sub președinția doctorului Basilius/Vasile Bürger, poziția de secretar I al asociației. În plus, a fost desemnat, în 1841, membru al *Comisiei* însărcinate să redacteze o farmacopee „moldovană” unitară, în limba latină, fapt ce exprima aspirația de a moderniza științele în Moldova, proces în care SMN era un actant de referință. În *Jurnalul Comitetului Sănătății* din 12 martie 1841 se motiva necesitatea de înlocuire a farmacopeilor străine, inclusiv a celei austriece oficializată în Moldova la acel moment, de unificare a ordonanțelor medicale formulate neunitar și de distribuție cât mai corectă a medicamentelor în farmaciile din Principat. Din *Comisia* coordonată de viitorul protomedic al Moldovei și președinte al SMN, Dr. Gheorghe Cuciureanu (Iași), făceau parte, pe lângă medicii Ostwald Friedrich Ludwig Dreittel (Dreuttel) și Aristide Bendella (Iași) (Fig. 193), doi farmaciști: același Anton Abrahámfi (Iași) și Ignat Degré (București). Inițiativa nu s-a finalizat.

Totuși, pentru medicamentele noi, *Comisia Doftoricească* a hotărât a se face „o adăugire pe lângă această farmacopie”, obligând „pe toți spișerii de a avea și câte o farmacopie universală spre a sluji pentru toți alți doctori ce vor fi în țară, învățați în alte staturi, cu această îndatorire de a însemna în a lor rețete, după care anume altă străină farmacopie, să facă doctoriile rânduite...”³⁰⁸

Sprijinit de Anastasie Fătu, Vasile Drăghici, membru al SMN, a reușit publicarea, în 1858, a unei colecții de rețete: „Doctorul și iconomul casnic”.

Având început tardiv, primele publicații ale SMN – *Povățuitorul sănătății și a[l] economiei și Foaia Societății de Medici și Naturaliști din Iași* - s-au încadrat sfârșitului acestei epoci. Oglindind întrucâtva situația țării și soarta

Fig.193.

Dr. Aristide Bendella, medic în Iași, militant pentru înființarea Facultății de Medicină. Vice-președinte al SMN în 1861

³⁰⁷Elena Butnaru, Luminița Agoroaei, *loc cit*.

³⁰⁸S Izsák, *op cit*, pp: 273-275.

SMN, periodicele au înclinat balanța definitiv spre consolidarea unei *Societăți științifice medicale* mature, celelalte laturi estompându-se și dispărând treptat.

I. b. A doua perioadă: 1860-1887. De la plecarea lui Cihac, la apariția Buletinului SMN – de „lânțezeală”

În a doua etapă, între 1860-1887, *Societatea* s-a afirmat plenar prin forțele proprii, rezistând confruntărilor interne și constrângerilor din afară. În 1884, avea loc la Iași Congresul Medicilor din România, ce și-a ales ca Președinte de Onoare un membru marcant al SMN, pe Dr. Gheorghe Cuciureanu. Grație doctorului Otremba, președinte al SMN, ședințele de comunicări medicale ale *Societății* s-au regularizat după 1886, fixându-se întrunirile în data de 12 a fiecărei luni. Dezbaterele au câștigat în profunzime și au căpătat amploare. Conținutul acestora, discuțiile detaliate și comunicările au fost cuprinse în *Buletinul Societății de Medicii și Naturaliști din Iași*, al cărui număr inaugural, **imprimat în ianuarie 1887**, în limbile română și franceză, a fost salutat de însuși Iacob Cihac.

A continuat colaborarea medico-farmaceutică tradițională în SMN. Anastasie Fătu a publicat în 1863 un proiect de organizare a poliției sanitare în România, unde aspectele medico-farmaceutice coexistau: „Regulament de poliție sanitară și igienă publică”.³⁰⁹ Între 1872-1873, același Fătu era raportor, împreună cu Iacob Felix, membru onorific SMN, în Comisia pentru elaborarea Legii Sanitare, promulgată în 1874, trasând un cadru modern, european, medicinei și farmaciei românești.³¹⁰ Tot în 1874, vizionarul Dr. Fătu se oferea a imprima în tipografia proprie («*D. Gheorghiu*») un alt ziar medical și de științe naturale.

Anul 1877 a fost pus sub semnul Războiului de Independență a României, la victoria căruia membri ai SMN au contribuit. Așa au fost, între alții, Dr. Ioan Ciure, Dr. Gustav Otremba și farmacistul Samoil Kónya. (Fig.194)

Fig. 194.a. Brevet nr. 1226 din 18 mai 1878, semnat de Carol I, de conferire a gradului de Ofițer al Ordinului *Steaua României* doctorului Ioan Ciure, medic șef al diviziei IV Iași

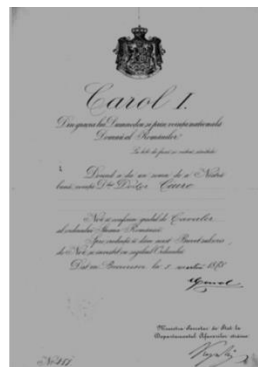

Fig. 194.b. Brevet nr. 451 din 5 Martie 1878, semnat de Carol I, de conferire a gradului de Cavaler al Ordinului *Steaua României* doctorului Ioan Ciure, medic șef al diviziei IV Iași

³⁰⁹S Izsák, *op cit*, p: 279; C Romanescu, *Un secol.....*, pp: 16-21.

³¹⁰ *Ibidem*, p: 285.

Membru de excepție al SMN, apreciat pe plan european, Samuel Konya a elaborat „Proiectul pentru dezinfectarea câmpului de răzbel, cu tabele în limba română și rusă”, destinat armatelor combatante, reglementare pentru care i s-a conferit înaltul ordin rusesc „Sf. Stanislas” (1887), acestuia adăugându-i-se Legiunea de Onoare a Republicii Franceze (1888) și, mai târziu, Steaua României în gradul de Comandor (1934).³¹¹ În lucrările sale, publicate în țară și străinătate, s-a preocupat de analiza chimică a alimentelor, inclusiv în cazul trichinozei (București, 1875) și „falsificațiunilor alimentare” (Iași, 1889), analiza băuturilor alcoolice, vizând fasificarea vinului (Iași, 1893), roumul (Viena, 1871), potabilitatea apei (Iași, 1873), studiul dezinfectiei, dezinfectanților și unor aparate utilizate în acest scop (1871, 1888, 1891). S-a interesat de toate noutățile medicale ale epocii sale: igiena, antisepsia, razele X, serviciile de urgență. A scris despre chimie și fizică în raport cu balneologia, igiena (1903), ca și despre „fotografia după Röntgen” (Viena, 1896). A activat ca membru în Societăți științifice în țară și peste hotare, dar și din Comitete de inițiativă, precum cel pentru organizarea instituției umanitare „Salvarea”, sub președinția profesorului dr. C. I. Parhon, ce funcționa din 1910 în cadrul Asociației Medico-Farmaceutice din Iași, înființată în aprilie 1908.

*
* *

În toamna anului 1887, s-a încercat formarea unei anexe literare a SMN, prin modificarea vechilor statute, întrucât oameni de litere marcanti făceau parte din *Societate*. Se preconiza extinderea asociației, care s-ar fi redenumit: *Societatea de Medicină, Științi și Litere din Iași* (fostă *Societatea de Medici și Naturaliști*).³¹² Reacția puternică a medicilor și intervenția energică a lui Cihac, prin mesajul trimis de la Aschaffenburg în 16 aprilie 1888, în ajunul morții sale, au tranșat deciziile: „... invit pe acești domni de a efectua orice întindere științifică în *Societate*, **fără însă de a ataca numele și statutele ei...**”, transmitea Cihac imperativ. Consecutiv, literații s-au retras, constituind în iunie 1889, cu concursul naturaliștilor, „Societatea Științifică și Literară”, sub președinția lui Gr. Cobălcescu. Această grupare a publicat ca periodic „Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași”, apărută constant până în 1940. În 1890, noua *Societate*, prezidată de A. D. Xenopol, participa la ceremoniile serbării a 58 de ani ai *Societății-mamă - Societatea de Medici și Naturaliști*, cu o delegație ce alătura Președintelui, pe profesorii Alexandru Gr. Suțu și Eduard Gruber, toți înălțând un toast aniversar. **Prin glasul lui Xenopol „. . . tânăra Societate științifică și literară” venea „să ureze ani mulți și fericiți bătrânei sale mume, Societății medicilor și naturaliștilor din Iași.”**³¹³

³¹¹ Ionel Maftai, *Personalități ieșene*, Iași, 2000.

³¹² NA Bogdan, *op cit*, p: 118.

³¹³ A.D. Xenopol, *Cuvânt la aniversarea a 58 de ani a SMN*, Buletinul SMN, 1890, an IV, 4 bis (număr festiv): 140.

Curând, s-au simțit îndreptățiți a se desprinde atât de *Societatea științifică și literară*, cât și de SMN restul naturaliștilor, geologilor, chimiștilor și celorlalți specialiști în științe complementare. Paul Bujor, Vasile Buțureanu, Nicolae Leon, Ion Simionescu au fost dintre cei ce s-au retras, întemeind o asociație profesională cu un profil bine precizat, diferit de cel medico-farmaceutic, rămas apanajul SMN. Ultimul mare naturalist fidel *Societății* a fost neîndoielnic Prof. Ioan Borcea, director al Muzeului, istoriograf și susținător al intereselor SMN, inclusiv ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în Guvernul Doctorului unionist Alexandru Vaida Voevod, membru corespondent al Academiei Române. În 1936, omagiindu-i personalitatea, Prof. Gheorghe Tudoranu arăta cum acesta „cucerea subvenția pentru *Muzeu* cum ai cuceri o redută”³¹⁴.

Prin urmare, similar umaniștilor, care au format *Societatea Științifică și Literară* și a cărei tribună era periodicul *Arhiva*, biologiei, chimiștii și fizicienii s-au reunit în 1900 în *Societatea de Științe*, prezidată de Petru Poni, fondând, în același an, publicația *Annales Scientifiques de l'Université de Iassy*, pe lângă un periodic mai curând de popularizare, coordonat de Ioan Simionescu, *Revista Științifică «V. Adamachi»*.

Tentația unui diletantism multilateral a fost în consecință îndepărtată din viața SMN, statutele dintâi ale *Societății* menținându-se, iar încercarea de a se imprima publicației sale și un conținut cultural-umanist, literar-artistic, a fost depășită. Demersul limitat filosofic și iatro-istoric s-a revelat, însă, din când în când, o opțiune complementară apreciată a *Buletinului SMN*.

În acești ani, SMN și-a încununat ascensiunea, conturându-se ca o asociație profesională bio-medicală și chimico-farmaceutică tot mai clar definită, evoluând în consens și strânsă colaborare cu *Facultatea de Științe* a *Universității* din Iași, ce luase naștere la **26 octombrie 1860**, dar și cu tânăra *Facultate de Medicină*, deschisă 19 ani mai târziu, la **1 decembrie 1879**. De altfel, așa cum sublinia, o dată în plus, profesorul Borcea: „**Această Societate împreună cu Academia Mihăileană**” erau „**precursoarele Universității din Iași, cea mai veche Universitate a noastră**”, iar SMN „**a avut un rol hotărâtor la înființarea și la susținerea Facultății de Medicină Iașene.**”³¹⁵

Totodată, *Facultatea de Medicină* a dat substanță și a asigurat progresul SMN și al *Buletinului* său. SMN a rămas, pe de altă parte, ca și *Facultatea de Medicină* însăși, puternic atașată Epitropiei „Sf. Spiridon”, coordonatoare a întregii asistențe medicale din Moldova, pe care a stimulat-o în strădaniile de modernizare și punere la curent cu noutățile-reper ale lumii medicale occidentale.

Cea de a doua fază din existența SMN a valorificat pe mai departe tezaurul de cunoaștere acumulat încă din etapa anterioară și a conturat esența *Societății*, care era deja considerată, după 1844, o «*Academie cultural-medicală a spitalelor Casei „Sf. Spiridon*».³¹⁶

³¹⁴ Comemorarea regretatului Profesor I. Borcea, Rev Med Chir Iassy. Bull SMN, 1936, an 47, nr. 4-5: 303-309.

³¹⁵ I Borcea, *Expunere la Serbarea de deschidere a Universității din Cernăuți*, Bul Soc Med Nat Iași. Număr colectiv al ședințelor din anul 1920-1921. Iași, 1923, pp: 14-15.

³¹⁶V Rășcanu, Gh Năstase, Șt Bârsan, Gh Băileanu, *Istoricul Spitalului...*, p: 137.

I. b. 1. Buletinul SMN

În acest interval, în **ianuarie 1887**, a văzut lumina zilei și a tiparului întâiul periodic viabil și valoros al SMN, *Buletinul*, apărut în română și franceză, spre a căpăta notorietate: „Societatea de Medici și Naturaliști s-ar fi crezut departe de a-și îndeplini scopul, dacă lucrările publicate nu ar fi fost puse în stare de a fi cunoscute și controlate de către întreaga lume științifică; de aceea, spre a răspunde acestei necesități, cât și dorinței de a se pune în contact cu investigatorii din alte țări, ea a decis a se publica lucrările originale, ieșite din cercetările și observațiunile colaboratorilor *Buletinului*, nu numai în limba română, dar încă și în cea franceză, ca limbă universal cunoscută.”³¹⁷ Era cel dintâi organ al unei *Societăți* medicale românești.³¹⁸

I. c. A treia perioadă: 1888-1923. De la dispariția lui Cihac, la Primul Război Mondial – de regenerare

A treia etapă, s-a derulat aproape în totalitate după moartea lui Cihac, survenită în 1888, fiind definită de unii analiști ca „perioadă de regenerare”. *Muzeul* traversa ani dificili. Directorul Ion Borcea arăta că *Societatea* ieșeană primea o subvenție anuală de doar 1.200 de lei, pe când Muzeul de Istorie Naturală din București o sumă de 40.000 de lei. „Dacă nu se vor putea obține, cât mai curând, mijloacele necesare pentru a-l salva, nu rămâne decât să fie desființat”, aprecia acest devotat și avizat conservator al colecțiilor. Perioada a fost de aceea indiscutabil caracterizată cu precădere prin activitatea publicistică.

Buletinul SMN s-a editat acum cu o remarcabilă regularitate și, constata cu satisfacție președintele SMN, Dr. Otremba, în 1890: „De mai multe ori deja, lucrările ședințelor publicate în organul nostru au fost reproduse în jurnalele străine. Am început cu mijloace mici, foarte modeste, nu mă îndoiesc că vom progresa – și vom arăta urmașilor noștri calea, pe care trebuie să pășească și ei.” Membrii de vază ai SMN³¹⁹ au promovat în continuare idei reformatoare și inițiative valoroase, iar cooperarea medici-farmacisti a înflorit. În 1891, cu aceeași dăruire și competență, farmacistul Samoil Kónya a sprijinit inițiativa corpului profesoral din București de revizuire a învățământului farmaceutic, sugerând predarea unor cursuri de specialitate elevilor stagiați. În 1894, s-a implicat, de asemenea, la Iași, în întocmirea planului de instruire destinat unei școli superioare de farmacie, după ce promovase deschiderea unei secții de învățământ farmaceutic pe lângă Facultatea de Medicină din Iași și fusese propus, în 1885, a preda la Universitatea din Iași o serie de cursuri de chimie medicală.³²⁰ Bucurându-se de un prestigiu necontestat, Kónya a fost desemnat atât în Comisia de redactare a noii taxe farmaceutice, în 1909, cât și în Comisia pentru revizuirea acestei taxe, sub autoritatea căreia, în 1918 s-au tipărit 100 de

³¹⁷ *Buletinul SMN* din Iași, 1890, an I, nr. 1.

³¹⁸ La modul general, primul periodic medical publicat în România se consideră a fi fost „*Medicul Român*”, editat la București, din 15 noiembrie 1859, până în 1861. Nu i se precizau însă nici redactorul, nici Comitetul de redacție. (D. Setlacec, *Medicina românească - medicină europeană*, vol. I: 1859-1916, Ed. Medicală, București, 1995, pp: 148-149)

³¹⁹ C. Romanescu, *Un secol.....*, p: 36.

³²⁰ E. Grigorescu, *loc cit*, p: 894.

exemplare din broșura privind *Taxa Farmaceutică* spre a fi distribuite farmaciștilor de pe teritoriul liber al țării în timpul Primului Război Mondial.

În același an, 1891, Emil Fabini, licențiat în farmacie, farmacist al Casei Spitalelor și Ospiciilor „Sf. Spiridon”, a fost primit în SMN, ocazie cu care a ținut o disertație inaugurală despre „Aplicațiile fotochimiei și fotografiei în științe, arte și industrie”. Deosebit de actual în peisajul vremii, textul s-a publicat ulterior în *Buletinul SMN*.³²¹ Interesant de observat este disputa științifică născută între Emil Fabini și Samoil Konya, prin discordanța analizelor făcute apelor de la Slănic. *Societatea de Medici și Naturaliști* s-a constituit în arbitru, în circumstanțele date, iar examenul chimic al apelor s-a reluat. În final, Fabini a admis public erorile sale, consolidând renumele lui Konya.³²²

În 1897, un alt Fabini, Eduard Fabini, farmacist-șef și chimist al Casei Spitalelor și Ospiciilor „Sf. Spiridon”, și-a trecut și doctoratul în medicină și chirurgie la Iași, cu teza „Considerațiuni asupra Myocarditelor Cronice” (Tipografia H. Goldner, Iași, 1897). (Fig. 195)

Fig. 195.a. Eduard Fabini

Fig. 195.b. Eduard Fabini, licențiat în farmacie. *Considerațiuni asupra Myocarditelor Cronice*. Teză pentru Doctorat în Medicină și Chirurgie. Tipografia H. Goldner, Iași, 1897.

³²¹E Grigorescu, *loc cit*, p: 894; Elena Butnaru, Luminița Agoroaei, *loc cit*.

³²²S Konya, *Bul Soc Med Nat Iași*, 1895, vol. IX, nr. 2, pp: 37-49.

Un loc aparte l-a ocupat neîndoielnic farmacistul Nicolae A. Racoviță (Racoviță) (1875-1936). Om de știință cu inițiativă, cu doctorat în chimie și farmacie la Geneva, membru al *Societății*, a înființat la Iași, în Bucium, primul laborator industrial de medicamente³²³. Denumit „L'Atome”, laboratorul producea întreaga gamă de fiolaje utilizate în terapeutică, un număr mare de seruri și alte produse galenice foarte căutate în variate forme: tincturi, extracte, tablete, drageuri, ovule, soluții de uz intern etc. (Fig.196) Dar, dintre toate preparatele sale, cea mai mare circulație au avut-o antinevralgicul „Testa” și purgativul „Typ”.³²⁴ Era fiul farmacistului Alexandru Racovitza (Racoviță), licențiat la München în 1852, el însuși membru, secretar I (principal) și casier al SMN³²⁵. Inițial a preluat farmacia lui A. Abrahamfi, fiind curând proprietarul Farmaciei „La Angelu” („La Înger”)³²⁶ din centrul Iașului, de pe bulevardul Independenței de azi. Alexandru Racoviță a fost unul din donatorii către fondul *Societății pentru încurajarea tinerilor români la învățătură în străinătate*, asociație fondată și promovată de doctorul Anastasie Fătu după 1854.³²⁷ În vremea Marelui Război, între 22 ianuarie 1917-7 martie 1918, fiul său, Dr. Nicolae A. Racoviță, a condus Iașul ca primar. Liberal și apropiat al prim-ministrului I. I. Brătianu, a vegheat din multiple perspective, la starea de sănătate a populației îngrămădite în neîncăpătoarea capitală, dovedind tactul unui destoinic administrator, gestionând probleme multiple: spații pentru bolnavi și instituții, salubritate, igienă, aprovizionare cu apă, alimente, combustibil, alte bunuri de consum, administrarea cimitirelor. Produsele sale farmaceutice de notorietate, premiate și la Expoziția Națională de la București din 1906, al cărei Comisar general fusese Prof. dr. Constantin I. Istrati, el însuși membru SMN, erau puse la dispoziția serviciului sanitar militar, suplinind în bună parte criza medicamentelor. Uleiul cenușiu indigen înlocuia, de exemplu, cu succes pe cel francez, preparat de *Vigier*. În capitala „rezistenței până la capăt” a țării, așezare supraaglomerată și pustiiă, devastată de molime, sărăcie și moarte, acest „chimist-industriaș” a pus la dispoziția serviciului sanitar militar remediile sale, deja de notorietate, suplinind în parte lipsa cronică a medicamentelor. Nu doar spiritul de cercetător, dar nici cel de marketing farmaceutic nu-i lipsea: faptul că produsele sale „le desface nu numai în toată țara, dar chiar și în străinătate, recunoscute ca superioare multora din produsele marilor laboratorii din Europa, e cea mai splendidă do-

³²³ V. Gomoiu et al. *Repertor...*, p: 349; E Grigorescu, *loc cit*: în spațiul unde se aflase laboratorul farmacistului Nicolae A. Racoviță a funcționat în anii 1970 Oficiul Farmaceutic. Urmașii farmaciștilor dr. Alexandru și dr. Neculai A. Racovitza au contribuit și ei la dezvoltarea industriei farmaceutice moderne la Iași; C. Coman. *Enigmaticul primar: Dr. N A Racoviță*, Iași: Ed. Gr.T.Popa UMF Iași, 2018.

³²⁴ Elena Butnaru, Luminița Agoroaei, *loc cit*.

³²⁵ N A Bogdan, *op cit*, pp: 114-115; E Grigorescu, *loc cit*.

³²⁶ N A Bogdan, *Introducere istorică*p: 13; V. Gomoiu et al. *Repertor...*, p: 349.

³²⁷ Anastasie Fătu, *Despre încercările...*, p: 86.

vadă de munca serioasă, inteligentă și spirit de întreprindere care face cinste numelui de român. Fiind înzestrat c-un gust artistic din cele mai fine, el știe să deie și o aparență deosebită modului de a prezenta numeroasele sale produse farmaceutice, în așa fel, că putem spune, fără a vrea să-i facem vre-un compliment, că și în această privință este neîntrecut.³²⁸

Reclama la untura de pește făcută de Laboratorul *Atome* din Iași începe cu un *motto* din Eminescu și continuă cu indicațiile terapeutice și calitățile dovedite ale produsului:

....„*al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe*”

(M. Eminescu)

Cura
cu **Untură de Pește**
nu se face decât cu

„*Emulsia*

Racovitza”

300 de atestațiuni medicale, cât și 150.000 flacoane vândute până acum dovedesc puterea ei curativă neîntrecută. Adoptată de toate spitalele din țară, pentru tratamentul **Rahitismului, Scrofulelor, Oaselor moi. Anemia și Poale albe a Femeilor. În oftigă sau Tuberculoză, în Bronchite și Tuse învechite** pentru a **Ajuta Hrănirea Anevoioasă a Copiilor slabi și Surmenați** și pentru **Curățirea Sângelui Stricat.**

*Modul de întrebuințare se află la fie-care flacon.
De vânzare în toate farmaciile și drogueriile din România.*

a.

³²⁸I Dafin. *Figuri ieșene*, seria a II-a, Iași: Ed. Viața Românească SA, 1927, pp: 39-42.

b.

Fig. 196.a,b
 Reclame la
 produsele
 Laboratoarelor
Atome –
Emulsia Racovitza.
 Sănătatea,
 București, 1931,
 An 30,
 Nr. 23-24.

c.
Fig. 196.c. N. A. Racovitza

Contemporanii îl descriau ca pe un om de acțiune, încrezător în forțele sale, dar și gânditor, un om cu inimă bună, pricepere, cu bun simț, harnic și cumpătat, ori de câte ori situația o cerea. „Potrivit de ’nalt, mai mult slab, cu bărbuța blondă puțin închisă, în cari perii albi au început să-și facă apariția cu o indiscreție care-l pune, de sigur, pe gânduri, căci ar voi ca tinerețea să nu aibă hotar. Fața-i vecinic învăluită de o preocupare din ce în ce crescândă cu cât îl ții mai mult de vorbă, ca și cum ar voi să-ți zică să-l lași în pace, pentru a-și continua planurile ce și le făurește în minte, și din cari rezultă întotdeauna o nouă concepție prin care să realizeze avantajii ce să folosească tuturor. Neobosit, el caută să aducă la îndeplinire zilnic programul unei activități laborioase, așa ca, pe a doua zi să nu-i rămâie nimic de făcut din ceea ce trebuie să facă azi.”³²⁹

Sfârșitul epocii 1888-1923, marcat de tragedia Primului Război Mondial, a antrenat greutăți administrative majore, întrerupând șirul activităților SMN, care a plătit propriul tribut celei dintâi mari conflagrații a lumii.

I. c. 1. Buletinul SMN

Periodicul *Societății* a fost, într-adevăr, editat în prima sa formă, cu sacrificii și strădanii, din 1887 până în 1912, când a luat numele de „Bulletin et mémoires de la Société des Médecins et des Natutalistes de Jassy”. Între 1916-1923, această foaie științifică a încetat să apară. Aniversările a 58 și 75 ani de la înființarea SMN, în toamna anului 1890, respectiv 1909, s-au bucurat de numere extraordinare, jubiliare. Tribună științifică a asociației medico-naturaliste, *Buletinul* publica: sumarul manifestărilor, dările de seamă anuale relative la Administrație și Rapoartele anuale științifice, procesele verbale ale ședințelor științifice, comunicări originale cu o tematică variată, referate asupra unor lucrări ori comunicări

³²⁹ *Idem*

apărute în alte publicații sau chestiuni științifice din țară și străinătate, prezentări ale publicațiilor primite la redacție, date bibliografice asupra unor apariții editoriale recente, tabele cu observații meteorologice. În 1888, Dr. Zaharia Petrescu, membru SMN, dezbătea despre „Contagiunea tuberculozei prin spute. Mijloace de a preveni această contagiune”, continuând în 1889, cu o serie de „Cercetări clinice și experimentale asupra antisepsiei medicale”, în 1891, „Sur le remède antiptisique de Koch”, iar în 1892, „Tratamentul pneumoniei cu digitală în doză mare, doză terapeutică”. În 1891, Prof. dr. George Bogdan făcea un „Raport asupra studiului și învățământului Medicinii legale și Higienei”. A. G. Suțu descria în 1893 „Sanatoriul Görbers dorf” și „Tratamentul higienic al tuberculozei”, Nicolae Leon publica în 1899 „Despre rolul zoologiei la Facultatea de Medicină”, iar în 1910 Corneliu Șumuleanu expunea poluarea ambientală furnizând date „Asupra unor intoxicații cu mercur. Analiza apei din izvoarele *Pădurea Mare lângă Băltătești*”. În 1900, neobositul și destoinicul farmacist Samoil Konya semna în *Buletinul SMN* o recenzie la cartea „Apele minerale și stațiunile climaterice din România” a doctorului Șaabner Tuduri, membru SMN, cel care în 1890 publicase, în același periodic al SMN, studiul său despre „Izvorul de apă alcalină termală de la Siriu județul Buzău”. Societatea avea, așadar, o rază de acțiune națională, dar cu ecou internațional.

Deși aflată în primele decenii în aura culturii germane datorită influenței determinante a doctorului Iacob Cihac, *Societatea* a adunat în rafturile *Bibliotecii* sale, până la finele Primului Război Mondial, un număr predominant de cărți și reviste de limbă franceză. Tot savanții francezi au fost și cei care au oferit din cercetările lor spre publicare sau recenzare în *Buletinul SMN*. Printre aceștia s-au înscris nume faimoase: Gaucher, Hayem, Vigier, Ducor, Richardière, Galippe, Forel, Bernheim, de Grandmaison, Labbé, unii membri ai SMN, personalități ale momentului pe plan mondial, la prioritățile medico-farmaceutice ale căruia medicina românească era, prin urmare, perfect sincronizată.

Buletinul SMN din 1887 comunica de pildă rezultatele referitoare la „puterea toxică a acidului boric” ale lui Ernest Gaucher, dermatolog de renume³³⁰ rămas prin descrierea bolii ce-i poartă numele, în timp ce și în Franța acesta aborda același subiect într-o serie lucrări, așa cum se consemna în „Gazette hebdomadaire de Médecine et Chirurgie”. (Fig. 197)

În același an 1887, alături de profesorul Gaucher, figura în *Buletinul SMN* un medic la fel de vestit, Georges Hayem, unul din părinții hematologiei, al cărui nume se leagă de tehnici de laborator, ca și de unele sindroame. Dr. Hayem trimitea către *Buletinul SMN* un studiu asupra „patogeniei albuminu-

³³⁰ Ernest Gaucher, *Leçons sur les maladies de la peau, faites à la Faculté de Médecine et à l'Hôpital Saint-Louis*, Éditions O. Doin, Paris, 1895-1898.

riei”, o temă de interes pentru cercetători, după cum reiese din activitatea sa în societățile științifice franceze ale vremii.

Farmacistului Pierre Vigier (1833-1905) i s-a recenzat la Iași, în jurnalul SMN, tot în 1887, un articol despre „incompatibilitatea taninului și a alcaloizilor”, o cercetare despre care comunicase la Paris.

Paul Ducor figura în *Buletinul SMN* cu două comunicări: una despre „durata virulenței sputelor tuberculoșilor, transmiterea tuberculozei într-o locuință ocupată cu doi ani înainte de un tuberculos”, în 1893, alta despre un „crup la un copil de 7 jumătate luni tratat cu toxina Roux”, în 1894. Ambele subiecte erau în centrul atenției sale, Dr. Ducor editând concomitent la Paris lucrări privind aceste aspecte medicale.³³¹

Fig. 197. Gazette hebdomadaire de Médecine et Chirurgie, 1888, nr. 7, p: 102: *Note sur le pouvoir toxique de l'acide borique et sur quelques applications thérapeutiques de cet agent antiseptique.* Communication faite à la Société des Hôpitaux dans la séance du 27 janvier 1888, par M. E. Gaucher, médecin des hôpitaux.

Henri-Alphonse Richardière, un specialist în materie, era menționat și în revista SMN cu un studiu despre enterita muco-membranoasă, în 1895.

În 1905, *Buletinul SMN* includea în cuprinsul său și un studiu al doctorului Victor Galippe, membru al Academiei de Medicină parizienă, privind „ereditatea stigmatelor de degenerescență și familiile suveranilor”, un demers în cone-

³³¹ Paul Ducor, *Contribution à l'étude de la séruminthérapie antidiptérique. Croup guéri par l'antitoxine chez un enfant de 7 mois 1/2.* Communication à la Société de médecine et de chirurgie pratiques, séances du 15 et du 22 novembre 1894. Imprimerie de Daix Frères, Clermont (Oise), 1894; Paul Ducor, *Prophylaxie de la tuberculose, longue durée de la virulence des crachats, contagion et désinfection des locaux occupés par les tuberculeux.* Communication à l'Académie de Médecine, séance du 28 mars 1893, et remarques complémentaires. Ed. Doin, Paris, 1893.

xiune cu teoriile eugenismului născând, ale neomaltusianismului³³² pe care concomitent îl promova în Franța.³³³

Profesorul de psihiatrie și mirmecologul (entomolog) elvețian Auguste Forel a onorat paginile publicației naturaliste din Iași în 1906, printr-un text relativ la „chestiunea sexuală”, o preocupare centrală în opera sa, tipărită sub același titlu, în același an, și la Paris.³³⁴ Dr. Forel s-a înscris prin multe din abordările sale în aceeași listă a precursorilor eugenismului. În 1976, în memoria sa, Elveția i-a imprimat chipul pe bancnota de 1000 de franci.

Doctorului Marie-Emmanuel-Gabriel Grandmaison de Bruno, cunoscut ca Fernand de Grandmaison, i s-a prezentat în *Buletinul SMN* din 1906, studiul privind albuminuria gutoasă, despre care comunica și în Franța, în acel an.³³⁵

Dr. Samuel Bernheim din Paris a apărut în cuprinsul periodicului SMN din 1907 printr-o „contribuție la studiul sterilizării aerului”, titlul unei conferințe similare - *Contribution à l'étude de la stérilisation de l'air* -, pe care a ținut-o în 1908 la Washington (SUA), la al VI-lea Congres asupra tuberculozei, din 28 septembrie - 5 octombrie. Profesorul Marcel Labbé, membru al Academiei de Medicină din Paris, a încredințat revistei SMN, în anii '20 ai veacului XX, studiul despre diabet, care au fost, desigur tipărite. Volume ce l-au consacrat în acest domeniu apăruseră în aceiași ani în Franța și SUA.³³⁶

Între 1912-1916, periodicul și-a schimbat numele în *Bulletin et Mémoires de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy* (*Buletin și memorii ale Societății de Medici și Naturaliști din Iași*), fiind redactat exclusiv în limba franceză. Apariția *Buletinului* a încetat *inter arma*, între 1916-1923.

Dacă la început, conținutul era divers, înglobând în mod egal articole cu profil filosofic, precum cele ale lui Vasile Conta, articole de biologie sau geologie, pe lângă cele pur medicale, evoluția s-a făcut către impunerea studiilor având caracter predominant clinic.

Operele lui Conta, membru SMN, colaborator al *Buletinului Societății*, au fost convingător promovate inclusiv de la acest nivel. (Fig. 198)

³³² Alain Drouard, *Aux origines de l'eugénisme en France: le néo-malthusianisme (1896-1914)*, Population, 1992, 2: 435-460.

³³³ Victor Gallipe, *L'Hérédité des Stigmates de Dégénérescence et Les Familles Souveraines*, Masson et Cie, Paris, 1905.

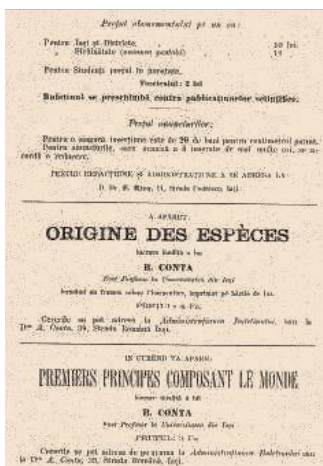
³³⁴ Auguste Forel, *La question sexuelle exposée aux adultes*, Masson et Cie, Paris, 1906.

³³⁵ Dr. Marie-Emmanuel-Gabriel Grandmaison de Bruno dit Fernand de Grandmaison, *L'Albuminurie goutteuse*, Éd. A. Maloine, Paris, 1906.

³³⁶ Marcel Labbé, *Le Diabète sucré: études cliniques, physiologiques et thérapeutiques*, Éd. Masson et Cie, Paris, 1920; Marcel Labbé, *A clinical treatise on diabetes mellitus*, William Wood and Company, New York, 1922; Marcel Labbé, *Le Traitement du Diabète*, Éditions Masson et Cie, Paris, 1925.

a.

b.

Fig. 198. a. Vasile Conta. b. Lucrările lui V. Conta *Origine des espèces* (Originea speciilor) și *Premiers principes composant le monde* (Primele principii ce compun lumea), recomandate de *Buletinul SMN*, cu precizarea: „Cererile se pot adresa de pe-a cum la Administrația *Buletinului* sau la D^{ca} A. Conta³³⁷, 39, Strada Română, Iași³³⁸”

Similară periodicului a fost și istoria SMN, a cărei conducere predominant medicală a făcut să prevaleze interesul pentru demersul clinic și experimental, în asentiment cu însuși dezideratul fondatorului său, Dr. Cihac. (Fig. 199)

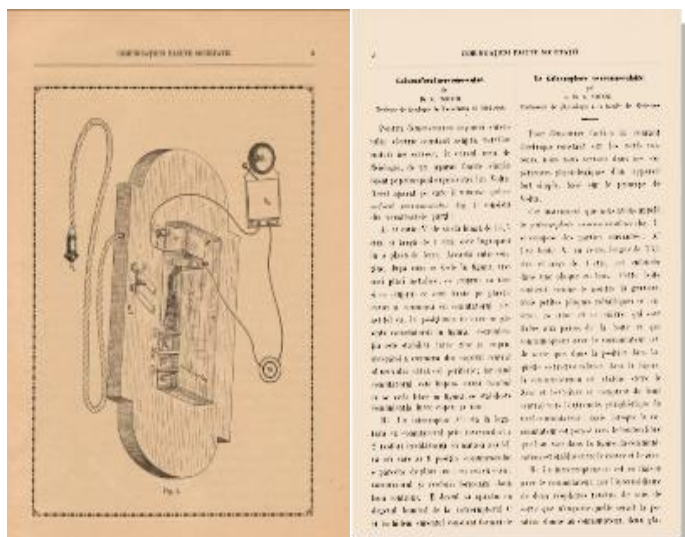

Fig. 199.a. Gabriel Socor. *Galvanoforum nervomuscular*. Studiu de fiziologie experimentală, publicat în *Buletinul SMN*, 1894, vol. VIII, pp: 2-5.

³³⁷ Ana Conta-Kernbach (1866-1921) - sora filosofului Vasile Conta; profesoară de pedagogie la Școala Normală „Mihail Sturdza” din Iași, poetă și publicistă.

³³⁸ Studiile lui Vasile Conta, *Origine des espèces* și *Premiers principes composant le monde* au fost deopotrivă tipărite în numerele din *Buletinul SMN* pe anii 1887-1888.

Fig. 199.b. Gr. Iamandi, *Un procedeu mai simplu și mai rapid pentru recoltarea și montarea în preparate fixe a ouălor de helminți.*
 Rev Med Chir Iași Bul Soc Med Nat, 1931, nr. 5.

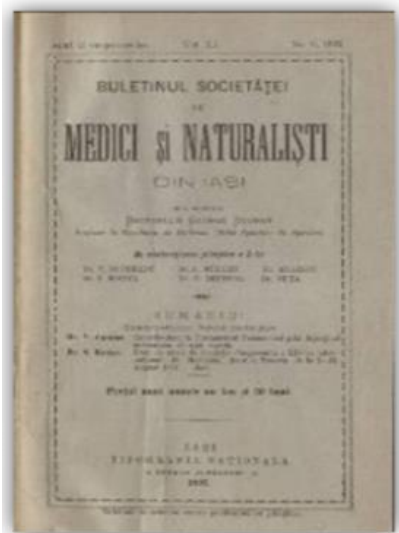
De-a lungul vremii, *Buletinul SMN* a apărut, așadar, în limba română-franceză, numai în franceză ori numai în română. În 1897, bunăoară, *Buletinul* era tipărit în limba română. În volumul al 11-lea, nr. 6, Dr. farmacist Samuel Kónya publica ultima parte din amănunțita sa „Dare de seamă de lucrările Congresului a[1] XII-lea Internațional de Medicină ținut la Moscova de la 7-14 August 1897”, la care reprezentase SMN, eveniment onorat de circa 7.000 de participanți din 30 de țări. Cu acest prilej, delegația română cuprindea nume remarcabile: Gheorghe Marinescu, Thoma Ionescu, Nicolae Măldărescu, pe lângă farmacistul S. Gh. Konya și Dr. N. Frangulea. (Fig. 200)

Fig. 200. S.G. Konya. *Compte-rendu des travaux du XII-ème Congrès International de Médecine tenu à Moscou.*
 Dare de seama catre SMN, făcută în limba franceză, privind Congresul Internațional de Medicină de la Moscova din 1897, la care Samuel Konya a participat ca delegat al SMN.
 Textul a fost publicat în *Buletinul SMN*, dar a apărut și separat, la Imprimeria Națională, Iași.

În acest interval, unul din colaboratorii științifici ai Directorului publicației, Prof. dr. George Bogdan, era Dr. Alexandru Brăescu, cunoscut al Profesorului Gheorghe Marinescu, medic având studii la Paris, unde întrunise aprecierile lui Potain și Charcot. Implicării sale, cu susținerea locală a profesorilor Constantin Thiron și Vasile Negel, membri SMN, avea să îi datoreze în mare măsură *Clinica de boale nervoase și mintale* de la Socola ctoria sa modernă din 1905, iar perseverenței sale, învățământul de neuropsihiatrie includerea în programa Facultății medicale ieșene. (Fig. 201)

Alexandru N. Brăescu s-a aflat în comitetul de redacție al revistei SMN în anii 1896, 1901 și între 1902-1906. A fost de asemenea un colaborator al publicației. A studiat la Paris, în Clinica de la Pitié-Salpêtrière, condusă de Jean Martin Charcot, unde i-a întâlnit și pe profesorii Fontaine, Brissaud, Déjerine, Pierre Marrie, care l-au apreciat pentru munca sa. La Iași, a lucrat la Ospiciul de la Golia, în 1897, iar în 1899 a ținut primul curs liber de „Boli mentale și nervoase” pentru studenții anului al V-lea al Facultății de Medicină din Iași. Dr. Brăescu a contribuit mult la formularea și adoptarea legislației române privind asistența alienaților mintali, inspirat de situația constatată în Scoția, Anglia, Franța, Germania, Belgia Elveția și Austria.³³⁹ Pe lângă numeroase teme de medicină internă, A. N. Brăescu a publicat în revista SMN, în 1902, și studiul „Cum sunt considerați alienații în România”.

a.

b.

Fig. 201. a. *Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, editat în limba română, sub direcția profesorului George Bogdan, medic al Spitalelor „Sf. Spiridon”. Exemplar din 1897, anul al XI-lea, vol. XI, nr. 6; b. Alexandru Brăescu (1860-1917), colaborator științific al Directorului publicației, alături de Petru Bottezat, Samoil Kónya, Augustin Müller, Victor Imervol și Ion Buță.

³³⁹ Al N Brăescu, *Asistența alienaților în Scoția. Legislație. Construirea și organizarea asilelor de alienați. Principalele mijloace de tratament. Administrație*. Tipografia «H. Goldner», Iași, 1902.

Continuând preocupările în sfera neuropsihiatriei, Dr. Panaite Zosin, personalitate plasată în avangarda orientărilor ideologice ale vremii, a îndeplinit funcția de membru în Comitetul de redacție al *Buletinului SMN* între 1910-1913. (Fig. 202) Între 1904-1905, Dr. Zosin a ținut prelegeri libere de psihiatrie medico-legală, iar, între 1906-1912, a predat cursul de *Neurologie și Psihiatrie*, la Facultatea de Medicină ieșeană. Și la revista SMN, ca și în predarea cursului gratuit de *Boli mintale*, i-a succedat lui Alexandru Brăescu. Parte din cercetările pe care le-a dezvoltat l-au conturat ca pe un adept al conceptului de medicină socială. A fost influențat atât de pozitivismul lui Auguste Comte și *religia umanității*, cât și de materialismul evoluționist-fatalist al lui Vasile Conta.

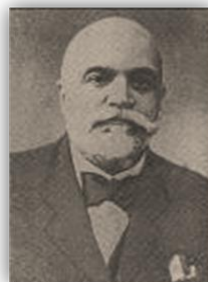
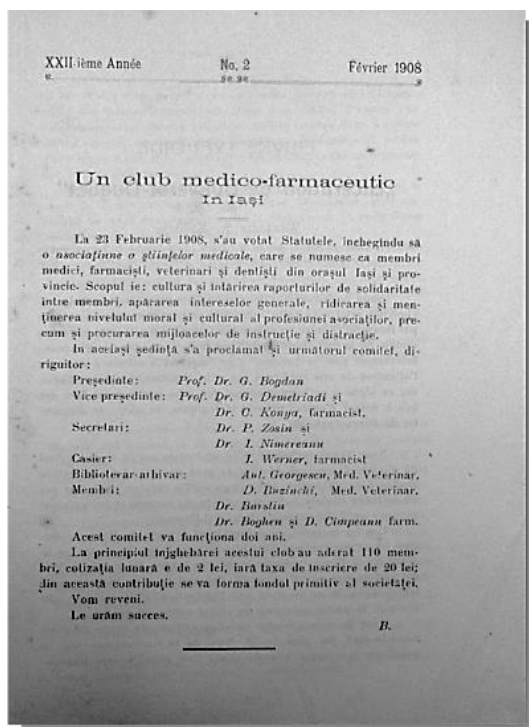

Fig. 202. Panaite Zosin (1873-1942)

Prin prisma acestei filosofii a științei, a realizat lucrări, inclusiv medicale, despre hidroterapie și psihiatrie socială. A scris, de asemenea, despre boala lui Eminescu, despre care a putut culege informații mai cu seamă în cursul anilor 1903-1904, cât a funcționat ca medic primar al Ospiciului de la Mănăstirea Neamț, intrat sub jurisdicția Epitropiei „Sf. Spiridon” la 1866. În anul 1920, Dr. P. Zosin a îndeplinit funcția de primar al municipiului Iași.

Un episod interesant, semnalat la începutul anului 1908 de *Buletinul SMN*, a fost „închegarea” unui club medico-farmaceutic, la Iași. (Fig. 203)

Fig. 203. a. *Bulletin de la SMN de Jassy, XXII-ème année, Février 1908, no. 2*: prima pagină anunța fondarea unui *Club medico-farmaceutic în Iași*, la 23 Februarie 1908, când s-au votat și Statutele *Asociației*.

Se intenționa crearea unei „asociațiuni a științelor medicale”, având ca membri „medici, farmaciști, veterinari și dentiști din orașul Iași și provincie.” Scopul declarat era „cultura și întărirea raporturilor de solidaritate între membri, apărarea intereselor generale, ridicarea și menținerea nivelului moral și cultural al profesiei asociaților, precum și procurarea mijloacelor de instrucție și distracție.”³⁴⁰

Fig. 203. b. Un grup de membri ai SMN din Iași. Rând I: Dr. Gh. Demetriade, Dr. E. Riegler, Dr. G. Bogdan; rând II: Dr. Motzoc, Dr. Bazgan, Dr. I. Nimereanu, Dr. V. Dimitriu (de la stânga la dreapta)

Sub președinția SMN încredințată profesorului Ion Tănăsescu, secretar general de redacție al *Buletinului SMN* a fost ales, între 1914-1916, Dr. Alexandru Tzaicu, autor al primei auto-operații din lume – operație de hernie inghinală, practică în 1909. Ulterior, Dr. Tzaicu a profesat în propriul sanatoriu de succes de pe Copou, în Iași. Discipol al profesorului Ernest Juvara, Dr. Tzaicu a fost un colaborator activ al *Buletinului SMN*, unde a tipărit articole despre: rahianestezie în anii 1911 și 1912; tehnici chirurgicale personale de mioplastie în cura radicală a herniei duble inghinale, în 1914; tehnici de autoplastie pentru reconstituirea buzei inferioare, de hepatopexie și laparoplastie într-un caz de

³⁴⁰ „Comitetul diriguitor” al *Clubului*, proclamat în ședința de constituire din 23 Februarie 1908, cuprindea, pentru un interval de doi ani: ca președinte pe Prof. dr. George Bogdan; vice-președinți: Prof. dr. Gheorghe Demetriade și Farmacist dr. Carol Konya; secretari: Dr. Panaite Zosin, alienist, și Dr. Ion Nimereanu, internist; casier: Farmacist I. Werner; bibliotecar-arhivar: Dr. Autonom Georgescu, veterinar; membri: Dr. D. Buzinschi, veterinar, Dr. Burstin, Dr. Boghen și Farmacist D. Câmpăneanu. Aderaseră 110 membri, plătind taxa de înscriere de 20 de lei și cotizația de 2 lei.

hepatoptoză și eventrație; un caz de rezecție a maxilarului superior pentru epite-liom, în 1916.³⁴¹

În ajunul Primului Război Mondial, SMN primea un număr crescut de reviste oferite sau trimise la schimb cu „modestul nostru Buletin”³⁴². Predomina evident literatura de limbă franceză.³⁴³ Periodicele schimbate cu *Buletinul SMN* veneau din Franța, Germania, Elveția, Italia, Belgia, Austria, Rusia, SUA, Spania, Portugalia, Grecia, Polonia, Cehia, Olanda, Turcia, Uruguay, Brazilia, Argentina.

I. c. 2. Buletinul, SMN și Marele Război

În 1917 se preconiza ținerea la Iași a *Congresului pe țară al medicilor*, în buna desfășurare a căruia s-au implicat pe rând președinții SMN Constantin I. Parhon și, respectiv, Constantin Bacaloglu. Cu acel prilej, la propunerea Profesorului Bacaloglu, în ședința din 18 iunie 1916, s-a hotărât editarea unui volum consacrat *Societății de Medici și Naturaliști*, întregului său parcurs din 1830, până la acel moment. Monografia, încredințată publicistului N.A. Bogdan, urma a fi împărțită participanților la Congres și tuturor celor interesați. Această scriere de referință a apărut, într-adevăr pe cheltuiala SMN, în 1919³⁴⁴. (Fig. 204)

Fig. 204. Nicolai Andriescu Bogdan. *Societatea Medico-Naturalistă și Muzeul Istorico-Natural din Iași. 1830-1919. Documente, scripte și amintiri, culese și consemnate de N A Bogdan cu 45 portrete și 20 ilustrații...*, Iași: Tipografia Națională, 1919. Coperta

Evenimentul științific, însă, a fost, din păcate, zădărnicit de izbucnirea Primului Război Mondial, când capitala României s-a refugiat la Iași. SMN și-a suspendat activitatea în această perioadă. Mai toate sălile *Muzeului* au fost rechiziționate, exponatele depozitându-se într-un spațiu restrâns. Parte din expozate s-au deteriorat, altele s-au pierdut. În clădirea Societății Medico-Istorico-

³⁴¹ NA Bogdan, *op cit*, pp 148-159.

³⁴² Gustav Otremba, *Discurs la aniversarea a 58 de ani de existență a SMN*, Buletinul SMN, 1890, an IV, 4 bis (număr festiv): 130.

³⁴³ N A Bogdan, *op cit*, pp: 161-166.

³⁴⁴ Este vorba de lucrarea: *Societatea Medico-Naturalistă și Muzeul Istorico-Natural din Iași. 1830-1919. Documente, scripte și amintiri, culese și consemnate de N A Bogdan cu 45 portrete și 20 ilustrații...*, Iași: Tipografia Națională, 1919, pp:128-129.

Naturale din centrul oraşului a funcţionat şi un mic spital al Crucii Roşii, unde a acordat asistenţă şi dna Sculy Logothetides³⁴⁵, din familia profesorului Leon Sculy Logothetides, întâiul decan al Facultăţii de Medicină din Iaşi, renumit chirurg ce încetase din viaţă în 1912. Firul şedinţelor s-a reînnoit abia în martie 1918, printr-un act patriotic semnificativ: venirea la Iaşi a unei delegaţii din Basarabia, întâmpinată inclusiv de preşedintele SMN, Prof. dr. Constantin Bacaloglu.

La 18 martie 1918 s-a derulat prima şedinţă a SMN de după armistiţiul semnat între beligeranţi, care a fost **închinată comemorării eroilor căzuţi în prima conflagraţie mondială. Dintre membrii SMN erau aduşi în amintire: Dr. Alexandru Brumă, Dr. Iacob Țăranu, Dr. Mircea Gane, Dr. Vasile Râşcanu**, alături de **Dr. Victor Imerwol** şi **Dr. August Müller**. Unii dintre aceştia fuseseră membri în comitetul de redacţie al *Buletinului*; August Müller a fost şi secretar II, iar Victor Imerwol, bibliotecar şi vicepreşedinte al SMN.

Memoria victimelor primei conflagraţii mondiale, dintre membrii de prim rang ai SMN, este până în prezent onorată, printr-o placă amplasată în holul sediului *Societăţii*, care aduce veşnic omagiu celor căzuţi la datorie. (Fig. 205)

Fig. 205. a. Placa memorială din sala de şedinţe a SMN, având gravate numele celor cinci membri căzuţi: „În amintirea colegilor morţi în războiul pentru întregirea neamului 1916-1918. Dr. Brumă A.; Dr. Gane M.; Dr. Jmerwol V.; Dr. Müller A.; Dr. Rîşcanu V.; Dr. Țăranu J.” (Realizare Salvador Scutari)

³⁴⁵ Adina Berciu Drăghicescu şi col. *Eroinele României Mari. Destine din linia întâi*, Bucureşti: Muzeul Literaturii Române, 2018, p: 348.

Dr. Alexandru Brumă

Dr. Iacob Țăranu

Dr. Mircea Gane

Dr. Vasile Rășcanu

Dr. Victor Imervol

Dr. August Müller

Fig. 205. b. Membrii Societății de Medici și Naturaliști din Iași care au căzut victime datoriei, în cursul *Marelui Război al Întregii Lumi* din 1916-1918.

Curând după aceea, Comitetul SMN și-a reluat reuniunile curente.

II. 1920-1940. Epoca interbelică

Epoca interbelică, o a patra perioadă în istoria SMN, s-a suprapus peste consolidarea României Mari, când știința medicală românească, deși considerabil mai substanțială, nu posedă încă o adevărată autonomie și originalitate, lipsindu-i condițiile unei creativități reale. Au fost, concomitent anii crizei economice mondiale din 1929-1933, care s-au resimțit în statutul SMN³⁴⁶. „Agenții fiscoșii erau în stare să sechestreze și elefantul din Muzeu”, un obiectiv mai curând ignorant, decât valorificat de autorități, profesori, școlari.

³⁴⁶Rev Med Chir Soc Med Nat Iași, 1930, an XLI (41), 1.

A fost, totuși, un interval când ședințele de comunicări științifice ale *Societății* ieșene și publicația sa au fructificat vasta experiență clinică și de laborator a personalităților medicinei ieșene și românești, alături de succesele medicinei universale. Toate numele vestite ale acestei epoci a „clasicilor” Facultății de Medicină din Iași și-au găsit locul în numerele revistei SMN.

La fel s-a întâmplat cu figurile marcante ale *Secției de învățământ farmaceutic*, ce a funcționat pe lângă Facultatea de Medicină, între 1913-1935. Profesorul Ion Vintilescu a onorat vechea *Societate* savantă ieșeană, iar profesorul Nicolae T. Deleanu era și el membru corespondent al SMN, păstrând legăturile de colaborare cu intelectualii ieșeni și după plecarea sa la București. În mod similar, succesorul său, profesorul Alexandru Ionescu Matiu, s-a înscris în SMN, iar cursul inaugural de proaspăt titular al catedrei de *Farmacie chimică și galenică* i-a apărut în *Revista Medico-Chirurgicală*, în 1926. (Fig. 206-209) Din corpul didactic de pionierat, au dat viață profilului chimico-farmaceutic al SMN și alte personalități: Constantin Bordeianu, Constantin Popescu, Gheorghe Ciogolea. Majoritatea acestora, fie că erau la momentul Primei Mari Conflagrații Mondiale cadre didactice ale Universității din Iași, fie că se aflau doar temporar în Moldova, s-au regăsit între cei care au luptat pe frontul independenței și reîntregirii. Ionescu Matiu, bunăoară, era în 1918 șef al Laboratorului Central de Chimie al Armatei.

Fig. 206. Ion Vintilescu
(1881-1954)

Fig. 207. Nicolae T. Deleanu
(1879-1959)

Fig. 208. Alexandru Ionescu Matiu
(1883-1975)

Fig. 209. Constantin Bordeianu
(1896-1952)

Dacă, după *Marele Război al Întregii Lumi* din 1916-1918, reuniunile SMN se reluaseră încă din 1918, periodicul a restabilit fluxul informațional cu toți cititorii săi abia în martie 1923. Anevoios, *Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași* reapărea, însă doar în limba română. Se aduceau precizări referitoare la viitoarele apariții editoriale, adresate abonaților individuali și bibliotecilor interesate de întregirea colecțiilor. (Fig. 210)

Fig. 210. a. Coperta I. *Buletinului Societății de Medici și Naturaliști din Iași*. Număr colectiv al ședințelor din anul 1920-1921. Iași, 1923.

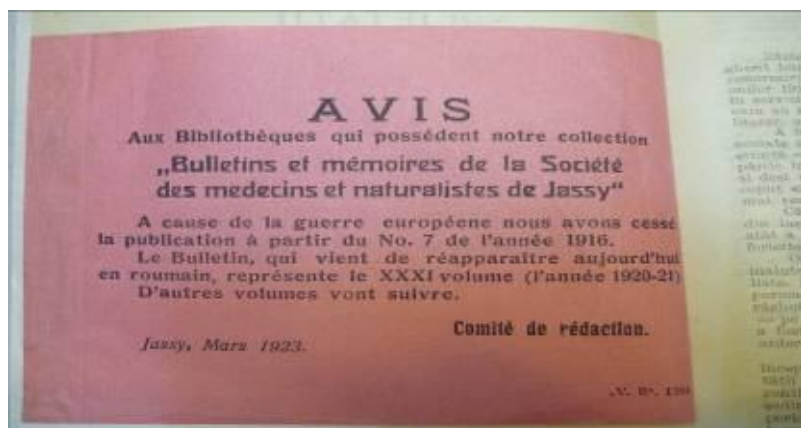
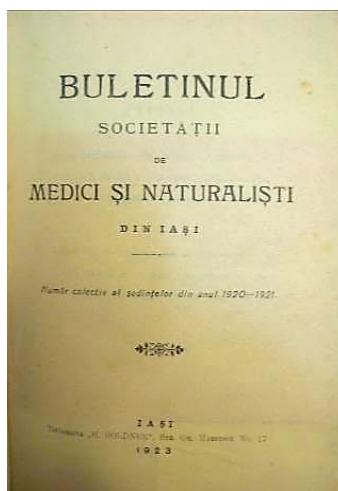

Fig. 210.b. Avis atașat la coperta a II-a a *Buletinului*. Reînnoțind firul activității, în martie 1923, Comitetul de redacție informa Bibliotecile care posedau colecția că *Bulletin et Mémoires de la Société des Médecins et Naturalistes de Jassy*, „din cauza războiului european”, încetase „această publicație, începând cu numărul 7 din 1916. *Buletinul* care tocmai a reapărut astăzi în română – se preciza – reprezintă cel de al XXXI-lea volum (anul 1920-1921). Alte volume vor urma.”³⁴⁷

³⁴⁷ Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași. Număr colectiv al ședințelor din anul

În Prefață, Comitetul Redacțional definea coordonatele reînțeleperii activității și trasa liniile directoare:

PREFAȚĂ

„Războiul la noi, mai mult ca ori unde aiurea, a stingherit bunul mers al lucrurilor de fiecare zi – atât din cauza nenorocirilor cari s-au abătut asupra noastră în perioada anilor 1916-1918 -, când puterile tuturor au fost chemate în serviciul țării, cât și din cauza frământărilor mari sociale care au substituit preocupările de ordin superior (științific, literar, artistic etc), preocupărilor materialiste.

A fost și la noi aceeași epocă de criză, când problemele sociale sugestionând deopotrivă pe omul superior, omul de știință – ca și pe omul de rând, l-au sustras de la preocupările lui obișnuite. Vremea reculegerilor a venit însă repede și deși mai greu ca în alte părți – truda de fiecare zi a început să fie canalizată în vederea unui scop mai apropiat și mai real.

Cât privește mișcarea științifică medicală de la noi, din Iași, ea a fost mult stingherită din cauza evenimentelor, atât a celor de ordin general – cât și a evenimentelor puțin fericite petrecute după război la noi în Iași.

...Organul care tâlmacea mișcarea științifică, medicală, înainte de război a fost Buletinul Societății Medico-Naturaliste. Împrejurări nefavorabile au întrerupt apariția lui pe o perioadă de aproape 5 ani - și aceasta pentru că odată cu războiul, membrii societății au fost chemați în serviciul țării - pe front - cea mai mare parte - iar după război - localul a fost cedat pentru Facultatea de Medicină, greu lovită prin arderea clădirii vechi a acestei facultăți.

Abia de la anul 1920 mișcarea științifico-medicală a început să revie la normal, prin adunarea membrilor Societății Medico-Naturaliste și orânduirea de comunicări și prezentări de cazuri clinice și de laborator ce se făceau în ședințe aproape regulate. Activitatea științifico-medicală din perioada anului 1920-1921 a putut fi astfel redactată în volumul de față care apare primul de după război.

Reapariția *Buletinului* - înseamnă dar un pas înainte în viața culturală medicală a Iașului.

Cu primul număr se deschide celor dornici de știință - calea de a-și aduna energiile irosite un timp - și a le canaliza contribuind cu ceva la menținerea unui program de organ științifico, medicală - singurul de care dispunem actualmente în acest centru medical.

Nădăjduim că acest prim număr va fi repede urmat de apariția unui alt număr colectiv al ședințelor din anul 1921-1922 ca apoi să apară regulat – dând prin aceasta aspectul că mișcarea culturală-medicală din Iași revine la normal.

Cuvântul înainte este și cuvântul de îndemn adresat colegilor medici, de a contribui cu toată dragostea de om de știință pentru știință, la frecventarea ședințelor Societății Medico-Naturaliste și la menținerea apariției regulate a

Buletinului prin comunicări și prezentări de cazuri ce le au la îndemână.

Redactarea acestui număr din *Buletin* în românește a fost făcută cu intenția de a servi și studenților -marea majoritate basarabeni- care nu posedă pregătirea suficientă de a-și apropia limba franceză, în care a fost până acum redactat *Buletinul*.

Totuși, - aducem tuturora la cunoștință că medicilor străini, cari vor dori să aibă vre-un articol din *Buletin* – li se va putea trimite cuprinsul – la cerere – *in extenso* sau în rezumat – în limba franceză.

Cu acest prilej, ținem ca ultimul cuvânt să fie închinat colegilor nostri - medici - membri ai Societății Medico-Naturaliste - dispăruți dintre noi - ca un omagiu de înaltă grațitudine adus memoriei acelor cari au căzut victime datoriei - sacrificându-și viața în postul de onoare - ce le-a fost încredințat în timpul războiului”.

Comitetul de Redacție

*

*

*

II. a. *Marea Unire în viața SMN*

Victoria în războiul de întregire a patriei a determinat crearea României Mari, reflectată în paginile periodicului SMN, care începea să-și adapteze conținutul realității ce se înstăpâna și care concretiza vechile năzuințe de unitate națională, promovate de corifeii *Societății*.

Astfel, SMN a participat la ședința solemnă de întâmpinare a solilor basarabeni la Iași, în primăvara lui 1918.

Anticipând Marea Unire de la 1 Decembrie, „în ziua de 1 martie 1918, societățile științifice din Iași, cu Academia Română în frunte, au organizat o ședință de primire și salutare a președinților nou proclamatei Republici Moldovenești a Basarabiei, Dni Prof. Inculeț, Președintele Sfatului Țării, și Dr. Ciugureanu, Președintele Consiliului de Miniștri, în sala Amfiteatrului Facultății de Medicină.”³⁴⁸ (Fig. 211.a) Au luat cuvântul Prof. Petru Poni, în calitate de Președinte al Academiei Române, și Prof. dr. Constantin Bacaloglu, din partea Comitetului SMN, al cărui președinte era. Iată *Cuvântul* acestuia:

„Frați Moldoveni,

Cu o sfântă emoțiune vă primește și găzduiește vechia Capitală a Moldovei, pe voi, care reprezentați Basarabia, bucată ruptă din trupul ei, dar al cărui suflet românesc s-a păstrat întreg și neîntinat.

Nimic nu ar putea să mângâie și să vindece rănilile ce a pricinuit războiul mondial României martire, ca dragostea și credința Basarabenilor pentru patriamă. Dacă pentru ceasul de astăzi nouri negri se îngrămădesc înspre apus, dinspre Basarabia se ivește ca o geană de lumină nădejdea unei apropieri, care

³⁴⁸ NA Bogdan. *Societatea Medico-Naturalistă și Muzeul Istorico-Natural din Iași. 1830-1919. Documente, scripte și amintiri, culese și consemnate de N A Bogdan cu 45 portrete și 20 ilustrații*. Iași: Tipografia Națională, 1919, pp:128-129.

să dovedescă încă o dată că mai presus de hotarele ce trag împărățiile, domnește legea sfântă a naționalităților, unirea într-un mănunchi a celor de un neam și de un sânge.

Fiți dar bineveniți în mijlocul nostru, Frați Moldoveni, conducătorii și îndrumătorii poporului de peste Prut și pe care glasul lui îl botezase „râu blestemat”, deoarece despărțea oameni ce vorbesc aceeași dulce limbă românească.

Ne veți face cinstea a vizita *Muzeul Istorico-Natural al Societății de Medici și Naturaliști din Iași*. Este cea mai veche Societate Românească, care a fost înființată în anul 1883 și care posedă o bogată colecțiune botanică, zoologică, mineralogică, numismatică și arheologică. Are o frumoasă bibliotecă, mai ales medicală și membrii acestei *Societăți* se întrunesc de două ori pe lună pentru discuțiuni și comunicări științifice.

Un buletin scris în limba franceză, pentru ca și străinătatea să poată lua cunoștință de activitatea noastră pe tărâmul științific, apare și culege astfel roadele unei activități spornice.

Tot acolo se păstrează urna în care s-a făcut votarea pentru alegerea Domnului Cuza în 1859 și sala ședințelor noastre este aceea în care s-a înfășurat acest act mare al istoriei noastre, premergător Unirii Principatelor. În Muzeul *Societății* păstrăm de asemenea îmbrăcămintea de Domn și aceea de Colonel a marelui Voievod, a cărui amintire e sfântă tuturor inimilor românești.

Dorim din adâncul sufletului ca vizita D-voastră să anunțe zile mai bune mult încercatului nostru popor și sperăm că întorcându-vă în mijlocul Moldovenilor din Basarabia, le veți spune că gândul și inima noastră se îndreaptă cu drag către dâșii, care au dovedit cu prisosință în curs de aproape un secol, cu toate prigonirile și necazurile suferite, adevărul închegat în vorbele: «Românul nu pierе».”

Prof. Ion Inculeț
Președintele
Sfatului Țării
Republica Demo-
cratică
Moldovenească

Actul Unirii votat de Sfatul Țării
– Chișinău, 27 martie 1918

Dr. Daniel Ciugureanu
Președintele Consiliului
de Miniștri
Republica Democratică
Moldovenească

Fig. 211.a. Fruntașii basarabeni ce au vizitat SMN

Au răspuns pe rând cei doi oaspeți basarabeni, arătând „fazele prin care au trecut de un veac încoace poporul basarabean, rupt din trupul vechei Moldove și care luptă acum din răspuțeri pentru redobândirea libertății neamului și a independenței țării, în urma evenimentelor ce s-au perindat în vechiul imperiu al Rusiei, ce cotropise acest pământ românesc”.

În 1920, la „serbarea” deschiderii solemne a Universității din Cernăuți, SMN a avut ca delegat pe profesorul Ioan Borcea, devotatul și expertul director al Muzeului. (Fig.212) Cu acest prilej, el prezentat și oferit o monografie a SMN, rostind un cuvânt patriotic de salut dintr-un centru al lumii sale îmbrățișând, parcă, întreaga omenire.

Revenit la Iași, în ședința SMN din 12 noiembrie 1920, Magistrul raporta confratilor moldoveni derularea evenimentului.(Fig. 209) Începându-și „adresa”, arătase că „Societatea de Medici și Naturaliști din Iași, cea mai veche societate științifică românească, fondată în 1833 de câțiva învățați din capitala Moldovei în frunte cu doctorii Cihac și Zotta – bucovinean, sub numele de *Societatea medico-istorico-naturală din Moldova*, cu scopul de a cultiva științele medicale, naturale și agricole(....) Această *Societate* împreună cu Academia Mihăileană sunt precursorile Universității din Iași, cea mai veche Universitate a noastră, și a avut un rol hotărâtor la înființarea și la susținerea Facultății de Medicină ieșene.”

.... *Societatea ieșeană*, de respectabilă tradiție ...(...), în acest moment de grație „salută cu nețărmită dragoste și mare bucurie Universitatea din Cernăuți, care îmbracă acum în mod complet și pentru vecie haina sa firească de instituție curat românească.”Spunea profesorul Borcea în continuare: „Când azi în acest colț al vechii și Glorioasei Moldove, un nou altar de cultură începe a pulsa pentru întărirea și răspândirea culturii românești, e o duioasă bucurie, pentru bătrânul Iași și pentru vechile sale instituții că un nou așezământ de înaltă cultură pornește la drum pentru același nobil scop. Evidențierea energiilor și calităților acestui neam, atât de lung timp oprimat de vitregia soartei: Iașii, Cernăuții, Chișinăul, centrele Moldovei jertfite, prin legătura lor firească și nedestructibilă sunt în special chemate a se sprijini reciproc pe drumul culturii, a conlucra, a se complecta în modul cel mai armonios atât pentru a pune în evidență comorile sufletești și puterea de muncă de care e capabil acest neam, cât și în special ceea ce e propriu firii moldovenești.

Această evidențiere înțeleg desigur centrele moldovenești să o facă cu respectul desăvârșit pentru toate manifestările similare ce tind la același scop: Înaintarea pe drumul civilizației și fericirea omenirii întregi.

Fig. 212. a. Ioan Borcea (1879-1936). Membru corespondent al Academiei Române, membru titular, custode și istoriograf al SMN

În acest gând și cu această convingere urăm Universității din Cernăuți ca să continue în plenitudinea ei - tradiția glorioasă ce o manifestase numai în parte ca instituție curat românească - și să fie mereu un focar de cultură, de care să se mândrească neamul și să strălucească în împrejurimi cât mai depărtate.

Față de Cernăuți avem datoria să-i ajutăm. Universitatea de acolo e tânără și fără elemente. Dorința unanimă de acolo e că îndată ce s-ar mai îmbunătăți comunicațiile trebuie să ne ducem acolo, să-i sprijinim, căci Cernăuții au nevoie de mult sprijin.

Universitatea din Cernăuți n-are Facultate de Medicină și dorința unanimă de acolo e ca să se facă și această facultate. A se face o facultate de medicină la Cernăuți e o-imposibilitate. Legătura cu Cernăuții s-ar putea face și în felul acesta: De acolo să vină studenții, să urmeze medicina la Iași, iar de aici să plece pentru a urma teologia la Cernăuți.

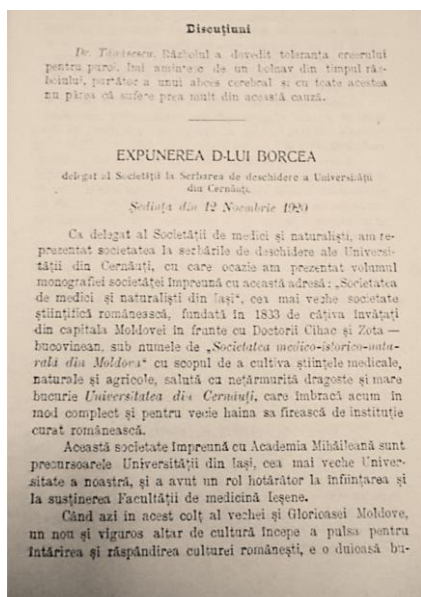

Fig. 212. b. Buletinul SMN din 1923. Prima pagină din expunerea Profesorului Ion Borcea ținută în 12 Noiembrie 1920

La încheierea ședinței a luat cuvântul Dr. Demetriade, concluzionând: „Regret că n-am putut lua parte la serbările de deschidere ale Universității din Cernăuți. Mulțumesc însă D-lui Borcea de felul cum a reprezentat *Societatea*. Rog ca D-nii membri să aprobe publicarea *in extenso* — în *Buletin* — a comunicării D-lui Borcea, cât și suportarea, de *Societate*, a cheltuelilor făcute pentru legarea monografiei prezentate.

D-nii membri prezenți aprobă în unanimitate.”³⁴⁹...

Monografia a cărei apariție a fost, într-adevăr, sponsoriată de SMN, era celebra -între timp- lucrare a distinsului istoriograf al Iașului, Nicolae Andriescu

³⁴⁹ Ion Borcea, *Expunere la Serbarea de deschidere a Universității din Cernăuți*, Buletinul SMN din Iași, 1923, număr colectiv al ședințelor din anii 1920-1921.

Bogdan: *Societatea Medico-Naturalistă și Muzeul Istorico-Natural din Iași. 1830-1919. Documente, scripte și amintiri, culese și consemnate de N A Bogdan cu 45 portrete și 20 ilustrații.* Iași: Tipografia Națională, 1919. (Fig.204)

Prin jertfa tuturor victimelor Marelui Război de Reîntregire, datoria istorică se împlinise, într-un târziu: Basarabia și Bucovina reveniseră la Patria Mamă, alături de Transilvania, iar catedralele ce se înălțau la Cluj, Chișinău și Cernăuți, celebrând momentul de glorie, erau tocmai aceste mult dorite Universități în limba română, grai în care neamul se născuse, în care trebuia să înflorească.

*

*

*

II. b. *Buletinul SMN în deceniile interbelice*

Imediat după reluarea apariției în anul 1923, *Buletinul SMN* și-a schimbat numele în 1924, devenind *Revue médico-chirurgicale de Jassy. Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes (Revista Medico-Chirurgicală din Iași. Buletin al SMN)*, editată la fiecare două luni. Este ceea ce anunța *Buletinul SMN*, an XXXV (35), 1924: „À partir du 1er Janvier 1924, *Le Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy* portera le nom de: *Revue médico-chirurgicale de Jassy, bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes*. Cette *Revue* paraîtra tous les deux mois.“

În perioada 1920-1948, *Buletinul..*, respectiv *Revista Medico-Chirurgicală* și-au îmbunătățit conținutul, profund ancorat în practică și sincronizat evenimentelor internaționale, pe când limbajul românesc de specialitate a căpătat o alură tot mai naturală. Au văzut lumina tiparului studii predominant clinice, medico-chirurgicale și de laborator, evaluări biostatistice și epidemiologice valabile îndeosebi pentru Moldova, lecții inaugurale, comemorări, prezentarea rezumativă a derulării ședințelor și altor activități ale SMN, împreună cu o serie de contribuții ale câtorva colaboratori străini, recenzii ale unor publicații și evenimente din țară și de peste hotare.

Iată câteva exemple: în 1923, a apărut, sub semnătura profesorilor Demetriade, Borcea, Hortolomei, prezentarea unei „Séance pour honorer le centenaire de la naissance de Pasteur”. Nicolae Hortolomei scria, în 1926, un necrolog închinat memoriei profesorului „Toma Ionescu (1860-1926), întemeietorul chirurgiei românești”, iar, în 1929, Ion Enescu dedica un studiu activității Profesorului Emanoil Riegler (1885-1929), predecesorul său de Clinică Terapeutică. (Fig. 213)

În 1927, Prof. dr. Alexandru Slătineanu și Prof. dr. Mihai Ciucă discutau avizat despre „Polyomieliță”, pen-

Fig. 213.a. Acad. prof dr. Hortolomei, președinte SMN (bust din sediul SMN)

Fig. 213.b. Pasteur. (bust din sediul SMN)

tru ca, în 1928, același Al. Slătineanu să analizeze „Epidemia de febră tifoidă la Iași” și apoi „Problema apei în legătură cu febra tifoidă la Iași”. Slătineanu sublinia că „starea igienică deplorabilă a conductelor și cișmelelor, precum și procentul surselor contaminate veneau în sprijinul afirmației că „febra tifoidă din Iași este de natură hidrică”.

În 1926, Dr. Elena Densusianu Pușcariu, prima femeie-medic profesor universitar din România și probabil prima femeie-oftalmolog profesor universitar din lume, reamintea figura unuia din iluștrii săi magiștri, Prof. dr. Victor Babeș. Concomitent studiilor de specialitate, ca umanist rafinat din familia Densusienilor, Elena Pușcariu a semnat de-a lungul anilor în revista SMN o serie întregă de articole consacrate istoriei, filosofiei și eticii medicale: „Reflecții asupra medicului, bolnavului, clinicilor, ochiului, orbirei și oftalmologiei” (1934); „Pensée et philosophie scientifique”(1938);„Platon.Cosmogonie et médecine (1943); Medicina în epoca prehipocratică. Hipocrat și opera sa: filosofie, biologie, medicină, doctrină,etică și deontologie”(1946)

În 1934, Alexandru Slătineanu evoca pe larg și elogios importanța marelui savant de care îl legau emoționante amintiri, Ioan Cantacuzino. În același an, împreună cu aceiași colaboratori Mihai Ciucă și Ion Nicolau, Slătineanu aborda o serie de cercetări asupra pelagrei efectuate în circumscripția rurală Osoi (Iași) - „Recherches sur la pellagre (Osoi)”-, după ce, în 1930, Al. Slătineanu și Ion Alexa înfățișaseră „Starea sanitară a circumscripției de demonstrație Bunești (Iași)”. În 1936, Dr. Grigore Iamandi publica unele „Contribuții la studiul faunei helmintologice a Moldovei”, iar, în 1937, Prof. dr. Ion Nicolau aborda subiectul „Infecțiuni inaparente, imunități oculte”. Probând seriozitatea și valoarea școlii de microbiologie ieșene, stând sub semnul marilor magiștri Babeș și Cantacuzino, în 1938, Ion Bălțeanu și Ion Alexa caracterizau evoluția febrei tifoide în plasa demonstrativă de la Tomești (Iași) - „La fièvre typhoïde dans le centre sanitaire rural de démonstration Tomești”.

Uneori, se regăseau și renumiți colaboratori străini.

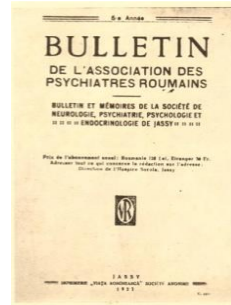
Exemplele ar putea continua, dar ideea de ansamblu care s-ar desprinde ar fi aceeași. De relevant că, între 1918-1942, *Societatea de Medici și Naturaliști* și-a asociat un număr de societăți medicale de specialitate, cu activitate editorială de profil. Așa a fost *Societatea Română de Neurologie, Psihologie și Psihiatrie*, fondată de Prof. dr. Constantin I. Parhon care, în 1919, a lansat prima publicație a «Școlii de la Socola», editată între 1919-1947. S-a intitulat *Bulletins et Mémoires de la Société de Neurologie, Psychiatrie et Psychologie de Iassy*, între 1919-1922. (Fig.214.A.a,b) Din 1924, *Buletinul* a cuprins și sfera Endocrinologiei, intitulându-se *Bulletin de la Société Roumaine de Neurologie, Psychiatrie, Psychologie et Endocrinologie*. Odată cu fondarea *Asociației Psihiatrilor din România* în 1925, a existat și varianta *Bulletin de l'Association des Psychiatres Roumains*. *Bulletin de la Société Roumaine de Neurologie, Psychiatrie, Psychologie et Endocrinologie de Jassy*. (Fig. 214.A.c)

a.

b.

c.

Fig. 214. A. *Bulletin de la Société Roumaine de Neurologie, Psychiatrie, Psychologie et Endocrinologie*, an I, nr.1, 1924: a) coperta; b) Cuvântul către cititori (*Aux lecteurs*); c) *Bulletin de l'Association des Psychiatres Roumains. Bulletin de la Société Roumaine de Neurologie, Psychiatrie, Psychologie et Endocrinologie de Jassy*, an VI, nr. 3, 1925, imprimeria „Viața Românească”.

La fel, *Societatea de Pediatrie*, înființată de Prof. dr. Ștefan Grașoski în 1929, a scos, între 1930-1948, prima revistă de pediatrie din România: „*Bulletin de la Société de Pédiatrie de Iassy*”.³⁵⁰ (Fig. 214.B). *Pe același model, Prof. dr. Elena Pușcariu a editat în 1923-1924 Le premier bulletin de la clinique des maladies des yeux de la Faculté de Médecine de Jassy (nr.1 și 2), succedat de un al doilea. Din 1941, a funcționat Societatea de Oftalmologie din Iași – Société d’Ophthalmologie de Jassy, care a publicat un Buletin între între 1941–1945. Cât despre Buletinul SMN, acesta era schimbat cu periodice străi-ne. În 1929 de pildă, Revista apărea în tiraj de 500 de exemplare, din care 63 se expediau peste hotare, de unde se primeau 34 de periodice.*

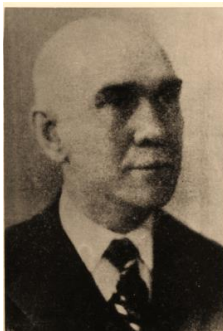

Fig. 214.B. a.
Ștefan Grașoski
Decan al Facultății de
Medicină
(1935-1938)

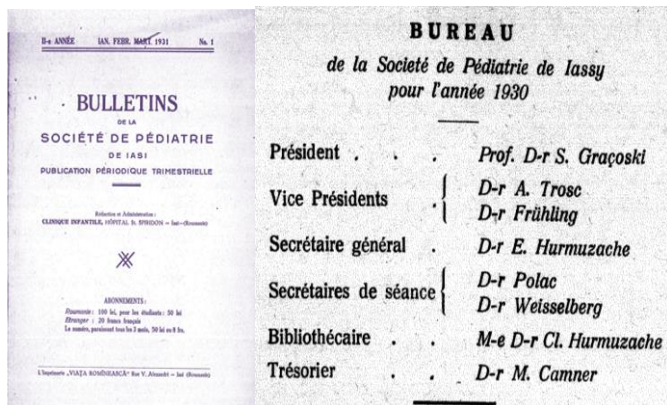

Fig. 214.B. b. *Bulletins de la Société de Pédiatrie de Iasi*, nr. 1, 1930. a.Coperta; b. Biroul Societății de Peditrie din Iași

350 *** 125 de ani. . . . p. 137.

În 1931, numere vechi erau cerute de British Museum, pentru completarea seriei; în 1932 *Revista* era considerată de *Secția de igienă a Societății Națunilor* din Geneva ca una din „marile publicații medicale”.³⁵¹ În 7 februarie 1940, de pildă, Comitetul de Igienă de la Geneva, sub semnătura doctorului R. Gautier, directorul p. i. [per interim] al Secției de Igienă, trimitea spre publicare în *Revista Medico-Chirurgicală* o serie de precizări referitoare la adoptarea de către colaboratorii periodicului ieșean, în toate lucrările lor, a nomenclurii internaționale propuse de Comitetul de Igienă al Societății Națunilor pentru clasificarea grupelor sanguine, astfel încât aceasta să fie general acceptată și uniformizată peste tot în lume.

Se precizau trei aspecte:

I. simbolurile care trebuia folosite pentru grupele de sânge erau:

Jansky	O (I)	A (II)	B (III)	AB (IV)
Moss	O (IV)	A (II)	B (III)	AB (I)

II. pentru desemnarea serului test (hemotest), se recomandau formulele:

Ser-test A (anti-B)

Ser-test B (anti-A)

III. se indica distribuirea serului-test A (anti-B) în flacoane de sticlă incolore, iar a serului-test B (anti-A) în flacoane de sticlă galbene³⁵². (Fig. 215)

S E / 23298 / 23298.

0712

Genève le 7 Février 1940

Monsieur et très honoré confrère,

Au cours de la session qu'a tenue en novembre dernier le Comité d'hygiène de la Société des Nations, force lui a été de constater qu'au moment où la guerre a donné une impulsion toute particulière à l'organisation des transfusions sanguines, on ne tient pas suffisamment compte du fait qu'il existe une nomenclature internationale des groupes sanguins.

Aussi, dans son désir de prévenir des confusions qui pourraient avoir des conséquences graves, le Comité d'hygiène m'a-t-il chargé de rappeler à tous les intéressés la résolution adoptée en 1928 par sa Commission de standardisation biologique :

„La Commission :

I. Constate avec satisfaction que, sur l'initiative de l'organisation d'hygiène de la Société des Nations la nomenclature proposée par von Dangen et Hirzfeld pour la classification des groupes sanguins a été généralement acceptée, et recommande que cette nomenclature soit adoptée pour l'usage international comme suit :

	O	A	B	AB
Jansky	O (I)	A (II)	B (III)	AB (IV)
Moss	O (IV)	A (II)	B (III)	AB (I)

II. Recommande d'adopter la méthode suivante pour la désignation des sérum-test :

Sérum-test A (anti — B)

Sérum-test B (anti — A)

III. Suggère que le sérum-test A (anti — B) soit distribué en verres incolores et le sérum test B (anti — A en verres jaunes”.

La Comité d'hygiène serait reconnaissant aux éditeurs de périodiques médicaux qui ont à publier des travaux sur les groupes sanguins de vouloir bien insister auprès des auteurs pour que seule la nomenclature internationale soit désormais utilisée.

Veuillez agréer, Monsieur et très honoré confrère, l'assurance de mes sentiments très distingués.

Dr. R. Gautier

Directeur p. i. de la Section d'hygiène.

Fig. 215. Scrisoarea trimisă de doctorul R. Gautier, directorul Secției de Igienă a Societății Națunilor, publicată în *Revista Medico-Chirurgicală* din 1939, an 50, no.1-2: 111.

³⁵¹ V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit.*

³⁵² *Revista Medico-Chirurgicală* din 1939, an 50, no.1-2: 111.

*
* *

III. Epoca celui de al II-lea Război Mondial și Epoca postbelică

III. a. Epoca Războiului: 1939-1947

În primii ani ai celui de al Doilea Război Mondial, *Buletinul SMN* a continuat să fie imprimat, cu numele de „Revue Médico-Chirurgicale de Jassy – Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes” [Revista Medico-Chirurgicală din Iași – Buletinul Societății de Medici și Naturaliști]. (Fig. 216)

Fig. 216. a. *Revue Médico-Chirurgicale. Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy*, 1942, an 53, nr. 5-6. Coperta I.

Comitetul de Redacție al Revistei Medico-Chirurgicale:

Profesorii Dr. A. Moruzi, I. Nicolau, Gh. Tudoranu, O. Franche, et V. Mârza.

BIROUL SMN PE ANUL 1942³⁵³

Președinte -----	Prof. Dr. N. C. Balan
Vice-președinte -----	Prof. Dr. V. Buțureanu
Secretar General -----	Prof. Dr. J. Nitzulescu
Secretar de ședințe -----	Cpt. Dr. Sfârâială
Trezorier -----	Dna Dr. Violeta Strat
Bibliotecar -----	Dr. D. Pintilie
Director al Muzeului -----	Prof. Dr. I. Gh. Botez

³⁵³ Textele sunt în limba franceză, în original.

Dr. Dumitru Pintilie
(1906-1971)

**Fig. 216.b. Dr. Dumitru Pintilie,
bibliotecar SMN**

Medic chirurg, excelent specialist în Ortopedie –Traumatologie, cu o activitate meritorie în timpul celui de al II-lea Război Mondial în tratatrea răniților, inovator de tehnici și instrumente chirurgicale.

După Război, a lucrat la Spitalul Colentina din București, coordonând secția de Ortopedie, înființată în 1951.

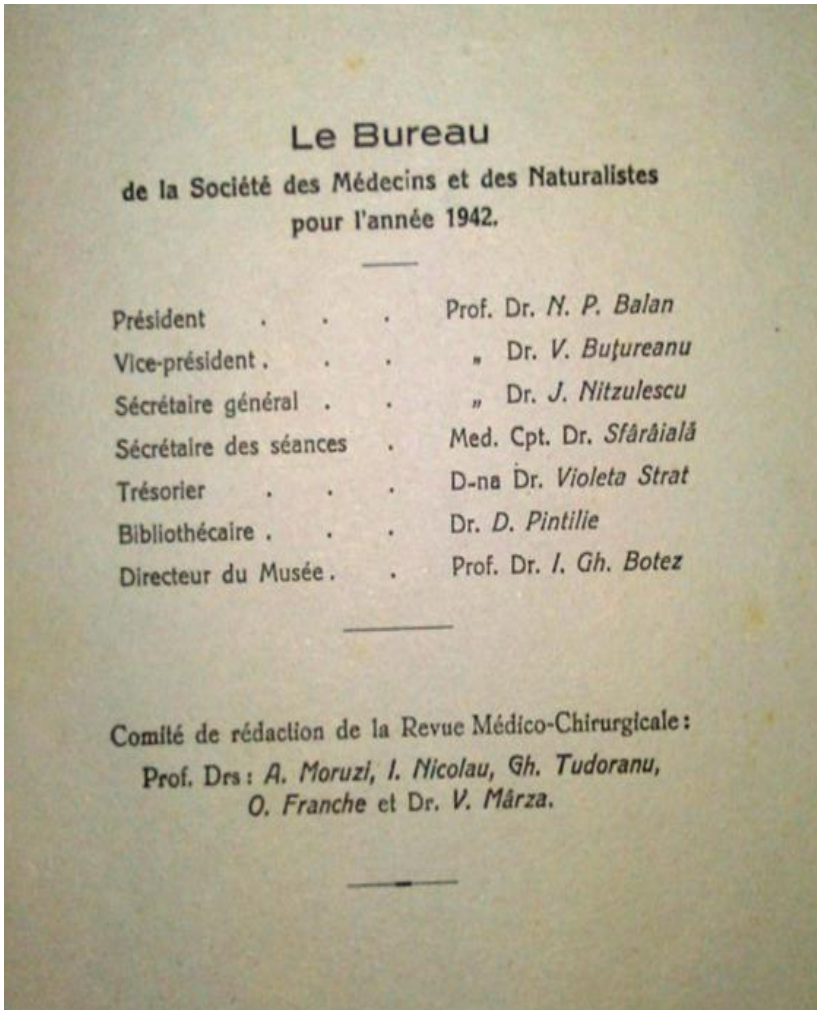

Fig. 216. c. La Revue Médico-Chirurgicale. Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy, 1942, an 53, nr. 4-5. Coperta a III-a

În afara unor teme legate de chirurgia de război sau declanșarea bolilor epidemice, conținutul nu trăda tragedia momentului. Numerele 5-6 pe 1942 probează acest profil. (Fig. 216.d)

Dovedind circulația *Revistei*, manifestari științifice internaționale erau promovate în paginile sale. (Fig. 216.e)

Între 1943-1946, SMN și-a întrerupt ședințele, iar periodicul și-a încetat apariția, bombardamentele avariind sediul și distrugând parte din patrimoniul *Societății*.

TABLE DES MATIÈRES

Prof. Dr. N. P. Balan și Dr. Oblu Nicolae. — Cito-Steato-Necroza țesutului celular subcutanat.

Prof. Dr. Gh. Plăcișteanu. — Torsiunea axială a uterului gravid în travaliu (Prezența transversală, Cezariană).

Dr. V. Hurghiștu. — Contribuții la studiul secționării gâtului.

Prof. Dr. G. Chipail, Dr. L. Wasserman și Dr. A. Hurduc. — Colectomie Reybard, pentru tumoră a ceco-ascendentului.

Prof. Dr. Gh. Plăcișteanu și Dr. N. Dobreanu. — Considerațiuni asupra unui caz de „fibrom al ovarului”.

Prof. Dr. Elena Pașcartu. — Medicina în epoca prehipocratică hipocrat și opera sa (filosofie, biologie, medicină, doctrină, etică și deontologie).

Prof. Dr. I. Iancu, Dr. M. Diaconescu et Dr. N. Oblu. — Les variations artérielles des reins.

Dr. D. D. Popesco. — Rétablissement de l'équilibre tensionnel dans les céphalées post-trachianesthésiques.

Dr. M. Stăncescu și Trosce Paul. — Plăgă tăiată a regiunilor feștere cu enormă delabare a maselor musculare ; sutură primitivă și drenaj (prezenta de boțnav).

Prof. Dr. I. Tăndăscu et Dr. Adrian Scutaru. — Fracture type Monteggia par tendon (Accident de travail par prise de la main entre la roue et le courroie de transmission).

Dr. Alexandru Tătaru și Dr. Maria Tătaru. — Un caz de rinolitiază.

Dr. D. D. Popescu și Dr. V. Diaconescu. — Miștoacele de diagnostic și de tratament în sarcină peritoneală (abdominală).

Prof. Dr. Gh. Plăcișteanu și Dr. N. Munteanu. — Considerațiuni asupra unui caz de facială cu oedem al colului uterin.

Prof. Dr. G. G. Chipail și Dr. Th. Economu. — Câteva date asupra vitezei de sedimentare a hematiilor în chirurgie.

Dr. Adrian Scutaru. — Considérations sur un cas de fracture directe compliquée type Monteggia.

V. Buză, D. Petrea, E. Briu și M. Duca. — Considerațiuni asupra tratamentului cu clorură de calciu în tifosul exantematic.

Dr. D. Popescu, Dr. V. Panait, Dr. E. Wolfensohn. — Sarcină interstitală.

Dr. Gh. I. Popoiel și Dr. D. Măru. — Considerațiuni asupra unui caz de infarct intestinal prin șoc de intoleranță.

Prof. Dr. Buzureanu, Dr. D. Dragomir și Dr. D. Pascu. — Incizia transversală în simpatetomia lombară.

Dr. Const. Lazăr. — Os tibial extern devenit dureros după traumatism.

Prof. Dr. O. Franche, Dr. I. Niculescu și Dr. A. Munteanu. — Maladia colului vezical — forma congenitală (Maladia lui Marion).

Fig. 216. d. La Revue Médico-Chirurgicale. Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy, 1942, an 53, nr. 4-5.

Tabla de Materii Table des Matières

Prof. Dr. N. P. Balan și Dr. Oblu Nicolae – *Cito-steato-necroza țesutului celular subcutanat.*

Prof. Dr. Gh. Plăcișteanu – *Torsiunea axială a uterului gravid în travaliu (prezența transversală, cezariană)*

Dr. V. Hurghiștu – *Contribuții la studiul secționării gâtului.*

Prof. Dr. G. Chipail, Dr. L. Wasserman și Dr. A. Hurduc – *Colectomie Reybard, pentru tumoră a ceco-ascendentului.*

Prof. Dr. Gh. Plăcișteanu și Dr. N. Dobreanu - *Considerațiuni asupra unui caz de „fibrom al ovarului”.*

Prof. Dr. Elena Pușcariu – *Medicina în epoca prehipocratică. Hipocrat și opera sa (filosofie, biologie, medicină, doctrină, etică și deontologie).*

Prof. Dr. I. Iancu, Dr.M. Diaconescu et Dr. N. Oblu-*Les variations artérielles des reins.*

Dr. D. D. Popesco - *Rétablissement de l'équilibre tensionnel dans les céphalées post-rachianesthésiques.*

Dr. M. Stăniceanu și Trosch Paul - *Plagă tăiată a regiunilor fesiere cu enpormă delabrare a maselor musculare; sutură primitivă și drenaj (prezentare de baolnav)*

Prof. Dr. I. Tănăsescu et Dr. Adrian Scutariu – *Fracture type Monteggia par torsion (Accident de travail par prise de la main entre la roue et la courroie de transmission).*

Dr. Alexandru Tzaicu și Dr. Maria Tațomir - *Un caz de rinolitiază.*

Dr. D. D. Popescu și Dr. V. Diaconescu – *Mijloace de diagnostic și de tratament în sarcină peritoneală (abdominală)*

Prof. Dr. Gh. Plăcișteanu și D-na Dr. Munteanu - *Considerațiuni asupra unui caz de facială cu œdem al colului uterin.*

Prof. Dr. Gh. Chipail și Dr. Th. Economu – *Câteva date asupra vitezei de sedimentare a hematiilor în chirurgie.*

Dr. Adrian Scutaru – *Considérations sur un caas de fracture directe compliquée type Monteggia.*

V. Bușilă, D. Petrea, E. Briul și M. Duca - *Considerațiuni asupra tratamentului cu clorură de calciu în tifosul exantematic.*

Dr. D. Popescu, Dr. V. Panaite, Dr. E. Wolfensohn – *Sarcina interstițială.*

Dr. Gh. I. Popovici și Dr. D. Mârțu - *Considerațiuni asupra unui caz de infarct intestinal prin șoc de intoleranță.*

Prof. Dr. Buțureanu, Dr. D. Dragomir și Dr. D. Pascu - *Incizia transversală în simpat-ectomia lombară.*

Dr. Const. Lazăr – *Os tibial extern devenit dureros după traumatism.*

Prof. Dr. O. Franche, Dr. I. Niculescu și Dr. A. Munteanu – *Maladia colului vezical – forma congenitală (Maladia Marion)*

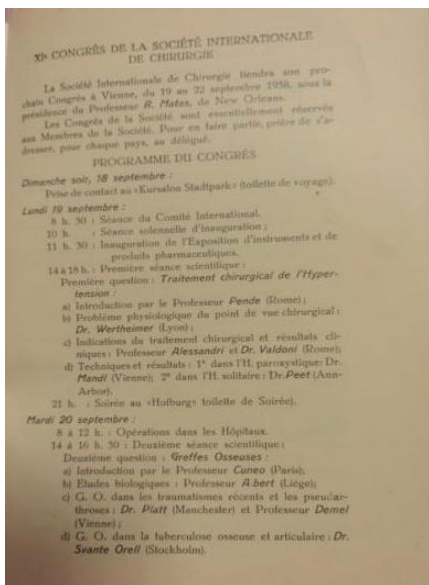

Fig. 216. e. Promovarea în *Buletinul SMN.*, în limba franceză, a unor manifestări medicale internaționale, așa cum a fost Congresul Societății Internaționale de Chirurgie, organizat la Viena, între 19-22 septembrie 1938, sub președinția Profesorului R. Matas din New Orleans. Printre participanți: Prof. N. Pende Prof. Alessandro, D. Valdoni (Roma); Dr. Wertheimer (Lyon); Dr. Svante Orell (Stockholm); Prof. Cuneo (Paris); Dr. Platt (Manchester); Dr. Peet (Ann-Arbor); Prof. Demel, Dr. Mandl (Viena).

Slănicul rămânea pe mai departe vedeta stațiunilor balneo-climaterice din Moldova, fiind recomandată pentru fizioterapie.(Fig. 212.f)

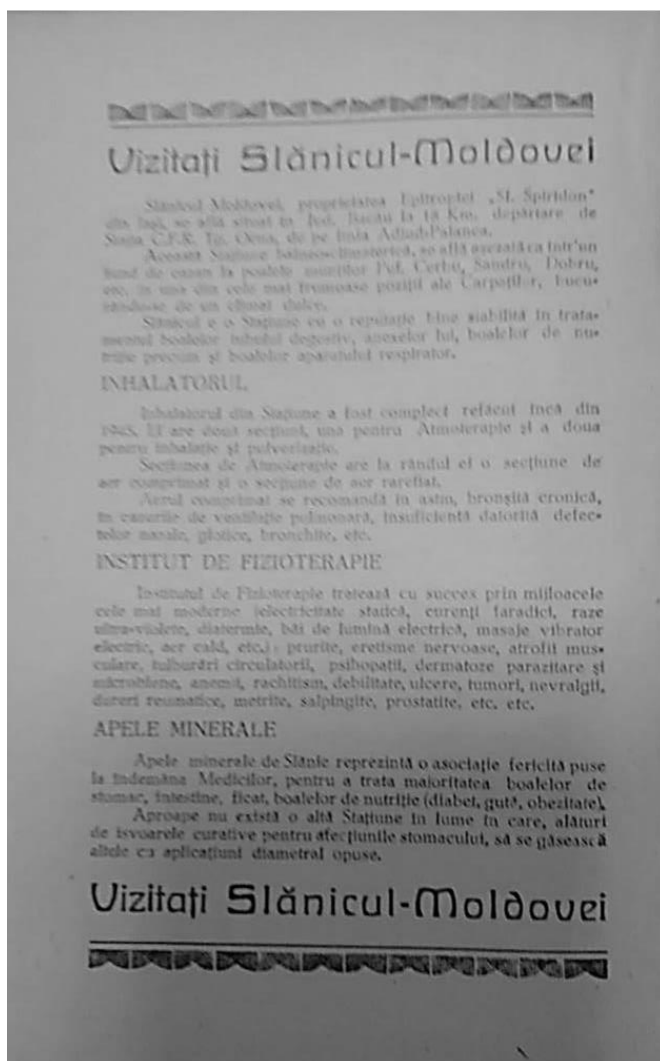

Fig. 216.f. Reclamă publicată în *Revista SMN* ...după 1945, recomandând apele de la Slănic și oferind totodată o imagine de ansamblu asupra dotărilor:

„Vizitați Slănicul Moldovei

Slănicul Moldovei , proprietatea Epitropiei „Sf. Spiridon” din Iași, se află situat în jud. Bacău, la 18 km depărtare de Stația CFR Tg. Ocna, de pe linia Adjud-Palanca. Această Stațiune balneo-climaterică se află așezată ca într-un fund de cazan la poalele munților Puf, Cerbu, Șandru, Dobru etc, în una din cele mai frumoase poziții ale Carpaților, bucurându-se de un climat dulce. Slănicul e o

Stațiune cu o reputație bine stabilită în tratamentul boalelor tubului digestiv, anexelor lui, boalelor de nutriție precum și boalelor aparatului respirator.

INHALATORUL

Inhalatorul din Stațiune a fost complet refăcut încă din 1945. El are două secțiuni, una pentru Atmoterapie și a doua pentru inhalatie și pulverizație.

Secțiunea de Atmoterapie are la rândul ei o secțiune de aer comprimat și o secțiune de aer rarefiat.

Aerul comprimat se recomandă în astm, bronșită cronică, în cazurile de ventilație pulmonară insuficientă datorită defectelor nazale, glotice, bronchite etc.

INSTITUT DE FIZIOTERAPIE

Institutul de Fizioterapie tratează cu succes prin mijloacele cele mai moderne (electricitate statică, curenți faradici, raze ultra-violete, diatermie, băi de lumină electrică, masaje vibrator electric, aer cald etc): prurite, eretisme nervoase, atrofii musculare, tulburări circulatorii, psihopatii, dermatoze parazitare și microbiene, anemii, rachitism, debilitate, ulcere, tumori, nevralgii, dureri reumatice, metrite, salpingite, prostatite etc, etc.

APELE MINERALE

Apele minerale de Slănic reprezintă o asociație fericită, puse la îndemâna Medicilor pentru a trata majoritatea bolilor de stomac, intestine, ficat, boalelor de nutriție (diabet, gută, obezitate). Aproape nu există o altă Stațiune în lume în care, alături de izvoarele curative pentru afecțiunile stomacului, să se găsească altele cu aplicațiuni diametral opuse.”

*

*

*

III. b. Răsfoind Revista SMN

Perspectivă istorică și integrare europeană: iată ce se poate nota, răsfoind Revista SMN, printr-un simplu **studiu de caz**: „Revue Médico-Chirurgicale – Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy” – LIVème année, n°1-2, 1943. (Fig. 217) Ca regulă generală, evenimentele de referință ale vieții academice medicale, mai ales ieșene, se reflectau în paginile publicației SMN. Cu numărul 1-2/1943 al *Revistei Medico-Chirurgicale* se descinde într-un trecut apropiat al istoriei țării și al medicinei românești, din care prind viață personalități între timp consacrate. *Buletinul* n°1-2/1943 se deschidea cu o serie de lecții inaugurale ținute de **Prof. dr. Gheorghe Plăcințeanu**, cunoscutul obstetrician și ginecolog, de **Prof. dr. Oscar Franche**, renumitul urolog, fost președinte al *Societății de Medici și Naturaliști* în 1945-1946, rector al Institutului de Medicină din Iași (1954-1967), și de Prof. dr. Gheorghe Năstase, un deosebit dermato-venerolog, pasionat istoric al medicinei mai ales din Moldova, președinte al *Societății de Medici și Naturaliști din Iași* între 1947-1948.

Fig. 217.a. Revue Médico-Chirurgicale. Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy, LIVème année, no. 1-2, 1943. Coperta.

Discursul acestora, pe lângă reperele biografice, oferă o imagine generală asupra stării învățământului și asistenței medicale românești la acel moment, a integrării lor în medicina universală, dar, de asemenea, asupra marilor clinici europene de profil, asupra impresionantei lor tradiții, în atmosfera căroră corifeii ieșeni și-au desăvârșit formarea.

Intitulat „Aportul chirurgiei în obstetrică”, textul profesorului Plăcințeanu era rostit cu ocazia titularizării sale la Clinica obstetricală și ginecologică a II-a, și începea printr-o „scurtă spovedanie familială și profesională”. Tatăl, medic veterinar activ înainte de 1900, poseda cunoștințe de bază și în medicina umană, fiind „uneori rugat să înlocuiască chiar pe colegii medici din oraș”. Având ureche muzicală, a fixat pe portativ urletul câinelui rabic și al câinelui normal în teza sa despre „Turbarea la câini”, ceea ce l-a recomandat pentru o bursă în străinătate. Mama de origine greacă, fire iubitoare, grijulie și încrezătoare în viitor, făcuse parte în 1916 din societatea de Cruce Roșie, lucrând în spitale cu un devotament deosebit. Fratele mai mare, profesor de matematică, îl înconjurase cu afecțiune constantă. În sfârșit, soția, distinsa compozitoare Mansi Barberis, i-a creat o ambianță de încredere nelimitată prin sănătatea și vigoarea sa morală, imprimând vieții de familie o aleasă spiritualitate.

TABLE DES MATIÈRES

Prof. Dr. Gh. Plăcinteanu.—Aportul chirurgiei în obstetrică.
Prof. Dr. O. Franche.—Curs inaugural la catedra de clinică chirurgicală și urologică.
Prof. Dr. Gh. Nastase.—Evoluția și progresele dermato-sifiligrafiei în ultimele două decenii.
Prof. Dr. Vi. Buțureanu et Dr. D. Dragomir.—Quelques considérations sur un cas de désarticulation inter-scapulo-thoracique.
Dr. N. Barbilian et I. Parhon.—Sur un cas de malformation de l'appareil uro-genital et de l'intestin terminal, chez un nouveau-né.
Dr. Virgil Costea, Mircea Munteanu et C. Andoni.—Recherche sur l'action des sulfamides dans le traitement de la trichophytie.
Dr. I. Iancu, Dr. L. Norz et Drd. Vasilescu M.—Les variantes artérielles du membre supérieur et leur importance en chirurgie.
Dr. Ioan Iancu.—L'absence bilatérale de la parotide.
Prof. Dr. Al. Moruzi et Al. et M. Popescu.—Notre expérience des plaies pénétrantes du crâne pendant la campagne de 1941.
Dr. D. D. Popesco.—Traitement des vomissements Graves consécutifs à la grossesse. (Une variante technique du procédé de prof. Aburel).
Prof. Dr. Gh. Plăcinteanu.—Recenzii.
 Ședințele Societății de Medici și Naturaliști din Iași.
 Extrait des Procès-Verbaux des Séances: Soc. Roumaine de Neurologie, Psychiatrie, Psychologie et Endocrinologie, 1940.

Fig. 217. b. *La Revue Médico-Chirurgicale. Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy, 1942, an 53, nr. 4-5.*
 coperta a II-a: Tabla de Materii.

Table des Matières [Tabla de Materii]

Prof. Dr. Gh. Plăcinteanu - *Aportul chirurgiei în obstetrică.*
Prof. Dr. O. Franche – *Curs inaugural la catedra de clinică chirurgicală și urologică.*
Prof. Dr. Gh. Nastase - *Evoluția și progresele dermato-sifiligrafiei în ultimele două decenii.*
Prof. Dr. Vi. Buțureanu et Dr. D. Dragomir – *Quelques considérations sur un cas de désarticulation inter-scapulo-thoracique.*
Dr. N. Barbilian et I. Parhon – *Sur un cas de malformation de l'appareil urogénital et de l'intestin terminal chez un nouveau-né.*
Dr. Virgil Costea, Mircea Munteanu et C. Andoni – *Recherche sur l'action des sulfamides dans le traitement de la trichophytie.*
Dr. I. Iancu, Dr. L. Norz et Drd. Vasilescu M. – *Les variantes artérielles du membre supérieur et leur importance en chirurgie.*
Dr. Ioan Iancu - *L'absence bilatérale de la parotide.*
Prof. Dr. Al. Moruzi et Al. et M. Popescu – *Notre expérience pénétrantes du crâne pendant la campagne de 1941.*
Dr. D. D. Popesco – *traitement des vomissements graves consécutifs à la grossesse. (Une variante technique du procédé du prof. Aburel).*
Prof. Dr. Gh. Plăcinteanu – *Recenzii.*
 Ședințele Societății de Medici și Naturaliști din Iași.
 Extrait des Procès Verbaux des Séances: Soc. Roumaine de Neurologie, Psychiatrie, Psychologie et Endocrinologie, 1940.

Dintre maeștrii săi, la Iași, **Profesorul Plăcișteanu** menționa în primul rând pe Prof. dr. Francisc Rainer, intelectual erudit, având cunoștințe profunde de limba, literatura și știința marilor popoare europene, de arheologie, muzică, matematici, pe lângă, desigur, cele de anatomie. Pe vremea profesorului Rainer, la Institutul de Anatomie se ținuseră întâile ședințe de referate și discuții savante între participanți. Accentul cădea pe seriozitatea învățământului și pe deviza „tot ce faci să tindă spre perfecțiune”. Ulterior, în formarea sa de chirurg, doctorul Plăcișteanu a beneficiat de îndrumarea altei personalități determinante, Dr. Nicolae Hortolomei, „profesor, chirurg veșnic în actualitate, clinician dotat, conducător de școală”, cel care l-a orientat în mod direct către specialitatea obstetrică-ginecologie și i-a pus temelia pe care viitorii îndrumători aveau numai să o retușeze.

Lucrând ca medic secundar la Maternitatea din Chișinău, Dr. Plăcișteanu a învățat „arta moșitului” de la Dr. Zaharia Chircoroni, taine pe care apoi avea să le studieze detaliat la Berlin, în cadrul Universității, cu Prof. Ernst Bumm, ambidextru, eminent chirurg și talent didactic. La Frauenklinik de pe Artilleriestrasse frecventase seminarul de obstetrică al aceluiași prof. Bumm, ce avea ultimul cuvânt în interpretarea cazurilor clinice prezentate. Tot de la Berlin păstrase amintirea profesorilor Warnekross și Schäffer, a Prof. Franz, conducătorul Clinicii *Charité*, și a asistentului acestuia Zondeck, care aplica atunci hipnoza la gravidele în travaliu. Cu Prof. Ernst Unger de la *Virchow-Krankenhaus* executase lucrări experimentale pe simpatic și diverse operații de chirurgie generală, iar cu Erwin Cristeller, elev al marelui anatomopatolog Orth, își însușise datele anatomopatologice necesare în domeniul obstetricii și ginecologiei.

Rechemat, în 1923, în țară de Prof. Hortolomei, doctorul Plăcișteanu i s-a încredințat în 1925 conducerea secției chirurgicale și obstetricale a Spitalului *Beldiman* din Bârlad, după ce promovase concursul de chirurg primar. Au urmat curând două călătorii de perfecționare la Paris în 1926 și în 1930, după trecerea docenței. Cu acest prilej, a lucrat cu Prof. Brindeau la Clinica *Tarnier* și apoi la Clinica *Baudelocque*, asistat de Prof. Cuvelaire, un om „de o inteligență scilipitoare”, pentru care a avut „întotdeauna și admirație, dar și o reală simpatie”. La Clinica *Broca*, doctorul Plăcișteanu a colaborat cu prof. Jean Louis Faure și ajutorul său Donay, care i-au dezvăluit misterele așa-numitei „tactici a hysterectomiei subtotale”, o „specialitate” a celui colectiv.

Între 1937 și 1939, doctorul Plăcișteanu a plecat la Viena, continuându-și calificarea în chirurgie generală, împreună cu profesorii Werner, Denk și Finsterer. Prof. Finsterer este înfățișat ca „foarte amabil cu românii în general”, nerefuzând „niciodată a divulga toate detaliile tehnicii sale de rezecție pe stomac, care i-a făcut un renume mondial”.

Din însărcinarea Ministerului Muncii, doctorul Plăcișteanu vizitase, totodată, în tot acest răstimp, spitalele din Austria, Germania și Franța, alături de numeroase fabrici de instalații sanitare, interesându-se de problemele de sterilizare, îndeosebi. La Lundy, lângă Paris, în Clinica lui Masmonteil, văzuse, astfel, cele dintâi „celule operatorii sterilizabile”, concepute și transpuse în practi-

că de acest chirurg în decurs de 7 ani. Toate informațiile culese au făcut obiectul unui raport înaintat Direcțiunii Generale a Casei Centrale a Asigurărilor Sociale, pentru ca aceasta să le aibă în vedere la construcția spitalului de la Copou – azi, Spitalul Clinic «Dr. C. I. Parhon». Se remarcă, în tot acest context, contribuția doctorului Plăcințeanu la înființarea acestui mare stabiliment de sănătate ieșean. Referindu-se la istoricul și starea de atunci a obstetricii, Prof. Plăcințeanu subliniază că era momentul „chirurgicalizării mamșoșilor”, o întreprindere anevoioasă, ce încerca să recalifice „obstetricienii de modă veche”, să-i familiarizeze „cu o chirurgie pe care n-au învățat-o și nu au ucenicit la ea în tinerețea studiilor lor”. Lor li se opuneau acum obstetricienii moderni, ieșiți din școala anatomo-chirurgicală, posedând un fundament de anatomie și chirurgie generală. Prof. Plăcințeanu aprecia că doar prin stăpânirea artei chirurgicale în ansamblu, obstetrica putea „rezolva imens din capitolul greutăților și neputinței vechilor manopere pur obstetricale”. Introducerea asepsei în obstetrică, după contribuția relativ tardivă a lui Lister și Pasteur, a însemnat, arăta Plăcințeanu, „începutul fazei chirurgicale propriu-zise a acestei specialități”. Erau apoi înșiruite și comentate circumstanțele concrete în care chirurgia interferează cu obstetrica, conchizându-se că doar „în chirurgia generală se capătă fundația specialității de mai târziu”. Profesorul Stoeckl, directorul Clinicii din Berlin în acea vreme, era citat în legătură cu stigmatizarea celor mai primejdioși practicieni în domeniu: „Tehnicul desăvârșit dar cu mâna murdară, cârpaciul în mănuși de cauciuc și obstetricianul ignorant”, iată cele trei tipuri de temut în obstetrică.

Lección se încheiea cu îndemnul adresat studenților de a-și însuși o pregătire viguroasă în perspectiva scăderii mortalității materne, mortinatalității și mortalității infantile în general, și deci a ameliorării curbei demografice. Cât de actuale sunt încă și astăzi vorbele Prof. dr. Plăcințeanu, se desprinde cu claritate din finalul prelegerii: „Noi nu vom putea opune rezistență în viitor decât prin număr. Mor mulți de ai noștri acuma și dintre cei mai buni. Pe cei dispăruți trebuie să-i înlocuiască alții și mai bravi dacă e posibil, dar în orice caz și mai mulți”. De notat că discursul fusese ținut în plin război, la 24 octombrie 1942.

Profesorul Oscar Franche, rostindu-și lecția inaugurală la 19 noiembrie 1942, trecea de la bun început toate laudele primite asupra Facultății de Medicină din Iași, al cărei elev avea cinstea să fi fost și mai ales asupra școlii chirurgicale căreia îi aparținea. Mulțumirile se îndreaptă către profesorul Alexandru Țupa, decanul în funcție de atunci, cel care îl susținuse în clipele „de depresiune, inseparabil legate de situația de candidat”. Cu înțelepciune, Profesorul Franche adăuga asigurarea că sentimente ale sale „de condescendentă prietenie vor rezista vicisitudinilor luptelor universitare”.

Realizând un fundal filosofic-moral mai pregnant al memoriilor sale, tânărul magistru evidențiază mai întâi importanța instituției universitare „ca factor de permanență a elementelor de cultură și civilizație”, precum și necesitatea nesubordonării Universității, nici a universitarului unor autorități străine statutului acestora, ținând de „contingențele situațiilor politice sau administrative”. Considerând «starea de destin» a fiecărui om, Prof. Franche împrumută un citat din

aceiași ilustru chirurg și scriitor francez menționat și de Prof. Plăcișteanu, Jean Louis Faure, pentru a reliefa „șansele pe care soarta – neîndoios favorabilă – (i) le-a presărat în cale”. Formația spirituală pe care o dobândim, – se sublinia –, departe de a fi o întâmplare, este „rodul muncii individuale neîntrerupte, încadrată însă într-un continuu efort colectiv”, depus de mediul familial și social. Iată de ce figurile profesorilor care au călăuzit pașii celor ce-și împlinesc cariera trebuiau puse în lumină. Cine au fost, în acest caz, merituoșii magiștri? La loc de frunte, din nou, Nicolae Hortolomei, dar și Grigore T. Popa, foști președinți pentru scurt timp ai *Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, în 1923, respectiv în 1932.

Alături de Prof. Gr.T. Popa, ucenicul în ale medicinei a încercat satisfacția cercetării experimentale, ceea ce i-a trezit intenția de a crea el însuși acum un laborator de chirurgie experimentală menit lămuririi unor aspecte teoretice, paralel perfectării metodelor și tehnicii utilizate zilnic în clinică. Schița de portret a savantului Gr. T. Popa releva un caracter subtil și multilateral, o activitate neobosită, „un curaj și o perseverență în contradicție flagrantă cu cameleonismul obișnuit pe meleagurile noastre”, ceea ce îl face „modelul adevăratului profesor și intelectual”.

Profesorul Nicolae Hortolomei a rămas, totuși, termenul de referință al chirurgului O. Franche. Prin „cursurile sale calde, persuasive, entuziaste, Profesorul transforma domeniul arid al Anatomiei și Embriologiei într-o știință vie, plină de farmec”, nebănuț și totuși organic legate de clinică, în viziunea maestrului. Anatomia constituia, așadar, baza pregătirii oricărui chirurg. Pe lângă dorința de progres, etica profesională ghida comportamentul profesorului Hortolomei. Bolnavului trebuia să i se subordoneze totul, iar sacra lui durere trebuia respectată, consacându-i-te „total și exclusiv”. Singurele titluri de succes la școala renumitului maestru erau munca și meritul.

Un loc aparte în formarea Dr. Oscar Franche i-a revenit totodată Profesorului Marion, de la Clinica *Necker* din Paris, „un foarte experimentat chirurg, dotat cu un aspru bun simț”, ce a devenit titularul Clinicii de boli urinare „la o vârstă când alții încheie o carieră”. La Spitalul *Necker*, Marion era continuatorul unor urologi celebri, precum Guyon, Albarran, Legueu, dar înființase între timp o serie de alte câteva servicii de profil în Paris. La 69 de ani, Prof. Marion era lucid, precis în diagnostic și tehnică operatorie, ascunzând, sub un aspect rece, un suflet deosebit de sensibil. „Era unul prin care creștea prestigiul științei franceze și afecțiunea de care se bucură, în vremuri bune ori de restriști, eterna Franța”. Profesorul Franche trasa apoi specificul și destinul urologiei în Franța, unde fusese creată ca specialitate din chirurgia generală de către Félix Guyon, la Spitalul *Necker* în 1867.

Dar și în România, Prof. Amza Jianu, chirurg general la Iași, ocupase mai târziu cu strălucire catedra de boli urinare în București pentru a redeveni ulterior titular al unei clinici chirurgicale, urmat fiind de Prof. Nicolae Hortolomei, eminent urolog și unul din cei mai de seamă chirurghi generaliști.

Nu treceau ignorate nici școlile urologice germană, engleză, italiană, americană. Se amintea introducerea endoscopiei uretrale și vezicale de către Desormaux

(1853), ce a marcat o etapă de referință, realizarea între 1878-1885 de către Nitze a cistoscopului, altă achiziție capitală în disciplina urologică, și practicarea cateterismului uretral de către Albarran din 1897, care dotase cistoscopul cu gheare conducătoare pentru sondă. Descoperirile lui Pasteur și fundamentarea teoriei microbiene a bolilor, împreună cu aplicarea cistoscopului și razelor X, au completat faza clinică și bacteriologică prin faza imagistică –endoscopică și radiologică–, în evoluția urologiei. S-au distins, în aceste condiții, Heitz-Boyer, Voelcker, Lichtenberg, Chevassu, care au identificat noi entități nosologice urologice. Începea folosirea substanțelor colorate cu eliminare renală. În România, Dr. Popescu-Buzeu a aplicat, la rândul său, metoda fenolsulfonftaleinei, care luase locul celei inițiale cu albastru de metilen. Se făcea, de asemenea, legătura între patologia renală –nefrologică– și cea urologică și se sublinia rolul esențial al cercetării de laborator a urinei și sângelui. De la Widal, „nici un pas nu e făcut fără studiul urinei sanguine”. S-a introdus apoi și evaluarea controversatei constante Ambard.

Este de reținut, nu mai puțin, personalitatea profesorului Vladimir Buțureanu, cel ce fusese primul asistent universitar în formarea tânărului Franche, mentorul cu care a învățat să discute și să pună un diagnostic exact, să dea o indicație terapeutică precisă, la care a admirat „eleganța și finețea ce pot căpăta chiar cele mai dificile operațiuni”. Dar, Prof. Buțureanu a fost și cel alături de care a hoinărit prin muzeele, teatrele și sălile de concert ale Parisului, cel căruia îi datora „senzațiunile estetice cele mai delicate”. În sfârșit, ultimii ani s-au desfășurat sub conducerea profesorului Alexandru Cosăcescu, urmașul unei tradiții impunătoare reprezentată de profesorii Toma Ionescu și Petre Herescu, al căror elev profesorul Cosăcescu era. Profesorul Franche era convins de ponderea pe care practica medicinei clinice trebuia să o dețină în raport cu teoria și datele de laborator, care, scoase din context, pot duce la catastrofe. Între „știința” și „arta” medicală, prin urmare, era nevoie să existe un echilibru.

Etica medicală, combaterea ignoranței profesionale erau recomandate, în încheierea discursului, tinerilor studenți chemați să îmbrățișeze, într-o caldă și largă înțelegere, omeneasca suferință, atât în crizele ei trupești, cât și în cele morale.

Modelul propus în Lecția inaugurală a **profesorului Gheorghe Năstase**, fost, la rândul său, președinte al SMN între 1947-1948, purta cititorul către un alt orizont de investigare: dermatovenerologia. Dintre înaintașii acestei discipline la Iași, erau rememorați Prof. dr. Gheorghe Demetriade, întemeietorul Clinicii Dermatologice și Sifiligrafice a Facultății ieșene, animator al profilaxiei sifilisului prin educație și tratament și Prof. Eugen Mironescu, aflat în fruntea aceleiași clinici timp de 15 ani, din 1923, cel ce a reușit, cu sprijinul profesorului Vasile Rășcanu, să obțină fondurile necesare renovării localului, transformând-l într-o clinică modernă, cu laborator complet incluzând mulaje demonstrative, institut de fizioterapie și sală de curs. Stagiile erau fixate între orele 8 și 10 dimineața. Prof. dr. Mironescu era caracterizat ca o „fire de artist, dotat cu o inteligență vie”, care a sfârșit prin a asista neputincios la evoluția unei boli lungi care avea să-l răpună. Colaboratorii săi au considerat că „un profesor trebuie să constituie un mit a cărui autoritate să nu fie cu nimic știrbită” și s-au comportat în consecință. Prof. Mironescu părasea pe cei apropiați constatând că

„i se întunecă vederea”, cuvinte ce exprimau, în opinia lor, același fenomen agonic tradus de Goethe prin celebra exclamație „mai multă lumină!”

Magistrul occidental al doctorului Năstase fusese Prof. Gougerot de la Paris, erudit dermatolog, capabil să prezinte dermatologia în complexitatea relațiilor ei cu toate disciplinele medicale. Se menționau deopotrivă numele altor colegi francezi, între care Sabouraud, ce îi influențase destinele meseriei în mod deosebit, prin talentul său teoretic și practic.

Gândurile proaspătului profesor din Iași îi readuceau în minte, de asemenea, pe Prof. Nicolau din București, dermatosifiligraf român de renume mondială, pe Prof. Tataru de la Sibiu, Prof. Vasiliu din Cluj și alții.

Erau dezbătute teme atunci actuale ale specialității, precum tuberculoza cutanată și forma filtrantă a bacilului Koch, etiopatogenia maladiei Besnier – Boeck, atribuită încă bacilului Koch ca și unele forme ale eritemului polimorf, în condițiile, probabil, ale instalării unei „septicemii tuberculoase atenuate”. Accentul cădea pe „funcționarea celulei cutanate, metabolismul, cauzele ca și modul de reacțiune a pielii față de ambientul intern sau extern”, depășindu-se era morfologică, descriptivă și în acest domeniu, ceea ce totuși nu îmbunătățea deocamdată esențial tratamentul multor afecțiuni.

Alergia ilustra un alt aspect în discuție, ocupând un prim rang în patologia dermatologică. Înțelegerea fenomenelor de „hipersensibilizare cutanată”, deci de alergii, limitase curând sfera „eczemelor” și relevase conexiuni cu dermatozele microbiene. Se reliefau determinările neuroendocrine ale afecțiunilor cutanate. Se menționa practicarea paratiroidectomiei de către Prof. Cosăcescu în colaborare cu Prof. Năstase în sclerodermia progresivă și generalizată, caz în care ar fi adus ameliorări. În materie de venerologie, descoperirile epocii erau, la rândul lor, impresionante. Printre acestea, intradermoreacția și vaccinoterapia au însemnat o contribuție esențială în studiul sifilisului. Din păcate, după progresele bacteriologiei și identificarea spirochetei, sifilisul continua să reprezinte o gravă problemă socială și atrăgea atenția o dată în plus asupra faptului că individualizarea unui microb „nu explică boala în complexul ei”. Erau considerate totodată terenul și predispoziția ereditară în prognosticul bolii. Se accentua, „ca o notă meritorie”, preconizarea sulfamidelor în clinica dermato-sifiligrafică ieșeană de către doctorii Costea și Frandin.

Lecția inaugurală a Prof. dr. Gheorghe Năstase recomanda studenților să muncească din greu spre a răzbi în viață, neașteptând să fie împinși de alții care să le ușureze calea, „înaintând cu fruntea sus și fără elasticitățile care de un timp încoace caută să devină o virtute”. În plus, se arăta medicina era înnoibilă de sentimentul patriotic, întrucât „cel puțin în practica profesională (..), dacă nu suntem stăpâniți și de ideea națională, nu ne rămâne decât latura mercantilă, care poate să implice: șiretenie, incorectitudine, brodate de multe ori de ignoranță; or, pentru aceasta nu e necesar titlul de doctor în medicină”. Îndemnul final era ca, învățând bolile de piele și îndeosebi sifilisul, viitorii medici să le trateze cum trebuie și pe cine trebuie” cu „satisfacția că întreprind o mare operă socială pentru neamul nostru”.

Numărul analizat din *Revista Medico-Chirurgicală* mai cuprinde o „oglină a

boalelor”, realizată prin lucrări semnate de o altă serie de nume ilustre: Prof. Vladimir Buțoreanu, Dr. Dragomir, Dr. J. Barbilian, Dr. Virgil Costea, Dr. Mircea Munteanu, Dr. Ion Iancu, – angajat al Institutului de Anatomie din Iași, aflat sub direcția Prof. Dr. Grigore T. Popa, Prof. Dr. Alexandru Moruzzi, Dr. Dumitru D. Popescu, fost colaborator al Profesorului Aburel.

Erau, astfel, comentate un caz de dezarticulație interscapulo-toracică, apreciindu-se și sacrificiul moral implicat; o malformație a aparatului uro-genital și a intestinului terminal la un nou-născut și unele cercetări asupra sulfamidelor în tratamentul tricofitiei; unele variante arteriale ale membrului superior și importanța în chirurgie; un caz de aplazie bilaterală a parotidei și experiența chirurgicală dobândită în plăgile penetrante ale craniului în cursul campaniei din 1941 și, în sfârșit, tratamentul vomismentelor grave consecutive sarcinii, pentru care se propunea o variantă a procedurii introdus de Prof. Aburel. Cazurile enumerate se raportau, de regulă, atât la datele existente în literatura internațională de specialitate, cât și la propria experiență a comunicatorilor.

Revista se încheia prin includerea unor recenzii, precum și a tematicii ședințelor *Societății de Medici și Naturaliști* desfășurate în anul 1942, la care participaseră, printre alții: Prof. dr. Alexandru Cosăcescu, Dr. Dumitru Pintilie, Prof. dr. Nicolae P. Balan, Prof. dr. Emil Radu, Dr. Petre Vancea, Prof. dr. Ion Nicolau, Prof. dr. Gheorghe Tudoranu, Dr. Constantin Zosin, Dr. Violeta Strat, Prof. dr. Eugen Aburel, Dr. Iuliu Nițulescu, Dr. Zoe Caraman, Dr. Maria Briese, Dr. Constanța Parhon – Ștefănescu, Dr. Lucien Ballif, o adevărată pleiadă de iluștri profesioniști. Concomitent, parcurgând paginile publicației, se asista la instanțane din edificarea limbajului medical, a gândirii clinice, a procedurilor chirurgicale sau balneoterapeutice din varii domenii ale artei, a conștiinței deontologice și etice naționale grație unor personalități încă vii în memoria contemporanilor.

IV. Epoca postbelică: 1945-1989

Penultima perioadă de dezvoltare s-a înregistrat post-belic, în cursul sistemului comunist de guvernare, între 1945-1989. După război, localul era avariat, iar la 19 mai 1946, când *Societatea* și-a reluat ședințele științifice, a folosit amfiteatrele clinicilor medicale. *Revista medico-chirurgicală* a reușit să repara în același an. Totuși, noi greutăți aveau să survină curând.

Amenințată, întâi, cu dispariția definitivă, având fondul *Bibliotecii*, în mare parte patrimonial, preluat de București, SMN din Iași, a izbutit totuși, după 1956, să-și salveze vechea denumire și identitate, sediul, personalitatea juridică și autoritatea științifică, deși a fost integrată formal ca filială locală a Societăților de Științe Medicale (SSM), devenita, din 1962, Uniunea Societăților de Științe Medicale (USSM) din România.

IV. a. Perioada imediat post-belică – „de lânțezeală”: 1945-1956

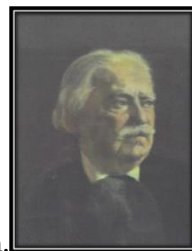
După cel de al Doilea Război Mondial, a debutat un prim stadiu imediat post-belic în istoria *Societății* și a publicației sale. **Înscris între 1949-1956, a marcat**

un interval agitat, datorită gravelor consecințe, în plan socio-uman, medical, economic și deopotrivă politic, determinate de marea conflagrație abia încheiată. Războiul a prejudiciat viața *Societății*. Deja, după 1943, numerele *Revistei* pierduseră din regularitatea apariției, în anul 1943 fiind bombardat însuși sediul *Societății de Medici și Naturaliști*, unde publicația sa și-a avut întotdeauna redacția. Evenimentul a antrenat distrugerea completă a materialelor adunate spre imprimare. După al II-lea Război Mondial, *Societatea* și periodicul său au fost desființate, trecând prin momente de cumpănă, asemenea tuturor instituțiilor comparabile din țară. Au renăscut, însă, precum o pasăre *phoenix*, - își amintea academicianul Vasile Rășcanu, „al doilea ctitor al SMN”-, unul din cei mai convinși și eficienți președinți și apărători ai săi. (Fig. 218)

Societatea și-a continuat destinul în vechea formă până în 1949, ultima ședință de comunicări ținându-se la 21 mai.³⁵⁴

În octombrie 1948, în cadrul *Societății* s-a organizat o adevărată *secție de naturaliști* cu 36 de membri, al căror număr aproape s-a dublat până în mai 1949, ajungând la 80. Astfel, *Societatea* nu mai era de „medici și un naturalist”, după expresia ironică a eminentului biolog Ion Borcea, savant care, încă în 1911, constata: „În timpul din urmă, *Societatea* este, de fapt, redusă numai la secția medicală care-și continuă, cu suficientă regularitate, ședințele, iar buletinul apare cu importante observări și comunicații din domeniul medicinei. Fosta secție științifică este grupată azi în jurul revistei *Annales Scientifiques de L'Université de Jassy* (din 1900)”³⁵⁵. După 30 octombrie 1948, însă, naturaliștii din SMN au putut activa într-o secție de sine stătătoare.³⁵⁶

Scindarea Universității ieșene, consecutiv Reformei Învățământului din 1948, a despărțit Facultățile de Biologie, ori de Chimie-Fizică, de cele Medico-Farmaceutice. Pe lângă vechea Universitate, s-au generat Institute autonome, precum cel de Medicină, respectiv cel de Agronomie, evenimente ce aveau să înlesnească disocierea și în curând disputarea proprietăților SMN, folosite anterior în comun de medici și naturaliști.

a.

Fig. 218. Acad. Rășcanu
(1885-1978)

Președinte SMN

b.

a. portret - b.bust
(sediul SMN)

³⁵⁴Vasile Rășcanu, *op cit*, pp: 61-65.

³⁵⁵I Borcea, *Prima Societate științifică din Romlnia (Societatea medico-istorico-naturală din Iași și Muzeul de istorie naturală din Iași)*, Revista științifică „V. Adamachi”, 1911, 113: 235-255.

³⁵⁶V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit*.

Prin intervenția marilor personalități ale Facultății de Medicină ieșene, SMN și-a putut însă păstra identitatea istorică, menținându-și numele și Revista, chiar și atunci când, dizolvându-se, a devenit filiala din Iași a Societății Științelor Medicale din România (SSM). Creată în iunie 1949, SSM s-a numit, din 1962, Uniunea Societăților Științelor Medicale din România (USSM). Filiala Iași a SSM/USSM a preluat atât patrimoniul secției din Iași a Colegiului Medicilor, cât și al Societății de Medici și Naturaliști. În ședința din 26 februarie 1950, s-a decis structurarea SSM-Iași, ce cuprindea cinci secții de specialitate: medicină internă, chirurgie, pediatrie, igienă și chimico-farmaceutică. Membrii vechii Societăți, totuși, nu făceau parte „de drept” din noua filială, fiind necesară reînscirerea acestora. La 31 octombrie 1950 cele cinci secții grupau deja 200 de medici, 28 de farmaciști și 4 medici dentiști. În 1954, Filiala Iași a SSM număra opt secții - medicină internă, chirurgie, igienă, pediatrie, fiziologie, morfo-fiziologie, ginecologie și obstetrică, farmacie -, pentru a crește la 18 secții, în 1957, iar numărul membrilor, la 640. În 27 aprilie 1950 s-a precizat cu fermitate că Filiala Iași a SSM trebuia privită drept continuatoarea fostei Societăți de Medici și Naturaliști.

În 12 mai 1950, delegații Filialei Iași a SSM, ai Muzeului și ai Societății de Științe Naturale, înființată chiar în 1950, propuneau Comitetului provizoriu al comunei urbane Iași, ca „gestiunea și patrimoniul” fostei SMN să treacă „efectiv și în mod oficial” asupra Muzeului istorico-natural, iar fondurile bănești asupra Filialei Iași a SSM, „pentru a se putea satisface nevoile de întreținere și funcționare a ei”³⁵⁷. Astfel, după aproape 116 ani, Muzeul de Curiozități se despărțea de restul SMN, în cadrul căreia se născuse și evoluase. Ulterior, prin decizia nr. 351 din 7 martie 1952 a Comitetului pentru Învățământ Superior de pe lângă Consiliul de Miniștri se aviza trecerea Muzeului de Istorie Naturală al fostei SMN sub conducerea didactică, științifică și administrativă a Universității „Al. I. Cuza” din Iași³⁵⁸.

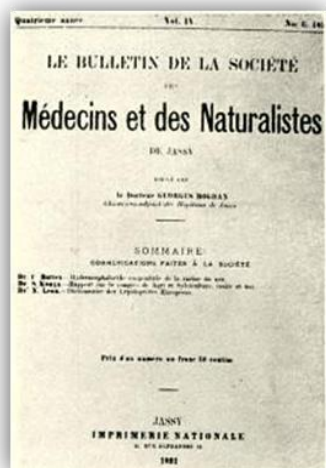
De remarcat că reatribuirea Filialei Iași a Societății Științelor Medicale din România a titlaturii sale istorice –SMN– și reluarea apariției *Revistei medico-chirurgicale* au fost abordate în dezbaterile pentru statut din septembrie 1955 de către Prof. dr. Gh. Năstase și Acad. prof. dr. V. Rășcanu, fiind sprijinite la București de Acad. prof. dr. C. I. Parhon. În urma demersurilor întreprinse de conducerea SSM Iași, -pe baza articolului 3, alineatul 2 din Statutul SSM, aprobat prin HCM nr. 101, din 24 ianuarie 1956, unde se afirma că „Filialele sau secțiile de specialitate pot purta denumiri legate de figuri sau organizații reprezentative din trecutul patriei noastre”-, Comitetul executiv al SSM din Capitală, din care făceau parte și membri și foști președinți ai SMN plecați de la Iași, precum Acad. Constantin I. Parhon și Acad. Nicolae Hortolomei, a aprobat, prin adresele nr. 804 din 14 aprilie 1956 și 830 din 18 mai 1956, ca Filiala SSM Iași să poată relua numele de *Societatea de Medici și Naturaliști*.

³⁵⁷ *Idem*

³⁵⁸ C Mândru, *Premier Musée d'Histoire Naturelle et son rôle dans le développement des sciences naturelles*, Rev Med Chir Soc Med Nat Iasi, 1970, nr.7: 909-914.

Astfel, „vechea *Societate de Medici și Naturaliști din Iași*” „și-a redobândit ființa sa legală”: fuzionarea cu filiala SSM era completă.

La 21 iunie 1956, o ședință plenară festivă a consacrat reparația *Revistei Medico-Chirurgicale*, ca organ al *Societății*. Întreruptă în 1949, editarea periodicei s-a restabilit, în consecință, abia în 1956, prin tipărirea numărului 60 al *Revistei*, care s-a reactivat odată cu noua serie, a cărei tradiție s-a perpetuat până în prezent. Titulatura de *Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași* stabilită atunci s-a păstrat la rândul său, până azi. (Fig. 219)

a.

b.

c.

d.

Fig. 219. a. Buletinul *Societății de Medici și Naturaliști din Iași* - a fost publicat în română, franceză, dar și bilingv, în română și franceză; b, c, d. *Revista Medico-Chirurgicală*, publicată în franceză, română și engleză.

Deși, uneori, cu numere intermitente, publicația a continuat să se arate viabilă, chiar și când a adoptat exclusiv limba română, ceea ce îi restrângea aria de interes și de acces internațional. Se adăugau de regulă rezumate în limbi străine: franceză, engleză, rusă, germană. În paginile *Revistei* și-au găsit valorificare cercetările, experiența practică, rapoartele sintetice, abordările deontologice ale corpului medical și farmaceutic ieșean și românesc, în ansamblu, lecțiile inaugurale ale marilor profesori numiți la Facultatea de Medicină din Iași, dar și contribuții ale reprezentanților breslei din afara granițelor țării, recenzii ale publicațiilor străine, comemorări semnificative.³⁵⁹

Teme de științele naturale, parazitologie și botanică farmaceutică, de chirurgie, inclusiv de război, și patologii internă, medicină clinică și experimentală, de terapeutică și igienă, balneologie și fizioterapie, medicină legală și anatomie patologică, epidemiologie, vaccinologie și sănătate publică, fiziologie și biochimie s-au alăturat și completat de-a lungul anilor.

IV. b. Perioada intermediară – „de tranziție și reafirmare”: 1956-1990

Prin organizarea SMN ca filială a USSM s-a putut stabili o conlucrare continuă și utilă a Iașului și Moldovei cu toate centrele medicale universitare din țară, dar și cu Uniunea Medicală Balcanică (UMB), Uniunea Medicală Mediteraneană Latină și Antanta Medicală Mediteraneană ce includea deopotrivă Uniunea Medicală Arabă, asociate la UMB, după 1966. Participarea SMN la numeroase Congrese și Reuniuni Științifice valoroase, atât din țară, cât și din străinătate, îndeosebi din țările aparținând pe atunci sistemului socialist, dar și din statele balcanice și din centre cu care România avusese cooperări tradiționale, precum cele din Franța, Anglia, Germania, Austria, Italia, Spania și chiar SUA, au dat iarăși anvergură existenței *Societății*. După „cortina de fier”, SMN redevenise o poartă deschisă spre lumea avansată, spre cunoaștere, internaționalizare și progres, așa cum fusese încă de la înființare. Întreaga viață medicală și universitară din Iași și din Moldova se rotea din nou în jurul *Societății* și publicației sale, *Revista Medico-Chirurgicală*, al căror prestigiu și rol sporiseră notabil. Proiectele *Societății* vizau acum cu precădere acțiuni epidemiologice, de igienă și sănătate publică. Secțiile de specialitate înglobau domeniile medicochirurgicale, farmaceutice și stomatologice, alături de medicii de rețea și de cadrele universitare, regăsindu-se personalul sanitar auxiliar, reunit într-o secție aparte. Sesiunile de comunicări de varii tipuri își desfășurau preponderent lucrările în cadrul *Societății* și în chiar sediul său istoric. Igiena, Pediatria, Farmacia și Medicina Stomatologică, dezvoltate după 1948, unele redimensionate după 1965 ca direcții bine conturate de învățământ, cercetare și asistență medico-sanitară în recent constituitul Institut de Medicină și Farmacie din Iași, și-au aflat, cu adevărat, locul afirmării propriilor priorități în SMN. Toate aceste aspecte au făcut obiectul unor analize sintetice pe sfere de activitate, prilejuate de

³⁵⁹ Cristina Ionescu, *Indexul bibliografic al Revistei Medico-Chirurgicale 1887-1944*, Clinica, 2001, VI; nr. 1, pp: 1-50.

aniversările SMN și de centenarul importantului său periodic științific medical românesc.³⁶⁰

Schimburile *Revistei* editate de SMN cu periodice din străinătate erau tot mai numeroase.

*

*

*

IV.b. 1. SMN între Universitatea „Al. I. Cuza” și Universitatea de Medicină din Iași

Anii postbelici au adus, însă, și scindarea totală a *Societății de Medici și Naturaliști*, între Medici și Naturaliști, odată cu despărțirea Facultății de Medicină de Universitatea „Al. I. Cuza”, fosta Universitate Mihăileană din Iași, și transformarea sa în Institut (IMF), faptele precipitându-se după Reforma învățământului din 1948.

Sediul istoric al SMN a fost divizat, inevitabil, între *Muzeul de Științe Naturale*, preluat administrativ și didactic de Universitatea „Al. I. Cuza”, și *Societatea de Medici și Naturaliști* propriu-zisă, care adăpostea ceea ce supraviețuise din *Biblioteca*, redacția *Revistei Medico-Chirurgicale* și sediul SMN. Ordinul Ministerului Învățământului și Culturii nr. 327 din 26 martie 1960, stipula ca, începând de la 1 aprilie 1960, SMN să ocupe parterul clădirii istorice din Str. Gheorghe Dimitrov –fosta Uliță a Pevețoaiei– astăzi Bulevardul Independenței, nr. 72. Restul clădirii era preluat în folosință de Universitatea „Al. I. Cuza”, pentru a asigura funcționarea, în folos public, a *Muzeului de Științe Naturale* al SMN. Era prima dată când Universitatea „Al. I. Cuza” era menționată în relație cu proprietățile SMN.

Ulterior, *Convenția și Protocolul* încheiate între SMN și Ministerul Sănătății, prin Direcția de Sănătate Publică (DSP) a județului Iași, au dispus funcționarea din 20 mai 1968 a *Bibliotecii Medicale* în sediul SMN. Consecutiv, *Biblioteca* a primit în custodie mobilierul și fondul de carte aflate în proprietatea SMN. DSP se angaja să suporte cheltuielile de întreținere aferente spațiului *Bibliotecii Medicale* și spațiului destinat activităților științifice ale SMN.

Dacă la început totul a decurs în condiții optime, după 1989, un penibil diferend avea să se ivească.

IV. b. 2. Revista Medico-Chirurgicală a SMN

În intervalul post-belic, SMN a traversat prin urmare mai multe stadii, ținând o normalizare a programelor SMN. Denumirea publicației *Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași* s-a păstrat,

³⁶⁰Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași, 1970, nr.7; Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași, 1986 (supl); G Teodorovici, T Baran, T Mihăescu, *Preocupări și tradiții ale școlii medicale ieșene reflectate în paginile Revistei Medico-Chirurgicale*, Rev Med Chir Soc Med Nat Iasi, 1993, 97; 1: 511-513.

perpetuându-se până azi. Anii de după 1956 s-au particularizat printr-o activitate intensă, care trebuia, totuși, să facă față deficitului cronic de fonduri. A fost etapa clasică, în care periodicul s-a impus printre jurnalele medicale din țară și s-a reorientat spre cooperări externe. *Jurnalul* a continuat să se arate viabil. Chiar dacă s-a adoptat exclusiv limba română, articolele se însoțeau de rezumate în limbi străine, precum franceză, rusă, engleză sau germană. În paginile *Revistei* și-au găsit valorificare cercetările, experiența practică, rapoartele sintetice, abordările deontologice ale corpului medical și farmaceutic ieșean și românesc, în ansamblu. Rareori erau înglobate și contribuții ale reprezentanților din afara granițelor țării ai breslei, ca lucrări de sine stătătoare ori în colaborări cu oamenii de știință români.³⁶¹ *Revista* era, în continuare, oferită la schimb multor altor publicații de peste hotare, în special din țările europene, dar nu numai.

După 1965, liberalizarea relativă a cadrului restricțiilor ideologice a permis respectarea unei ținute academice de mai mare acuratețe a articolelor de specialitate editate, aspect mult accentuat după revoluția din decembrie 1990. În acest interval, SMN a aniversat 125, 140 și 150 de ani de existență în 1955, 1970, respectiv 1980, precum și centenarul periodicului său, în 1986. (Fig. 220)

a.

b.

³⁶¹ *Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, 1986 (supl): număr extraordinar al periodicului SMN ocazionat de aniversarea a 100 de ani de apariție ce cuprinde o excelentă retrospectivă sintetică a publicisticii pe specialități medicale și promovarea acestora în cadrul SMN; Cristina Ionescu, *Indexul bibliografic al Revistei Medico-Chirurgicale 1887-1944*, Clinica, 2001, VI, 1: 1-50.

Fig. 220. Numere ale Revistei Medico-Chirurgicale și broșuri aniversare comemorând înființarea SMN din Iași la 125, 130, 140 și 150 de ani.

- a) **Revista Medico-Chirurgicală a SMN din Iași, 1956, nr. 4:** Gh Năstase, *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași, factor de progres al științelor medicale din Moldova. 125 de ani de la înființare* (pp:15-27). V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *Istoricul Societății de Medici și Naturaliști din Iași (1830-1960)*, Societatea Științelor Medicale din R. P. Română, București, 1961; b) D. Ciurea, Gh. Gh. Popovici, *La Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy à son CXL-ème anniversaire*, Iași, 1970; b) *Revista Medico-Chirurgicală. Societatea de Medici și Naturaliști – 150 de ani de activitate* (1980); e) Plachetă comemorativă ce a marcat aniversarea a 150 de ani de activitate a Societății de Medici și Naturaliști din Iași (1980), alături de un număr special al Revistei Medico-Chirurgicale a SMN din Iași.

*

Cu acest prilej, numărul omagial a inclus o retrospectivă asupra însăși evoluției *Societății* și periodicului său, alături de un tur de orizont al tuturor specialităților medico-chirurgicale, așa cum se reflectaseră fiecare în *Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași*: medicină internă, chirurgie, radiologie, imunologie, microbiologie, virusologie, pediatrie, neurologie, psihiatrie, fiziologie, fitoterapie, dermatologie, medicina muncii, balneofizioterapie, fiziopatologie, patologie infecțioasă, endocrinologie, cercetare științifică și sănătate publică, științe sociale, biochimie, toxicologie, dar și viața medicală, educația continuă, diseminarea cunoștințelor și învățământul medical al Iașului, în întregul său, trecut și prezent reunite la sfârșitul veacului al XX-lea. Redactor șef al periodicului, dovedind devotament și competență a fost, în intervalul considerat, Prof. dr. Grigore Teodorovici. (Fig. 221)

Fig. 221.
Prof. dr. Grigore Teodorovici
(1922-1992)

IV.c.Perioada post-Revoluția din Decembrie -,de reintegrare europeană”

Perioada începută, așadar, după 1990, este în derulare. O neînțelegere majoră s-a declarat curând după 1990, între Universitatea „Al. I. Cuza” (UAIC) și Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” (UMF) din Iași, privind proprietatea clădirii care adăpostește SMN. Conflictul a impus solicitarea în justiție a clarificării situației create, stare de fapt care ar putea greva bunele relații interuniversitare și statutul *Societății de Medici și Naturaliști*, pentru care sediul istoric este el însuși o carte de vizită a instituției. Conducerea SMN a considerat că vechea *Societate* este de drept proprietarul imobilului, obligându-se a asigura funcționarea *Muzeului de Științe Naturale*, în cooperare cu UAIC, și a *Bibliotecii Medicale*, în cooperare cu DSP și UMF Iași.

O problemă pusă cu multă acuitate după 1990 a fost aceea a finanțării periodicului, devenită tot mai anevoioasă, ceea ce a impus eforturi personale și inițiative suplimentare: impunerea plății abonamentelor de către cadrele didactice din medicina ieșeană, stimularea sponsorizărilor și donațiilor au fost soluții complementare. Conducerea SMN, uneori și a Universității de Medicină – rectoratul Prof. dr. Carol Stanciu -, s-a adresat deseori medicilor, instituțiilor de profil, spre a crește numărul de membri, de abonamente și a posibilelor sponsorizări. (Fig. 222)

Dacă după 1990 SMN a pierdut din ponderea activităților derulate anterior, instituția a reușit să prospere preponderent prin publicarea *Revistei*, cu care a ajuns să se identifice. După dispariția Profesorului dr. Teodorovici, *Redacția* a fost încredințată Profesorului dr. Valeriu Rusu, care i-a dirijat destinul cu devotament și competență. I-a succedat Prof. dr. Gabriel Ungureanu, urmat de Prof. dr. Eugen Târcoveanu, ales deopotrivă prim-vice-președinte al SMN. (Fig. 223)

Fig. 222.a. Scrisoare tip în limba engleză, prin care, în anii 1990, *Revista* era popularizată, în țară și străinătate, oferindu-se doritorilor posibilitatea de a se abona, dar și de a insera în paginile periodice reclame ori alte texte publicitare în domeniul sănătății. Era modul în care se încerca susținerea financiară a *Revistei Medico-Chirurgicale*. Scrisoarea era deopotrivă distribuită foștilor membri SMN, răspândiți în lume, instituțiilor, cadrelor didactice, medicilor, cercetătorilor. Semnau: Prof. dr. I. Haulică, președinte, Prof. dr. Gh. Scripcaru, redactor șef, Dr. Traian Mihăescu. Manager General: Prof. dr. T. Baran

Fig. 222.b. Prof. dr. Traian Baran (1923-2009)

De-a lungul anilor, a fost vice-președinte, secretar științific, general manager, membru în biroul de conducere, membru în

Comitetul de Redacție a *Revistei Medico-Chirurgicale*, secretar al secției de morfofiziologie. A fost vicepreședintele secției de Biofizică a USSM, a cărei filială din Iași era SMN.

Fig. 223.a. Prof. dr. Aurel Ivan
Trezorier SMN

Coordonator al proiectului de includere a *Revistei Medico-Chirurgicale* în evaluarea inclusă în evaluarea Thomson Reuters Web of Knowledge, respectiv Clarivate Analytics Web of Science Core Collection

Fig. 223.b.
Prof. dr. Valeriu Rusu

Fig. 223.c. Prof. dr.
Gabriel Ungureanu

Fig. 223.d.
Prof. dr. Eugen Târcoveanu

În 1992, scurt timp a apărut un supliment al *Revistei..*, realizat de secția studenți a SMN, care, formal înființată încă în 1974, s-a redefinit în septembrie 1991.(Fig. 224.a-c) În 1997 s-a început și publicarea unui supliment al acestei *Reviste*, intitulat *Clinica*, prin efortul conjungat al SMN și al Spitalului Clinic Universitar de Urgență *Sf. Spiridon* din Iași, clasica bază medico-farmaceutică a SMN. (Fig. 223.d) A avut o existență efemeră.

În 1996, *Revista Medico-Chirurgicală a SMN din Iași* a sărbătorit centenarul aparițiilor sale, odată cu publicarea volumului cu numărul 100, înregistrând un reviriment remarcabil și constant în ultimele decenii. În 28 octombrie 2016, la încheierea celui de al 120-lea an editorial și al celui de al șaselea an de evaluare ISI, *Revista Medico-Chirurgicală a SMN (Medical-Surgical Jurnal)* a fost inclusă în indexul Thomson Reuters Web of Science (Emerging Sources Citation Index - Journal List), urmând a i se calcula factorul de impact în 2-3 ani. La sfârșit de an 2018, a fost luată în atenția sistemului Web of Science Core Collection - Clarivate Analytics. Periodicul a ajuns în 2019 la volumul nr. 123, fiind probabil cotate până la finele anului. Alături de susținerea colegilor din conducere, meritul și efortul susținut ale Profesorului dr. Aurel Ivan, atașat de SMN și *Revistă..*, fost colaborator apropiat al Profesorului Grigore Teodorovici, au fost decisive în îndeplinirea acestui deziderat al zilelor noastre privind indexarea și clasificarea internațională a publicațiilor științifice.

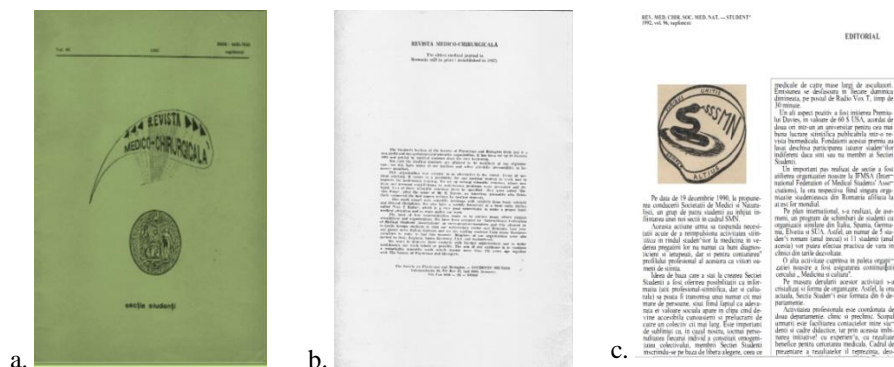

Fig. 224. Coperta I și IV (a,b) și prima pagină (c) din *Revista Medico-Chirurgicală a SMN. Secția studenți* (1992, vol.96, Supliment)

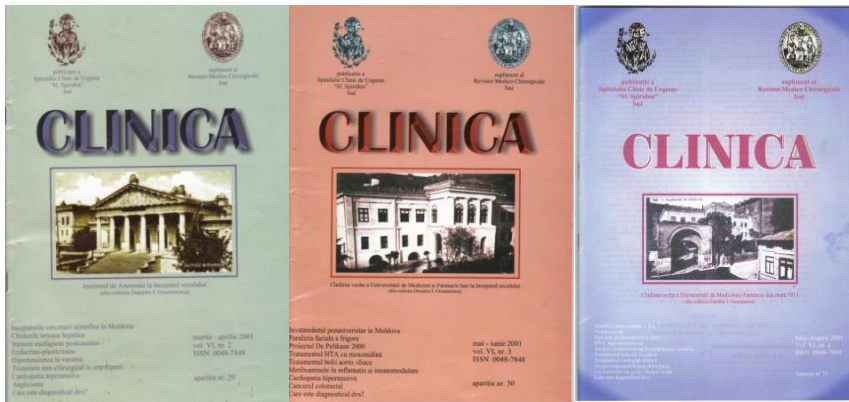

Fig. 224.d. Copertă a revistei *Clinica*, supliment al *Revistei Medico-Chirurgicale a SMN din Iași*: vol. VI, nr. 2, 3, 4, 2001 (aparițiile nr. 29, 30, 31)

Deschiderea produsă în societatea românească și asiduitatea coordonatorilor editoriali au făcut curând ca publicația centenară ieșeană să treacă în rândul unora dintre cele mai bine cotate publicații naționale, CNCIS situându-o în final în categoria B+. A fost, de asemenea, cuprinsă în bazele de date internaționale, precum Index Medicus, Medline și PubMed, fiind, din 3 martie 2011 monitorizată conform criteriilor *Thomson-Reuters/ISI*. Publicarea contribuțiilor în limbi de circulație internațională s-a intensificat, pentru ca, începând cu anul 2012, toate articolele să se publice exclusiv în limba engleză.

Aplecarea asupra colecției *Revistei Medico-Chirurgicale*, această tribună mai ales a intelectualității medicale locale, continuă să pună în evidență specificul școlii medicale ieșene, valorile și progresul său, greutățile întâmpinate, problemele sanitare din Moldova și din România, în general, modificarea acestor factori în timp, relațiile stabilite între Facultatea de Medicină, respectiv Universitatea de Medicină și Farmacie (UMF) din Iași cu celelalte centre universitare de profil din țară și cu diverse centre medicale prestigioase de peste hotare.

Actualmente, când UMF „Gr. T. Popa” înglobează patru Facultăți – de Medicină, Farmacie, Medicină Dentară și Bioinginerie Medicală, toate aceste entități academice țin să își definească și să-și exprime identitatea în paginile aceleiași *Reviste* și în agenda de lucru a aceleiași *Societăți* la care încă se mai raportează, după 184 de ani. Este mai cu seamă un atașament afectiv și o datorie de memorie ce se cer pe mai departe cunoscute și respectate, într-o eopcă în care societățile de specialitate internaționale de elită și publicațiile de anvergură mondială eclipsează profilul și rolul unor asociații profesionale de interes loco-regional, oricât de renumite sau bogate în semnificații istorice ar fi.

Ca mereu în lunga sa devenire într-o ființă, acum, o dată în plus, după cum îndemna Prof. Ion Borcea în 1931, trebuie „forțe unite pentru ca sufletul acestei *Societăți* să nu se stingă!” Și, implicit, pentru ca spiritul *Revistei* să reziste, pentru ca proiectele instituției să-și păstreze vitalitatea și să-și găsească neîncetat ecou în sufletul comunității științifice medicale moldave, românești și

universale. Trebuie o dată în plus retrezit interesul pentru acest simbol al Iașului, capitală - cândva - a științei și culturii sud-est europene.

Cuvintele rostite în 28 octombrie 1890, de Gustav Otremba, președintele *Societății*, la aniversarea a 58 de ani ai SMN, pot fi luate ca un îndemn peren: „**Fii-lor, continuați pe calea pe care pășiți, spre binele omenirii și spre progresul și mărirea patriei!**” . (...) „**Am fost mici, necunoscuți. Astăzi putem zice cu un legitim orgoliu: am ieșit la lumină, lumea începe a ne cunoaște și ne va cunoaște și mai bine**” grație activității fiecărui membru al acestei *Societăți*.³⁶²

*

*

*

Rostul lărgit al publicațiilor SMN

Paralel preocupării constante de păstrare a periodicului SMN, a existat neîncetat dorința de a dezvolta schimburi între acesta și periodice naționale și internaționale de prestigiu. Privită ca o responsabilitate prioritară a comitetelor redacționale, atare demers era menit afirmării școlii medico-naturaliste ieșene. Atingerea obiectivului a implicat recursul la ediții bilingve – româno-franceze, iar în prezent la adoptarea limbii engleze, ca limbă de evidentă circulație universală și consacrare în lumea științifică. Actualmente dinamica schimburilor comportă 41 de periodice, provenind din toate colțurile lumii, iar *Revista Medico-Chirurgicală* continuă să însemne o carte de vizită a școlii medico-farmaceutice ieșene. **Mereu restructurat, mereu ajustat exigențelor vremii, Buletinul SMN face astăzi parte din istoricul celei mai vechi publicații științifice în sfera biomedicală din România, impunându-se ca întâiul periodic medical al unei societăți medicale românești**³⁶³.

SMN a fost acea *alma mater* care a generat cadrul conceptual și aplicativ, spiritul și litera periodicului său. Ajungând la forma centenară actuală, recențată în mai multe baze de date internaționale mulțumită profesioniștilor medici și naturaliști înșiși, lecția trecutului și-a dat rodul în însăși longevitatea valorică a periodicului, în această *moștenire* ce trebuie să ajute neîntrerupt, - după cum spunea oarecând poetul -, *la creșterea limbii românești și-a Patriei cinstire*. Limba română științifică de azi s-a revelat de-a lungul vremii, în paginile *Revistei*, în capacitatea sa inovatoare și asimilatoare, confruntată continuu cu barbarisme, calcuri lingvistice și neologisme. Exigențele globalizator-integrative ale veacului al XXI-lea au impus, însă, în final, adoptarea limbei engleze unice pentru intrarea periodicului SMN în circuitul axiologic internațional. Timpul, faptele și oamenii săi, matricea stilistică a neamului au avut, iată, mereu de ales între metamorfozele limbajului identitar, jucând iarăși și iarăși cernând fețele alterității și multiculturalității.

³⁶² Gustav Otremba, *Discurs la aniversarea a 58 de ani de existență a SMN*, Buletinul SMN, 1890, an IV, 4 bis (număr festiv), p: 130.

³⁶³ Primul periodic medical publicat în România se consideră a fi fost „Medicul Român”, editat la București, între 1859-1861.

Perioada post-decembrie 1989, încă în desfășurare, s-a dovedit la rândul său una de tranziție, cu încercări neprevăzute, specifice veacului, pe care *Societatea* a trebuit să le depășească, din perspectiva atât a tradiției sale și datoriei față de memoria înaintașilor, cât și a adecvării la noua integrare europeană, la concurență și cerințele globalizării științifice contemporane.

În istoria științelor din România, *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași* se detașează actualmente ca un model epistemologic, un arhetip ontogenetic. Parte a mitologiei moderne, prin care națiunea s-a plămădit și a renăscut întru modernitate, întru cunoaștere și progres, flacăra vie a acestei instituții-simbol merită a fi întreținută în toată bogăția de nuanțe, înțelesuri și rodnice făgăduințe de împlinire. Menirea SMN, exprimată cu nezdruccinată convingere de înaintași, poate oricând deveni un ideal de visare și acțiune, fiindcă logica internă a fenomenului este mereu identică sieși.

Și pe viitor „sustinerea și răspândirea Științelor prin toate mijloacele” va putea „îndruma pe terenuri mai sănătoase mentalitatea generală, va contribui la statornicia caracterelor și la o mai bună îndrumare atât morală cât și materială”³⁶⁴. Acesta a fost, de altfel, însuși scopul fondatorilor *Societății*. . . , adepți ai unei arte-științe cu tendință și conștiință, nu ai unei arte a științei oglindită exclusiv în ea însăși.

Generațiile actuale încă pot conchide: „La niște începuturi frumoase și entuziaste ar trebui să vedem azi un mult mai mare interes pentru știință, în toate stratele societății noastre. Să nădăjduim, totuși, că timpul de reculegere e apropiat și să ieșim cât mai curând din perioada de toropială și de indiferență, lucrând cât mai mulți și cu cât mai multă armonie și însuflețire pentru progresul și răspândirea științelor, țelul cel mai nobil a ori cărui om și a ori cărei societăți, ce are pretenția de a corespunde timpului în care trăește”; „deși în timpurile de față ne găsim din toate punctele de vedere în condiții mai prielnice decât în 1833, entuziasmul marelui public pentru adevăr și știință e departe de tot, de acel din 1833. **„Pe când primii pași de manifestare ai științei românești erau urmăriți cu interes de toți cărturarii, de toți dregătorii și de toți boerii țării, astăzi de asemenea lucruri nu se mai preocupă decât profesioniștii.**”³⁶⁵

Noi încercări s-au adăgat în zorii celui de al III-lea mileniu, adumbrind strălucirea de altădată a SMN. Bibliotecile publice, jurnalele științifice, dicționarele, manualele, limba română științifică, istoria naturală, fiziografiile, farmacopoeile, etnobotanica, etnofarmacologia și etnoiatria, hidroterapia și balneafia, sănătatea publică **au fost punctele de interes ale acestei academii medico-naturaliste din Iași**, expresie a unei modernizări eficiente, a unei emancipări și afirmări a societății românești prin intelectualitatea timpului.

Simbol ecranat, estompat sau devenit fundal evocărilor de altădată, o notă de nostalgie învăluiește acum viitorul SMN, instituție de cercetare ce a evoluat spre una de consacrare, în final tinzând a se metamorfoza într-o asociație de

³⁶⁴ I Borcea, *Prima Societate științifică din România*

³⁶⁵ *Idem*

sindicalizare academică. Strategiile de supraviețuire a acestui *deus otiosus*, schitate între spiritul național și cel universal, presupun astăzi sincronizare creatoare la tendințele epocii, modelate de noua mondializare și ierarhie axiologică, irelevanța unor structuri locale, relativitatea limbii române în știință, constrângerile financiare. Rămâne speranța unor configurări multicelebre, spații alveolare succesive, valorificând, alternativ sau concomitent multiple centre ale lumii.

Se poate constata optimist cum, depășind momentele de răscruce și de restriște, ce nu au întârziat să survină inclusiv după a doua mare Confla-grație Mondială și evenimentele din 1989, SMN a continuat să fie prezentă în viața societății românești în felul său exemplar, până spre începutul secolului al XXI-lea, când cu greu reușește să își mai găsească menirea, forța de a renaște și reprezentativitatea.

Recuperarea istoriei și semnificațiilor sale aparține unui demers restaurator identitar, deoarece, așa cum s-a spus: „O societate nu se pune niciodată mai bine în lumină decât atunci când e însoțită de proiecția în trecut a propriei sale imagini.”³⁶⁶

Din perspectiva priorităților momentului susținute de experiența trecutului, se impune, așadar, o dată în plus, identificarea unor resurse de revitalizare a acestui nucleu civilizator, care este SMN din Iași, un brand național ce a catalizat cândva progresul științelor românești, revelându-se un adevărat simbol identitar, spre a da consistență urării consacrate:

Vivat, Crescat, Floreat!

*
* *
*

PREȘEDINȚII SOCIETĂȚII DE MEDICI ȘI NATURALIȘTI DIN IAȘI (1833-2014)³⁶⁷

Cu excepția unor decidenți de seamă din ierarhia politic-administrativă a Moldovei (*), ce au consolidat începuturile acestui așezământ, președinția SMN a fost exercitată până azi exclusiv de medici iluștri, profesori ai Facultății de Medicină din Iași după fondarea acestei instituții, unii dintre ei membri ai Academiei Române sau ai Academiei de Medicină, decani sau rectori.

³⁶⁶ Ch O Carbonnel, *Istoriografia*, Casa de Editură Grafart, București, 2006.

³⁶⁷ NA Bogdan, *op cit*, pp: 160-161; V Rășcanu, Gh Năstase, D Ciurea, E Ciurea, *loc cit*.

Mihail Zota	1833
Basilius Bürger	1833-1834
*Mihail Sturza	1834
*Grigore Ghica	1834
*Alexandru Balș	1834-1835
*Costache Sturza	1835-1844
*Alexandru Ghica	1844-1852
*Răducanu Rosetti	1852-1857
*Dimitrie Ralet	1858
Gheorghe Cuciuran	1858-1861
Dimitrie Zissi	1861-1862
*Gheorghe Beldiman	1862-1871
Anastasie Fătu	1872-1885
Ioan Ciurea	1885-1886
Gustav Otremba	1887-1891
Teodosie Filipescu	1891-1892
Gheorghe Iuliano	1892-1897
Gabriel Socor	1897-1899
Constantin Botez	1900-1903
Ludovic Russ junior	1903-1904
Emanoil Riegler	1904-1905
Gabriel Socor	1905-1906
George Bogdan	1906-1907
Emil Pușcariu	1907-1908
Gheorghe Demetriade	1908-1909
George Bogdan	1909-1910
Ernest Juvara	1910-1911
Gheorghe Demetriade	1911-1912
Constantin Bacaloglu	1912-1913
Gheorghe Demetriade	1913-1914
Ion Tănăsescu	1914-1915
Constantin I. Parhon	1915-1916
Constantin Bacaloglu	1916-1919
Ion Tănăsescu	1920-1921
Gheorghe Demetriade	1921-1922
Constantin I. Parhon	1922-1923

Nicolae Hortolomei	1923-1924
Vasile Rășcanu	1924
Mihai Ciucă	1925-1926
Alexandru Slătineanu	1926 -1927
Elena Pușcariu	1927-1928
Constantin Ionescu-Mihăești	1928-1929
Alexandru Slătineanu	1929-1930
Ion Bălțeanu	1930-1931
Grigore T. Popa	1932
Alexandru Slătineanu	1933
Leon Ballif	1933-1934
Ioan Grigore Nubert	1934-1935
Leon Ballif	1935-1936
Gheorghe Tudoranu	1936-1937
Leon Ballif	1937-1938
Ion Bălțeanu	1938-1939
Alexandru Moruzi	1940-1941
Alexandru Cosăcescu	1941-1942
Neculai Balan	1942-1943
Vladimir Buțureanu	1943-1945
Oscar Franche	1945-1946
Ion Nicolau	1946-1947
Gheorghe Năstase	1947-1948
Iuliu Nițulescu	1948-1949
Ion Enescu	1949-1956
Vasile Rășcanu	1956-1973
Nicolae Costinescu	1973-1974
Alla Vâță	1974-1978
Gheorghe Bădărău	1978-1989
Ioan Haulică	1989-1994
Gheorghe Scripcaru	1994-1996
Carol Stanciu	1996-2012
Vasile Astărăstoae	2012- 2016
Viorel Scripcariu	2016 - prezent

Dr. Mihail Zota
1833

Dr. Basilius Bürger
1833-1834

Prințul Mihail Sturza, Domn al Moldovei
1834

Hatmanul Grigore Alexandru Ghica,
Domn al Moldovei
1834

Aga Alexandru Balș
1834-1835

Vornicul Costache Sturza
1835-1844

Marele Logofăt Alexandru Ghica
1844-1852

Hatmanul Răducanu Rosetti
1852-1857

Vornicul Dimitrie Ralet
1858-25 oct 1858

Acad. prof. dr. Gheorghe Cuciuran
1859-1861

Dr. Dimitrie Zissi
1861-1862

Logofătul Gheorghe (Iordache) Beldiman
1862-1871

Acad. prof. dr. Anastasie Fătu
1872-1885

Prof. dr. Ioan Ciurea
1885-1886

Dr. Gustav Otremba
1886-1891

Prof. dr. Teodosie Filipescu
1891-1892

Dr. Gheorghe Iuliano
1892-1897

Prof. dr. Gabriel Socor
1897-1899 & 1905-1906

Prof. dr. Constantin Botez
1900-1903

Prof. dr. Ludovic Russ junior
1903-1904

Acad. prof. dr. Emanoil Riegler
1904-1905

Prof. dr. George Bogdan
1906-1907 & 1909-1910

Prof. dr. Emil Pușcariu
1907-1908

Prof. dr. Gheorghe Demetriade
1908-1909 & 1911-1912 & 1913-1914
& 1921

Prof. dr. Ernest Juvara
1910-1911

Prof. dr. Constantin Bacaloglu
1912-1913 & 1916-1919

Prof. dr. Ion Tănăsescu
1914-1915 & 1920

Acad. prof. dr. Constantin I. Parhon
1915-1916 & 1922

Acad. prof. dr. Nicolae Hortolomei
1923

Acad. prof. dr. Vasile Rășcanu
1924-1925 & 1956-1973

Acad. prof. dr. Mihai Ciucă
1925

Prof. dr. Alexandru Slătineanu
1926 & 1929-1931 & 1933

Prof. dr. Elena Pușcariu
1927

Acad. prof. dr. Constantin Ionescu-
Mihăești
1928-1929

Prof. dr. Ion Bălțeanu
1931 & 1938

MC. Acad. prof. dr. Grigore T. Popa
1932

Prof. dr. Leon Ballif
1933 & 1935 & 1937

Prof. dr. Ion Grigore Nubert
1934

Prof. dr. Gheorghe Tudoranu
1936

Prof. dr. Alexandru Moruzi
1940-1941

Prof. dr. Alexandru Cosăcescu
1941-1942

Prof. dr. Nicolae C. Balan
1942-1943

Prof. dr. Vladimir Butureanu
1943-1945

Prof. dr. Oscar Franche
1945-1946

Acad. prof. dr. Ion Nicolau
1946-1947

Prof. dr. Gheorghe Năstase
1947-1948

Acad. Prof. dr. Iuliu Nițulescu
1948-1949

Acad. Prof. dr. Ion Enescu
1949-1956

Prof. dr. Nicolae Costinescu
1973-1974

Prof. dr. Alla Văță
1974-1978

Prof. dr. Gheorghe Bădărău
1978-1989

Acad. Prof. dr. Ioan Haulică
1989-1994

Prof. dr. Gheorghe Scripcaru
1994-1996

Acad. Prof. dr. Carol Stanciu
1996-2012

Prof. dr. Vasile Astărăstoae
2012- 2016

Prof. dr. Viorel Scripcariu
2016 -

CÂTEVA DATE DE REFERINȚĂ DIN ISTORIA SMN

- 1830 - 11 Ianuarie:** s-au pus bazele *Cercului de citire medicală din Iași* (*Jassyer medizinische Leseverein* sau *Der medizinische Leseverein in Jassy*), de către protomedicul Moldovei, Mihail Zotta, și Dr. Iacob Cihac; actul de constituire a fost redactat în limba germană; primul președinte a fost M. Zotta, iar secretar, I. Cihac; *Cercul* avea 21 de membri, care au făcut 18 abonamente la 12 periodice; sediul era în casa doctorului Cihac, în vecinătatea Spitalului „Sf. Spiridon”;
- 1832 – 27 decembrie:** Dr. M. Zotta și Dr. I. Cihac au înaintat Generalului Mirkovitz, vice-președintele Guvernului rusesc din Moldova, proiectul de statut pentru o *Societate științifică și literară*, la care au subscris în calitate de colaboratori medicii Bürger, Ilasciuc, Christodoulo, Certz, Viola și Sachelary; se cerea înființarea unei *Societăți Doftoricești Moldo-Romanice*;
- 1833 – 18 Martie:** după ajustarea Statutelor, cererea a fost aprobată de Ocârmuire prin Departamentul Ministeriei Pricinilor din Lăuntru, decret nr. 279; înștiințarea, semnată de logofătul Costachi Conache, a fost trimisă Comisiei Doftoricești; astfel, *Cercul de lectură medicinală* s-a transformat în „Societatea Medico-Istoriei Naturale din Moldova”, redenumită apoi *Societatea de Medici și Naturaliști din Iași*;
- 1833-29 iunie:** Statutele modificate radical au fost aprobate, iar extrase au apărut în „Albina Românească”; ziua de 29 iunie – ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel - a devenit ziua SMN, ca omagiu adus Generalului Kiseleff, protector și donator al Societății;

- 1834 – 4 februarie:** Mihail Zotta, primul președinte și fondator al instituției, a inaugurat *Muzeul SMN*, alături de Cihac, Bürger, președintele în exercițiu, și Asachi, împreună cu o numeroasă asistență, în prezența reprezentanților Ocârmuirii și a Generalului Pavel Kiseleff, desemnat cu acest prilej primul membru de onoare al SMN; Muzeul cuprindea o secție de mineralogie, o alta de zoologie și Biblioteca; sediul era în casele Balș de pe Copou (Podul Verde);
- 1834– s-a constituit secțiunea agronomică a SMN;
- 1834–** Societatea avea aproximativ 100 de membri onorari, efectivi și corespondenți, dintre care numeroși străini; erau profesori, diplomați, juriști, medici, chimiști, naturaliști etc din Europa, mai ales din Germania și Elveția, mai puțini din Franța, Anglia și Italia; alți membri erau occidentali aflați în orașele Imperiului Otoman și Rus, dar și din Grecia (Atena, Nauplia, Scutari, Smirna etc)
- 1835 –3 mai-6 iunie:** s-au inițiat primele expediții științifice în Moldova ale SMN, la care a participat naturalistul Julius Edell, împreună cu medicul-farmacist Joseph Szabo;
- 1837 –** Iacob Cihac a publicat cel dintâi manual de *Istorie Naturală* în limba română în Tipografia Albinei din Iași, întemeiată de Gheorghe Asachi, membru fondator marcant al SMN;
- 1837 -** SMN a fost vizitată de Prințul Anatole Demidov (Demidoff) și membrii expediției sale, care au fost aleși membri onorari ai SMN;
- 1844 –** SMN s-a mutat în sediul care va rămâne definitiv, din Ulița Pevețoaiei (azi, bulevardul Independenței);
- 1844 – Mai:** s-a dat o ultimă formă Statutelor SMN, unde apărea și postul de bibliotecar;
- 1844 - 1 Martie:** s-a publicat întâiul periodic al SMN, coordonat de Dr. Costache Vârnav, intitulat „Povățuitorul sănătății și a economiei. Foaie periodică pentru poporul românesc”;
- 1845 -** „Povățuitorul ...” și-a încetat apariția;
- 1851 - 1 iulie:** SMN a publicat cel de al doilea periodic, intitulat „Foaia Societății de Medici și Naturaliști din Principatul Moldovei”, condus de același devotat și profesionist Dr. Costache Vârnav;
- 1853 - 1 iunie:** „Foaia SMN...” și-a încetat apariția;
- 1859 – 3 ianuarie:** în *Muzeul SMN* – numit și „Cabinetul Elefantului” –, în sala de ședințe, cu participarea a numeroși membri uniونيști ai SMN, a avut loc alegerea lui Al. I. Cuza drept candidat la Domnia Moldovei, calitate în care a fost confirmat la 5 ianuarie 1859; a fost primul pas în realizarea Micii Uniri și formarea României, ca stat;
- 1860 – 26 octombrie:** la Iași s-a inaugurat prima Universitate modernă, în limba română, din Principatele Române Unite;
- 1868 - 15 mai:** au fost aprobate noile Statute ale *Bibliotecii SMN*;
- 1879 – 30 septembrie:** la Iași s-a înființat, în cadrul Universității, Facultatea de Medicină; de-a lungul timpului, SMN a susținut atât fondarea învăța-

- mântului medical superior la Iași, cât și menținerea și dezvoltarea continuă a acestuia, devenind o tribună a afirmării tribună a afirmării profesioniștilor, cadrelor didactice și cercetătorilor din domeniul medico-farmaceutic din Iași, din Moldova și din țară;
- 1886** - Facultatea de Medicină a Universității din Iași obținea dreptul de a elibera diplome de doctor în medicină și chirurgie;
- 1887 - 1 Ianuarie: a apărut „Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași”, noul periodic al instituției, nu de popularizare, ci de valorificare superioară a activității membrilor SMN, majoritatea medici și farmaciști ai Facultății de Medicină și ai Spiridoniei ieșene;**
- 1890** - SMN a sărbătorit 58 de ani de existență sub președinția Doctorului Gustav Otremba;
- 1900** - SMN a adoptat noul Statut, rămas în vigoare până la 1955;
- 1912-1916:** periodical SMN a apărut ca „Bulletin et Mémoires de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy”;
- 1916-1923:** *Buletinul* și-a încetat apariția din cauza Războiului Mondial, publicația reluându-se în 1923;
- 1924 – Publicația și-a schimbat numele în „Revista Medico-Chirurgicală. Buletin al Societății de Medici și Naturaliști din Iași”;**
- 1932 – Buletinul** a apărut exclusiv în franceză: „Revue Médico-Chirurgicale de Jassy. Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes”;
- 1939 – Buletinul** a început să apară purtând pe copertă, în vinietă, sigiliul SMN, creat în 1834;
- 1943–1945:** SMN și *Revista* și-au încetat activitatea din cauza Războiului
- 1946 – Revista Medico-Chirurgicală** a reapărut cu mare dificultate
- 1948 – tipărită din nou, Revista SMN purta mențiunea: „publicată sub direcția științifică a corpului didactic al Facultății de Medicină”**
- 1950 – 26 februarie:** s-a decis structurarea Filialei Iași a Societății Științelor Medicale din România (SSM), creată la București în 1949; filiala SSM Iași înlocuia vechea SMN, a cărei identitate era abolită;
- 1950 – 27 aprilie: s-a stipulat de către conducerea locală a forului științific faptul că Filiala Iași a SSM trebuia privită drept continuatoarea fostei Societăți de Medici și Naturaliști;**
- 1956–14 aprilie/18 mai:** Comitetul executiv al SSM din București a aprobat ca Filiala SSM din Iași să poarte numele de *Societatea de Medici și Naturaliști*: astfel, „vechea *Societate de Medici și Naturaliști* din Iași” „și-a redobândit ființa sa legală”, dar funcționa ca filială a SSM;
- 1956 – 21 iunie:** *periodicul* s-a reactivat cu noua serie titrată *Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași*;
- 1960 – 1 aprilie:** etajul imobilului, adăpostind *Muzeul de Istorie Naturală*, a fost preluat în administrare de Universitatea „Al. I. Cuza”, prin Facultatea de Științe Naturale (Biologie); parterul rămânea în continuare proprietatea SMN, adăpostind sediul administrativ, Biblioteca medicală și redacția *Revistei Medico-Chirurgicale*; era prima dată când Universita-

- tea „Al. I. Cuza” apărea menționată în relație cu proprietățile SMN din Iași; SMN a continuat să conlucreze strâns cu Institutul de Medicină și Farmacie și Spiridonia din Iași;
- 1962** – SSM s-a transformat în Uniunea Societăților de Științe Medicale (USSM); SMN a devenit filiala Iași a USSM;
- 1968-20 mai:** *Biblioteca* SMN s-a reorganizat pe baze noi, cu sprijinul Direcției Sanitare a județului Iași, devenind o unitate de documentare medicală științifică de specialitate, la dispoziția corpului medico-farmaceutic pentru pregătirea și perfecționarea sa teoretică și practică;
- 1986** – s-a celebrat un secol de la apariția periodicului SMN, *Revista Medico-Chirurgicală*;
- 1996** – s-a aniversat editarea volumului 100 al periodicului SMN, *Revista Medico-Chirurgicală*;
- 2012** - *Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași*, recunoscută de CNCSIS - B+, indexată în baze de date internaționale, precum Medline și PubMed, a început a fi editată în limba engleză, fiind monitorizată spre acreditare ISI;
- 2016 - 28 octombrie:** periodicul *Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași - The Medical-Surgical Journal of the Physicians and Naturalists Society of Iași* - a fost luat în atenția sistemului Thomson Reuters Web of Knowledge pentru evaluarea factorului de impact;
- 2018** - Thomson-Reuters Web of Knowledge a devenit Clarivate Analytics Web of Science Core Collection; *Revista Medico-Chirurgicală* a rămas indexată în vederea cotării;
- 2019** – *Revista* cu ultima titlatură de *The Medical-Surgical Journal. Society of Physicians and Naturalists, Iași-Romania / Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași-România* a ajuns la volumul 123, marcând 123 de ani editoriali; SMN caută să se re poziționeze în noua realitate din România de azi.

LANDMARKS IN THE HISTORY OF THE SOCIETY OF PHYSICIANS AND NATURALISTS IN IAȘI (SPN)

- 1830 – January 11:** the founding of the *Medical Reading Circle of Jassy* (Jassyer medizinische Leseverein or Der medizinische Leseverein in Jassy) achieved by the Moldavian protomedicus Mihail Zotta and Dr. Iacob Czihak, member of the Medical Commission; the founding papers were drafted in German; the first president was M. Zotta, and the 1st secretary, I. Cihac; the *Circle* had 21 members, who made 18 subscriptions to 12 periodicals; the headquarters were in Dr. Czihak's house, in the vicinity of "Sf. Spiridon" Hospital.
- 1832 – December 27:** Dr. M. Zotta and Dr. I. Cihac submitted to General Mirkovitz, Vice-President of the Russian Government in Moldavia, the draft statute for a *Scientific and Literary Society*, to which doctors Bürger, Ilasciuc, Christodoulo, Certz, Viola and Sachelary also subscribed; they asked for the establishment of a *Moldo-Romanic Medical Society*;
- 1833 – March 18:** After adjusting the Statutes, the application was approved by the Government through the Department of the Ministry of Internal Affairs, decree no. 279; the notification, signed by chancellor Costachi Conache, was sent to the *Medical Commission*; thus, the *Medical Reading Circle* turned into the "Medico-Natural History Society of Moldova", soon renamed the Society of Physicians and Naturalists of Iași;
- 1833- June 29:** The radically modified statutes were approved and fragments of them appeared in "Albina Românească" (The Romanian Bee); the day of June 29th - the day of the St. Apostles Peter and Paul celebration - became the day of the SPN, as a tribute paid to General Kiseleff, Protector and Donor of the Society;
- 1834 - February 4:** Mihail Zotta, the first president and founder of the institution, inaugurated the SPN *Museum*, together with Cihac, Bürger, as president in office, and Asachi, numerous participants, and in the presence of the representatives of the Government and of General Paul Kiseleff, declared on this occasion the first honorary member of the SPN; the *Museum* displayed a mineralogy section, a zoology one and the *Library*; the headquarters were in the Balș Houses, on the Copou Hill, in the Green Bridge Lane;
- 1834 -** the agronomic section of the SPN was established;
- 1834 -** The Society had about 100 honorary, effective and corresponding members, many of which were foreigners; they were professors, diplomats, lawyers, physicians, chemists, naturalists etc from Europe, especially from Germany and Switzerland, fewer from France, England and Italy; other members were Westerners living in the cities of the Ottoman or Russian Empires and in Greece (Athens, Nauplia, Scutari, Smirna, etc)

- 1835 -May 3-June 6:** the first scientific expeditions of the SPN in Moldova were initiated, and attended by the naturalist Julius Edel, together with the pharmacist Joseph Szabo;
- 1837** - Iacob Cihac published the **first Natural History Handbook in Romanian** in the Albina Printing House in Iasi, established by Gheorghe Asachi, an outstanding SPN founding member;
- 1837** - The SPN was visited by Prince Anatole Demidov (Demidoff) and members of his expedition, who were elected SPN honorary members;
- 1844** - The SPN moved to its permanent headquarters in Ulița Pevețoaiei (today, Independenței Boulevard);
- 1844 – May:** a final form was given to the SPN by-laws, where the public librarian position was mentioned;
- 1844 - March 1:** The first periodical of the SPN appeared, coordinated by Dr. Costache Vârnav, and entitled "The Health and Economy Adviser. A Periodic Leaflet for the Romanian People"
- 1845** - "The Adviser ..." ceased to appear;
- 1851 - July 1:** The SPN published its second periodical, entitled "The Leaflet of the Society of Physicians and Naturalists of the Principality of Moldavia", directed by the same devoted and professional editor, Dr. Costache Vârnav;
- 1853 - June 1:** "The SPN Leaflet ..." ceased to appear;
- 1859 - January 3:** In the SPN *Museum* - also called the Elephant's Cabinet - in the meeting room, with the participation of many unionist members of the SPN, Al. I. Cuza was elected as a candidate for the reign of Moldavia; he was then confirmed on January 5th, 1859; this was the first step in the achievement of the Small Union and the formation of Romania as a modern state;
- 1860 – October 26:** the first modern University in the United Romanian Principalities was inaugurated in Iasi;
- 1868 - May 15:** The new Statutes of the SPN Library were approved;
- 1879 - September 30:** The Faculty of Medicine was established in Iasi; over the years, the SPN constantly supported both the founding of higher medical education institutions in Iași and their continuous maintenance and development, becoming a forum for the assertion of medical and pharmaceutical professionals, education staff and researchers from Iași, Moldavia and the whole country;
- 1886** - The Faculty of Medicine of the University of Iasi obtained the right to deliver doctoral degrees in medicine and surgery;
- 1887 - January 1:** "The Bulletin of the Society of Physicians and Naturalists of Iasi", the new periodical of the institution, not of popularization, but of superior valorization of the activity of SPN members, most of which were physicians and pharmacists of the Faculty of Medicine and of the Iasi Faculty of Medicine and of "St. Spiridon" Hospital, was published;

- 1890** - The SPN celebrated its first 58 years under the presidency of Doctor Gustav Otremba;
- 1900** - The SPN adopted the new Statute, which remained in force until 1955;
- 1912-1916**: The SPN periodical appeared as "Bulletin et Mémoires de la Société des Médecins et des Naturalistes de Jassy";
- 1916-1923**: The "Bulletin" ceased to appear due to World War I; the publication resumed in 1923;
- 1924** - The publication changed its name to "The Medical-Surgical Journal. Bulletin of the Society of Physicians and Naturalists of Iasi";
- 1932** - The "Bulletin" was edited exclusively in French: "Revue Médico-Chirurgicale de Jassy. Bulletin de la Société des Médecins et des Naturalistes";
- 1939** - The "Bulletin" began to appear bearing on the cover, in the vignette, the SPN seal, created in 1834;
- 1943-1945**: The SPN and its Journal ceased to operate due to World War II;
- 1946** - "The Medical-Surgical Journal" reappeared with great difficulty
- 1948** - Printed again, the SPN Journal was "published under the scientific direction of the Faculty of Medicine", as stated on its cover;
- 1950 - February 26**: It was decided to transform the SPN into the Iași Branch of the Society of Medical Sciences (RSMS) of Romania, created in Bucharest in 1949; the Iasi branch of the RSMS replaced the old SPN, whose identity was temporarily abolished;
- 1950 - April 27**: it was stipulated by the local leadership of the scientific forum that the Iași Branch of the RSMS was to be regarded as the continuation of the former *Society of Physicians and Naturalists*;
- 1956-14 April / May 18**: The executive bureau of the RSMM in Bucharest approved that the RSMS Branch in Iași would be called "The Society of Physicians and Naturalists. The RSMS Branch in Iași": thus, "the old Society of Physicians and Naturalists of Iași" regained its legal statute "but functioned as a subsidiary of the RSSM";
- 1956 - June 21**: The SPN periodical was reactivated with the newly titled series "The Medical-Surgical Journal of the Society of Physicians and Naturalists of Iași";
- 1960 - April 1**: the first floor of the building, sheltering the Museum of Natural History, was taken over by the "Al. I. Cuza" University, through the Faculty of Natural Sciences (Biology); the ground floor remained the property of SPN, sheltering the administrative headquarters, the Medical Library and the Office of "The Medical-Surgical Journal" Editorial Board; it was the first time that the "Al. I. Cuza" University appeared in relation to the SPN administration; SPN continued to work closely with the Institute / University of Medicine and Pharmacy and "St. Spiridon" Hospital in Iași;
- 1962** - RSMS turned into the Union of Medical Sciences Societies (RUMSS) of Romania; SPN became the Iași branch of the RUMSS;

- 1968-20 May:** The SPN Library was reorganized on new bases, with the support of the Iași County Sanitary Division, becoming a specialized scientific medical unit at the disposal of the medical and pharmaceutical staff for their theoretical and practical training;
- 1986** - a century was celebrated since the establishment of the SPN "Medical - Surgical Journal";
- 1996** - the appearance of the 100th volume of the SPN "Medical-Surgical Journal" was celebrated;
- 2012** - The Medical-Surgical Journal of the Society of Physicians and Naturalists of Iași, acknowledged by CNCISIS - B +, indexed in international databases such as Medline and PubMed, began to be edited in English, being monitored for ISI accreditation;
- 2016 – 28 octombrie:** internationally acknowledged as "The Medical-Surgical Journal - Physicians and Naturalists Society of Iași"- the periodical was included on Thomson-Reuters web of knowledge list of evaluation;
- 2018** - Thomson-Reuters web of knowledge became Clarivate Analytics Web of Science Core Collection; "The Medical-Surgical Journal" remained indexed for quoting;
- 2019** – the periodical, lately entitled *The Medical-Surgical Journal. Society of Physicians and Naturalists, Iași-Romania / Revista Medico-Chirurgicală a Societății de Medici și Naturaliști din Iași-România* reached its 123rd volume, marking 123 editorial years; SPN seeks to reposition itself in keeping with the new reality of today's Romania.

*
* *

**SOCIETATEA DE MEDICI ȘI NATURALIȘTI DIN IAȘI:
Prima Academie Științifică de Anvergură Europeană din Țările Române**

12 PRIORITĂȚI NAȚIONALE

1. SMN - *prima societate științifică modernă de tip european* din Țările Române, creată la sfârșitul lui 1829, deplin recunoscută din 1833, a introdus spiritul științific în Principate; a fost „cea mai veche Societate din Orient”, arăta Dr. Gustav Otremba, unul din președinții asociației.

2. SMN a realizat **primul Muzeu Istorico-Natural** din țară, inaugurat la 4 februarie 1834, ce îngloba și Biblioteca *Cercului ieșean de lectură medicală*, existentă din 1830.

3. SMN a promovat **industrializarea Moldovei**, îndeosebi modernizarea și mecanizarea agriculturii: din 1834, SMN a inclus în structura sa o *secție agro-nomică*; încă din 1834, Dr. Mihail Zotta, cel dintâi președinte al SMN, aprecia că instituția „va putea să își atingă țelul doar întrebuițând dezvăluirea meșteșugurilor spre îmbunătățirea diferitelor ramuri ale industriei și agriculturii”; agronomul Ion Ionescu de la Brad, eminent membru SMN, cu studii în Franța, a preparat *prima șampanie* românească în 1841, Moldova fiind atunci a patra țară din lume ce o producea, după Franța, Rusia și Germania; SMN a organizat la Iași prima expoziție de unelte agricole în 1842.

4. SMN a inițiat primele *expediții științifice de grup*:

4.a. **de explorare a faunei, florei, mineralelor, resurselor hidrice și balneare**, geografiei și etnoiatricii Moldovei, prin Dr. Iacob Cihac, vice-președinte SMN, Dr. farmacist Josef Szabó, membru extraordinar al SMN, naturaliștii Julius Edel și Josef Frederic Bell, secretar I al SMN, începând din 1835, dovedind că „asociațiunea și cooperarea”, munca în echipă, erau principiul modern al progresului. Atunci s-a constituit și **cel dintâi fond de farmacognozie științifică** din țară. Cercetările lui Edel, Szabó și Cihac au văzut lumina tiparului sub semnătura lui Cihac, în 1836, și a lui Cihac și Szabó, în 1863, în celebra revistă bavareză de botanică generală, „Flora”, tipărită la Regensburg; în 1853, Julius Edel, „botanistulcelor dintâi explorațiuni mai sistematice asupra vegetațiunii diverselor regiuni ale Moldovei“ a publicat în germană, în *Analele Cercului zoologico-botanic din Viena (Verhandlungen des Zoologisch-Botanischen Vereins in Wien)*, studiul intitulat „Vegetation der Moldau“-*Vegetația Moldovei*.

4.b. În acest context, membri ai SMN au explorat deopotrivă **calcarele și fauna fosilă de la Repedea**, publicându-se și *cea dintâi lucrare românească de geologie*, datorată profesorului Grigore Cobălcescu, unul din vice-președinții SMN: **Calcarul de la Răpidea**, apărută în 1862.

4.c. În plus, SMN a dezvoltat și subvenționat *primele cercetări arheologice de la Cucuteni* prin Nicolae Beldiceanu, în 1884; acesta a publicat *Antichitățile de la Cucuteni*, în 1885.

5. SMN a stimulat **utilizarea limbii române** în știință:

5.a.s-a editat astfel, la Iași, în 1837, în Tipografia Institutului Albinei a lui Gheorghe Asachi, membru fondator al SMN, *primul manual de Istorie Naturală* scris în limba Țării, de medicul Iacob Cihac. 5.b.Doctorului Cihac i s-a datorat de asemenea primul manual românesc de *medicină militară*, tipărit la Iași de Institutul Albina în 1859: *Manual pentru învățătura soldaților din compania sanitară a oastei moldo-române*³⁶⁸; manualul a servit *Școlilor soldaților sanitari*, fiind fondat din 1860, întâi probabil la Iași, apoi mutată la București.

5.c.SMN a inițiat, în **1844**, *prima publicație de popularizare medico-farmaceutică, economică și agricolă în limba română*: Dr. Costache Vârnav își asuma răspunderea de a redacta „Povățuitoriul sănătății și a economiei. Foaie periodică pentru poporul românesc”. SMN a încercat să editeze și „Gazeta medico-istorico-naturală și agronomică” în 1848, urmată, în 1851, de „Foaia Societății de Medici și Naturaliști din Principatul Moldovei”.

6. Consecutiv adoptării *Regulamentului Organic* (1831/1832), paralel constituirii milițiilor pământene, s-au fundamentat **primele instituții medico-militare**; prin contribuția Doctorului Cihac, medic șef al oștirii modave, fondator al SMN, au apărut:

6.a.în 1831, întâile **spitale militare** la Iași și la Roman, acesta din urmă mutat în 1832 la Galați;

6.b. în 1859, la Iași, **Compania Sanitară** a oștirii; s-a înființat **școala de sanitari militari** și s-a tipărit **manualul** necesar;

6.c. în 1882, prin efortul medicului militar Gustav Otremba, membru SMN, s-a fondat la Iași, **prima Societate Medico-Militară** din țară.

7. SMN a lansat *primul proiect al unui Observator Astronomic din Principatele Române*, achiziționând „telescopul cel mare de la Viena” prin Costache Conachi și Iacob Cihac, în 1850.

8.SMN a inaugurat, în 1856, *prima Grădină Botanică* din Principate prin strădania doctorului Anastasie Fătu, unul din președinții de seamă ai Societății. Proiectul *Grădinii* a fost *preluat și resistemizat* în 1873, de medicul și naturalistul Dimitrie Brândză, membru marcant SMN; preocuparea a fost continuată ulterior de alți naturaliști.

9.SMN a fost *prima societate științifică implicată în lupta pentru emancipare națională și Unire*: 9.a. membrii SMN proveneau din Moldova, Basarabia și Bucovina, Valahia, Transilvania și Banat; 9.b.în 1859, la 3 ianuarie, în sediul SMN și cu sprijinul membrilor săi unioniști, Alexandru Ioan Cuza a fost desemnat candidat la tronul Moldovei, fiind apoi ales Domnitor al Moldovei în 5 ianuarie 1859; alegerea sa și în Muntenia, la 24 ianuarie 1859, a consfințit victoria Partidei Unioniste și fundamentarea statului român modern; SMN a mijlocit așadar pasul decisiv al Micii Uniri.

10.SMN a publicat *primul periodic al unei societăți științifice bio-medicale din Principate*, în limba română și paralel în franceză, la **1 ianuarie 1887**: *Bu-*

³⁶⁸ VL Bologa, Gh Brătescu, B Duțescu, Șt M Milcu, *op cit*, pp: 183-184, 187; Paul Pruteanu, *Iacob Cihac...*, pp: 124-127.

letinul *Societății de Medici și Naturaliști din Iași*³⁶⁹; în 1886, s-a propus și redactarea unui *Dicționar medical român* cu termeni de specialitate, printr-o participare multidisciplinară, proiect ulterior abandonat.

11. SMN a fost ***prima societate academică asociată nemijlocit învățământului preuniversitar și superior***, fondării și dezvoltării instituțiilor acestora: 11.a. membri marcanți ai SMN, precum Petru Poni, Ioan Melik, Grigore Cobălcescu, A.D. Xenopol au participat la fondarea unor instituții de învățământ preuniversitar privat în limba română, așa cum a fost *Institutul Academic*, ctitorit la Iași în 1866; fuzionând, din 1879, cu *Liceul Nou*, au rezultat *Institutele Unite*, școală cu magiștri și elevi de elită, ce a jucat un rol important în formarea tinerilor, până în 1907, când s-a desființat; 11.b. Academia Mihăileană, fondată în 1835; 11.c. Universitatea din Iași, întemeiată în 1860; 11.d. Facultatea de Medicină, înființată în 1879, și Secția de Învățământ Farmaceutic atașată Facultății de Medicină, între 1913-1934; 11.e. din 1930, la Universitatea din Iași a funcționat prima Catedră de *Paleontologie și Antropologie* din România, condusă de excelentul Prof. dr. Ion Gh. Botez, mulți ani director al Muzeului SMN, savant cu un destin tragic după 1948.

12. SMN a fost ***prima societate academică din Principate ce a militat pentru profesionalizarea*** vieții sociale românești, a agriculturii și, îndeosebi, a medicinei și farmaciei. În ***procesul de medicalizare a țării***, SMN și-a alăturat primele societăți de specialitate și publicațiile lor, pe care le-a stimulat: 12.a. în 1882: *Societatea Medico-Militară*, coordonată de Dr. Gustav Otremba, asociație ce se exprima după 1887 prin *Buletinul SMN*; 12.b. în 1885, *Societatea farmaciștilor*; 12.c. în 1919, grație demersului Profesorului dr. C. I. Parhon: *Societatea Română de Neurologie, Psihologie, Psihiatrie și Endocrinologie*, ce a integrat apoi, între 1922-1924, și *Asociația Psihiatrilor din România*; a lansat periodicul *Bulletins et Mémoires de la Société Roumaine de Neurologie, Psychiatrie, Psychologie et Endocrinologie*; 12.d. în 1929: *Societatea de Pediatrie*, sub președinția Profesorului dr. Ștefan Grașoski, având ca periodic *Bulletin de la Société de Pédiatrie de Iași*; 12.e. în 1941: *Societatea de Oftalmologie - Société d'Ophtalmologie*, ce își datora existența Profesorului dr. Elena Densușianu Pușcariu, ce a editat *Bulletin de la clinique des maladies des yeux de la Faculté de Médecine de Jassy*.

³⁶⁹*Buletinul Societății de Medici și Naturaliști din Iași* a fost precedat de editarea unui jurnal medical românesc independent, apărut la 15 noiembrie 1859, la București: *Medicul Român* (D. Setlavec, [Romanian Medicine – a European Medicine 1859-1916], pp: 149-150 Ed. Medicală, București, 1995)

THE SOCIETY OF PHYSICIANS AND NATURALISTS OF IAȘI (SPN): The First Scientific Academy of European Dimension in the Romanian Countries

12 PRIORITIES

1. SPN - the *first European-type modern scientific society* in the Romanian Lands, created at the end of 1829, and fully recognized since **1833**, has introduced the scientific spirit to the Danubian Principalities; it was "the oldest Society of the Orient", said Dr. Gustav Otremba, one of the association's presidents.
2. The SPN established the *first Museum of Natural History* in the country, inaugurated on February 4th, **1834**, which also included the **Library** of the *Medical Reading Circle of Iași* that existed since 1830.
3. The SPN promoted *industrialization of Moldavia*, especially modernization and mechanization of **agriculture**: since **1834**, the SPN also included in its structure an agronomic section; in 1834, Dr. Mihail Zotta, the first president of the SPN, stated that this institution "will be able to achieve its goal only by using the development of crafts to improve the various branches of industry and agriculture"; agronomist Ion Ionescu de la Brad, eminent SPN member who studied in France, prepared the first Romanian champagne in **1841**, Moldova being thus the fourth country in the world to produce this specialty, after France, Russia and Germany; the SPN organized the *first exhibition of agricultural tools* in Iași in **1842**.
4. Since 1835, due to Dr. Iacob Cihac, SPN vice-president, pharmacist Dr. Josef Szabó, extraordinary member of the SPN, naturalists Julius Edel and Joseph Frederic Bell, SPN 1st secretary, SPN initiated the first *scientific group expeditions* aimed to:
 - 4.a. **explore Moldavia's fauna, flora, minerals and waters**, balneology, geography and ethnobotany; they proved that "association and co-operation" expressing coherent teamwork, were the modern principles of progress. The *first fund of scientific pharmacognosy in the country* was then established. Researches by Edel, Szabó and Cihac were then printed: signed by Cihac in 1836, and by Cihac and Szabó in 1863, in the famous Bavarian general botanical magazine, *Flora*, edited in Regensburg; in 1853, Julius Edel, published in the *Annals of the Zoo-Botanical Circle of Vienna (Verhandlungen des Zoologisch-Botanischen Vereins in Wien)*, the study entitled "Vegetation of Moldavia"; 4.b. in this context, SPN members explored both the **fossil limestone and fossil fauna** of the Repedea hills (hills neighbouring Iași), and the *first Romanian geological work*, owing to Professor Grigore Cobălcescu, one of the SPN vice-presidents, was printed: "**The chalk of Repedea**" appeared in 1862; 4.c. furthermore, SPN developed and subsidized *the first archaeological research* at **Cucuteni** undertaken by Nicolae Beldiceanu in **1884**; he then published "The Antiquities of Cucuteni" in **1885**.
5. SPN stimulated the *use of Romanian language in science*:
 - 5.a. SPN thus edited in Iași in 1837, in the Printing House of the Albina Institute of Gheorghe Asachi, founding member of the SPN, the *first Natural History Handbook* written in the language of the country by the physician Jacob

Czihak. 5.b to Dr. Cihac was also due the *first Romanian Military Medicine Textbook*, printed in Iași at the Albina Institute in **1859**: "Manual for the teaching of the soldiers of the sanitary company of the Moldo-Romanian army"; the handbook served the Schools of Sanitary Soldiers, founded in 1860, first probably in Iași, and then moved to Bucharest.

5.c. in 1844, SPN initiated the *first publications for vulgarization of medical-pharmaceutical, economic and agricultural knowledge* in Romanian language: Dr. Costache Várnav assumed responsibility for editing "The Health and Economic Adviser. A Periodic Leaflet for the Romanian people". The SPN also tried to edit the "The Physico-Historical-Natural and Agronomic Gazette" in 1848, followed in 1851 by the "Leaflet of the Society of Physicians and Naturalists of the Principality of Moldavia".

6. Following the adoption of the Organic Laws (1831-1832), concurrently with the organization of the indigenous militias, *the first medical-military institutions* were founded; owing to the contribution of **Doctor Czihak**, chief physician of the Moldavian Army, founder of the SPN:

6.a. in 1831, the **first military hospitals** were organized in Iasi and Roman; the latter moved in 1832 to Galati; 6.b. in **1859**, in Iasi: the **Sanitary Company of the Army** and the **School for Sanitary Soldiers** were set up and the necessary manual was printed;

6.c. in **1882**, through the dedication of the military doctor Gustav Otremba, SPN member and president, in Iasi was founded the *first Medico-Military Society* in the country.

7.The SPN launched the *first project of an Astronomical Observatory* in the Romanian Principalities in **1850**, Costache Conachi and Jacob Czihak acquiring the "Great Telescope from Vienna".

8.SPN inaugurated *the first Botanical Garden in the Principalities* in 1856, due to the efforts of Dr. Anastasie Fătu, one of the Society's presidents. The Garden Project was taken over and resystematized in 1873 by the physician and naturalist Dimitrie Brândza, SPN member; the concern was further pursued by other naturalists.

9. The SPN was *the first scientific society involved in the struggle for national emancipation and Unification*: 9.a. SPN members came from Moldavia, Besarabia and Bucovina, Wallachia, Transylvania and Banat; 9.b. in **1859**, on January 3rd, at the headquarters of the SPN and with the support of its unionist members, Alexandru Ioan Cuza was appointed candidate for the throne of Moldavia, and then elected Prince of Moldavia on January 5th, 1859; his election also in Wallachia, on January 24th 1859, consecrated the victory of the Unionist Party and the foundation of the modern Romanian state; the role the SPN played was the decisive step in the Small Union achievement.

10.SPN published *the first periodical of a bio-medical scientific society in the Principalities*, in both Romanian and French, on January 1st, **1887**: "**Bulletin of the Society of Physicians and Naturalists of Iasi**"³⁷⁰; in 1886, it was equal-

³⁷⁰ The *Bulletin of the Society of Physicians and Naturalists of Iashi* was preceded by an inde-

ly proposed that a Romanian Medical Dictionary should be written including specialized terms, entraining a multidisciplinary participation, a project that was subsequently abandoned.

11. SPN was the *first academic society directly associated with pre-university and higher education*, with the foundation and development of its *basic pioneering* institutions: 11.a. distinguished members of the SPN, such as Petru Poni, Ioan Melik, Grigore Cobâlcescu, A. D. Xenopol participated in the founding of private pre-university education institutions in Romanian language, as was the **Academic Institute**, established in Iasi in 1866; it merged with the New High School in 1879, and the United Institutes resulted, a school with elite teachers and students, that played an important role in youth formation until 1907, when it was disbanded; 11.b. the **Michaelian Academy**, founded in 1835; 11.c. the **University** of Iasi, founded in 1860; 11.d. The **Faculty of Medicine**, founded in 1879, and the Department of Pharmaceutical Education attached to the Faculty of Medicine, between 1913-1934; 11.e. from 1930, *the first Department of Paleontology and Anthropology in Romania* functioned at the University of Iasi; it was headed by the excellent Professor Ion Gh. Botez, a longtime director of the SPN Museum and scientist with a tragic fate after 1948. As Prof. Dr. Ion Istrate stated in his reception lecture to the SPN, in 1887: "From the deep and fertile furrow of this Society the [Natural History] Museum, the [Michaelian] Academy and the University of Iași were born."

12. The SPN was the *first academy in the Danubian Principalities to advocate for the professionalisation* of Romanian social life, agriculture and, in particular, medicine and pharmacy. In the *medicalisation process* of the country, SPN associated with and stimulated the first specialty societies and their publications: 12.a. in 1882: *The Military Medical Society*, coordinated by Dr. Gustav Otremba; it expressed itself since 1887 in the *SPN Bulletin*; 12.b. in 1885, the *Society of Pharmacists*; 12.c. in 1919, thanks to the approach of Professor C.I. Parhon: the Romanian *Society of Neurology, Psychology, Psychology and Endocrinology*, which, between 1922-1924, integrated the *Association of the Psychiatrists of Romania*, launching its publication *Bulletins et Mémoires de la Société Roumaine de Neurologie, Psychiatrie, Psychologie et Endocrinologie*; 12.d. in 1929: *The Pediatric Society*, under Professor Ștefan Grașoski's presidency, having as a periodic publication the *Bulletin de la Société de Pédiatrie de Iași*; 12.e. in 1941: *The Society of Ophthalmology - Société d'Ophthalmologie*, owing its existence to Professor Dr. Elena Densusianu Pușcariu, who published *Bulletin de la Clinique des maladies des yeux de la Faculté de Médecine de Jassy*.

pendent Romanian medical journal issued on November 15th, 1859, in Bucharest: *Medicul Român* [The Romanian Physician] (D Setlacec, [Romanian Medicine – a European Medicine 1859–1916], pp: 149-150. Ed. Medicală, București, 1995)

PATRU COORDONATE CARDINALE ALE SMN

I. CARACTER ENCICLOPEDIC, UNIVERSAL: inițial, SPN s-a implicat în domenii variate, precum *medicină umană și veterinară, farmacie, științe naturale, mineralogie, geologie, agronomie, economie, arheologie, etnoiatrie, antropologie, filosofie*.

II. CARACTER GLOBALIZANT, COSMOPOLIT: SMN reunea personalități din varii arii geografice, culturale și de interes profesional - 1. *membri corespondenți și onorifici de primă mărime de pe aproape întreg continentul european și chiar din SUA*; 2. *schimburi de exponate și tipărituri cu Societăți științifice și savanți din toată lumea*; 3. *participări la conferințe internaționale*; 4. *publicarea de lucrări ale membrilor SMN în afara țării, vizând integrarea internațională a științei românești, dar și promovarea contribuțiilor originale la mișcarea științifică generală*; 5. *publicarea în Buletinul SMN, respectiv Revista Medico-Chirurgicală a SMN, de articole originale ale unor autori străini, și de recenzii ale unor lucrări de referință apărute sub semnătura unor nume consacrate din străinătate, uneori membri onorifici SMN*.

III. CARACTER MILITANT, PROGRAMATIC: SMN și-a asumat misiunea istorică de a promova: a. *cercetarea, învățământul și vulgarizarea cunoașterii*; b. *identificarea și valorificarea bogățiilor naturale, dezvoltarea economică, și industrială a țării*; c. *încurajarea publicațiilor naționale de nivel european*; d. *educația pentru sănătate, medicalizarea și profesionalizarea societății românești*; e. *promovarea învățământului superior, a manualelor și periodicelor în limba română la standarde europene*; f. *implicarea studenților în activitatea Societății și susținerea formării lor*; g. *emanciparea și afirmarea națională*; h. *introducerea formelor de cultură europeană*; i. *îmbogățirea limbii române, paralel realizării unității naționale – SMN fiind o societate a românilor de pretutindeni, dar cu ecou internațional*.

IV. CARACTER VALORIC ȘI REPRESENTATIV: SMN a ilustrat orientarea culturală a epocii - *Filosofia Naturii-, accentuându-i latura pozitivist-raționalistă, în eficiența triadă „realism-naturalism-liberalism”*; membrii SMN proveneau din elitele intelectuale românești, fiind purtătoare de cuvânt și formatoare ale maselor, *emblema societății românești, reunind pe mulți din decidenții acesteia; în viziunea SMN, intelectualul se profila ca erou - model și promotor social; „românizarea” intelectualității locale heterogene se desăvârșea, astfel, prin implementarea coerentă a sistemului educativ-formativ și complementară funcțională cu străinătatea*.

*
* *

SMN a impus o „școală a realităților, în care științele au fost totdeauna în mare cinste”. La toate ședințele sale „se preamărea știința, natura și învățătura practică”.

(Gr. T. Popa, 1936)

**FOUR CARDINAL COORDINATES OF THE SOCIETY OF
PHYSICIANS AND NATURALISTS OF IAȘI (SPN)
*The First European Academy of the National Spirit***

I. ENCYCLOPEDIA, UNIVERSAL CHARACTER: initially SPN was involved in various fields such as *human and veterinary medicine, pharmacy, natural sciences, mineralogy, geology, agronomy, economics, archeology, ethnoiatry, anthropology, philosophy.*

II. GLOBALIZING, COSMOPOLITAN CHARACTER: SPN brought together personalities from various geographical, cultural and professional areas of interest – 1. *prominent personalities from almost the entire European continent and even USA joined it, as corresponding or honorary members;* 2. *exchanges of exhibits and prints were promoted;* 3. *SPN participation in international conferences was frequent;* 4. *publication of works abroad, and international integration, along with original contribution to the general scientific movement were targeted.*

III. MILITANT, PROGRAMMATIC CHARACTER: SPN assumed the historic mission to promote research, education and vulgarization of knowledge; *it encouraged national European-level publications; students got involved in the activity of the Society that helped them in their training; it implemented education for health, encouraged higher education, publication of textbooks and periodicals in Romanian language, national emancipation and affirmation; it endeavoured to introduce forms of European culture; it aimed at enriching Romanian language and achieving national unity – SPN being a Society of all the Romanians; it focused on identification and exploitation of natural resources, economic and industrial development of the Country.*

IV. AXIOLOGICAL AND REPRESENTATIVE CHARACTER: SPN illustrated the cultural orientation of the epoch - i.e., *Natural Philosophy, emphasizing its positivist - rationalist side, in the efficient triad "realism - naturalism - liberalism"; SPN members came from Romanian intellectual elite, becoming spokesmen and mentors for the masses, emblem and deciders of the Romanian society; the intellectual appeared as a hero - a social model and promoter; "Romanization" of heterogenous local intelligentsia was thus accomplished by implementing the new educational-formative system.*

*

* *

SPN imposed itself as a "school of realities, where sciences have always been in high esteem". In all its meetings, "science, nature and practical teaching were praised."

(Gr . T. Popa, 1936)³⁷¹

³⁷¹Grigore T. Popa, *De la Academia Mihăileană la Liceul Național, 100 ani, 1835-1935*, București, 1936, pp: 32-40.

„Iașul trebuie să devină scaunul științei, focarul inteligenței române.”
(*Iași must become the seat of science, the focus of Romanian intelligence*)

Mihail Kogălniceanu
Membru SMN din 14 martie 1857

*

2018

2019

